

ศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวิบาถบับล้านนา

AN ANALYTICAL STUDY OF DOCTRINES AND VALUES OF
LANNA'S MAHĀVIPĀKA SCIPTURE

พระมหาประเสริฐ ภาทจาโร (ยาดำนาน)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

ศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวิบาถฉบับล้านนา

พระมหาประเสริฐ ภาทจาโร (ยาดำนาน)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

An Analytical Study of Doctrines and Values of
Lanna's Mahāvīpāka Scripture

Phramahaprasert Bhaddhacāro (Yatamnan)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillments of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวีภาถฉบับล้านนา” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมาบรมณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ .....

ประธานกรรมการ

(รศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์)

กรรมการ

(ดร.พิสิฐ โคตรสุโพธิ์)

กรรมการ

(พระครูปริยัตยานุศาสน์, ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.เทพประวิณ จันทร่แรง)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูปริยัตยานุศาสน์, ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.เทพประวิณ จันทร่แรง

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาประเสริฐ ภาทจจาโร)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวิบาถฉบับล้านนา

ผู้วิจัย : พระมหาประเสริฐ ภาทจาโร (ยาด่านาน)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูปริยัติยานุศาสน์, ดร., ป.ธ.๕, Dep. (Pali), B.A. (Pali & Buddhism),
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

: ผศ.ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง, พธ.บ. (ศาสนา), ศศ.บ. (ไทยคดีศึกษา),
M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Pali & Buddhism)

วันสำเร็จการศึกษา : ๙ มกราคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของคัมภีร์มหาวิบาถ
ในล้านนา ๒) เพื่อศึกษาเนื้อหาสาระคัมภีร์มหาวิบาถฉบับล้านนา ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและ
คุณค่าของคัมภีร์มหาวิบาถฉบับล้านนา การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์
เชิงลึก รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์ พื้นที่วิจัย คือ
จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างคือ พระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ด้านคัมภีร์ และมีคณา
ใช้วิธีการคัดเลือกแบบการมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ วิเคราะห์
สังเคราะห์ แล้วบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑. คัมภีร์มหาวิบาถฉบับล้านนา มีเนื้อหาเกี่ยวกับผลการกระทำของเศรษฐีผู้หนึ่งที่ไม่
บุตร ดังเรื่องราวที่ปรากฏในพุทธปิฎกสูตร ซึ่งมีลักษณะการแต่งเช่นเดียวกับจุฬามณีวงศ์สูตร มี
จุดประสงค์เพื่อสอนเรื่องกรรม โดยพบฉบับที่เก่าที่สุดเท่าที่สำรวจพบ จารใน พ.ศ. ๒๓๙๕ ฉบับที่ใหม่
ที่สุด พ.ศ. ๒๕๒๐ โดยพบคัมภีร์ในช่วง พ.ศ. ๒๔๐๐-๒๕๐๐ เป็นปริมาณมาก

๒. เนื้อหาสาระคัมภีร์มหาวิบาถแบ่งเป็น ๓ ช่วง ได้แก่ ๑.นิทานวณะ เป็นข้อความ
เบื้องต้นของคัมภีร์ แสดงความนอบน้อมแด่พระพุทธเจ้า ๒.เนื้อหาคัมภีร์ อยู่ในช่วงกลาง
ประกอบด้วยเรื่องที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลถามพระพุทธเจ้า ถึงชีวิตเศรษฐีผู้หนึ่งในเมืองสาวัตถี ที่แม่
จะร่ำรวยแต่ยังพึงพอใจในการใช้ชีวิตอย่างอัตคัด และเรื่องผลกรรมที่ทำให้เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน
๓.นิคมวณะในช่วงท้ายคัมภีร์ แสดงนัยสำคัญว่าเนื้อหาของคัมภีร์มหาวิบาถนี้ ได้มาจากพระไตรปิฎก

๓. มหาวิบาถได้สะท้อนคตินิยมเรื่องกรรมและผลของกรรมเป็นหลัก ทั้งยังสะท้อน
คุณค่าทางสังคมของชาวล้านนาที่เชื่อว่า มหาวิบาถสามารถช่วยให้ผู้ใกล้ตายหรือวิญญาณผู้ตาย พ้นไป

จากวิบากกรรมได้ อันก่อให้เกิดประเพณีเกี่ยวกับความตายของชาวล้านนา และสะท้อนคุณค่าทางด้านภาษา คือ ช่วยรักษาการใช้ภาษาไทยล้านนา และการพัฒนาเนื้อหาวรรณกรรมมหาวิบากให้สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน

Thesis Title : An Analytical Study of Doctrines and Values of Lanna's Mahāvīpāka Scripture

Researcher : Phramahaprasert Bhaddhacāro (Yatamnan)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis supervisory committee

: Phrakrupariyattianusath, Dr., Pali. V., B.A. (Pali & Buddhism), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

: Asst. Prof. Dr. Thepprawin Chanraeng, B.A. (Religions), B.A. (Thai Studies), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Pali & Buddhism)

Date of Graduation : January 9, 2019

Abstract

The objectives of this research are: 1) to study the history and development of the ancient Lanna Mahāvīpāka scripture, 2) to study the essence of the Ancient Lanna Mahāvīpāka scripture, and 3) to study and analyze the moral teaching and value of the Ancient Lanna Mahāvīpāka scripture. This study is a qualitative research by means of in-depth interview. The form of the research is the qualitative research by means of documentary research and interview. The research area is Chiang Mai Province. The sample groups are qualified monks, local philosophers, scripture experts, and temple wardens. They were chosen by their well known works. The data was collected by means of interviewing, analyzing, synthesizing, and descriptive narration.

The Result of the Research Revealed the Followings:

1. The content of the Ancient Lanna Mahāvīpāka scripture discussed the consequences of the karma of a millionaire which resulted in his childlessness, as appeared in the Thutiyaaputtakasutra, which has the same style of writing as the Julakammavipakkasutra. The objective of the stories is to teach the Cause and Effect of karma (an Act and its Consequences). The oldest edition found, as far as the survey was concerned, was written in B.E. 2395. The newest edition was written in

B.E. 2520. The scriptures of large quantity were found between B.E. 2400 and B.E. 2500.

2. The essence of the Mahāvipāka scripture is divided into 3 parts, which are 1) the Nithan Wajana preliminary statements of the scripture which worship Lord Buddha, 2) the essence of the scripture, in the middle part of the scripture, contains the stories that King Pasenthikoson asked Lord Buddha about a life of a millionaire in Sawatthi City, who was so rich yet living his life so poor, and about the collective karma that made a human being reborn as animal after death, and 3) the Nikhama Wajana, in the last part of the scripture, which significantly explained that the essence of the Mahāvipāka Scripture came from the Tripitaka.

3. The Mahāvipāka a scripture has principally reflected the moral teaching on Karma and its Consequences (Cause and Effect). It also reflects the social values of the Lanna people who believe that chanting of the Mahāvipāka scripture can save a near death person or his spirit from evil consequences, which has thus established a tradition about death ceremony for the Lanna people. Moreover, it also reflects the values of dialect, that is, it helps restoring the use of the Lanna Thai dialect, and developing the literature essence of the Mahāvipāka scripture in the way that corresponds with today's social context.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดี เนื่องด้วยได้รับความเมตตาจากพระครูปริยัติยานุศาสตร์, ดร. ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำปรึกษาด้วยดีโดยตลอด ผศ.ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำเป็นอย่างดี ทั้งให้ความเอาใจใส่ในการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ

ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณ และอนุโมทนาขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง กราบขอบพระคุณ พระครูอุปถัมภ์ศาสนคุณ เจ้าอาวาสวัดป่าแพ่ง ที่ให้กำลังใจและสนับสนุนงานวิจัยเรื่องนี้มาโดยตลอด พระครูอดุลสีลภิตต์ เจ้าอาวาสวัดธาตุคำ พระครูประภัสร์ธรรมรังษี เจ้าอาวาสวัดภูเต้า รศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์ นายดุสิต ขวชาติ ประธานชมรมปักษทินล้านนาเชียงใหม่ นายสมพงษ์ ไชยดีศรีประพันธ์ มัคคนายกวัดเชียงใหม่ นายสอน มนเทียน มัคคนายกวัดลังกา ที่อนุเคราะห์ให้คำปรึกษา คุณศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี ที่ช่วยตรวจสอบ แก้ไข และสนับสนุน จนงานสำเร็จด้วยดี ขอบคุณโยมพ่อแก้ว ยาดำนาน โยมแม่ นาง ยาดำนาน ที่ให้กำลังใจมาโดยตลอด พร้อมทั้งขออนุโมทนาสาธุกรรมิก ที่มีอุปการคุณทุกท่าน คณาจารย์และเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่าน ที่ให้ความสะดวกในการติดต่อและเอื้อเพื่อต่อการศึกษาในครั้งนี้

ในการศึกษาเรื่องนี้ ผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักเกิดประโยชน์ในการสืบทอดคำสอนในพระพุทธศาสนาและศึกษาค้นคว้าคัมภีร์ล้านนา เพื่อเป็นองค์ความรู้สำหรับผู้รักการศึกษา หากการศึกษามีข้อบกพร่องประการใด ผู้ศึกษาวิจัยขอน้อมรับและน้อมรับคำแนะนำด้วยความเต็มใจ ยิ่ง ประโยชน์จากการศึกษาในครั้งนี้ ขอน้อมบูชาพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ

พระมหาประเสริฐ ภาททจาโร (ยาดำนาน)

๙ มกราคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ฌ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๓
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ	๑๓
บทที่ ๒ ประวัติและพัฒนาคัมภีร์มหาวีบากในล้านนา	๑๔
๒.๑ มหาวีบากในพระไตรปิฎก	๑๔
๒.๒ ประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ในล้านนา	๒๐
๒.๓ พัฒนาคัมภีร์มหาวีบากในล้านนา	๓๑
บทที่ ๓ เนื้อหาสาระของคัมภีร์มหาวีบากฉบับล้านนา	๓๖
๓.๑ โอกาสในการแสดงธรรมมหาวีบากในล้านนา	๓๖
๓.๒ ผลที่ได้จากการฟังธรรมมหาวีบาก	๔๒
๓.๓ พิธีกรรมในการเทศน์ธรรมมหาวีบาก	๔๕
๓.๔ โครงสร้างคัมภีร์มหาวีบากฉบับล้านนา	๔๗
๓.๕ เนื้อหาสาระธรรมของคัมภีร์มหาวีบาก	๕๔

บทที่ ๔	วิเคราะห์คตินิยมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนา	๕๘
	๔.๑ วิเคราะห์คตินิยมคัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนา	๕๘
	๔.๒ วิเคราะห์คุณค่าคัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนา	๘๔
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๙๖
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๖
	๕.๒ อภิปรายผล	๙๘
	๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๐๐
บรรณานุกรม		๑๐๑
ภาคผนวก		๑๐๖
ประวัติผู้วิจัย		๑๔๕

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	บัญชีรายชื่อคัมภีร์โบราณ คัมภีร์มหาวิบากตามวัดต่าง ๆ ในจังหวัดลำปาง	๓๑
๓.๑	แสดงโอกาสในการแสดงธรรมมหาวิบากในล้านนา	๔๑
๓.๒	แสดงเนื้อหาสาระธรรมของคัมภีร์มหาวิบาก ฉบับบุญคิด วัชรศาสตร์	๕๗

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

หน้า

๓.๑

แสดงโครงสร้างคัมภีร์มหาวิบาก ฉบับบุญคิด วัชรศาสตร์

๕๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้พระไตรปิฎก ภาษาบาลี อักษรไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๐๐ เรียกย่อว่า “ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก” และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙ ผู้ศึกษาอ้างพระไตรปิฎกเพียงบางส่วน เรียงตามคัมภีร์ ตามที่ได้ระบุแล้วในเชิงอรรถและอักษรย่อ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อ้างอิงโดยจะระบุ เล่ม / ข้อ / หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๖/๘๑. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๑๓๖ หน้า ๘๑

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก จุฬาคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.จ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุทานวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสน์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาบาลี)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)

อง.สตุตถก.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก องคุดตตรนิกาย สตุตถกนิบาต	(ภาษาบาลี)
อง.สตุตถก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุดตตรนิกาย สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อภฺรฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุดตตรนิกาย อภฺรฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมปทฎกถกกา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.ปุ.	(ไทย)	=	อภิธัมมปิฎก ปุคคลปัญญาสูตรตี	(ภาษาไทย)
---------	-------	---	------------------------------	-----------

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.สี.อ.	(ไทย)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลขันธวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.ติก.อ.	(ไทย)	=	อังคุดตตรนิกาย มโนรลปุรณี ติกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย ธรรมปทฎกถกกา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.เถร.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ปรมัตถทีปนี เถรคาถาอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.เถรี.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ปรมัตถทีปนี เถรีคาถาอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกายสทธรรมปบุชโชติกามหานิทเทศอรรถกถา	(ภาษาไทย)

ฎีกาพระวินัยปิฎก

ที.ปา. ฎีกา	(บาลี)	=	ทีฆนิกาย สีนตลุปกาสินี ปาฎีกาวคคฎีกา	(ภาษาบาลี)
-------------	--------	---	--------------------------------------	------------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ช่วงวิกฤตของมนุษย์ช่วงหนึ่ง คือ เวลาเจ็บป่วยใกล้จะเสียชีวิต อาการของการป่วยใช้ทำให้จิตใจมนุษย์ยากที่จะควบคุมให้เป็นปกติ ความคิดคำนึงในสิ่งที่ตนเคยกระทำมาในอดีต ทั้งสิ่งที่ดี และสิ่งที่ไม่ดีประเดประดังเข้าสู่จิตใจ ปรับเปลี่ยนแปรผันไปมารวดเร็ว ความคิดเช่นนี้ส่งผลต่อจิตใจของผู้ป่วยมาก เพราะผู้ป่วยไม่มั่นใจต่อชีวิตที่จะพบเจอในโลกหน้า ก่อเกิดความหวาดกลัวกับสิ่งที่จะได้พบหลังความตาย

หากการกระทำในอดีตเป็นการกระทำที่ดี ก็จะเป็นพลังหนุนนำให้ผู้ป่วยมั่นใจว่าเบื้องหน้าต่อไปจะต้องพบกับสิ่งที่ดี ในทางตรงกันข้าม หากการกระทำในอดีตเป็นสิ่งเลวร้าย และยังคงค้างค้ำอยู่ในจิตใจ ก็จะเป็นท่อนจิตใจผู้ป่วยให้จมอยู่ในโลกของความชั่วร้าย หวาดกลัวในโลกหน้าที่ตนจะต้องไป^๑

ทัศนะเรื่องการเดินทางเข้าสู่ความตายในพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับจิตของผู้ใกล้ตายมาก โดยหากบุคคลนั้นมีจิตใจเศร้าหมองเพราะกังวลกับการกระทำไม่ดีในขณะที่มีชีวิต จะส่งผลให้เกิดในสุคติภพ แต่หากจิตใจของบุคคลผ่องใส สืบเนื่องจากการกระทำที่ดีในขณะที่มีชีวิต ก็จะทำให้ไปเกิดในสุคติภพดังพุทธพจน์ในวัฏฏปมสูตร^๒ว่า “เมื่อจิตเศร้าหมองแล้ว ย่อมมีทุกติเป็นที่หวัง เมื่อจิตไม่เศร้าหมองแล้ว ย่อมมีสุคติเป็นที่หวัง” พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคได้แสดงแก่ภิกษุ ที่วิหารเชตวัน ว่า ผ้าที่เศร้าหมองมลทินจับ ช่างย้อมพึงนำเอาผ้านั้นใส่ลงในน้ำย้อมใดๆ คือ สีเขียว สีเหลือง สีแดง หรือสีชมพู ผ้านั้นพึงเป็นของมีสีที่เขาย้อมไม่ดี มีสีมัวหมอง ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร? เพราะผ้าเป็นของไม่บริสุทธิ์ฉนั้นใด เมื่อจิตเศร้าหมองแล้ว ทุกติเป็นอันหวังได้

ผ้าที่บริสุทธิ์สะอาด ช่างย้อมพึงนำเอาผ้านั้นใส่ลงในน้ำย้อมใดๆ คือ สีเขียว สีเหลือง สีแดง หรือสีชมพู ผ้านั้นพึงเป็นของมีสีที่เขาย้อมดี มีสีสด ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร? เพราะผ้าเป็นของบริสุทธิ์ ฉนั้นใด เมื่อจิตไม่เศร้าหมองแล้ว สุคติเป็นอันหวังได้

---

^๑ เรวัตติ เอกวุฒิวงศา และคณะ, *ชีวิต ความตาย และภาวะใกล้ตาย*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.researchgate.net>, [๓ เมษายน ๒๕๖๑].

^๒ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๒๐/๑๒๕-๑๑๖.

มลทินที่จับผ้า คือ การกระทำความไม่ดีที่จับจิตใจมนุษย์ เช่นเดียวกับความสะอาดของผ้า คือ การกระทำดีที่จับจิตใจมนุษย์

ตามหลักพุทธศาสนาแบ่งช่วงเวลาใกล้ตายเป็น ๒ ช่วง^๓คือช่วงเวลาใกล้ดับจิต เรียกว่า มรณสังนกาล และช่วงเวลาทำงานครั้งสุดท้ายของจิตในภพชาตินี้ เรียกว่า มรณสังขาร

ทั้ง ๒ ช่วงเวลาเกิดขึ้นสืบเนื่องรวดเร็ว ภาวะเช่นนี้จะก่อให้เกิดนิมิตอย่างใดอย่างหนึ่งเป็น อารมณ์ของผู้ใกล้ตาย ได้แก่

๑. กรรมมารมณฺ์ หมายถึง การนึกถึงกรรม หรือการกระทำที่ผู้ป่วยได้กระทำไว้ การจะสืบต่อภพชาติต่อไปจากชาตินี้ ขึ้นอยู่กับพลังของผลกรรมที่บุคคลนั้นนึกถึงก่อนที่จะดับจิตกรรมมารมณฺ์ที่เกี่ยวกับกุศล ได้แก่ บุญกุศลที่ตนได้กระทำมาแล้ว เช่น การให้ทาน การรักษาศีล การฟังธรรม หรือ การเจริญภาวนา ในสมัยเมื่อตนได้สร้างบุญกุศลเหล่านี้ ตนปีติโสมนัสอย่างไรเมื่อจวนจะใกล้ตาย ก็จะเป็นเหตุให้นึกถึงบุญกุศลนั้น มีปีติโสมนัสเกิดขึ้น คือมีจิตใจหน้าตาแจ่มชื่นเบิกบาน คล้ายกับว่าตนกำลังทำบุญให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรม หรือเจริญภาวนาอยู่ในขณะนั้น จึงมักตายจากไปอย่างสงบ ไม่หลงตายส่วนกรรมมารมณฺ์ที่เป็นอกุศลคือ ตนเคยทำบาปอกุศลอย่างไรมา เช่น เคยฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ เคยถูกจองจำเพราะทำทุจริต หรือเคยโกรธแค้นพยาบาท เป็นต้น ก็ให้นึกบาปกรรมที่ตนเคยทำไว้ ทำให้มีความเสียใจ มีความเศร้าหมอง หรือมีความโกรธขึ้นแก่ตนอยู่ในขณะเมื่อจวนจะตายนั้น จึงมักตายจากไปอย่างกระสับกระส่าย หรือหลงตาย

๒. กรรมนิมิต หมายถึง เครื่องหมายที่แสดงผลของกรรมแก่ผู้ที่ใกล้ตาย สามารถรับรู้ได้ทางประสาทสัมผัสต่างๆ เช่น เห็นภาพโบสถ์วิหารที่ตนเองเคยสร้างไว้ หรือเห็นภาพสัตว์หรือมนุษย์ที่ตนฆ่า หรือได้ยินเสียงระฆัง เสียงฆ้อง ได้กลิ่นธูป กลิ่นคาวเลือด รู้สึกถึงรสหอมหวาน เผ็ดร้อนเหมือนกำลังกลืนกินเหล็กแดง รู้สึกสัมผัสที่นอนอ่อนนุ่ม หรือความร้อนของไฟนรก กรรมนิมิตนี้นอกจากเครื่องหมายแสดงผลของกรรมแล้วยังหมายถึงอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบกรรม ซึ่งจะเป็นไปโดยอัตโนมัติ กล่าวคือเมื่อนึกถึงการฆ่าสัตว์ จะนึกถึงอุปกรณ์ที่ใช้ฆ่าไปพร้อมกัน ถ้าเป็นกุศลกรรม เช่นการใส่บาตร จะนึกถึงอาหารที่ใส่บาตร เป็นต้น

๓. คตินิมิต หมายถึง ภาพภพภูมิที่ตนจะสืบต่อจากภพชาตินี้ ตามแรงกรรมที่จะปรากฏให้ผู้ใกล้ตายเห็น เช่น คตินิมิตแห่งนรก จะปรากฏเป็นเปลวไฟที่ร้อนแรง ต้นจ้าวที่มีเหล็กหนามยาว คตินิมิตแห่งปรตและอสุรกายจะปรากฏให้เห็นหุบเขา ถ้ำอันมืดมิด คตินิมิตแห่งสัตว์เดรัจฉาน จะปรากฏเป็นฟุ่หญ้า ป่าไม้ หรือภาพสัตว์ที่จะสืบต่อภพชาติ คตินิมิตแห่งมนุษย์ จะปรากฏเป็นก้อนเนื้อเล็กๆ ที่ครรภ์มารดา คตินิมิตแห่งเทวดา จะปรากฏเห็นวิมานทิพย์ หรือปราสาทที่สวยงาม เป็นต้น

^๓ จํานง คณิก, สารแห่งพระอภิธรรมปิฎก, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓.

กล่าวโดยสรุปในภาวะใกล้ตาย เป็นช่วงเวลาที่มีความสำคัญต่อสภาพจิตของบุคคลมากที่สุด หากสภาพจิตในช่วงนี้ เกิดนิมิตอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นนิมิตในทางอกุศลกรรม ผู้ใกล้ตายจะมีจิตใจที่ ชุ่มมัว เศร้าหมอง และอาจแสดงออกทางกายโดยการดิ้นรนทุรนทุราย เพื่อ กระวนกระวายในทางตรงข้าม ผู้ที่เกิดนิมิตที่ดีก็จะอยู่ในอาการยินดีปราโมทย์

การช่วยเหลือผู้ป่วยใกล้ตายในวิถีพุทธอย่างหนึ่ง คือ การบอกผู้ใกล้ตายให้มีจิตใจสงบ จดจ่อกับพระรัตนตรัยหรือบุญกุศลที่เคยประกอบสร้าง เพื่อให้มีการสืบต่อภพชาติในทางสุคติ ในสังคมไทย มีคำๆ หนึ่ง ที่สะท้อนการช่วยเหลือผู้ใกล้ตาย คือ คำว่า “บอกหนทาง” คือ การเตือนสติให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยในขณะใกล้ตาย ดังที่พระธรรมกิตติวงศ์^๔ อธิบายว่า บอกหนทาง เป็นสำนวนหมายถึง การเตือนสติคนที่ใกล้จะตายให้นึกถึงคุณพระพุทธเจ้า เพื่อให้ไปดี นิยมเรียกสั้นๆว่า บอกทาง บอกหนทาง จึงเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้คนใกล้จะตายมีสติระลึกถึงความดีที่เคยทำไว้ ทำให้ไม่ หลงตายคำที่ใช้ในการบอกหนทาง เช่นว่า พุทโธหรือ อะระหัง เป็นต้น^๕

ความเชื่อนี้ มีรากฐานมาจากเรื่องในพระไตรปิฎก ปราภุในเรื่องราวอุบาสิกา^๖ที่ป่วยหนัก เขาได้ขอให้บิดาช่วยพาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ และกราบทูลว่า ตนเองป่วยหนัก เห็นจะอยู่ได้ไม่นาน พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้ท้าวอุบาสิกาตั้งจิตพิจารณาว่าจักมีความเสื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า พระธรรมพระสงฆ์ และจะตั้งอยู่ในศีล เมื่อท้าวทูลว่าได้ประกอบตนอยู่ในธรรมทั้ง ๔ ประการแล้ว พระพุทธองค์ก็ทรงแนะนำให้ท้าวพิจารณาว่าสังขารทั้งปวงนั้นไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ท้าวได้พิจารณาเห็นตามนั้น หลังจากนั้นพระพุทธเจ้าได้เสด็จออกไป ไม่นานที่ท้าวถึงแก่กรรม พระพุทธองค์ได้ตรัสในเวลาต่อมาว่าอานิสงส์จากการที่ท้าวพิจารณาตามที่พระองค์ได้ตรัสสอน ท้าวได้บรรลุเป็นพระอนาคามี

การระลึกถึงคุณพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ และศีล คือ การบอกหนทาง นั่นเอง ส่วนในล้านนานอกจากการบอกทางแล้ว ยังมีกระบวนการสำคัญเกี่ยวกับการส่งผู้ใกล้ตายไปสู่ดินแดนสุคติอย่างหนึ่ง ที่สามารถสร้างความมั่นใจให้ผู้ใกล้ตายและญาติมิตรว่า จะพ้นจากวิบากกรรมที่กระทำไว้อย่างแน่นอน คือ การพึงเทศน์มหาวิบาก

กล่าวคือ เมื่อมีคนในบ้านเจ็บป่วย หรือที่คนล้านนาเรียกว่า คนพยาธิ จะมีบรรดาญาติพี่น้องมาช่วยกันเฝ้า ต่อเมื่อผู้ป่วยอาการหนักเรียกว่า คนลำบาก หากป่วยนานหลายเดือน ไม่ยอมหายก็จะนิมนต์พระมาเทศน์ให้ผู้ป่วยฟัง เรื่องที่เทศน์ คือธรรมมหาวิบาก ซึ่งชาวล้านนาเชื่อว่า หลังจาก

^๔ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ราชบัณฑิต), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุดคำจำกัด, (นครปฐม: สำนักงานพระพุทธศาสนา, ๒๕๕๖), หน้า ๔๘๙.

^๕ พระไพศาล วิสาโร, การช่วยเหลือผู้ป่วยระยะสุดท้ายด้วยวิธีแบบพุทธ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://boonbudnet.com>, [๓ เมษายน ๒๕๖๑].

^๖ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐/๑๒๑-๑๒๒.

เทศน์คัมภีร์นี้แล้ว ภายใน ๓ วัน ๗ วัน ถ้าคนลำบากไม่ตาย ก็จะไม่หาย ถ้าไม่หาย ก็จะไม่ตาย ไม่ต้อง
 ทรมาณกับอาการป่วยไข้^๗

การเทศน์มหาวิบากเป็นเรื่องน่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะเป็นคัมภีร์เดียวที่ใช้เทศน์ใน
 กระบวนการช่วยเหลือผู้ป่วยใกล้ตาย โดยหวังผลในทำนองปาฏิหาริย์ว่า หากไม่ตายก็จะหายทันที
 และผู้ตายก็จะพ้นจากวิบากกรรมได้ด้วยการเทศน์มหาวิบากเช่นกันนอกจากนี้ยังเชื่อกันว่า หากผู้ใดได้
 ถวายคัมภีร์มหาวิบากไว้กับพระพุทธศาสนา จะได้รับอานิสงส์มาก ดังว่า “ภิกขเว ตูราภิกขุตั้งหลาย
 ปุคคะละหญิงผู้มีปัญญา จักผาณาเอาอย่างสุขสามประการ มีนิพพานเป็นดีแล้วตั้งอัน กวกรกระทำ
 บุญแต่และ บุญเป็นดีเป็งแก่คนแลเตวดาตั้งหลาย บมีดีสงสัยแต่และฯ อันหนึ่ง ปุคคะละผู้ใดมีใจ
 ศรัทธา ได้ปูจาธรรมดวงผาเสริฐ (พระธรรมมหาวิบาก) นี้มาตามก็ดี อุดิสะส่วนกุศลไปหาพ่อแม่และ
 ญาติกำพี่น้อง อันตายไปสู่ปรโลกหน้าก็ดี ก็จักมีผลอานิสงส์มากนักรและฯ” คัมภีร์มหาวิบากนั้นได้
 สะท้อนให้เห็นว่า พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวล้านนามาก^๘

ด้วยความเชื่อและการให้ความสำคัญกับคัมภีร์มหาวิบากของชาวล้านนาในฐานะเครื่องมือ
 สำคัญของการช่วยเหลือผู้ป่วยใกล้ตาย ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเรื่องราวในคัมภีร์มหาวิบากนี้ ว่ามี
 ประวัติและพัฒนาการเช่นไร เนื้อหาประกอบด้วยเรื่องใดบ้าง มีคติธรรมและคุณค่าใดบ้าง

ทั้งนี้คัมภีร์มหาวิบากในล้านนามีหลายฉบับหลายสำนวน ฉบับที่เลือกใช้ในการวิเคราะห์
 เป็นฉบับที่ ดร.บุญคิด วัชรศาสตร์ เขียนและพิมพ์เผยแพร่ในรูปแบบธรรมไบลานกระดาศ ซึ่งมีความ
 ยาวไม่มากนัก และใช้แพร่หลายในล้านนาสมัยปัจจุบันธรรมไบลานกระดาศนี้มีความสะดวกสำหรับ
 พระภิกษุในการนำไปเทศน์ และสะดวกต่อการอ่าน รวมทั้งยังสะดวกต่อฆราวาสที่จะนำคัมภีร์ไปถวาย
 กับวัดอีกด้วย

ดร.บุญคิด วัชรศาสตร์ นั้น ได้รับการยกย่องเป็นปราชญ์ล้านนา เป็นที่ยอมรับทั้งในแง่
 วิชาการด้านภาษาวรรณกรรม ประเพณี พิธีกรรม เป็นผู้สืบสานอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนา
 ผลงานโดดเด่นของท่าน เป็นการพิมพ์ไบลานกระดาศจากคัมภีร์ไบลานที่เป็นอักษรล้านนาโบราณมา
 เป็นอักษรไทยกลางและอักษรล้านนาประกอบกัน ซึ่งได้พิมพ์เผยแพร่ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๐ ถึงปัจจุบัน มี
 มากกว่า ๑๐๐ เรื่องและได้รับความนิยมแพร่หลายในจังหวัดภาคเหนือตอนบน^๙

^๗ สงวน โชติสุขรัตน์, ประเพณีล้านนาไทยและพิธีกรรมต่างๆ, (เชียงใหม่: ประเทืองวิทยา, ๒๕๑๔),
 หน้า ๒๑๖.

^๘ พระมหาวัฒน์ วุฒนสุธี (อุปคำ), “คำสอนเรื่องคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในภาค
 ล้านนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
 ๒๕๔๕).

^๙ บุญคิด วัชรศาสตร์, **ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ภาคเหนือ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน
 คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕).

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของคัมภีร์มหาวีบากในล้านนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาเนื้อหาสาระคัมภีร์มหาวีบากฉบับล้านนา
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวีบากฉบับล้านนา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ประวัติและพัฒนาการของคัมภีร์มหาวีบากในล้านนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ เนื้อหาสาระคัมภีร์มหาวีบากฉบับล้านนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ คัมภีร์มหาวีบากฉบับล้านนาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่าอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตของการศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเกี่ยวกับข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยตามกรอบของการศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์มหาวีบากในล้านนา ผู้วิจัยจะได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่ได้เรียบเรียงโดยนักวิชาการทั่วไป แล้วนำเสนอในรูปแบบของการเรียบเรียงเอกสารตามนัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้ได้ความสมบูรณ์มากที่สุด

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมุ่งศึกษา ประวัติและความเป็นมาของวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เนื้อหา โครงสร้าง คตินิยมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวีบากฉบับล้านนา คุณค่าทางด้านศาสนา คุณค่าทางด้านสังคม คุณค่าด้านภาษาและวรรณกรรมในล้านนา

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙, คัมภีร์มหาวีบากฉบับล้านนาของบุญคิด วัชรศาสตร์ และจากเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา ตำรา หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรผู้ให้ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นศึกษาเชิงเอกสาร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สำคัญมากขึ้น กำหนดการให้มีการสัมภาษณ์เชิงลึก กับกลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย รวมจำนวน ๖ คน โดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง เพื่อให้ข้อมูลเสริมในการศึกษาค้นคว้าที่มีประเด็นหลากหลายในการวิจัยได้แก่

พระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา จำนวน ๒ รูป ได้แก่ พระครูประภัทร์
ธรรมรังษี เจ้าคณะตำบลศรีภูมิ เขต ๓ เจ้าอาวาสวัดกุ้เต้า และพระครูอดุลสีลิกิตต์ เจ้าคณะตำบลหาย
ยา เจ้าอาวาสวัดธาตุคำ

ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๒ ท่าน ได้แก่ นายดุสิต ชวชาติ และ นายสอน มณเฑียร
ผู้รู้ด้านคัมภีร์ จำนวน ๑ ท่าน ได้แก่ รศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์
มัคนายกวัด จำนวน ๑ ท่าน ได้แก่ นายสมพงษ์ ไชยดีศรีประพันธ์

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ คัมภีร์มหาวิบาก หมายถึง คัมภีร์โบราณล้านนา ที่มีเนื้อหากล่าวถึงผลของการ
กระทำในอดีตที่ส่งผลถึงชีวิตในปัจจุบัน ชาวล้านนาใช้เทศน์ให้กับผู้ป่วยใกล้ตาย เทศน์ในงานศพ และ
เทศน์ในงานบุญอุทิศให้บรรพชน ในงานวิจัยนี้ใช้ฉบับของ บุญคิด วัชรศาสตร์

๑.๕.๒ คติธรรม หมายถึง คำสอนหรือหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่
ปรากฏในคัมภีร์มหาวิบาก

๑.๕.๓ คุณค่า หมายถึง คุณค่าด้านศาสนา สังคม ด้านภาษาและวรรณกรรมล้านนา ของ
คัมภีร์มหาวิบาก

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเรื่องมหาวิบาก

สงวน โชติสุขรัตน์^{๑๐} กล่าวถึงการใช้วรรณกรรมมหาวิบากสำหรับเทศน์ สวดให้กับผู้ป่วย
หนัก ซึ่งเรียกว่าอยู่ในช่วงวิบาก เมื่อพวงญาติพี่น้องเห็นว่าผู้ป่วยคงไม่รอดแน่แล้ว จะนิมนต์พระสงฆ์
มาแสดงธรรมให้คนป่วยฟัง เรียกว่า ฟังธรรมมหาวิบาก คล้ายกับจะเป็นการเตือนสติผู้ป่วย ให้ระลึก
ถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ เป็นสรณะในปันปลายของชีวิต

กริช อินเต็ม^{๑๑} ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมพุทธศาสนา เรื่องมหาวิบาก
โดยใช้คัมภีร์มหาวิบากฉบับวัดสูงเม่น ผลจากการวิจัยพบว่ามหาวิบากเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นทาง
พระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของนักปราชญ์ ทางพระพุทธศาสนา มีการแต่งวรรณกรรมที่
มุ่งเน้นด้านหลักธรรม ความเชื่อ และความศรัทธา ในพระพุทธศาสนา โดยผสมผสานกับการดำเนิน
ชีวิตของคนในท้องถิ่นล้านนา ที่มีความเกรงกลัว ต่อบาปอกุศลต่างๆ เพราะพระพุทธศาสนาได้ซึมซับ

^{๑๐} สงวน โชติสุขรัตน์, ประเพณีล้านนาไทยและพิธีกรรมต่างๆ, (เชียงใหม่: ประทีปวิทยา, ๒๕๑๔).

^{๑๑} กริช อินเต็ม, “ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมพุทธศาสนา เรื่องมหาวิบาก”,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

อยู่ในวิถีชีวิตของสังคมล้านนามาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน และพระพุทธศาสนายังเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ที่พึ่งทางใจ พุทธศาสนาจึงก่อกำเนิดความศรัทธา จนสร้างแรงบันดาลใจไปสู่การสร้างสรรคผลงานทางด้านวรรณกรรมทางพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมเรื่องมหาวิบากนี้ ได้มีส่วนสำคัญในการถ่ายทอดหลักคำสอนและแนวทางประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดผ่านทางวรรณกรรม นำไปสู่ความเชื่อที่สร้างสรรค์สังคมให้เรียนรู้เรื่องกรรมผลของกรรม หรือวิบาก การประพฤติปฏิบัติตนตามกรอบของศีลธรรม การแสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ โดยผ่านทำนองการเทศน์ในรูปแบบธรรมวัตร

หลักธรรมที่ปรากฏในธรรมมหาวิบากของชาวล้านนาได้ใช้เป็นกรอบจริยธรรมในการดำเนินชีวิต พบว่า มีหลักธรรม ๔ ประการ คือ การให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา และหลักของไตรสิกขา ประกอบด้วย ศีล สมาธิและปัญญา

ธรรมมหาวิบากมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวล้านนาในช่วงวาระสุดท้ายของชีวิต หรือผู้ป่วยหนัก หากมีการนิมนต์พระมาเทศน์ แสดงว่าบุคคลนั้นก็จะไม่พ้นความตาย ทำให้คนในสังคมได้เรียนรู้ถึงสัจจะธรรมของชีวิต และจะต้องดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาท ความเชื่อเหล่านี้ได้ฝังรากลึกอยู่ในสังคมล้านนา ความเชื่อ ความศรัทธาของประชาชนในธรรมเรื่องมหาวิบาก นอกจากจะเป็นการสืบทอดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านวรรณกรรมท้องถิ่นแล้ว ยังทำให้ผู้คนในสังคมเกิดความเกรงกลัวในบาปอกุศลต่างๆ

วีรยุทธ นาคเจริญ^{๑๒} ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมที่ใช้เทศน์ในพิธีศพแบบล้านนา พบว่าวรรณกรรมมหาวิบากเป็นวรรณกรรมหนึ่งที่ใช้เทศน์ในพิธีศพล้านนา จัดอยู่ในกลุ่มวรรณกรรมประเภทคำสอน นอกจากนี้ยังมี มาลัยโปรด มหามูลนิพพานและนิพพานสูตร มาตาปิตุ เปตพลีกรรมวิบาก และเทวทูตทั้ง ๕ เฉพาะเรื่องมหาวิบาก มีลักษณะการเล่านิทานธรรมที่กล่าวถึงเหตุและผลที่จะได้รับจากการกระทำที่ไม่ดีต่างๆ มีการกล่าวถึงภาวะที่ต้องตกสู่นรก เพื่อให้คนหวาดกลัวไม่กล้าทำบาป หลังจากนั้นจึงนำเข้าสู่หัวข้อธรรมที่ต้องการจะสอน เช่น การรักษาความดีงามของกาย วาจาใจ การละเว้นการกระทำที่ไม่ดี เป็นต้น ผู้วิจัยให้ข้อสังเกตว่า เนื้อหาในมหาวิบากไม่เกี่ยวข้องกับพิธีศพ แต่ก็เป็นที่นิยมในการนำมาเทศน์อย่างแพร่หลายตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน อาจเพราะมีเนื้อหาเกี่ยวกับบุญและบาป การทำดีหรือการทำชั่ว จะส่งผลต่อคุณและโทษที่จะได้รับเมื่อเสียชีวิตลง จึงเป็นการให้ข้อคิดเพื่อที่คนยังมีชีวิตจะได้กระทำบุญรักษาศีล

^{๑๒} วีรยุทธ, นาคเจริญ, “ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมที่ใช้เทศน์ในพิธีศพแบบล้านนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕).

แนวคิดเรื่องกรรม

แนวคิดเรื่องกรรมนี้ เป็นแนวคิดหลักที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวีรยาค และเป็นแนวคิดสำคัญของพุทธศาสนา ที่เชื่อว่าวิถีชีวิตของคนทุกคนนับตั้งแต่เกิดจนตาย ทุกชีวิตจะดำเนินไปในทางดีหรือทางชั่วก็ขึ้นอยู่กับกรรม หรือการกระทำของตนทั้งสิ้น ดังพระพุทธวาทะว่า “กมฺมฺนา วตตตี โลโก สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม”^{๑๓}

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก^{๑๔} อธิบายว่า คนทั่วไปมักแปลคำว่ากรรมว่าการทำแต่ผู้เพ่งศัพท์และความแปลว่ากิจการที่บุคคลทำดังกล่าวแล้วถ้าแปลว่าการทำก็ไปพ้องกับคำว่ากิริยาคำว่ากิริยาแปลว่า การทำโดยตรงส่วนคำว่ากรรมนั้นหมายถึงตัวกิจ หรือการงานที่กระทำดังคำที่พูดในภาษาไทยที่ถูกต้องเช่นกสิกรรม พาณิชยกรรมและคำอื่นที่ยกไว้ข้างต้น คำเหล่านี้ล้วนหมายถึงกิจการอย่างหนึ่งๆที่สำเร็จจากการทำ (กิริยา)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๑๕} นิยาม “กรรม” ว่าหมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือ ทำด้วยความตั้งใจหรือจงใจทำดีก็ตามชั่วก็ตาม การกระทำที่ดี เรียกว่ากรรมดี ที่ชั่วเรียกว่ากรรมชั่วกระทำทางกายเรียกกายกรรม ทางวาจาเรียกว่าวจีกรรม และทางใจเรียกมโนกรรมฉะนั้นกรรมจึงหมายถึงความดีและความไม่ดีด้วย เพราะกรรมคือการกระทำ กรรมจะมีผลมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ “เจตนา” คือความตั้งใจตั้งใจที่กระทำลงไปในขณะที่นั้นๆ ถ้ามีเจตนาในการกระทำแรงกรรมก็หนัก ถ้ามีเจตนาในการกระทำอ่อนกรรมก็เบา

อธิบายเพิ่มเติมโดย แสง จันทร์งาม^{๑๖} องค์ประกอบของกรรมว่ากรรมจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ๔ ประการ จึงจะสมบูรณ์ คือ กิเลส เจตนา การเคลื่อนไหว และเกิดผลสำเร็จ มีรายละเอียดดังนี้

๑) กิเลส หมายถึง แรงกระตุ้นใจชนิดต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพราะสิ่งเร้า แรงกระตุ้นใจที่สำคัญมี ๓ ชนิดคือความโลภ ความโกรธ และความหลง

๒) เจตนาหมายถึงความตั้งใจ ความตั้งใจ มีเจตจำนง มีความมุ่งหมาย เช่น เกิดความโกรธ (กิเลส) ขึ้นมาแล้วตั้งใจจะฆ่าเขาให้ตาย (เจตนา) การกระทำที่ไม่มีเจตนา หรือผิดจากเจตนาไม่จัดเป็นกรรมที่สมบูรณ์

๓) การเคลื่อนไหวหมายถึง การเคลื่อนไหวทางกายวาจาใจ เพื่อกระทำตามความตั้งใจ

^{๑๓} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๗๐๗/๖๔๘., ม.ม. (ไทย) ๑๓/๗๐๗/๕๕๐

^{๑๔} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, *ความเข้าใจเรื่องกรรม*, (กรุงเทพมหานคร: วัดบวรนิเวศ, ๒๕๕๖).

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *กรรม*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : www /dic/index_dd.php, [๔ เมษายน ๒๕๖๑].

^{๑๖} แสงจันทร์งาม, *ศาสนศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒).

๔) เกิดผลสำเร็จความตั้งใจเช่น โกรธขึ้นมาตั้งใจจะฆ่าเขาลงมือและคนที่ถูกฆ่าตายลงตามความตั้งใจอย่างนี้จัดเป็นกรรมที่สมบูรณ์

เมื่อกล่าวถึง กรรม ก็ย่อมต้องกล่าวถึงผลของกรรม หรือ “วิบาก” ซึ่งแปลว่า ผล

เรื่องของกรรม และวิบาก หรือกฎแห่งกรรม เป็นพุทธวิสัย และเป็นเรื่องที่คุณคนไม่ควรหมกหมุ่นครุ่นคิดตั้งปรากฏในอจินไตยสูตร^{๑๗} ว่าด้วยเรื่องอจินไตย ๔ ว่า “...ดูกรภิกษุทั้งหลาย อจินไตย ๔ ประการนี้ อันบุคคลไม่ควรคิดเมื่อบุคคลคิดพึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความบ้า เตือดร้อนอจินไตย ๔ ประการ เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย พุทธวิสัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ๑ ฅนาวิสัยของผู้ได้ฅนา ๑ วิบากแห่งกรรม ๑ ความคิดเรื่องโลก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อจินไตย ๔ ประการนี้แลไม่ควรคิด...” นัยหมายถึงว่าเรื่องกรรมวิบากไม่อาจจะเข้าใจได้ด้วยการคิดหาเหตุผล ในทางพุทธศาสนา ความไม่เชื่อเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดจัดเป็นมิจฉาทิฎฐิประเภทหนึ่งใน ๑๐ ประเภท

พระมหานฤพล สิริเมธี (ผู้ประสพ)^{๑๘} ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความมีอยู่ของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า กรรม หมายถึง การกระทำทั้งในทางที่ดีหรือทางที่ไม่ดี ถ้าเป็นกรรมดีเรียกว่า กุศลกรรม และกรรมไม่ดี เรียกว่า อกุศลกรรม ประเภทของกรรม กล่าวไว้โดยละเอียดมี ๑๒ ประการ แต่ถ้ากล่าวโดยหลักใหญ่ มี ๓ ประการ คือ (๑) กรรมให้ผลตามหน้าที่ (๒) กรรมให้ผลก่อนหรือหลัง (๓) กรรมให้ผลตามระยะเวลา ส่วนการให้ผลของกรรม มี ๒ ระดับ คือ (๑) ผลชั้นใน หมายถึง จิตใจ (๒) ผลชั้นนอก หมายถึง ลาภ ยศ สรรเสริญ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา เป็นต้น และการสิ้นกรรม คือ การที่บุคคลนั้นหมดกิเลสการเกิดกรรมในพุทธปรัชญา พบว่า การเกิดกรรมนั้นมีพื้นฐานมาจากกิเลส และการแสดงออกทางกาย วาจา และใจ มีทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว และส่วนหนึ่งเกิดจากผัสสะ ในทางพุทธศาสนา เรียกว่า กรรม ๓ ได้แก่ กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ในส่วนเกณฑ์การตัดสินกรรมในพุทธปรัชญาให้พิจารณาที่เจตนาที่เกิดจากกุศลมูลและอกุศลมูล เป็นสิ่งสำคัญที่สุดความมีอยู่ของกรรมในแง่อภิปรัชญา พบว่า อภิปรัชญาได้กล่าวถึงสังขะ ๒ อย่าง คือสมมติสังขะ และปรมัตตสังขะ ได้อธิบายถึง ความจริงแท้ ดังนั้น กรรมจะมีอยู่อย่างไรขึ้นอยู่กับจิตเจตสิก รูป และนิพพาน ใครทำกรรมอย่างใดก็รับกรรมอย่างนั้น เมื่อกรรมเกิดขึ้น สุดทำกรรมก็ดับด้วยเหตุปัจจัยของการเกิดกรรมนั้นเสมอ ดังนั้นความมีอยู่ของกรรมในแง่อภิปรัชญานั้น มีสาเหตุมาจากกิเลส จึงทำให้บุคคลทำกรรม เมื่อทำกรรมแล้วก็ได้รับผลกรรม ที่เรียกว่า วิบากกรรม แต่กรรมก็ตกอยู่ภายใต้กฎของไตรลักษณ์ คือ กรรมนั้นมีสาเหตุให้เกิดกรรม กรรมนั้นก็ดับไป เพราะเหตุแห่งกรรม

^{๑๗} อ.จ. (ไทย) ๒๑/ ๗๗-๗/ ๑๒๒-๑๒๔.

^{๑๘} พระมหานฤพล สิริเมธี, “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความมีอยู่ของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

นั้น จึงทำให้สรุปได้ว่า กรรมเป็นทั้งสมมติสัจจะ และปรมาตสัจจะ ขึ้นอยู่กับจิตของบุคคลนั้นเป็นสำคัญ

ธนพร แต่งขาว^{๑๙} ศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิต สังคม ความเชื่อของชาวล้านนาในทุกชนชั้น จากข้อมูลในจารึกล้านนาที่มีการจารึก ตั้งแต่พ.ศ. ๑๘๒๒ - ๒๔๗๘ จำนวน ๑๘๖ หลัก ที่พบบริเวณใน ๘ จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ พะเยา เชียงราย เชียงใหม่ น่าน ลำปาง ลำพูน แพร่ และแม่ฮ่องสอน พบว่า ชาวล้านนามีความเชื่อในคำสอนทางพุทธศาสนาเรื่องกรรม นิพพาน พระศรีอริยเมตไตรย เป็นต้น

ชาวล้านนาเชื่อว่าการทำดีย่อมได้รับผลดีตอบแทน เช่น การทำบุญทำนุบำรุงพุทธศาสนา ก็จะทำให้ผู้ทำบุญพบแต่สิ่งที่ดีงาม คิดสิ่งใดก็สมปรารถนา เชื่อในเรื่องนิพพาน เชื่อว่าหากตนได้บรรลุนิพพานก็จะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ดังนั้น จึงมุ่งทำบุญให้ตนเองหลุดพ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เชื่อว่าพุทธศาสนายุคพระสมณโคดมจะสิ้นสุดเมื่อมีอายุ ๕,๐๐๐ปี ชาวล้านนาจึงมุ่งทำบุญเพื่อต่ออายุพุทธศาสนา ในขณะที่เดียวกันก็เชื่อว่าจะมียุคพระศรีอริยเมตไตรยต่อเนื่องจากนั้น จึงทำบุญเพื่อขอให้ตนได้ไปเกิดเป็นพระหรือพระอรหันต์ในยุคนั้น นอกจากนี้ชาวล้านนายังเชื่อและศรัทธาในเรื่องพระธาตุ เป็นอย่างมาก ดังปรากฏว่าสถานที่สำคัญๆทุกเมืองจะกล่าวถึงที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุ และเชื่อว่าผู้ที่ได้สักการะพระธาตุอันเป็นกระดูกของพระพุทธเจ้าจะเกิดสิริมงคลแก่ตน ความเชื่อเรื่องเทวดาพุทธ ชาวล้านนาเชื่อว่าเทวดาที่ปรากฏในคำเทศนาของพระพุทธองค์ เช่น พระอินทร์ พระพรหม ท้าวจตุโลกบาลเป็นสัญลักษณ์แห่งคุณงามความดี และอยู่ในภพภูมิที่สูงกว่ามนุษย์ และจะคอยปกป้องคุ้มครองผู้ที่กระทำความดี จึงให้ความเคารพสักการะเทวดาเหล่านี้ด้วยความเชื่อในเรื่องการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล ชาวล้านนาเชื่อว่าผลบุญที่ทำจะสามารถอุทิศให้แก่บุคคลที่ล่วงลับไปแล้วได้ และยังสามารถอุทิศให้แก่บุคคลที่มีชีวิตอยู่ให้มีความสุข ความสมหวังได้ด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากคำอธิษฐานที่ปรากฏในจารึกที่ต่างๆ

อัมพร หุตะสิทธิ์^{๒๐} ศึกษารวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและวรรณกรรมพุทธศาสนายุคปัจจุบันบางส่วนเพื่อวิเคราะห์ประเภทของกรรม ๑๒ และการให้ผล สรุปผลการวิจัยว่า

หมวด ๑ : กรรมให้ผลตามคราว ได้แก่

๑) ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม คือ กรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน หรือกรรมที่ให้ผลในภพนี้ มีปรากฏในพระอรรถกถาธรรมบท จากจำนวน ๕๗ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๙๓นับเป็นกรรม ๑๒ ข้อ ที่มีปรากฏมากที่สุด

^{๑๙} ธนพร แต่งขาว, การศึกษาวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวล้านนาจากจารึกล้านนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.m-culture.go.th> [๓ เมษายน ๒๕๖๑].

^{๒๐} อัมพร หุตะสิทธิ์, “กรรม ๑๒ และการให้ผลสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๖).

๒) อุปัชฌายกรรม คือ กรรมที่ให้ผลต่อเมื่อเกิดภพหน้า หรือกรรมที่ให้ผลในชาติต่อไป มีปรากฏอยู่ในพระอรรถกถาธรรมบท จากจำนวน ๕๗ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๖๐ นับเป็นกรรม ๑๒ ข้อที่มีปรากฏมากเป็นอันดับ ๒

๓) อปราปรเวทนิยกรรม คือ กรรมที่ให้ผลในภพสืบต่อไป มีปรากฏอยู่ในพระอรรถกถาธรรมบท จากจำนวน ๕๗ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๔๐ นับเป็นกรรม ๑๒ ข้อที่มีปรากฏมากเป็นอันดับ ๓

๔) อโหสิกรรม คือ กรรมเล็กให้ผลแล้ว ปรากฏอยู่ในพระอรรถกถาธรรมบท จากจำนวน ๕๗ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๘.๕๓

หมวด ๒ : กรรมให้ผลตามหน้าที่

๕) ชนกกรรม คือ กรรมแต่งให้เกิด ปรากฏอยู่ในพระอรรถกถาธรรมบท จากจำนวน ๕๗ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๙.๓๐

๖) อุปัตถัมภกกรรม คือ กรรมสนับสนุน ปรากฏอยู่ในพระอรรถกถาธรรมบท จากจำนวน ๕๗ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๖.๒๐

๗) อุปปีฬกกรรม คือ กรรมบีบคั้น ปรากฏอยู่ในพระอรรถกถาธรรมบท จากจำนวน ๕๗ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๔.๖๕

๘) อุปฆาตกรรม คือ กรรมตัดรอน ปรากฏอยู่ในพระอรรถกถาธรรมบท จากจำนวน ๕๗ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๐.๗๘ นับเป็นกรรม ๑๒ ข้อที่มีปรากฏน้อยที่สุด

หมวด ๓ : กรรมให้ผลตามแรงหนักเบา

๙) ครุกกรรม คือ กรรมหนัก ปรากฏอยู่ในพระอรรถกถาธรรมบท จากจำนวน ๕๗ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๔.๖๕

๑๐) อาจิณณกรรม คือ กรรมที่ทำจนเคยชิน ปรากฏอยู่ในพระอรรถกถาธรรมบท จากจำนวน ๕๗ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๖.๙๘

๑๑) อาสันนกรรม คือ กรรมเมื่อจวนเจียน ปรากฏอยู่ในพระอรรถกถาธรรมบท จากจำนวน ๕๗ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๖.๒๐

๑๒) กตัตตากรรม คือ กรรมสักว่าทำ ปรากฏอยู่ในพระอรรถกถาธรรมบท จากจำนวน ๕๗ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๐.๗๘ นับเป็นกรรม ๑๒ ข้อที่มีปรากฏน้อยที่สุดเช่นเดียวกับอุปฆาตกรรม

โดยสรุป การศึกษาให้รู้แจ้งในเรื่องของหลักกรรมหรือ กรรม ๑๒ และการให้ผล เป็นเสมือนหนทางที่จะนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ทำให้ผู้ศึกษาเรียนรู้มีความสุขสงบ มีโอกาสในการพัฒนาชีวิตให้สูงยิ่งขึ้นไป ทำให้ชีวิตสงบสุข และทำให้เห็นว่าการเกิดของเรามีความหมาย ไม่ใช่เกิดมาโดยบังเอิญ การเข้าใจเรื่องของหลักกรรม หรือกรรม ๑๒ และการให้ผลนี้ จะทำให้บุคคลเข้าใจ

ต่อความขุ่นลงของชีวิต จะช่วยคลี่คลายความสับสนของชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องที่พุทธศาสนิกชนควรเรียนรู้ และทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้ง เพื่อชีวิตของตนจะได้ดีขึ้น

พระอินทรีย์ อตถยุตโต (กันทะวงศ์)^{๒๑} ศึกษาเรื่องวิบากกรรมในพุทธศาสนาเถรวาท พบว่าแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ กุศลวิบาก หมายถึง วิบากกรรมที่ดี ให้ผลเป็นความสุข และอกุศลวิบาก หมายถึง วิบากกรรมที่ไม่ดี ให้ผลเป็นความทุกข์ โดยมีองค์ประกอบกระทำด้วยเจตนาทางกาย วาจา ใจ ทั้ง ๒ ประเภทนี้ จะส่งผลกับเหล่าสัตว์ให้ทราบและประณีตต่างกันไป จนกว่าจะถึงพระนิพพาน นอกจากนี้วิบากกรรมในสังคมปัจจุบันที่พบ เช่น การเกิดแผ่นดินไหว การเกิดคลื่นสึนามิ หรือทsunami การเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เกิดมาจากสาเหตุหลัก ๒ ประการ คือ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติเอง ตามกฎของไตรลักษณ์ และเกิดจากการกระทำของมนุษย์ แต่ไม่ว่าจะเกิดโดยสาเหตุใดก็ตามก็ย่อมได้รับผลของวิบากกรรมร่วมกัน

จิวรรณ ชินะโชติ^{๒๒} ศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกรรมในพุทธศาสนา และศาสนาฮินดู เพื่อเรียนรู้ถึงทรรศนะเรื่องกรรม ซึ่งเป็นหลักคำสอนสำคัญประการหนึ่งของพระพุทธศาสนา และศาสนาฮินดูและเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นถึงความคล้ายคลึงกันและความแตกต่างของหลักคำสอนดังกล่าวในปรัชญาทั้งสองระบบ พบว่า แนวความคิดเรื่องกรรมเป็นความคิดสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งชี้ให้เห็นถึงอภิปรัชญาของระบบทั้งสอง หลักคำสอนเรื่องกรรมของพุทธปรัชญาและปรัชญาฮินดู คล้ายคลึงกันมากในหลักใหญ่ๆ แต่แตกต่างกันในรายละเอียด พระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู เห็นพ้องกันว่า กฎแห่งกรรมซึ่งเป็นกฎแห่งเหตุและผล เป็นทั้งกฎธรรมชาติและกฎทางศีลธรรม ในแง่ที่เป็นกฎธรรมชาติกฎนี้ยืนยันว่า ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเกิดขึ้น เป็นไปตามอำนาจของเหตุปัจจัย ในแง่ที่เป็นกฎทางศีลธรรม กฎนี้มีหลักกว้างๆว่า ผลย่อมสอดคล้องกับเหตุ ผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว แต่ในเรื่องที่เกี่ยวกับการกระทำว่าทำอย่างไรจึงจะเรียกว่าเป็นกรรมดี และทำอย่างไรจึงจัดเป็นกรรมชั่วนั้น

พระพุทธศาสนากับศาสนาฮินดูมีความเห็นสอดคล้องกันบางส่วน และแตกต่างกันบางส่วน เช่นเรื่องกรรมฆ่าสัตว์โดยเจตนา ซึ่งพุทธศาสนาถือว่า เป็นบาปทุกกรณี แต่ศาสนาฮินดูเห็นว่า ถ้าเป็นกรรมฆ่าสัตว์บุญชายัญ ก็ไม่บาป เป็นต้น

พระพุทธศาสนาถือว่า กฎแห่งกรรมเป็นกฎที่มีอยู่อย่างอิสระ ไม่ขึ้นกับพระผู้เป็นเจ้าหรือผู้มีอำนาจสูงสุดใดๆ แต่ศาสนาฮินดูถือว่า กฎแห่งกรรมเป็นกฎที่กำหนดขึ้นโดยพระผู้เป็นเจ้า พระองค์จึงเป็นเจ้าแห่งกฎแห่งกรรม พุทธปรัชญาเห็นว่า บุคคลจะเป็นอะไรและอย่างไรขึ้นอยู่กับกรรมหรือ

^{๒๑} พระอินทรีย์ อตถยุตโต (กันทะวงศ์), “ศึกษาเรื่องวิบากกรรมในพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๒๒} จิวรรณ ชินะโชติ, “ศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกรรมในพุทธศาสนา และศาสนาฮินดู”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓).

การกระทำของตนเอง แต่ปรัชญาฮินดูถือว่า ทุกสิ่งรวมทั้งมนุษย์เกิดจากพรหมัน เพราะฉะนั้น มนุษย์จะเป็นอะไรและอย่างไร นอกจากจะขึ้นอยู่กับกรรมของตนเองแล้ว ยังขึ้นอยู่กับพระผู้เป็นเจ้าของด้วย

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

๑.๗.๑ ศึกษาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิมพ์พ.ศ. ๒๕๓๙ และคัมภีร์มหาวิบาก ฉบับบุญคิด วัชรศาสตร์

๑.๗.๒ ศึกษาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา และหนังสือที่เหล่านักปราชญ์เขียนไว้ รวมทั้งงานวิจัย รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องบทความ เอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

๑.๗.๓ สัมภาษณ์พระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา จำนวน ๒ รูป ได้แก่ พระครูประภัสร์ธรรมรังษี เจ้าคณะตำบลศรีภูมิ เขต ๓ เจ้าอาวาสวัดกุ้เต้า และพระครูอดุลสีลิตดี เจ้าคณะตำบลหายยา เจ้าอาวาสวัดธาตุคำ ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๒ ท่าน ได้แก่ นายดุสิต ชวชาติ และ นายสอน มณเฑียร ผู้รู้ด้านคัมภีร์ จำนวน ๑ ท่าน ได้แก่ ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์ มัคทายกวัด จำนวน ๑ ท่าน ได้แก่ นายสมพงษ์ ไชยดีศรีประพันธ์ รวม ๖ ท่าน

๑.๗.๔ วิเคราะห์คัมภีร์มหาวิบาก ฉบับบุญคิด วัชรศาสตร์

๑.๗.๕ สรุปผล

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ทราบประวัติและพัฒนาการของคัมภีร์มหาวิบากในล้านนา

๑.๘.๒ ทราบเนื้อหาสาระคัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนา

๑.๘.๓ ทราบคตินิยมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนา

บทที่ ๒

ประวัติและพัฒนาการคัมภีร์มหาวิบากในล้านนา

บทที่ ๒ นี้จะได้อธิบายถึงประวัติและพัฒนาการคัมภีร์มหาวิบากในล้านนา โดยเริ่มศึกษา มหาวิบากที่ปรากฏในพระไตรปิฎก จากนั้นจึงจะได้อธิบายถึงลักษณะคัมภีร์โบราณ วัสดุที่ใช้และ กระบวนการผลิตคัมภีร์โบราณ และแสดงการศึกษาเรื่องพัฒนาการของคัมภีร์มหาวิบากในล้านนาเป็น ลำดับสุดท้าย

๒.๑ มหาวิบากในพระไตรปิฎก

เนื้อหาของคัมภีร์มหาวิบาก เกี่ยวข้องกับการทำดีละเว้นความชั่ว และผลจากการกระทำ นั้นๆ ปรากฏในลักษณะเดียวกับเนื้อหาในทุติยอพุทธคสูตร และจุฬามณีมังคลสูตร มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑.๑ ทุติยอพุทธคสูตร^๑ เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยกรรมของเศรษฐีที่มีสมบัติมากมายแต่ไม่มี บุตรสืบทอด ดังนี้

ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงที่ประทับในเวลาเที่ยง วัน ถวายบังคมแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสกะพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า เชิญเถิด มหาบพิตร พระองค์เสด็จมาจากไหนแต่กลางวัน พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลว่า ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ คฤหบดีผู้เป็นเศรษฐีในกรุงสาวัตถีนี้ ถึงแก่กรรมแล้ว ข้าพระองค์ให้ขนทรัพย์สมบัติ อันไม่มีบุตรรับมรดกนั้นมาไว้ในวัง แล้วจึงมาเข้าเฝ้า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เฉพาะเงินเท่านั้นมี ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ ส่วนเครื่องเงินไม่ต้องพูดถึง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็แต่คฤหบดีผู้เป็นเศรษฐีนั้น ได้ บริโภคอาหารเห็นปานนี้คือ บริโภคปลายข้าวกับน้ำผักดอง ได้ใช้ผ้าเครื่องนุ่มเห็นปานนี้คือ นุ่มห่ม ผ้าเนื้อหยาบที่เป็นผ้า ๓ ชั้นเย็บติดกัน ได้ใช้ยานพาหนะเห็นปานนี้คือ ใช้รถเกา ๆ ก็นุ่มทำด้วยไม้

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า มหาบพิตร ข้อนี้เป็นอย่างนั้น มหาบพิตร ข้อนี้เป็นอย่างนั้น เรื่องเคยมีมาแล้ว คฤหบดีผู้เป็นเศรษฐีนั้น ได้สั่งให้จัดบิณฑบาตถวายพระปัจเจกสัมพุทธเจ้านามว่า ตครสีขี ว่าท่านทั้งหลายจงถวายบิณฑบาตแก่สมณะ แล้วลุกจากอาสนะเดินหลีกไป แต่ครั้นถวายแล้ว ภายหลังได้มีความเสียดายว่า บิณฑบาตนี้ ให้ทาสหรือกรรมกรบริโภคยิ่งดีกว่า นอกจากนี้ เขายังปลง

^๑ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๓-๒๘/๒๒-๓๘.

ชีวิตบุตรน้อยคนเดียวของพี่ชาย เพราะเหตุแห่งทรัพย์สมบัติอีก มหาบพิตร ด้วยผลกรรมที่คฤหบดีผู้เป็นเศรษฐีนั้น สั่งให้จัดบิณฑบาตถวายพระครุฑลึงค์ปัจเจกสัมพุทธเจ้า เขาจึงบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ๗ ครั้ง ด้วยวิบากอันเป็นส่วนเหลือของกรรมนั้นเหมือนกัน ได้ครองความเป็นเศรษฐีในกรุงสาวัตถีนี้ แหะละถึง ๗ ครั้ง

มหาบพิตร ด้วยผลกรรมที่คฤหบดีผู้เป็นเศรษฐีนั้นถวายแล้ว ภายหลังได้มีความเสียดายว่า บิณฑบาตนี้ให้ทาสหรือกรรมกรบริโภคน่าดีกว่า เขาจึงไม่คิดอยากบริโภคอาหารอันมากมาย เขาจึงไม่คิดอยากใช้ผ้าเครื่องนุ่งห่มอันมากมาย เขาจึงไม่คิดอยากใช้ยานพาหนะอันโอ้อ่า เขาจึงไม่คิดอยากบริโภคเบญจกามคุณอันดี ๆ

มหาบพิตร ก็แหะด้วยผลกรรมที่คฤหบดีผู้เป็นเศรษฐีนั้น ปลงชีวิตบุตรน้อยคนเดียวของพี่ชาย เพราะเหตุแห่งทรัพย์สมบัติ เขาจึงถูกไฟเผาอยู่ในนรกหลายปี หลายร้อยปี หลายพันปี หลายแสนปี ด้วยวิบากอันเป็นส่วนเหลือของกรรมนั้นเหมือนกัน ทรัพย์สมบัติอันไม่มีบุตรรับมรดกของเขานี้ จึงถูกชนเข้าพระคลังหลวงเป็นครั้งที่ ๗

มหาบพิตร ก็บุญเก่าของคฤหบดีผู้เป็นเศรษฐีนั้นหมดสิ้นแล้ว และบุญใหม่ก็ไม่ได้สะสมไว้ก็ ในวันนี้ คฤหบดีผู้เป็นเศรษฐี ถูกไฟเผาอยู่ในมหาโรจวนรก พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คฤหบดีผู้เป็นเศรษฐีบังเกิดในมหาโรจวนรกร่างนั้นหรือ? พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า อย่างนั้น มหาบพิตร คฤหบดีผู้เป็นเศรษฐีบังเกิดในมหาโรจวนรกแล้ว

พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์นี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสพระคาถาต่อไปอีกว่า

ข้าวเปลือก ทรัพย์ เงินทอง หรือข้าวของ ที่หวงแหนอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทาส กรรมกร คนใช้ และผู้อาศัยของเขามีอยู่ ทั้งหมดนั้นเขานำไปไม่ได้ จะต้องละทิ้งไว้ทั้งหมด อนึ่ง บุคคลทำกรรมใด ด้วยกาย ด้วยวาจา หรือด้วยใจ กรรมนั้นแหละเป็นสมบัติของเขา และเขาย่อมพาเอากรรมนั้นไป อนึ่ง กรรมนั้นย่อมติดตามเขาไป เหมือนเงาติดตามตนฉะนั้น เพราะฉะนั้น บุคคลควรทำแต่กรรมดี สั่งสมไว้สำหรับภพหน้า เพราะบุญทั้งหลายเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในโลกหน้า

๒.๒.๒ จุฬกัมมวิภังคสูตร^๒

จุฬกัมมวิภังคสูตรเป็นพระสูตรที่กล่าวถึงผลของการกระทำทั้งดีและไม่ดี ดังนี้
การละปาณาติบาต เป็นเหตุให้คนมีอายุยืน การกระทำปาณาติบาต เป็นเหตุให้คนอายุสั้น
การไม่เบียดเบียน เป็นเหตุให้คนมีโรคน้อย การเบียดเบียน เป็นเหตุให้คนมีโรคนาน
การไม่โกรธ เป็นเหตุให้คนน่าเลื่อมใส การโกรธ เป็นเหตุให้คนไม่เลื่อมใส

^๒ ม.อ. (ไทย) ๑๔ / ๓๕๗ / ๓๖๑.

การไม่ริษยา เป็นเหตุให้คนมีศักตมาก การริษยา เป็นเหตุให้คนมีศักตาน้อย
 การเป็นผู้ให้แก่สมณะหรือพราหมณ์ เป็นเหตุให้คนมีโภคะมาก การไม่เป็นผู้ให้แก่สมณะ
 หรือพราหมณ์ เป็นเหตุให้คนมีโภคะน้อย

การเป็นคนไม่กระด้าง เป็นเหตุให้คนเกิดในตระกูลสูง การเป็นคนกระด้าง เป็นเหตุให้คน
 เกิดในตระกูลต่ำ

การเข้าไปหาสมณะเพื่อถามความรู้ เป็นเหตุให้คนมีปัญญามาก การไม่เข้าไปหาสมณะ
 เพื่อถามความรู้ เป็นเหตุให้คนมีปัญญาน้อย

เนื้อหาโดยพิสดารในจุฬามวิมังคสูตรมีดังนี้

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระวิหารเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี
 เขตพระนครสาวัตถี สมัยนั้นแล สุภมาณพ โตทยยบุตร เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ แล้ว
 ได้ทักทายปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านคำทักทายปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว ได้นั่ง ณ
 ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

สุภมาณพ โตทยยบุตร พอนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระ
 โคดมผู้เจริญ อะไรหนอแล เป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้พวกมนุษย์ที่เกิดเป็นมนุษย์อยู่ ปรากฏความเลวและ
 ความประณีต คือ มนุษย์ทั้งหลายย่อมปรากฏมีอายุสั้น มีอายุยืน มีโรครมาก มีโรคน้อย มีผิวพรรณ
 ทรม มีผิวพรรณงาม มีศักตาน้อย มีศักตมาก มีโภคะน้อย มีโภคะมาก เกิดในสกุลต่ำ เกิดในสกุลสูง
 ไร้ปัญญา มีปัญญา ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อะไรหนอแลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้พวกมนุษย์ที่เกิดเป็น
 มนุษย์อยู่ ปรากฏความเลวและความประณีต ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมาณพ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่ง
 กรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและ
 ประณีตได้ ฯ

ส. ข้าพระองค์ย่อมไม่ทราบเนื้อความโดยพิสดารของอุเทศที่พระโคดมผู้เจริญตรัสโดยย่อ
 มิได้จำแนกเนื้อความโดยพิสดารนี้ได้ ขอพระโคดมผู้เจริญได้โปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ โดย
 ประการที่ข้าพระองค์จะพึงทราบเนื้อความแห่งอุเทศนี้โดยพิสดารได้เถิด ฯ

พ. ดูกรมาณพ ถ้าอย่างนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจะกล่าวต่อไปสุภมาณพ โตทยย
 บุตร ทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า ชอบแล้ว พระเจ้าข้า ฯ

พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสดังนี้ว่า ดูกรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษ
 ก็ตาม เป็นผู้มักทำชีวิตสัตว์ให้ตกลง เป็นคนเหี้ยมโหด มีมือเปื้อนเลือด หมกมุ่นในการ
 ประหัตประหาร ไม่เอ็นดูในเหล่าสัตว์มีชีวิต เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะ
 กรรมนั้น อันเขาให้พรังพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ถ้ามา

เป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีอายุสั้น ดูรณภาพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีอายุสั้นนี้ คือ เป็นผู้มักทำชีวิตสัตว์ให้ตกลง เป็นคนเหี้ยมโหด มีมือเปื้อนเลือด หมกมุ่นในการประหารประหาร ไม่เอ็นดูในเหล่าสัตว์มีชีวิต ฯ

ดูรณภาพ ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ละปาณาติบาตแล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต วางอาชญา วางศาดราได้ มีความละอาย ถึงความเอ็นดู อนุเคราะห์ ด้วยความเกื้อกูลในสรรพสัตว์และภูตอยู่ เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรังพร้อมสมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีอายุยืน ดูรณภาพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีอายุยืนนี้ คือ ละปาณาติบาตแล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต วางอาชญา วางศาดราได้ มีความละอาย ถึงความเอ็นดู อนุเคราะห์ ด้วยความเกื้อกูลในสรรพสัตว์และภูตอยู่ ฯ

ดูรณภาพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามเป็นผู้มีปกติเบียดเบียน สัตว์ด้วยฝ่ามือ หรือก้อนดิน หรือท่อนไม้ หรือศาดรา เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรังพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีโรคนาน ดูรณภาพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีโรค มากนี้ คือ เป็นผู้ที่มีปกติเบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ หรือ ก้อนดิน หรือท่อนไม้ หรือศาดรา ฯ

ดูรณภาพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามเป็นผู้มีปกติไม่เบียดเบียน สัตว์ด้วยฝ่ามือ หรือก้อนดิน หรือท่อนไม้ หรือศาดรา เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะ กรรมนั้น อันเขาให้พรังพร้อมสมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีโรคน้อย ดูรณภาพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีโรคน้อยนี้ คือ เป็นผู้ที่มีปกติไม่เบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ หรือก้อนดินหรือท่อนไม้ หรือศาดรา ฯ

ดูรณภาพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามเป็นคนมักโกรธ มากด้วยความแค้นเคือง ถูกเขาว่าเล็กน้อยก็ขัดใจ โกรธเคืองพยาบาท มาตรา้ย ทำความโกรธ ความร้าย และความขี้แค้นให้ปรากฏ เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรังพร้อมสมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีวิพพณธรรม ดูรณภาพปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีวิพพณธรรมนี้ คือ เป็น คนมักโกรธ มากด้วยความแค้นเคืองถูกเขาว่าเล็กน้อยก็ขัดใจ โกรธเคือง พยาบาท มาตรา้ย ทำความ โกรธ ความร้ายและความขี้แค้นให้ปรากฏ ฯ

ดูรณภาพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามเป็นคนไม่มักโกรธ ไม่มาก ด้วยความแค้นเคือง ถูกเขาว่ามากก็ไม่ขัดใจ ไม่โกรธเคือง ไม่พยาบาท ไม่มาตรา้ย ไม่ทำความโกรธ ความร้าย และความขี้แค้นให้ปรากฏ เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้ พรังพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ใน

ภายหลัง จะเป็นคนน่าเลื่อมใส ดูรมาณพปฏิบัติทาเป็นไปเพื่อเป็นผู้นำเลื่อมใสนี้ คือ เป็นคนไม่มักโกรธ ไม่มากด้วยความแค้นเคือง ถูกเขาว่ามากก็ไม่ขัดใจ ไม่โกรธเคือง ไม่พยาบาท ไม่มาดร้าย ไม่ทำความโกรธ ความร้าย ความซึ่งเคียดให้ปรากฏ ฯ

ดูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม มีใจริษยา ย่อมริษยา มุ่งร้าย ผูกใจอิจฉาในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของคนอื่น เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุกติวินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อม สมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลังจะเป็นคนมีศักดาน้อย ดูรมาณพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีศักดาน้อยนี้ คือ มีใจริษยา ย่อมริษยา มุ่งร้าย ผูกใจอิจฉาในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือการไหว้ และการบูชาของคนอื่น ฯ

ดูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามเป็นผู้มีใจไม่ริษยา ย่อมไม่ริษยา ไม่มุ่งร้าย ไม่ผูกใจอิจฉาในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของคนอื่น เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อม สมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีศักดามาก ดูรมาณพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีศักดามากนี้ คือ มีใจไม่ริษยา ย่อมไม่ริษยา ไม่มุ่งร้าย ไม่ผูกใจอิจฉาในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือการไหว้ และการบูชาของคนอื่น ฯ

ดูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามย่อมไม่เป็นผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อาศัยเครื่องตามประทีป แก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อม สมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลังจะเป็นคนมีโภคะน้อย ดูรมาณพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีโภคะน้อยนี้ คือ ไม่ให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย เครื่องตามประทีปแก่สมณะหรือพราหมณ์ ฯ

ดูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามย่อมเป็นผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัยเครื่องตามประทีป แก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อม สมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีโภคะมาก ดูรมาณพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีโภคะมากนี้ คือ ให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย เครื่องตามประทีป แก่สมณะหรือพราหมณ์ ฯ

ดูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามเป็นคนกระด้าง เย่อหยิ่ง ย่อมไม่กราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ไม่ลูกรับคนที่ควรลูกรับ ไม่ให้อาสนะแก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ไม่ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทาง ไม่สักการะคนที่ควรสักการะ ไม่เคารพคนที่ควรเคารพ ไม่นับถือคนที่ควรนับถือ ไม่บูชาคนที่ควรบูชา เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขา

ให้พร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนเกิดในสกุลต่ำ ดูรมาณพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อเกิดในสกุลต่ำนี้ คือ เป็นคนกระด้าง เย่อหยิ่ง ย่อมไม่กราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ไม่ลูกรับคนที่ควรลูกรับ ไม่ให้อาสนะแก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ไม่ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทาง ไม่สักการะคนที่ควรสักการะ ไม่เคารพคนที่ควรเคารพ ไม่นับถือคนที่ควรนับถือ ไม่บูชาคนที่ควรบูชา ฯ

ดูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามเป็นคนไม่กระด้าง ไม่เย่อหยิ่ง ย่อมกราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ลูกรับคนที่ควรลูกรับ ให้อาสนะแก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทางสักการะคนที่ควรสักการะ เคารพคนที่ควรเคารพ นับถือคนที่ควรนับถือ บูชาคนที่ควรบูชา เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนเกิดในสกุลสูง ดูรมาณพปฏิบัติเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีสกุลสูงนี้ คือ เป็นคนไม่กระด้าง ไม่เย่อหยิ่ง ย่อมกราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ลูกรับคนที่ควรลูกรับ ให้อาสนะแก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทางสักการะคนที่ควรสักการะ เคารพคนที่ควรเคารพ นับถือคนที่ควรนับถือ บูชาคนที่ควรบูชา ฯ

ดูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามย่อมไม่เป็นผู้เข้าไปหาสมณะ หรือพราหมณ์แล้วสอบถามว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ อะไรเมื่อทำ ย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่า อะไรเมื่อทำ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีปัญญาทราม ดูรมาณพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีปัญญาทรามนี้ คือ ไม่เป็นผู้เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์แล้วสอบถามว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ อะไรเมื่อทำ ย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่าอะไรเมื่อทำ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน ฯ

ดูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามย่อมเป็นผู้เข้าไปหาสมณะ หรือพราหมณ์แล้วสอบถามว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ อะไรเมื่อทำ ย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่าอะไรเมื่อทำ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีปัญญามาก ดูรมาณพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีปัญญามากนี้ คือ เป็นผู้เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์แล้วสอบถามว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ อะไรเมื่อทำ ย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่าอะไรเมื่อทำ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน ฯ

ดูกรมาณพ ด้วยประการฉะนี้แล ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีอายุสั้น ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีอายุสั้น ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีอายุยืน ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีอายุยืน ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีโรครามาก ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีโรครามาก ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีโรคน้อย ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีโรคน้อย ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีผิวพรรณทราม ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีผิวพรรณทราม ปฏิบัติเป็นไปเพื่อเป็นผู้นำเลื่อมใส ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนนำเลื่อมใส ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีศักดาน้อย ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีศักดาน้อย ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีศักดามาก ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีศักดามาก ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีโรคะน้อย ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีโรคะน้อย ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีโรคะมาก ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีโรคะมาก ปฏิบัติเป็นไปเพื่อเกิดในสกุลต่ำ ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนเกิดในสกุลต่ำ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อเกิดในสกุลสูง ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนเกิดในสกุลสูง ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีปัญหาทราม ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีปัญหาทราม ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีปัญหามาก ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีปัญหามาก ดูกรมาณพ สัตว์ทั้งหลาย มีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีต ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างนี้ สุภมาณพ โศภณบุตรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า แจ่มแจ้งแล้ว พระเจ้าข้า แจ่มแจ้งแล้ว พระเจ้าข้า พระโคตมผู้เจริญทรงประกาศธรรมโดยปริยายมิใช่น้อย เปรียบเหมือนหงายของที่คว่ำ หรือเปิดของที่ปิด หรือบอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่าผู้มีตาดีจักเห็นรูปได้ฉะนั้น ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระโคตมผู้เจริญพระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระโคตมผู้เจริญ จงทรงจำ ข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ฯ

เนื้อหาของคัมภีร์มหาวิบาฬ เป็นเช่นเดียวกับพระสูตรในพระไตรปิฎก ดังนี้ ทุติยอพุทธกสูตร และจุฬามมวิภังคสูตร ซึ่งกล่าวถึงเรื่องกรรม โดยยกเรื่องเศรษฐีไม่มีบุตรในทุติยอพุทธกสูตรเป็นเรื่องหลักและอธิบายหลักกรรมเพิ่มเติมในจุฬามมวิภังคสูตร

๒.๒ ประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ในล้านนา

คัมภีร์ใบลานเป็นหนังสือโบราณประเภทหนึ่ง ซึ่งจารอักษรลงบนใบของต้นลาน เนื่องด้วยใบลานมีคุณสมบัติที่สามารถใช้จารหนังสือได้อย่างรวดเร็ว ทั้งมีน้ำหนักเบา และบาง สามารถนำติดตัวเคลื่อนที่ได้สะดวก ทนทาน มีอายุยาวนานมากกว่า ๑๐๐ ปี^๓ โดยก่อนที่ใบลานจะถูกเลือกให้เป็นวัสดุในการบันทึกนั้น พบการบันทึกในวัสดุอื่นๆ มาก่อน เช่น ดินเหนียวในวัฒนธรรมบาบิโลน เปลือกไม้

^๓ ก่องแก้ว วีระประจักษ์, การทำสมุดไทยและการเตรียมใบลาน, (กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๓๐), หน้า ๓๓.

ต่างๆในวัฒนธรรมอินเดีย ซึ่งส่วนมากเป็นเปลือกโกษะ ยังไม่ใช้น้ำหมึก เป็นต้น^๔ วัฒนธรรมการใช้ใบลานในประเทศไทยสันนิษฐานว่าน่าจะเข้ามาพร้อมกับพุทธศาสนาลังกา อาจเป็นระยะเวลาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา^๕ ทั้งนี้คัมภีร์ใบลานที่เก่าที่สุดในล้านนา เท่าที่สำรวจพบในปัจจุบัน มีอายุ ๕๔๖ ปี อยู่ที่วัดไหล่หิน จังหวัดลำปาง จารด้วยอักษรธรรมล้านนา เมื่อ พ.ศ. ๒๐๑๔ สมัยพระเจ้าติโลกราช เรื่องตีสนิปาต

๒.๒.๑ ประวัติความเป็นมาของตัวเมือง

ภาษาล้านนาเป็นภาษาถิ่นที่ใช้กันในภาคเหนือของประเทศไทย มีเอกลักษณ์ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน เรียก “ตัวเมือง” ใช้แพร่หลายในอดีต ทั้งเป็นภาษาราชการ และใช้จารลงบนคัมภีร์ใช้ในการจดบันทึกเรื่องราวต่างๆ ทั้งตำรายา เวทย์มนต์คาถา เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ภาษาล้านนา หรือ ตัวเมือง จึงเป็นภาษาที่ชาวล้านนาใช้สื่อสาร ใช้เขียนหนังสือทางราชการ คัมภีร์ทางพุทธศาสนา พัฒนาขึ้นในล้านนา มีต้นกำเนิดมาจากอักษรมอญ ตามความเห็นของ ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์^๖ แต่อักษรมอญไม่มีรูปและเสียงวรรณยุกต์ ดังนั้น เมื่อชาวล้านนา นำมาใช้ จึงไม่มีรูปวรรณยุกต์ตามภาษามอญ ทั้งที่ในการออกเสียงของชาวล้านนามีเสียงวรรณยุกต์กำกับ ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ ๒๑ มีการปรับปรุงให้มีรูปวรรณยุกต์ตามการออกเสียง แต่ก็ไม่ได้เคร่งครัดกับการใช้รูปวรรณยุกต์มากนัก

หลักฐานอักษรล้านนาที่เก่าแก่ที่สุดที่พบในปัจจุบัน คือ จารึกลานทองพบที่สุโขทัย พ.ศ. ๑๙๑๙ ข้อความจารึกมี ๔ บรรทัด ๓ บรรทัดแรกเป็นอักษรไทยสุโขทัย บรรทัดที่ ๔ เป็นอักษรล้านนา ซึ่งเขียนเป็นภาษาบาลี ด้วยเหตุที่อักษรล้านนาใช้เขียนคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ชาวล้านนาจึงเรียกว่า อักษรธรรม ตัวธรรม หรือตัวหนังสือวัด นับถือว่าเป็นอักษรที่ศักดิ์สิทธิ์

อักษรล้านนามีลักษณะที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงออกถึงความเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ดังนี้

ความเป็นเอกลักษณ์ในรูปของอักษรต่างๆ ที่สามารถเขียนได้ทั้งเต็มรูป และลดรูป หรือแม้แต่ใช้สัญลักษณ์แทน ซึ่งผู้ที่มีความชำนาญด้านภาษาล้านนามักจะมีรูปแบบการเขียนอักษรล้านนาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตัวเอง ในอดีตอักษรภาษาล้านนา แบ่งเป็น สระ และ พยัญชนะ คล้ายกับภาษาบาลี โดยพยัญชนะ มีทั้ง วรรณค และเศวรรณค เหมือนภาษาบาลี แต่ปัจจุบันมีการประยุกต์

^๔ ฉลาด บุญลอย, *ประวัติวรรณคดีบาลีตอน ๒*, (พระนคร: เลียงเชียงใหม่เจริญ, ๒๕๐๖), หน้า ๓๒.

^๕ สมภพ มีสบาย และคณะ, *คัมภีร์ใบลานและสมุดไทย*, (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๒), หน้า ๒๒-๒๓.

^๖ ยอร์ช เซเดส์, *ตำนานอักษรไทย*, (พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๐๓), หน้า ๖๕.

เทียบกับภาษาไทยกลาง จึงทำให้มีพยัญชนะเพิ่มขึ้น ส่วนสระ มีทั้งสระลอย ๘ ตัว ที่สามารถออกเสียงเองได้ และสระอาศัยที่ต้องอาศัยพยัญชนะจึงออกเสียงได้

อักษรไทยที่ปรากฏเป็นการถ่ายอักษรเท่านั้น เสียงจริงของอักษรแสดงไว้ในสัทอักษรสากลซึ่งอาจจะออกเสียงต่างไปจากอักษรไทย

ภาษาพูด หรือการอ่านออกเสียง ภาษาล้านนามีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไปจากท้องถิ่นอื่นๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นความงดงามด้านภาษา สำเนียงการพูดของชาวเชียงใหม่ ลำพูน และลำปางบางส่วน มีสำเนียงคล้ายกัน คือ พูดซ้ำๆ ลากเสียง ส่วน เชียงราย พะเยา น่าน แพร่ และแม่ฮ่องสอนบางส่วน มีสำเนียงคล้ายกัน คือ พูดออกเสียงสั้นๆ

การผสมอักษร ภาษาล้านนามีรูปแบบการผสมคำที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญและการสังเกต เพราะบางครั้งผู้เขียนๆ เพียงสั้นๆ แต่ใช้การซ้อนสระและพยัญชนะไว้ในตัวเดียวกันกับสามารถอ่านได้ยาว หรือบางครั้งสามารถผสมกับอักษรที่อยู่ถัดไปได้ เรียกว่าตัวข่ม ตัวไหล บางครั้งในการเขียนเอกสารสำคัญที่ไม่ต้องการให้ผู้อื่นรู้ความหมาย ผู้เขียนก็จะใช้การใส่รหัสที่รู้เฉพาะตน หรือกลุ่มของตนเท่านั้นจึงจะสามารถเข้าใจความหมายได้ โดยเฉพาะตำรายา และตำรายันต์ต่าง ๆ

สำหรับการกระจายตัวของตัวเมือง ปัจจุบันยังคงใช้ภาษาพูดเป็นภาษาสื่อสารในกลุ่มของคนพื้นเมืองทั้ง ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน คือ เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน แต่ไม่นิยมใช้เขียน จะมีเพียงกลุ่มคนที่ให้ความสนใจเรียนเท่านั้น ที่สามารถอ่านออกเขียนได้ เช่น กลุ่มพระภิกษุสงฆ์สามเณร ผู้ที่เคยบวชเรียนในช่วงประมาณ ๔๐ - ๕๐ ปี ที่ผ่านมา และกลุ่มนักเรียน นักศึกษาบางกลุ่มที่สนใจ เป็นต้น

นอกจากในภาคเหนือตอนบนแล้ว ยังมีกลุ่มคนในบางจังหวัดที่ถูกกวาดต้อนไปในช่วงสงคราม เช่น กลุ่มคนเมืองในจังหวัดนครปฐม จังหวัดราชบุรี และกาญจนบุรี บางแห่งยังคงใช้สื่อสารอยู่ ส่วนในต่างประเทศปรากฏว่ามีการใช้ภาษาล้านนา หรืออักษรธรรมล้านนาอยู่บ้างในภูมิภาคนี้ เช่น เมืองสิบสองปันนา ในมณฑลยูนนาน ประเทศจีน และในเมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งในอดีตมีความเชื่อมโยงกับทางล้านนา

๒.๒.๒ ลักษณะคัมภีร์ใบลาน

คัมภีร์ใบลาน เป็นเอกสารบันทึกเหตุการณ์และเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งคติโลกและคติธรรม เช่น เรื่องราวและหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ โหราศาสตร์ วรรณกรรม พงศาวดาร กฎหมายโบราณ ตำรายา เวทย์มนต์คาถา เป็นต้น ซึ่งมี ๒ ลักษณะคือ คัมภีร์ใบลานแผ่นยาว เรียกว่า หนังสือผูก และคัมภีร์ใบลานแผ่นสั้น เรียกว่า หนังสือก้อม^๗

^๗ สมัย วรรณอดุตร, ประวัติใบลาน, โครงการอนุรักษ์ใบลานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม <http://www.bl.msu.ac.th.>

๒.๒.๒.๑ ต้นลาน

คัมภีร์ใบลานผลิตจากใบลาน ซึ่งตัดมาจากต้นลาน จากการศึกษาของ ผศ.ดร.วิชาญ เอียดทอง^{๘๘} เกี่ยวกับต้นลาน พบว่า ต้นลานเป็นพืชตระกูลปาล์ม ขึ้นเป็นต้นเดี่ยว ใบคล้ายฝ่ามือขนาดใหญ่ บนต้นเดียวกันมีทั้งช่อดอกเพศผู้และช่อดอกเพศเมีย ออกดอกครั้งเดียวแล้วจะตาย พื้นที่เขตกระจายพันธุ์พบบริเวณจีนตอนใต้ เอเชียใต้ เอเชียอาคเนย์ มาเลเซีย นิวกินี และตอนเหนือของออสเตรเลีย พรรณไม้สกุลลานทั่วโลกพบประมาณ ๖ ชนิด^{๘๙} แต่ในประเทศไทยพบเพียง ๓ ชนิดคือ ลานบ้าน หรือ ลานวัด (*Corypha umbraeulifua* L.) ลานป่า หรือ ลานทุ่ง (*Corypha lecomtei* Beec.) และลานพรุ (*Corypha utan* Lam.) ลานบ้านหรือลานวัด คือ ต้นลานที่นำมาทำคัมภีร์ใบลาน

ลานบ้าน ชื่อสามัญภาษาอังกฤษ: talipot palm “talipot” มาจากภาษาสันสกฤต “ตาลปัตร” (talapattra) หรือ fan palm หรือ umbrella fan อดีตใช้ทำตาลปัตรให้พระสงฆ์ในพุทธศาสนา^{๙๐} เรียกว่า ลาน เพื่อให้มีความชัดเจนตรงตามนิเวศที่เป็นพืชปลูกอยู่ตามวัดวาอารามและชุมชน ในที่นี้ใช้ว่า ลานบ้าน หรือ ลานวัด

ลานบ้านเป็นปาล์มต้นเดี่ยวสูง ๒๕ เมตร ลำต้นมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑ เมตร รวมทั้งกาบใบ กรณีไม่มีกาบใบ ลำต้นมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๘๐ ซม. มีกาบใบติดคงทบนลำต้นเรียงเวียนโดยรอบ ใบรูปฝ่ามือ ๑ ต้นมีจำนวน ๒๕-๓๕ ใบ แผ่กาง กาบใบสีเหลืองอมเขียว มีร่องแฉกแยกเล็ก ก้านใบยาว ๒.๕-๓ เมตร สีเขียว ขอบก้านใบมีพินคมสีดำยาว ๑ ซม. แผ่นใบมีขนาด ๒.๕-๓ x ๒.๕-๓ เมตร รูปใบค่อนข้างกลม หยักเป็นคลื่น มีเส้นกลางใบโค้งยาว ๑ เมตร ร่องแฉกแยกแผ่นใบมี ๑๑๐ แฉก แต่ละแฉกมีขนาด ๗๕-๑๕๐ x ๑.๖-๕ ซม. ช่อดอก ออกปลายยอด ตั้งช่อตรง รูปทรงปิระมิด ยาว ๖ เมตร ก้านช่อดอกสั้นหรือไม่มีแกนช่อดอกยาว ๖ เมตร ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๕ ซม. มีแกนช่อดอกถึง ๓๐ ก้าน แขนงก้านช่อดอกย่อยมีถึง ๔๐ ก้าน แต่ละก้านยาว ๕-๒๕ ซม. ผล กลม เมล็ดเดี่ยว ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๓.๕-๔.๕ ซม. สีเขียวอ่อน กระจายพันธุ์ตามธรรมชาติอยู่ในอินเดีย ศรีลังกา และบางที่อาจพบในพม่า

ลานป่า หรือ ลานทุ่ง ชื่อสามัญภาษาอังกฤษ: Indochinese fan palm เรียกว่า ลาน เพื่อให้มีความชัดเจนตรงตามนิเวศของป่าที่ขึ้นอยู่ ในที่นี้ใช้ว่า ลานป่า เป็นปาล์มต้นเดี่ยวสูง ๑๕ เมตร ขนาดลำต้นเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑ เมตรวัดรวมกาบใบ แต่ถ้าไม่มีกาบใบ เส้นผ่าศูนย์กลาง ๔๕-๗๕ ซม. ตามลำต้นมักพบโคนกาบใบเก่าติดคงทบน จำนวนใบต่อต้น ๑๕-๒๕ ใบ ใบรูปฝ่ามือขนาดใหญ่ กาบใบแตกเป็นร่องลึก ก้านใบเป็นรูปตัววี (v) ก้านใบยาว ๒.๕-๕ เมตร ขอบก้านใบมีแถบสีดำ กว้าง ๑.๕

^{๘๘} ผศ.ดร.วิชาญ เอียดทอง ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำนักพิพิธภัณฑสถานและวัฒนธรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

^{๘๙} Hodel, D. and P. Vatcharakorn. *The Palms of Thailand*. (Kansas: Allen Press. 1998.)

^{๙๐} เต็ม สมิตินันท์. *พรรณไม้แห่งประเทศไทย*. (กรุงเทพมหานคร : กรมป่าไม้, ๒๐๐๑.)

ชม. และหยักเป็นจักเลื่อยลึก ๗-๑๐ มม. แผ่นใบขนาด ๓ × ๓ เมตร สีเขียวปนเทา แฉกของขอบใบหยัก ๑/๓-๑/๒ มีมากถึง ๑๔๐ แฉก แต่ละแฉกมีขนาด ๒๐๐ × ๘ ซม. ช่อดอก ออกปลายยอด รูปทรงปิระมิด แผ่กว้าง ยาว ๑๐-๑๒ เมตร ก้านช่อดอกยาว ๑.๕-๒ เมตร ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๕-๒๐ ซม. ตั้งตรง แกนช่อดอกยาว ๘-๑๐ ซม. ตั้งตรง มีจำนวน ๒๐-๒๕ แกน แกนช่อดอกย่อยจำนวนมากยาว ๓๐-๔๐ ซม. ห้อยลง ผลสดเมล็ดเดี่ยว รูปรีค่อนข้างกลม ขนาด ๖ × ๗-๘ ซม. สีน้ำตาล ถิ่นการกระจายพันธุ์ พบขึ้นกระจายอยู่ในเขตมรสุม บริเวณป่าโปร่ง ตามที่ราบลุ่มในภูมิภาคอินโดจีนตั้งแต่จีนตอนใต้ถึงลาว เวียดนาม กัมพูชา และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย^{๑๑}

ลานพรุ ชื่อสามัญภาษาอังกฤษ: gehang palm เป็นปาล์มต้นเดี่ยวสูง ๓๐ เมตร ขนาดลำต้นเส้นผ่าศูนย์กลาง ๖๐-๘๐ ซม. (รวมทั้งกาบใบ) ถ้าไม่มีกาบใบขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๔๐-๖๐ ซม. จำนวนใบต่อต้น ๒๕-๓๐ ใบ ใบรูปฝ่ามือขนาดใหญ่ แผ่กางออก กาบใบมีร่องแตกลึกเป็นรูปตัววี (V) ก้านใบยาว ๒.๕-๓.๕ เมตร ขอบกาบใบและก้านใบสีขาว แผ่นใบขนาด ๓ × ๓ เมตร สีเขียวเข้ม แฉกแผ่นใบเว้าลึก ๒/๓-๓/๔ มีจำนวน ๘๐-๙๐ แฉก แต่ละแฉกมีขนาด ๗-๘ × ๑๗๐ ซม. ช่อดอก ออกปลายยอด ตั้งตรง รูปไข่มน ช่อดอกยาว ๔-๗ เมตร ก้านช่อดอกสั้นหรือไม่มีเลย แกนช่อดอกยาว ๔-๖ เมตร ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๕-๓๕ ซม. ตั้งตรง มีจำนวน ๓๐-๕๕ แกน แต่ละแกนยาว ๒.๕ เมตร แกนแขนงย่อยมีถึง ๒๕ ก้าน แกนช่อดอกย่อยยาวถึง ๒๕ ซม. ผล ผลสดเมล็ดเดี่ยว รูปกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒.๕-๓ ซม. สีเหลือง ถิ่นการกระจายพันธุ์ ปาล์มที่พบขึ้นอยู่ในพื้นที่น้ำท่วมขังจนถึงพื้นที่ตอนที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเล ๓๐๐ เมตร กระจายตั้งแต่อินเดียจนถึงเอเชียอาคเนย์ลงไปจนถึงตอนเหนือของออสเตรเลีย^{๑๒} เชื่อว่าลานที่พบในภาคใต้ของประเทศไทยมาจากอินเดียและพม่า

นอกจากนี้ยังมีการแบ่งประเภทของต้นลานตามสถานที่ปลูก โดยเชื่อว่ามีความสัมพันธ์กับแหล่งที่มาดั้งเดิมของต้นลานนั้น กล่าวคือ ลานที่มาจากศรีลังกานิยมปลูกตามวัดต่างๆ มีจำนวนน้อย ลานที่มาจากอินเดีย พม่า นำเข้ามาปลูกทางปากซอใต้ของประเทศไทย คือ ลานพรุ ส่วนลานไทยแท้ คือ ลานที่ขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ บริเวณทับลาน อำเภอนาคี จังหวัดปราจีนบุรี เป็นต้น^{๑๓}

ในอดีตนอกจากชาวล้านนาจะนำใบลานมาจารอักษรเป็นคัมภีร์แล้ว ใบลานสามารถนำมาใช้ทำหมวก กระจับปี่ ที่ใช้ในชีวิตประจำวันของชาวล้านนา นอกจากนี้ยังใช้ก้านของใบลานมัดสิ่งของแทนเชือกและทำไม้ก่อดินได้

^{๑๑} Quattrocchi, U. CRC World Dictionary of Plant Names. vol. A-C. (Boca Raton. Fla.: CRC Press, 2000).

^{๑๒} Tips, W. E. J. Through King Chulalongkorn's Kingdom (1904-1906): The First Botanical Exploration of Northern Thailand, (Bangkok: White Lotus, 2001).

^{๑๓} สมชาย ลำตวน, "วัฒนธรรมใบลาน" บทความวิชาการ อนุรักษ์ พันธุ์ บุรณาการ, (มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๐.

๒.๒.๒.๒ กรรมวิธีการผลิตคัมภีร์ใบลาน

จากการศึกษาของสำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร^{๑๔} พบว่าใบลานที่จะนำมาใช้จารหนังสือ ต้องเป็นใบลานที่ใกล้จะแก่ และต้องเลือกขนาดใบให้เท่ากัน เมื่อตัดออกจากต้นแล้ว จึงเขียนก้านออก มีตรวดกันแน่นน้ำไว้ ๑ คืบ นำขึ้นมาตากให้แห้ง บางครั้งก็แช่น้ำยาสมุนไพรเพื่อป้องกันแมลง จากนั้นนำลานแต่ละใบมาแทงบนขอบ คือ แผ่นไม้รูปสี่เหลี่ยมใช้ประกบหน้าหลังใบลาน มีขนาดกว้างเท่าใบลาน นำใบลานที่แทงแล้ว ๑๐-๒๐ ใบ เรียงซ้อนกันประกบหน้าหลังใบลานด้วยขอบตามที่ต้องการ ใช้มีดคมตัดลานให้เสมอกันทั้งสี่ แล้วใช้กบไสอีกครั้ง เพื่อให้ขอบลานเรียบเสมอกัน เมื่อเสร็จแล้ว คลี่ใบออก ใช้ทรายละเอียดคั่วหรือตากแดดให้ร้อนจัดโรยลงบนใบลาน ใช้ลูกประคบลูบไปมาหลายๆ ครั้ง เพื่อให้หน้าลานสะอาด พื้นผิวลานเรียบเสมอกันตลอดทั้งลาน แล้วใช้เหล็กแหลมเผาไฟ เจาะตามช่องที่แทงไว้ตอนแรก ใช้ผ้าแห้งทำความสะอาดใบลานไปที่ละใบ จึงจะสำเร็จขั้นตอนการทำใบลาน

กรรมวิธีบันทึกลายลักษณ์อักษรบนใบลานที่นิยม ได้แก่ การทำให้เป็นร่องลึก เรียกว่า การจาร โดยเริ่มจากการตีเส้นบรรทัดบนใบลานทุกใบ โดยใช้เส้นด้ายเหนียวซึ่งตึงกับกรอบไม้รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างยาวกว่าหน้าลานเล็กน้อย เชือกที่ซึ่งให้ตึงนี้ ใช้เป็นเส้นบรรทัด เมื่อจะตีเส้นใช้ลูกประค้ำชุบเขม่าไฟผสมน้ำลูบไปมาบนเส้นด้ายที่เป็นสายบรรทัดนั้น วางกรอบบรรทัดบนใบลาน กำหนดเส้นบรรทัดให้ได้ขนาดตามที่ต้องการ แล้วดึงสายบรรทัดขึ้น ปล่อยให้หดรัดลงไปบนลาน จะปรากฏเส้นบรรทัดบนใบลานตามที่ต้องการ โดยปกติแล้ว หน้าหน้าลานจะมี ๔-๕ บรรทัด แต่ที่นิยมเป็น ๕ บรรทัด

นำใบลานที่ตีเส้นแล้ว วางบนหมอนสำหรับถึอรองจาร จึงใช้เหล็กจารจารอักษร หมอนรองจารนั้น ทำจากใบลานเรียงซ้อนกัน ๖-๗ ใบ หุ้มด้วยผ้าซึ่งเย็บริมแล้ว มีไม้ไผ่เหลาแหลมยาวประมาณ ๗-๑๐ เซนติเมตร เสียบทางด้านยาวของหมอนตามร่องลานข้างละ ๒ อัน เพื่อใช้เป็นที่พักปลายต้นฉบับในขณะที่จาร

การจารนั้น จารตัวอักษรใต้เส้นบรรทัด จารได้ทั้ง ๒ หน้าลาน เมื่อจารแล้ว จะปรากฏรอยเส้นอักษรเป็นร่องลึก จึงต้องลบด้วยเขม่าไฟผสมน้ำมันยาง เพื่อใช้อักษรปรากฏชัดขึ้น โดยใช้ลูกประคบให้สีดำของเขม่าไฟจมลงไปตามร่องลายเส้นอักษรทั่วทั้งลาน แล้วนำทรายละเอียดที่ร้อนจัดโรยลงบนใบลานนั้น ต่อจากนั้นใช้ลูกประคบสะอาดลบเขม่าไฟผสมน้ำมันยางให้หมดจากหน้าลานนั้น โดยการถูลูกประคบไปมาหลายๆ ครั้ง ทำให้สีดำที่ติดอยู่บนรอยอักษร หลุดหายไป ส่วนสีดำซึ่งซึมลงไป ในรอยจารจะติดแน่นและทำให้ตัวอักษรปรากฏเด่นชัดไม่ลบเลือน

จารแล้วก็ใช้สายสนอง คือเชือกเล็กๆ ร้อยเข้าไปในรูที่เจาะไว้ทางด้านซ้าย เรียก ร้อยหู เพื่อรวมเป็นผูก ส่วนมากคัมภีร์ผูกหนึ่งมี ๒๔ ลาน ซึ่งอาจจะจบหรือไม่จบเรื่องก็ได้ ด้วยเหตุนี้ หนึ่งเรื่องจึงอาจมี ๓ หรือ ๔ หรือ ๕ ผูกก็ได้

^{๑๔} สมภพ มีสบาย และคณะ, คัมภีร์ใบลานและสมุดไทย, (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๒), หน้า ๒๔.

เมื่อจารครบเรื่องและเรียงลำดับแล้ว จึงจารอักษรบอกเลขหน้า เรียกว่า อังกา บริเวณกึ่งกลางใบลานริมซ้ายด้านหลังใบลานแต่ละใบเพียงแห่งเดียว มักใช้พยัญชนะในภาษาบาลี มี ๓๓ ตัว คือ “ก ข ค ฆ ง จ ฉ ช ฌ ญ ฎ ฐ ท ฒ ณ ต ถ ท ธ น ป ผ พ ภ ม ย ร ล ว ส ห ฬ อ” ส่วนอักษรที่ใช้มักใช้อักษรล้านนา^{๑๕}

ทำไม้ประกบกับคัมภีร์ ๒ ข้าง ขนาบหน้า-หลังใบลานที่เรียงลำดับผูกดีแล้ว มีเชือกมัดรอบไม้ประกอบ ๒-๓ ตอน และเพื่อป้องกันมิให้คัมภีร์ใบลานสกปรกหรือชำรุดฉีกขาดได้ง่าย จึงต้องมีการห่อคัมภีร์อีกครั้งหนึ่ง มีป้ายชื่อคัมภีร์เสียบไว้ที่หน้ามัดคัมภีร์ เรียกไม้ป็นชัก อาจทำด้วยไม้ หรือทองเหลือง หรือห่อด้วยผ้าก็ได้ เพื่อสะดวกในการค้นหา

โดยสรุป เมื่อเตรียมใบลานแล้ว นำใบลานมาเจาะรูเพื่อร้อยด้วยเชือกหรือด้าย ใช้เส้นด้ายชุบน้ำยาล้างและเขม่าผสมกันเพื่อทำเป็นเส้นบรรทัด ใช้อุปกรณ์ที่เรียกว่า เหล็กจาร เป็นไม้เหลาค้ำปลายปากกาที่ปลายเสียบด้วยเหล็กแหลมคมเพื่อจารใบลาน หลังจารแล้วนำเขม่าและน้ำมันยางทาทับ เพื่อให้ตัวอักษรเด่นชัดสามารถอ่านได้ หลังจากนั้นจะนำใบลานแต่ละแผ่น ไปร้อยด้วยด้ายหรือเชือก เรียกว่า สายสนอง ใบลานจะร้อยรวมกันเป็นผูก เพื่อป้องกัน การบิดงอของใบลานจะทำแผ่นไม้ขนาดเท่ากับใบลานประกบหน้าหลังของคัมภีร์และผูก เรียกว่า ไม้ปะกับธรรม หรือบางผูกจะห่อ ด้วยผ้าซึ่งทอพิเศษมีไม้ไผ่สอดไว้ตรงกลางป้องกันหักงอเรียกว่า ผ้าห่อคัมภีร์ ด้านบนผ้าห่อคัมภีร์จะมีไม้ไผ่ขนาดเล็กยาวเขียนชื่อเรื่อง ของคัมภีร์ใบลานผูกนั้นไว้

๒.๒.๓ คัมภีร์พุทธศาสนา

คัมภีร์ใบลานที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา มีหลายเรื่องและหลายประเภท เป็นผลงานพระสงฆ์ ล้านนา ได้แก่ พุทธตำนาน มหาชาดก ทศชาติชาดก ชาดกทั่วไป อานิสงส์ ๆ พยากรณ์เหตุการณ์อนาคต พิธีกรรมสงฆ์ วรรณกรรมเกี่ยวกับ จักรวาล ประวัติพุทธศาสนา ตำนานปูชนียวัตถุธรรมทั่วไป พระสาวกที่มีชื่อเสียง บทสวดมนต์ และพิธีกรรม เป็นต้น

๑) หมวดหมุ่คัมภีร์พุทธศาสนา

สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ได้จัดทำหลักเกณฑ์การจัดหมวดและการเรียกชื่อหนังสือประเภทตัวเขียนทางพุทธศาสนา จำนวน ๑๔ หมวด^{๑๖} ดังนี้

๑. หมวดบาลีพระไตรปิฎก แบ่งเป็น พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก

^{๑๕} ก่องแก้ว วีระประจักษ์, การทำสมุดไทยและการเตรียมใบลาน, (กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๓๐), หน้า ๘-๑๐.

^{๑๖} สมภพ มีสบาย และคณะ, คัมภีร์ใบลานและสมุดไทย, (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๒), หน้า ๘๑-๘๓.

๒. หมวดอรรถกถา เป็นการอธิบายพระไตรปิฎก พบอรรถกถาพระวินัยปิฎก อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก และอรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก

๓. หมวดฎีกา เป็นการอธิบายอรรถกถา ได้แก่ ฎีกาพระวินัยปิฎก ฎีกาพระสุตตันตปิฎก และฎีกาพระอภิธรรมปิฎก

๔. หมวดอนุฎีกา เป็นการอธิบายฎีกา พบอนุฎีกาพระอภิธรรมปิฎก

๕. หมวดนวฎีกา เป็นการอธิบายความในฎีกาและอนุฎีกา พบนวฎีกาพระอภิธรรมปิฎก

๖. หมวดโยชนา เป็นคู่มือศึกษาอรรถกถา พบโยชนาพระวินัย และโยชนาพระอภิธรรม

๗. หมวดคัมภีร์ อธิบายความยากในพระไตรปิฎกบางตอน บางเรื่อง แบ่งเป็น คัมภีร์พระวินัย คัมภีร์พระสูตร คัมภีร์พระอภิธรรม และคัมภีร์พิเศษ

๘. หมวดปกรณ์พิเศษ เป็นหนังสือที่ท่านผู้รู้แต่งขึ้นจากการคัดเลือกเอาหัวข้อสำคัญในพระไตรปิฎกมาประมวลไว้โดยสังเขป แบ่งย่อยได้เป็น ๑๖ หมวด ได้แก่ บาลีปกรณ์พิเศษส่วนพระวินัย บาลีปกรณ์พิเศษพระสูตร บาลีปกรณ์พิเศษพระอภิธรรม อรรถกถาปกรณ์พิเศษพระวินัย อรรถกถาปกรณ์พิเศษพระสูตร อรรถกถาปกรณ์พิเศษพระอภิธรรม ฎีกาปกรณ์พิเศษพระวินัย ฎีกาปกรณ์พิเศษพระสูตร ฎีกาปกรณ์พิเศษพระอภิธรรม โยชนาปกรณ์พิเศษพระวินัย โยชนาปกรณ์พิเศษพระสูตร โยชนาปกรณ์พิเศษพระอภิธรรม คัมภีร์ปกรณ์พิเศษส่วนพระสูตร คัมภีร์ปกรณ์พิเศษพระวินัย คัมภีร์ปกรณ์พิเศษพระอภิธรรม และนิสสัยปกรณ์พิเศษส่วนพระอภิธรรม

๙. หมวดปกิณกะ ได้แก่ หมวดเบ็ดเตล็ดส่วนธรรมคดี อธิบายธรรม อานิสงส์ธรรมกถาและอื่นๆ อาทิ ชาลิกณหาภิเสก มหาพุทฺธคุณปาลิ มหามูลกมมฏฐาน เป็นต้น

๑๐. หมวดพงศาวดาร อาทิ มหาวิส วีสมาลินีปกรณ์ สีหพรราชวิสาวดาร เป็นต้น

๑๑. หมวดตำนาน ประวัติ อาทิ ปฐมสมโพธิ สาวกนิพพาน ชินกาลมาลีปกรณ์ เป็นต้น

๑๒. หมวดโลกศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องของโลกและจักรวาล อาทิ โลกที่ปกสาร โลกปญฺญุตติ จุกกวาฬทีปนี เป็นต้น

๑๓. หมวดสวดมนต์ มีทั้งพุทฺธมนต์และคาถาต่างๆ

๑๔. หมวดสัททวิเสส หรือหมวดศัพทศาสตร์ แบ่งเป็น ไวยากรณ์บาลี ฉันทลักษณ์ นิสสัยแปล-เผด็จ และพจนานุกรม

๒) คัมภีร์พุทธศาสนาที่สำคัญในล้านนา

คัมภีร์ไบลานทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญและเป็นที่รู้จักกันในปัจจุบัน^{๑๗} มีดังนี้

๑. จามเทวีวงศ์ แต่งโดยพระโพธิธรรมาจารย์ รัตนานาเป็นภาษาบาลี มี ๑๕ ปริเฉท ปรากฏตอนท้ายทุกปริเฉทว่า อัมมมหาเถรมีนามว่า โพธิธรรมา ได้แต่งตามคำมหาจาริก สันนิษฐานว่า

^{๑๗} อุดม รุ่งเรืองศรี, วรรณกรรมพุทธศาสนาล้านนา, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘), หน้า ๒๔-๖๑.

รจนาราว พ.ศ. ๑๙๕๐-๒๐๖๐ กรรมการหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ให้พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษมณ์) เปรียญ ร่วมกับ พระญาณวิจิตร (สิทธิ โจนานนท์) เปรียญ ช่วยกันแปลเป็นภาษาไทยในสมัยรัชกาลที่ ๖ และพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๖๓ เนื้อเรื่องในจามเทวีวงศ์ ว่าด้วยวงศ์ของพระนางจามเทวีที่ได้ครองเมืองหริภุญชัยและประวัติพระศาสนาในล้านนา

๒. สิหิงคินิทาน หรือประวัติพระพุทธรูปสิหิงค์ แต่งโดยพระโพธิ์รังสีเถระ แม้มิได้ระบุปีที่รจนา แต่สันนิษฐานว่าเป็นระหว่างปี พ.ศ. ๑๙๘๕-๒๐๖๘ เพราะเป็นระยะที่วรรณกรรมบาลีกำลังเฟื่องฟู เนื้อเรื่องใน สิหิงคินิทาน ว่าด้วยประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปสำคัญ ซึ่งหล่อในประเทศลังกาด้วย เงิน ตะกั่ว และทองเหลือง ประวัติการเดินทางมาสู่ประเทศไทยและจังหวัดต่างๆ รวมทั้งเชียงใหม่

๓. สมันตปาสาทิกา อรรถโยชนา แต่งโดย พระญาณกิตติเถระ อธิบายศัพท์ คำข้อความยากในอรรถกถาวินัยปิฎกชื่อ สมันตปาสาทิกา ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับบทบัญญัติ ข้อแนะนำ ตักเตือนและบทลงโทษ สำหรับพระภิกษุผู้ฝึกวินัย เป็นต้น

๔. ภิกขุปาฏิโมกข์คณฐิติปนี แต่งโดย พระญาณกิตติเถระ มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระปาฏิโมกข์ หรือศีลของพระภิกษุโดยเฉพาะ เช่น สงฆ์ควรปฏิบัติอย่างไรก่อนพิธีสวดปาฏิโมกข์ และอธิบายขยายความในพระปาฏิโมกข์ รจนาเมื่อ พ.ศ. ๒๐๓๕

๕. สีมาสังกรวินัจฉัย แต่งโดย พระญาณกิตติเถระ วินัยปิฎกกล่าวถึงสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และสำคัญที่สุดของพระสงฆ์ คือ สีม่า ซึ่งคู่กับพระอุโบสถ หรือโบสถ์เป็นที่ทำสังฆกรรม กิจกรรมที่ต้องทำด้วยความสามัคคีเป็นเอกฉันท์ มีเสียงคัดค้านเพียงเสียงเดียว สังฆกรรมนั้นย่อมน่าเป็นโมฆะ

๖. อัญญาสาลินีอรรถโยชนา แต่งโดย พระญาณกิตติเถระ เป็นคัมภีร์อธิบายอัญญาสาลินีอรรถกถาอภิธรรมธัมมสังคณีโดยพระพุทโธสาจารย์

๗. สัมโมหวิโนทนี อรรถโยชนา แต่งโดย พระญาณกิตติเถระ เป็นคัมภีร์อธิบายอรรถกถาอภิธรรมวิภังค์ โดยพระพุทโธสาจารย์

๘. ปัญจกรณฎฐกถา อรรถโยชนา แต่งโดย พระญาณกิตติเถระ เป็นคู่มืออธิบายอภิธรรมที่พระพุทโธสาจารย์รจนาไว้

๙. อภิธัมมัตถวิภาวินี ปัญจิกา อรรถโยชนา แต่งโดย พระญาณกิตติเถระ คัมภีร์อธิบายอภิธัมมัตถวิภาวินี ซึ่งรจนาโดยพระสุมังคล ชาวลังกา ท่านรจนาเรื่องนี้ที่วัดปณสาราม เมื่อ พ.ศ. ๒๐๔๕

๑๐. มุลกัจจายนอรรถโยชนา แต่งโดย พระญาณกิตติเถระ คู่มืออธิบายบาลีไวยากรณ์สายกัจจนะ ซึ่งพระกัจจายนเถระ ภิกษุรุ่นหลังท่านพุทโธสาจารย์ (พุทศตวรรษที่ ๑๑-๑๒) รจนามุลกัจจายนวยากรณ

๑๑. เวสสันดรทีปนี แต่งโดยพระสิริมังคลาจารย์ สำเร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๐ ในรัชกาล พระเมืองแก้ว อธิบายอรรถกถาเวสสันดรชาดก เกี่ยวกับความเบ็ดเตล็ดเกร็ดเล็กน้อยต่างๆ ที่น่าสนใจ ตลอดจนวิธีแบ่งคาถาในเวสสันดรชาดกอีกด้วย คัมภีร์นี้มีความยาวทั้งสิ้น ๔๐ ผูก บัณฑิต ๑๐ ผูก

๑๒. สังขยาปกาสกฏีกา แต่งโดยพระสิริมังคลาจารย์ เป็นหนังสืออธิบายคัมภีร์ สังขยาปกาสกะ ที่พระญาณวิลาสเถระชาวเชียงใหม่รจนาเมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๙ เพื่อให้เข้าใจง่ายยิ่งขึ้น รจนาเมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๓ จำนวน ๒ ผูก

๑๓. มงคลัตถทีปนี หรือ มงคลทีปนี เป็นวรรณกรรมเรื่องเอกที่มีชื่อเสียงยิ่งของพระ สิริมังคลาจารย์ รจนาขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๗ เพื่อเป็นการอธิบายความในมงคลสูตร ที่ปรากฏใน พระไตรปิฎก ๒ แห่ง คือ ในขุททกปาฐะและสุตตนิบาต ซึ่งทั้งสองนี้อยู่ในพระสุตตันตปิฎก ขุททก นิกาย มีอรรถกถาชื่อ ปรมัตถโชติกา ซึ่งพระพุทธโฆสะเป็นผู้รจนาไว้อันเป็นพระสูตรที่แสดงถึงการ ปฏิบัติที่เป็นมงคลรวม ๓๘ ประการ เช่น การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต ฯลฯ ท่านได้อธิบายถึง ความหมายของพระสูตรนี้โดยละเอียดด้วยภาษาบาลีอันไพเราะและสละสลวย และนำเรื่องจากคัมภีร์ และชาดกอื่นๆ มาอธิบายประกอบมงคลัตถทีปนี นี้ได้แปลเป็นภาษาไทยความยาว ๘๙๓ หน้า และ พิมพ์เผยแพร่หลายครั้งแล้ว เพราะเป็นหลักสูตรที่ผู้เรียนปริยัติธรรมจะต้องศึกษา

๑๔. จักกวาฬทีปนี แต่งโดยพระสิริมังคลาจารย์ ท่านได้ผูกโครงเรื่องโดยแบ่ง เรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวกับจักรวาลออกเป็นตอนๆ จากนั้นก็อธิบายเรื่องราวตอนนั้นๆ อย่าง ละเอียดลออ โดยอ้างหลักฐานจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่างๆ มาประกอบ รจนาเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๓ กล่าวถึงเรื่องราวในจักรวาลหรือโลกธาตุ พรรณนาถึงภูมิที่เกิดของสัตว์ทั้งหลาย อาหารของ สัตว์ ภูเขา แม่น้ำ เทวดา อสูร ฯลฯ นอกจากนี้ยังได้พรรณนา หรือวินิจฉัยเบ็ดเตล็ด ประกอบด้วย เรื่องอายุ อาหาร การคำนวณภูมิเรื่องต้นไม้ เรื่องโลก โลกธาตุ และเรื่องความไม่มีที่สิ้นสุด ตลอดจน คำศัพท์ต่างๆ ก็ได้อธิบายไว้เช่น ชั้นโลก ธาตุโลก อายตนโลก วิบัติภวโลก ฯลฯ

๑๕. มาตีกัตถสรวปอภิมมสังคณี แต่งโดยพระรัตนปัญญาเถระ หรือพระสิริรัตน ปัญญาเถระเป็นคัมภีร์อธิบายพระอภิธรรม ไม่ปรากฏปีที่รจนา

๑๖. วชิรสารัตถสังคหะ แต่งโดยพระรัตนปัญญาเถระ พ.ศ. ๒๐๗๘ ที่วัดมหาวัน งาม เชียงใหม่ เป็นเรื่องศัพท์ย่อๆ ซึ่งเมื่อขยายใจความออกมาแล้วจะทำให้รู้ความหมายได้แจ่มชัด หรืออาจเรียกว่าเป็นหัวใจของธรรมะต่างๆ

๑๗. ชินกาลมาลี หรือ ชินกาลมาลีปกรณ์ แต่งโดยพระรัตนปัญญาเถระ พ.ศ. ๒๐๖๐ ในพรรษาที่ ๒๓ ของพระรัตนปัญญา รัชสมัยพระเมืองแก้ว เนื้อเรื่องกล่าวถึงกาลของ พระพุทธเจ้า โดยเรียบเรียงอย่างมีระเบียบ จึงได้ชื่อว่า ชินกาลมาลีปกรณ์ รจนาถึงกาลก่อนที่ พระพุทธเจ้าจะตรัสรู้โดยพิสดาร ว่าด้วยพุทธกิจว่าทรงทำอะไร ประทับอยู่ที่ไหน จนกระทั่งดับขันธ ปรินิพพาน การทำสังคายนาครั้งต่างๆ การจำแนกพระบรมธาตุ การเผยแพร่พุทธศาสนาไปยัง

ประเทศต่างๆ ให้เวลาและสถานที่อย่างชัดเจน บอกกำหนดปีโดยครบถ้วน นอกจากนี้ยังกล่าวถึงประวัติของบุคคลและสถานที่ของเมืองสำคัญ คือ เชียงแสน เชียงราย ลำพูน และเชียงใหม่ รจนาเสร็จสมบูรณ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๐๗๑ มีความยาว ๑๔ ผูก กับ ๑๔ ลาน วรรณกรรมบาลีเล่มนี้ถือได้ว่าเป็นวรรณกรรมประวัติศาสตร์ล้านนาที่ใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงได้เป็นอย่างดี และเป็นที่ยึดถือตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ ทั้งผู้รจนาก็ได้แสดงความมุ่งหมายในการแต่งไว้อย่างละเอียด สมกับที่เป็นผลงานชิ้นสำคัญ

ชินกาลมาลีปกรณ์ นับเป็นผลงานชิ้นเอกของนักปราชญ์ชาวล้านนา ที่ได้รับการแปลเป็นภาษาอื่นๆ มากมายหลายภาษา รัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราชบัณฑิตถึง ๕ ท่าน ช่วยกันแปลเป็นภาษาไทยกลาง ต่อมาสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์แจกเป็นครั้งแรกในงานพระศพของพระราชวงศ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ ต่อมา เสฐียร พันธรังษี ได้แปลเป็นภาษาไทยเป็นครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๔๗๔ ใช้ชื่อว่า ชินกาลมาลินี และในราว พ.ศ. ๒๕๐๐ แสงมนวิฑูร ได้แปลเป็นภาษาไทยขึ้นอีกเป็นครั้งที่ ๓ มีเชิงอรรถ อธิบายความให้เข้าใจง่ายขึ้น

การแปลเป็นภาษาต่างประเทศเริ่มด้วย ยอร์ช เซเดส์ แปลเป็นภาษาฝรั่งเศส โดยตีพิมพ์คู่กับภาษาบาลี ลงในวารสารวิชาการของฝรั่งเศสติดต่อกัน ๖ ฉบับ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ สมาคมบาลีปกรณ์ ลอนดอน ประเทศอังกฤษ ได้พิมพ์เป็นภาษาบาลีด้วยอักษรโรมัน ต่อมาก็ได้พิมพ์เป็นภาษาอังกฤษด้วย ในประเทศสิงคโปร์ก็ขุดพิมพ์ขึ้นอีกได้แปลเป็นภาษาสิงหล พิมพ์คู่กับภาษาบาลีเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘

๑๘. มูลศาสนา แต่งโดย พระพุทธพุกาม และพระพุทธญาณเจ้า เป็นหนังสือที่เก็บความรู้ ประวัติทางศาสนาจากที่มาหลายคัมภีร์ นำมารจนาไว้โดยละเอียด รวมทั้งแทรกเรื่องราวประวัติศาสตร์

๑๙. คันถาภรณ์ฎีกา แต่งโดยพระสุวรรณรังสีเถระ พ.ศ. ๒๑๒๘ เป็นหนังสืออธิบายคัมภีร์ชื่อ คันถาภรณ์ ของชาวพม่า อันว่าด้วยหลักเกณฑ์ทางภาษาบาลี

๒๐. ปฐมสัมโพธิกถา แต่งโดยพระสุวรรณรังสีเถระ ซึ่งต่อมาใน พ.ศ. ๒๓๘๘ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส ได้ทรงนิพนธ์เรื่อง ปฐมสัมโพธิกถา โดยถือเอาปฐมสัมโพธิกถาเป็นฉบับภาษาบาลีของพระสุวรรณรังสี เป็นหลักในการเรียบเรียง

๒๑. รัตนพิมพ์วงศ์ ตำนานพระแก้วมรกต แต่งโดย พระพรหมราชปัญญา

๒๒. วิสุทธิมัคคทีปนี แต่งโดยพระอุตตารามเถระ เป็นการอธิบายความในวิสุทธิมรรคของพระพุทธโฆสาจารย์

๒.๓ พัฒนาการคัมภีร์มหาวิบากในล้านนา

มหาวิบากเป็นคัมภีร์ธรรมล้านนาที่อธิบายถึงการทำความดีละชั่ว ผลจากการทำบาป โดยเนื้อหาของธรรม ช่วยให้คนฟังตระหนักถึงการกระทำดีให้พ้นจากวิบาก เป็นธรรมสำหรับเตือนคติชาวล้านนา โดยความเชื่อ ชาวล้านนาเชื่อว่า หากผู้ป่วยใกล้ตายได้ฟังธรรมมหาวิบาก ก็จะหายหรือตายลงใน ๓ วัน ๗ วัน พ้นวิบากกรรมไป ส่วนผู้ที่ตายแล้วยังไม่ได้ฟังมหาวิบาก พระก็จะนำไปเทศน์ในงานศพ เพื่อให้วิญญาณผู้ตายพ้นไปจากวิบาก หรือหากไม่ได้เทศน์ในงานศพ พระก็จะนำมาเทศน์ในงานทำบุญอุทิศให้คนตาย ช่วงเดือนสิบสองเป็ง เพื่อให้วิญญาณพ้นวิบากกรรม

จากการสำรวจเอกสารโบราณล้านนา พบว่า มีการถวายคัมภีร์มหาวิบากในวัดต่างๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นความนิยมในการถวายคัมภีร์มหาวิบากในสมัยก่อน ได้แก่

ในรายชื่อเอกสารโบราณของศูนย์สนเทศภาคเหนือ สำนักห้องสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่^{๑๘} พบคัมภีร์มหาวิบาก ที่วัดกู่คำ จังหวัดน่าน จำนวน ๑๐ ฉบับ แบ่งเป็นอักษรไทยจำนวน ๓ ฉบับ อักษรธรรมล้านนา ๗ ฉบับ ปรากฏในชื่อวิบากเสฏฐีอีก ๑ ฉบับ และยังมีจารด้วยอักษรไทเงินอีก ๑ ฉบับ ปรากฏในชื่อมหาวิบาก มหาวิบากรอม และมหาวิบากหลวง

ในรายชื่อคัมภีร์โบราณ ศูนย์ข้อมูลคัมภีร์โบราณ วัดสันป่าสัก ตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่^{๑๙} พบคัมภีร์มหาวิบาก ๕ ฉบับ

ในบัญชีรายชื่อคัมภีร์โบราณ จังหวัดลำปาง^{๒๐} พบคัมภีร์มหาวิบากตามวัดต่างๆ จำนวนมาก ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑ บัญชีรายชื่อคัมภีร์โบราณ คัมภีร์มหาวิบากตามวัดต่าง ๆ ในจังหวัดลำปาง

วัด	มหาวิบาก	มหาวิบากหลวง	มหาวิบากรอม	มหาวิบากน้อย	มหาวิบากเวสันตระ	มหาวิบากกินน้ำพริกเผ็ด	ยอดมหาวิบาก
คะตึกเชียงใหม่	๕	๑					
ชมพู่หลวง	๑๐	๒๐					

^{๑๘} สำนักห้องสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เอกสารโบราณของศูนย์สนเทศภาคเหนือ, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๗).

^{๑๙} ศูนย์ข้อมูลคัมภีร์โบราณ วัดสันป่าสัก, เอกสารโบราณที่วัดสันป่าสัก, (เชียงใหม่: โสงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา, ๒๕๔๗).

^{๒๐} สถาบันวิจัยสังคม, บัญชีรายชื่อคัมภีร์โบราณ จังหวัดลำปาง, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๔).

วัด	มหา วิบาก	มหา วิบาก หลวง	มหา วิบาก รอม	มหา วิบาก น้อย	มหา วิบาก เวสัน ตระ	มหา วิบากกิน น้ำพริก เผ็ด	ยอด มหา วิบาก
เชียงราย	๖						
ดอกบัว	๑						
ปงสนุกใต้	๑๕		๒				
ลำปางตะวันตก	๕			๒	๒		
ลำปางตะวันออก	๒๔						
ศรีหมวดเกล้า	๑๙						
ลำปางหลวง	๒	๑	๑				
ไหลหิน	๑						
ดอกป่าน	๑						
น้ำล้อม			๑				
ทุ่งคา	๓		๗				
ฟ้าขาว	๔						
แม่สุก	๑						
แม่ะกลาง	๑๓		๑				
แม่ะน้ำดิบ	๖๔		๔				
แม่ะหลวง	๓๒	๑	๔				
ล้อมแรด	๔						
เวียง	๑๘	๑	๑				
เหล่าหลวง	๖๘	๑	๑๕				
อุ้มลอง	๘		๒๔				
ท่าแหน	๒		๑				
นาคหลวง	๑๕	๑				๑	
บ้านกิวหลวง	๖						
ปงหอศาล	๑๒		๑				
บ้านหลุก	๖						
ป่าตัน	๒๙		๑๕				

วัด	มหา วิบาก	มหา วิบาก หลวง	มหา วิบาก รอม	มหา วิบาก น้อย	มหา วิบาก เวสัน ตระ	มหา วิบากกิน น้ำพริก เผ็ด	ยอด มหา วิบาก
พระบาทแม่ไทย	๘						
แม่ทะหลวง	๕		๒				
แม่ตั้ง	๑๑		๑๔				
บ้านวัว	๑๖	๑	๘				
บ้านแพะ	๑						
บ้านหล่าย	๔		๒				๑
ปงกา	๔				๒		
แม่แก้ว	๓						
ทุ่งงามหลวง	๑๑						
ปงยางคก	๓						
ป่าไคร้ใต้	๓๐		๑				
ห้างฉัตร	๑						

ธนวิทย์ บุตรอุดมและคณะ สํารวจวัดสถฺนฐาน อําเภอแม่ทะ จังหวัดลําปาง พบคัมภีร์มหาวิบากจํานวน ๖ ฉบับ ระบุ พ.ศ. ที่จาร ๒ ฉบับ คือ พ.ศ. ๒๕๐๒ กับ พ.ศ. ๒๕๒๐^{๒๑}

บัญชีรายชื่อคัมภีร์ใบลานและสมุดข่อย จังหวัดเชียงใหม่ พบคัมภีร์มหาวิบากดังนี้

วัดเมธัง จํานวน ๓๘ ฉบับ มีฉบับหนึ่งระบุ พญาผาบสงครามและภริยาสร้าง (พ.ศ. ๒๔๑๓-๒๔๔๐) วัดพวกหงส์ จํานวน ๗๖ ฉบับ วัดพระเจ้าเม็งราย จํานวน ๔๙ ฉบับ วัดพันแหวน จํานวน ๖ ฉบับ วัดศรีเกิด จํานวน ๓๕ ฉบับ วัดชัยพระเกียรติ จํานวน ๑๑ ฉบับ วัดทรายมูลเมือง จํานวน ๒๙ ฉบับ^{๒๒}

^{๒๑} ธนวิทย์ บุตรอุดมและคณะ, **วัดสถฺนฐาน อ.แม่ทะ จ.ลําปาง**, (ลําปาง: มหาวิทยาลัยราชภัฏลําปาง, ๒๕๕๒).

^{๒๒} สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์, **ประมวลรายชื่อคัมภีร์ใบลานและสมุดข่อย อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เล่ม ๓**, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๑๘).

วัดฝายหิน จำนวน ๑๔ ฉบับ มีฉบับหนึ่งระบุจารใน จ.ศ. ๑๒๙๙ (พ.ศ. ๒๔๘๐) วัดสวนดอก จำนวน ๑๙ ฉบับ วัดทุ่งยู จำนวน ๗ ฉบับ วัดพระสิงห์ จำนวน ๑๑ ฉบับ มีฉบับหนึ่งระบุจารใน จ.ศ. ๑๒๘๕ (พ.ศ. ๒๔๖๖)^{๒๓}

วัดดวงดี จำนวน ๑๕ ฉบับ วัดหมื่นเชียง จำนวน ๔๓ ฉบับ วัดนันทาราม จำนวน ๒๖ ฉบับ มีฉบับหนึ่งชื่อพุทธวิบาก^{๒๔}

วัดผาป่อง จำนวน ๑๘ ฉบับ วัดปราสาท จำนวน ๒๕ ฉบับ วัดหมื่นสาร จำนวน ๘๔ ฉบับ มีฉบับหนึ่งที่จาร จ.ศ. ๑๒๗๕ (พ.ศ. ๒๔๕๖) วัดช่วงสิงห์ จำนวน ๙ ฉบับ วัดป่าแดง จำนวน ๑๔ ฉบับ วัดตโปทาราม จำนวน ๓ ฉบับ วัดเจ็ดยอด ๓ ฉบับ วัดพวกแต่้ม ๑๗๕ ฉบับ^{๒๕}

รายชื่อคัมภีร์ใบลาน และพัสสา ในภาคเหนือ ของศูนย์ใบลาน สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่^{๒๖} พบคัมภีร์มหาวิบากจำนวน ๒๒ ฉบับ มีฉบับที่ระบุอายุการจาร ดังนี้ จ.ศ. ๑๒๑๔ (พ.ศ. ๒๓๙๕) จ.ศ. ๑๒๘๔ (พ.ศ. ๒๔๖๕) จ.ศ. ๑๒๘๙ (พ.ศ. ๒๔๗๐) จ.ศ. ๑๒๙๐ (พ.ศ. ๒๔๗๑) จ.ศ. ๑๓๐๗ (พ.ศ. ๒๔๘๘) จ.ศ. ๑๓๑๑ (พ.ศ. ๒๔๙๒) จ.ศ. ๑๓๑๙ (พ.ศ. ๒๕๐๐) พบคัมภีร์มหาวิบากรวม จำนวน ๔ ฉบับ ระบุอายุที่จาร จ.ศ. ๑๒๗๖ (พ.ศ. ๒๔๕๗) จ.ศ. ๑๒๘๔ (พ.ศ. ๒๔๖๕) จ.ศ. ๑๒๘๗ (พ.ศ. ๒๔๖๘) จ.ศ. ๑๒๘๘ (พ.ศ. ๒๔๖๙) มหาวิบากขาดก พบ ๑ ฉบับ จ.ศ. ๑๒๘๗ (พ.ศ. ๒๔๖๘)

จากข้อมูลในการสำรวจเอกสารพบว่า

๑. คัมภีร์มหาวิบากฉบับที่เก่าที่สุดที่พบในเอกสารโบราณ จารใน พ.ศ. ๒๓๙๕ ฉบับที่ใหม่ที่สุด พ.ศ. ๒๕๒๐ โดยพบคัมภีร์ในช่วง พ.ศ. ๒๔๐๐-๒๕๐๐ เป็นปริมาณมาก

๒. ชื่อคัมภีร์มหาวิบาก มีดังนี้ มหาวิบาก มหาวิบากรวม มหาวิบากหลวง มหาวิบากน้อย มหาวิบากเวสสันตระ มหาวิบากกินน้ำพริกเผ็ด ยอดมหาวิบาก มหาวิบากขาดก และวิบากเสกฐี

จากชื่อคัมภีร์นั้น คำว่า มหาวิบาก มีลักษณะเป็นคำนาม ใช้ประกอบกับคำขยายอื่นๆ เช่น รวม (รวม) หลวง (ใหญ่) เวสสันตระ กินน้ำพริกเผ็ด ขาดก และเสกฐี เป็นต้น โดยคำขยายด้านท้ายจะเป็นตัวกำหนดเรื่องราวของมหาวิบาก

^{๒๓} สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์, ประมวลรายชื่อคัมภีร์ใบลานและสมุดข่อย อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เล่ม ๒, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๑๗).

^{๒๔} สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์, ประมวลรายชื่อคัมภีร์ใบลานและสมุดข่อย อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เล่ม ๔, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๑๘).

^{๒๕} สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์, ประมวลรายชื่อคัมภีร์ใบลานและสมุดข่อย อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เล่ม ๑, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๑๗).

^{๒๖} สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, รายชื่อคัมภีร์ใบลาน และพัสสา ในภาคเหนือ ของศูนย์ใบลาน, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๙).

คำว่า “วิบาก” หรือ “วิปาก” หรือ “วิปากา” หมายถึง ผลเกิดเพราะกรรม สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส^{๒๗} อธิบายว่า “ผลของกรรมก็ดี จิตที่เกิดด้วยอำนาจจิตที่เป็นกุศลหรืออกุศลก็ดี เรียกว่า วิบาก ในนัยที่หมายถึงผลของกรรม ในบาลีว่า คนทำกรรมใดแล้วเดือดร้อนภายหลัง ต้องร่ำไห้ น้ำตานองหน้า เสวยผลของกรรมใด กรรมที่ทำแล้วนั้นไม่ดี ที่หมายถึงจิตในบาลีว่า สมัยใดจักชุกวิญญาณวิบากแห่งกรรมที่เป็นกามาวจรกุศล เพราะได้กระทำไว้ สัมสมไว้เกิดขึ้น”

ในคัมภีร์พุทธศาสนามีชื่อคัมภีร์สัมภาระวิบาก^{๒๘} หมายถึง ผลของกรรมอันเกิดขึ้นจากการสั่งสมของพระพุทธเจ้าโคตมะ ซึ่งวรรณกรรมสอดคล้องกับเนื้อหาในหนังสือที่แสดงให้เห็นผลของการสั่งสมบารมีอันยาวนานของพระโพธิสัตว์ ซึ่งใช้เป็นปัจจัยอุดหนุนให้บรรลุสัมโพธิญาณ

ด้วยเหตุนี้ มหาวิบาก จึงหมายถึง ผลของกรรมดีและกรรมชั่ว มหาวิบากเวสันตระ คือ ผลของกรรมดีที่พระเวสันตรได้กระทำแล้ว มหาวิบากกินน้ำพริกเผ็ด คือ ผลของการกินน้ำพริกเผ็ด มหาวิบากขาดก คือ ผลของกรรมดีและชั่วที่ปรากฏในขาดก วิบากเสฏฐี คือ ผลของการกระทำของเสฏฐี เป็นต้น สำหรับวิบากเสฏฐี มีเนื้อหาเป็นเช่นเดียวกับมหาวิบาก คือ แสดงผลการกระทำของเศรษฐีผู้หนึ่งที่ไม่มีบุตร ดังที่ปรากฏใน ทุติยอปุตตกสูตร

^{๒๗} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, *สารานุกรมพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๔๔๗.

^{๒๘} ศิริศักดิ์ อภิศกดิ์มนตรี, “วรรณกรรมพุทธประวัติ: การตีความ พัฒนาการ และคุณค่า”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๔๔.

บทที่ ๓

เนื้อหาสาระของคัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนา

คัมภีร์มหาวิบาก เป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยเรื่องกรรมและผลกรรมที่มนุษย์ได้กระทำไว้เมื่อครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ ผลกรรมนั้นจะปรากฏภายหลังสิ้นชีวิตแล้ว และปรากฏต่อเนื่องต่อไปในชาติหน้า ในบทที่ ๓ จะได้อธิบายถึงเนื้อหาสาระของคัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนา ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับโอกาสในการแสดงธรรมมหาวิบาก และการวิเคราะห์องค์ประกอบเนื้อหาของคัมภีร์ ดังนี้

๓.๑ โอกาสในการแสดงธรรมมหาวิบากในล้านนา

สำหรับโอกาสที่พระสงฆ์จะแสดงธรรมมหาวิบากนั้น จากการศึกษาเอกสารของสงวน โชติสุขรต์^๑ พบว่า สมัยก่อนพระสงฆ์เทศน์-สวดมหาวิบากให้กับผู้ป่วยหนัก ซึ่งเรียกกันว่าอยู่ในช่วงวิบาก เมื่อพวกราชบัณฑิตเห็นว่า ผู้ป่วยคงไม่รอดแน่แล้ว จะนิมนต์พระสงฆ์มาแสดงธรรมผู้นี้ เป็นการเตือนสติผู้ป่วยให้ระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ เป็นสรวนในบั้นปลายของชีวิต

การให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยนี้ เป็นการบอกหนทาง คือ การเตือนสติให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยในขณะที่ใกล้ตาย ดังที่พระธรรมกิตติวงศ์ อธิบายว่า บอกหนทาง เป็นสำนวน หมายถึง การเตือนสติคนที่ใกล้จะตายให้นึกถึงคุณพระพุทธเจ้า เพื่อให้ไปดี นิยมเรียกสั้นๆว่า บอกทาง บอกหนทาง จึงเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้คนใกล้จะตายมีสติระลึกถึงความดีที่เคยทำไว้ ทำให้ไม่ หลงตาย คำที่ใช้ในการบอกหนทาง เช่นว่า พุทโธ หรือ อะระหัง เป็นต้น

ความเชื่อนี้ มีรากฐานมาจากเรื่องในพระไตรปิฎก ดังที่พระไพศาล วิสาโล อธิบายเรื่องของท้าวอุบาสิกาที่ป่วยหนัก เขาได้ขอให้บิดาช่วยพาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ และกราบทูลว่า ตนเองป่วยหนัก เห็นจะอยู่ได้ไม่นาน พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้ท้าวอุบาสิกาตั้งจิตพิจารณาว่า จักมีความเสื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ และจะตั้งอยู่ในศีล เมื่อท้าวอุบาสิกาได้ประกอบตนอยู่ในธรรมทั้ง ๔ ประการแล้ว พระพุทธองค์ก็ทรงแนะนำให้ท้าวอุบาสิกาพิจารณาว่าสังขารทั้งปวงนั้นไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ท้าวอุบาสิกาได้พิจารณาเห็นตามนั้น หลังจากนั้นพระพุทธเจ้าได้เสด็จออกไป ไม่นาน

^๑ สงวน โชติสุขรต์, ประเพณีล้านนาไทยและพิธีกรรมต่างๆ, (เชียงใหม่: ประทีปวิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๒๑๖.

ที่ฆราวาก็ถึงแก่กรรม พระพุทธองค์ได้ตรัสในเวลาต่อมาว่าอานิสงส์จากการที่ที่ฆราวาพิจารณาตามที่พระองค์ได้ตรัสสอน ที่ฆราวาได้บรรลุเป็นพระอนาคามี หรือในอีกที่หนึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนว่า เมื่อมีอุบาสกป่วยหนัก อุบาสกด้วยกันพึงให้คำแนะนำ ๔ ประการว่า จงมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และมีศีลที่พระอริยะสรรเสริญ จากนั้นให้ถามว่าเขายังมีความห่วงใยในมารดาบิดา ในบุตรและภริยา และในกามคุณ ๕ อยู่หรือ พึงแนะนำให้เขาละความห่วงใยในมารดาบิดา ในบุตรและภริยา และในกามคุณ ๕ (รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสที่น่าพอใจ) จากนั้นก็แนะนำให้เขาน้อมจิตสู่ภพภูมิที่สูงขึ้นไปเรื่อยๆ จนถึงขั้นละจากพรหมโลก น้อมจิตสู่ความดับแห่งกายตน (สักกายนิโรธ) อันเป็นความหลุดพ้นเช่นเดียวกับการหลุดพ้นจากอาสวะกิเลส

การระลึกถึงคุณพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ และศีล คือ คำบอกหนทาง นั่นเอง

นอกจากการเตือนสติผู้ป่วยแล้ว ยังเป็นการเตือนสติของผู้ฟังด้วย เพราะเนื้อหามหาวิบากเป็นเรื่องของการทำดีละชั่ว คนทำไม่ดีตายไปตกนรก คนที่ทำไม่ดีมากตายไปตกหม้อนรก เป็นวิบากหลวง คนฟังก็กลัวตกหม้อนรก จึงต้องละชั่วทำดี มหาวิบากสอนให้คนไม่กล้าทำชั่วกลัวจะเหมือนกับเศรษฐีในเรื่อง ที่ได้รับความทุกข์ทรมาน มีทรัพย์สมบัติแต่จะกินจะใช้ไม่ได้ จะได้รับผลที่ไม่ดี อันเกิดจากการกระทำชั่วของตน คนกลัวบาปกรรม จึงอยู่ในศีลในธรรม ประพฤติชอบด้วยกายวาจาใจ ดังที่ กฤษ อินเต็ม สรุปลงเกี่ยวกับมหาวิบากว่า เป็นธรรมที่มุ่งเน้นด้านหลักธรรม ความเชื่อ และความศรัทธา ในพระพุทธศาสนา โดยผสมผสานกับการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นล้านนา ที่มีความเกรงกลัว ต่อบาปอกุศลต่างๆ

นอกจากเป็นการเตือนสติผู้ป่วย ให้ระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ และเตือนสติผู้ฟังให้ละชั่วทำดีจะได้ไม่ตกหม้อนรกแล้ว ตามความเชื่อของชาวล้านนา มหาวิบากยังมีคุณอันมาก ในการช่วยให้ผู้ป่วยหายจากวิบาก หรือพ้นจากวิบากด้วยการสงบ ดังที่พระครูประภัสร์ธรรมรังษี จันทรงสี^๒ เล่าประสบการณ์ว่า คนรุ่นก่อนถือเป็นอย่างยิ่งว่าก่อนจะเสียชีวิตได้ฟังธรรมมหาวิบากเป็นทางออกทางสุดท้าย ไม่รู้จะทำอย่างไรแล้วกับอาการทรมาน ลำบาก เช่นเดียวกับสมพงษ์ ไชยดีศรีประพันธ์^๓ ให้สัมภาษณ์จากประสบการณ์ว่า เมื่อครั้งที่ยังบวชเป็นพระ เคยไปเทศน์ในหลายสถานการณ์ ไหว้พระรับศีลแล้วกำลังเทศน์ ผู้ป่วยก็เสียชีวิตไปทันทีที่เทศน์ยังไม่จบ บางคนฟังเทศน์ไป ๓ วัน ๗ วัน หายก็มี บางคนก็เสียชีวิตไปภายใน ๓ วัน ๗ วันก็มี พระครูอดุลสีลิกิตดี ฐานวุฑโฒ^๔ วัดธาตุดำ จังหวัดเชียงใหม่ ให้ความเห็นเรื่องนี้ว่า ไม่ใช่ว่าธรรมนี้จะพาให้พ้นวิบาก เพราะมีความเชื่อว่าถ้าเขาได้ฟังธรรมมหาวิบากจะทำให้เขาพ้นจากวิบากกรรมเร็ว ในสมัยก่อนเทศน์เพื่อเป็น

^๒ สัมภาษณ์ พระครูประภัสร์ธรรมรังษี, เจ้าคณะตำบลศรีภูมิ เขต ๓ วัดกู่เต้า, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^๓ สัมภาษณ์ สมพงษ์ ไชยดีศรีประพันธ์, มัคทายกวัดเชียงมั่น, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

^๔ สัมภาษณ์ พระครูอดุลสีลิกิตดี, เจ้าคณะตำบลหายยา วัดธาตุดำ, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ขวัญกำลังใจ เป็นขวัญกำลังใจว่า พ่อแม่เราได้พ้นวิบากแล้วเพราะได้ฟังธรรมมหาวิบาก มีผลต่อจิตใจ ลูกหลาน

ในทางกลับกัน เมื่อผู้คนเชื่อว่ามหาวิบากเป็นธรรมที่ช่วยให้พ้นวิบากแล้ว หากมีการนิมนต์พระมาเทศน์ แสดงว่าบุคคลนั้นก็ไม่น่าจะพ้นความตาย ซึ่งคนในสังคมก็เรียนรู้ถึงสัจจะธรรมของชีวิต และจะต้องดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาท ทำให้ผู้คนในสังคมเกิดความเกรงกลัวในบาปอกุศลต่างๆ

พระครูพิสิทธิ์พัฒนพิธาน (ประพันธ์ ภาทลสิริ)^๔ ให้ความเห็นในประเด็นนี้ไว้ว่า การฟังเทศน์คัมภีร์มหาวิบากเป็นพิธีกรรมล้านนาที่ทำเพื่อผู้ป่วยซึ่งมีชีวิตอยู่ ทว่าบางครั้งญาติก็จะอาราธนาพระสงฆ์มาเทศน์หลังจากผู้ป่วยได้สิ้นชีวิตแล้ว ในกรณีนี้เชื่อว่าผู้ตายนั้นยังไม่พ้นจากกรรมที่ตนได้กระทำไว้

พระครูวิมลศิลปกิจ (เรื่องฤทธิ์ ธนปญโญ/แก้วเปียง)^๖ ให้ความเห็นว่า มหาวิบากนิยมเทศน์ให้แก่คนป่วยหนัก รักษาอย่างไรก็ไม่หาย เพราะกรรมวิบากมาตอบสนอง จะหายก็ไม่หาย จะตายก็ไม่ตาย จึงนิมนต์พระเทศน์ธรรมมหาวิบากให้ฟัง ทำให้คนป่วยที่ได้ฟังนั้นได้พ้นกรรมวิบาก ถ้าถึงที่ตายก็จะได้ตายอย่างไม่ทรมาน ถ้ากรรมยังไม่หมดก็จะหายจากการเจ็บป่วย จะได้อยู่ใช้กรรมต่อไป การปฏิบัติดังกล่าวทำให้คนที่หมดอายุไขก็จะตายในทันทีก็มี ตายภายใน ๓ วันก็มี บางคนก็หายจากการเจ็บป่วยเลยก็มี นั่นคือความเชื่ออย่างแน่นแฟ้นของคนล้านนาที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทยังมีความเชื่อเรื่องเหล่านี้อยู่ จะพบเห็นได้จากงานศพในหมู่บ้านชนบท ถ้างานศพใดมีแต่การเทศน์บรรยายไม่นำคัมภีร์ธรรมเรื่องมหาวิบาก มาลัยโผดโลก นิพพานสูตร มหามูลนิพพานสูตร มาเทศน์จะทำให้เจ้าภาพไม่ค่อยสบายใจเท่าใด ต้องมีเทศน์ธรรมกลุ่มนี้คืนใดคืนหนึ่ง หรือต้องเทศน์ตลอดงานเลยก็มี

พระครูโสภณบุญญาภรณ์ (หลวงปู่บุญทอง)^๗ วัดโสภณาราม เจ้าคณะอำเภอแม่ริม นักเทศน์ดังแห่งเมืองเชียงใหม่ ได้เล่าเจ็ยคือนิทานสั้นๆ เกี่ยวกับธรรมมหาวิบากไว้ว่า ครั้งหนึ่งมีผิวเมียคู่หนึ่ง ผัวป่วยเรื้อรังเป็นระยะเวลานาน ฝ่ายเมียที่ได้ประคบประหงมมานานแล้ว จึงคิดหาอุบายให้ผิว

^๔ พระครูพิสิทธิ์พัฒนพิธาน (ประพันธ์ ภาทลสิริ), “การศึกษาพิธีกรรมงานศพในจังหวัดลำปางและอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖๙.

^๖ พระครูวิมลศิลปกิจ (เรื่องฤทธิ์ ธนปญโญ/แก้วเปียง), รายงานการวิจัย วิเคราะห์เนื้อหาและหลักธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนาคำสืบทพระยาพรหมโวหาร, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๐๕.

^๗ พระครูโสภณบุญญาภรณ์ (หลวงปู่บุญทอง), ธรรมมหาวิบาก, <http://www.alittlebuddha.com> [๖ ตุลาคม ๒๕๖๐].

หาย ทราบว่า ถ้าได้ฟังธรรมมหาวิบากแล้ว ถ้าไม่ตายก็จะหาย จึงไปนิมนต์พระมาเทศน์โบลานเรื่อง "มหาวิบาก" โดยนำธรรมโบลานผู้นั้นกลับบ้านไปก่อนพระสงฆ์จะมา ฝ่ายผู้เมื่อเห็นเมียถือโบลาน ขึ้นเรือนมาก็ถามว่า "มีงเอาอะไรมา" เมียก็บอกว่า "ไปบูชาธรรมมาให้ฟังนั่นแหละ จะได้หายเสียที" ผู้ก็ถามอีกว่า "ธรรมอะไร" เมียก็ตอบว่า "ธรรมมหาวิบาก" ผู้ได้ฟังดังนั้นก็ตกใจตะคอกใส่หน้าเมียว่า "อ้อ นี่มีงอยากให้กูตายละสิ นี่กว่ากูไม่รู้หรือ วันก่อนไอ้ลูกก็ตายเพราะฟังธรรมผู้นี้แหละ" ผลก็คือ การเทศน์วันนั้นต้องระงับไป

นิทานดังกล่าวสะท้อนความเชื่อของชาวล้านนาว่า ธรรมมหาวิบากเป็นธรรมที่เมื่อผู้ป่วย ได้ฟังแล้ว จะต้องเสียชีวิตอย่างแน่นอน

การศึกษาของ วีรยุทธ นาคเจริญ^๘ ยังพบว่า พระสงฆ์ในล้านนาจะเทศน์ธรรมมหาวิบาก เฉพาะกับในงานพิธีศพของผู้ตาย ที่ป่วยด้วยโรคซึ่งทำให้ทรมาณอยู่เป็นเวลานานก่อนจะเสียชีวิต เช่น อัมพาต เป็นต้น หากเป็นผู้ป่วยที่เสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุ หรือเสียชีวิตทันที จะไม่นิยมนำมาเทศนา

ในหนังสือประวัติวัฒนธรรมเมืองแพร่^๙ ระบุว่า การเทศน์มหาวิบากเป็นหนึ่งในประเพณี สำคัญของล้านนา เป็นการเทศน์ให้คนเจ็บหนักทุกข์ทรมานเป็นเวลานานฟังเพื่อจะได้สิ้นลมอย่างสงบ ชาวแพร่เชื่อว่าเพราะผู้ป่วยได้สร้างวิบากกรรมไว้มาก ในวาระสุดท้าย ญาติสนิทหรือญาติผู้ใหญ่ที่เป็น ที่เคารพนับถือ จะนิมนต์พระมาแสดงธรรมมหาวิบาก เพื่อให้ผู้ป่วยพ้นจากวิบากกรรม

นอกจากงานศพแล้ว มหาวิบากยังถูกนำไปเทศน์ในช่วงงานทำบุญอุทิศให้คนตาย ช่วง เดือนสิบสองเป็ง ทำบุญอุทิศให้แก่ปู่พเพตพลี เรียกที่เรียกว่า ทักษิณานุปัตาน มีจุดประสงค์เพื่อช่วย ให้ผู้ล่วงลับที่ตกอยู่ในวิบากพ้นวิบาก ไปสู่สุคติ

คำว่า ปู่พเพตพลี ประกอบด้วย คำว่า ปู่พเพ แปลว่า บุรพ หรือ ก่อน เปตตะ แปลว่า ผู้ที่ ละไปแล้ว คือคนที่ตายไปแล้ว พลี ก็แปลว่า การสละให้ แปลรวมกันว่า การทำพลี คือการสละให้เพื่อ ผู้ที่ละไปแล้วในกาลก่อน หรืออาจแปลคำว่า ปู่พเพตตะ ได้อีกอย่างหนึ่งว่า บุรพบิดร ตามลัทธิ พราหมณ์บรรพบุรุษที่จะจัดว่าเป็นปู่พเพตตะหรือว่าบุรพบิดรนั้น นับขึ้นไปเพียง ๓ ชั้น คือ บิดา ปู่ และทวด นอกจากนี้ไม่นับเป็นบุรพบิดร

ส่วนคำว่า ทักษิณานุปัตาน ประกอบด้วย ทักษิณะ กับ อนุปัตาน คำว่าทักษิณา แปล ตามศัพท์ว่า เหตุที่ให้ถึงความเจริญ อนุปัตาน แปลว่า การเพิ่มให้ แปลรวมกันว่า การเพิ่มให้ ใช้เป็น ชื่อของการทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย

^๘ วีรยุทธ นาคเจริญ, "การวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนที่ใช้เทศน์ในพิธีศพแบบล้านนา", *วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (ภาควิชาภาษาไทยและวรรณกรรมล้านนา : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๗๖.

^๙ วัฒนธรรม, *พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดแพร่*, (กรุงเทพมหานคร: ศิลปากร, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙๐.

มติทางพุทธศาสนาแสดงไว้ว่า การบำเพ็ญทักษิณาที่จะสำเร็จประโยชน์แก่ผู้ละไปแล้วนั้น ต้องประกอบด้วยเหตุ ๓ ประการ

๑. ทายก ทายิกา คือผู้ให้ ผู้บริจาค จะต้องตั้งใจอุทิศส่วนกุศลให้
๒. ผู้ที่ละไปแล้วนั้นไปเกิดในปิตติวิสัย ดังกล่าวและได้ทราบได้อนุโมทนา คือ บันเทิงยินดี ในการบำเพ็ญกุศลของญาติในโลกนี้

๓. จะต้องถึงพร้อมด้วยทักษิณียบุคคล คือบุคคลผู้ควรทักษิณา หมายถึงพระภิกษุสงฆ์ ด้วยเหตุนี้โอกาสที่พระสงฆ์ล้านนาเทศนา-สวดคัมภีร์มหาวิบากนั้น มี ๓ โอกาส คือ เทศน์ให้ผู้ป่วยหนักใกล้ตายฟัง เทศน์ในพิธีศพของผู้ที่ป่วยเรื้อรัง และเทศน์หลังจากผ่านพิธีศพแล้ว ทั้งหมดเพื่อให้เกิดผลกับผู้ป่วยหรือผู้ตายให้พ้นไปจากกรรมหนักที่ได้กระทำไว้

๑. การเทศน์-สวดมหาวิบากให้กับผู้ป่วยหนักฟัง โดยความเชื่อของชาวล้านนา อาการป่วยหนัก ที่รักษาอย่างไรก็ไม่หาย เกิดขึ้นจากกรรมวิบากของผู้ป่วยมาตอบสนอง เมื่อได้ฟังเทศน์มหาวิบากจะทำให้ผู้ป่วยพ้นจากกรรมนั้นได้ ถ้าถึงที่ตายก็จะตายทันที หรือตายใน ๓ วัน ถ้ากรรมยังไม่หมดก็จะหายจากการเจ็บป่วย เพื่อใช้กรรมต่อไป

๒. การเทศน์-สวดมหาวิบากในพิธีศพของผู้ที่ป่วยเรื้อรัง โดยหากเป็นผู้ป่วยที่เสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุ หรือเสียชีวิตทันที จะไม่นิยมนำมหาวิบากมาเทศนา แต่จะเทศน์นิพพานสูตร เทวทูต ๕ มาลัยโผดโลก และอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์แทน

นิพพานสูตร มีเนื้อหากล่าวถึงศีล ๕ และพรหมวิหาร ๔ ประกอบบิณฑานที่กล่าวถึงธิดาของเศรษฐีสองคนพี่น้องที่บิดามารดาตายไปเกิดเป็นเปรต เพราะกระทำอกุศล ธิดานั้นได้อุทิศคัมภีร์นิพพานสูตรไปให้บิดามารดาจึงพ้นจากเปรตวิสัย และผลบุญอันนี้ทำให้ธิดาทั้งสองเกิดเป็นภิกษุณีสมัยพุทธกาล

เทวทูต ๔ เป็นคัมภีร์ที่กล่าวถึงสภาวะของมนุษย์ในโลกใบนี้ ที่มีเกิด (เด็กอ่อน) แก่ (คนชรา) เจ็บ (คนต้องโทษ) และตาย (คนตาย) เช่นเดียวกัน

มาลัยโผดโลก กล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระมาลัยลงไปแสดงธรรมในนรก เพื่อโปรดสัตว์นรกทั้งหลาย เมื่อกลับมายังโลกมนุษย์ จึงบอกวิธีที่จะไม่ให้ตกนรก คือ การรักษาศีล ๕ เจริญเมตตาภาวนาอยู่เป็นนิจ

อภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ เนื้อหากล่าวถึงอวัยวะต่างๆ ของมนุษย์ว่าสร้างมาจากพระอภิธรรม เช่น ส (สังคณี) รวมจิตวิญญาณตั้งอยู่ที่ท้องแม่ วิ (วิภังคะ) ทำให้เป็นต่อมน้ำใส เป็นต้น

แม้เนื้อหาของคัมภีร์ทั้ง ๕ คือ นิพพานสูตร เทวทูต ๕ มาลัยโผดโลก อภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ และมหาวิบากจะแตกต่างกัน ทว่าชาวล้านนาเชื่อว่าการเทศน์คัมภีร์ทั้งหมดจะช่วยให้ผู้ตายพ้นจากกรรมที่ทำไว้ได้

๓. การเทศน์-สวดมหาวิบากหลังพิธีศพ ได้แก่ ประเพณีฟังธรรมผีตายหรือทำบุญผีเปรต ตั้งแต่ ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ถึง แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ในระหว่างเข้าพรรษา ด้วยเพราะมีเหตุให้ญาติพี่น้องเกิดความรู้สึกว่าผู้ที่ตายไปแล้ว ยังไม่พ้นจากกรรมที่ทำไว้ จึงได้นิมนต์พระสงฆ์มาเทศน์ในช่วงประเพณีดังกล่าวที่บ้านของตน

ทั้งนี้ใน พ.ศ. ๒๕๖๐ ประเพณีฟังธรรมผีตาย หรือทำบุญผีเปรต ตรงกับวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ ถึง วันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ในช่วง ๑ เดือนก่อนออกพรรษา จากการศึกษาของศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี^{๑๐} พบว่าประเพณีเก่าแก่นี้ ยังคงปฏิบัติกันที่บ้านขุนคง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ จุดประสงค์ของประเพณี คือ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ โดยชาวบ้านจะนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ไปเทศน์ธรรมพื้นเมืองที่บ้าน เพื่ออุทิศให้กับผู้ล่วงลับ

ธรรมที่ใช้เทศน์ในประเพณีฟังธรรมผีตาย เป็นธรรมหมวดเดียวกับธรรมที่ใช้เทศน์ในพิธีศพ คือ นิพพานสูตร เทวทูต ๕ มาลัยโผดโลก อภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ และมหาวิบาก สามารถสรุปการแสดงธรรมมหาวิบากในล้านนาดังตารางด้านล่างนี้

ตารางที่ ๓.๑ แสดงโอกาสในการแสดงธรรมมหาวิบากในล้านนา

โอกาสที่เทศน์มหาวิบาก	ความเชื่อของการฟังเทศน์มหาวิบาก	
เทศน์ก่อนตาย	ผู้ป่วยหนัก ใกล้ตาย	พ้นกรรมแล้ว จะตายทันที ยังมีกรรมอยู่ จะหายทันที
เทศน์ในพิธีศพ	ผู้ตายที่ป่วยเรื้อรัง เช่น อัมพาต เป็นต้น	พ้นจากวิบากกรรมที่ทำ
เทศน์หลังพิธีศพ ในประเพณีฟังธรรมผีตายหรือทำบุญผีเปรตตั้งแต่ ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ถึง แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ระหว่างเข้าพรรษา	ผู้ตายที่ยังไม่พ้นจากวิบากกรรม	พ้นจากวิบากกรรมที่กำลังเผชิญ

^{๑๐} ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, รายงานการวิจัย กัมมัฏฐานโบราณล้านนา, (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๙), หน้า ๓๒๐-๓๒๕.

๓.๒ ผลที่ได้จากการฟังธรรมมหาวิบาก

พระครูประภัสร์ธรรมรังษี^{๑๑} อธิบายผลที่ได้จากการฟังธรรมมหาวิบากว่า คนรุ่นก่อนนี้ จะถือเป็นอย่างยิ่ง ว่าก่อนจะเสียชีวิตต้องได้ฟังธรรมมหาวิบาก เป็นสิ่งที่ทางออกทางสุดท้าย ไม่รู้จะทำอย่างไรแล้ว ที่ได้ทราบ ถิ่น วิบาก มาช่วงหลังประเพณีนี้ค่อยหายไป ผลต่อผู้ฟังเมื่อได้ฟังเทศน์ มันเป็นคนดีธรรม เป็นคนดีเตือนใจคน ไม่ให้ทำในสิ่งที่ชั่ว ทำในสิ่งที่ดี รักษากายวาจาใจให้ผ่องใส ให้เป็นกุศลจิต กุศลเจตนาที่ดี อยู่ในศีลกินในธรรม

พระครูอดุลสีกิตติ^{๑๒} อธิบายว่า คนที่จะฟังธรรมแล้วเกิดความซาบซึ้ง ส่วนมากจะเป็นคนเข้มาคนแก่ และพ่อน้อยพ่อนานได้เรียนได้ศึกษามา ได้อ่านมาด้วย ส่วนมากที่จะมานั่งฟัง แล้วเกิดความเข้าใจ อันนี้มีน้อยเพราะพระเทศน์รวมกัน ส่วนคนที่จะรู้เรื่องเพราะเคยได้อ่านธรรมมาหรือได้เรียนมา หรือได้บวชเรียนมา ส่วนหนึ่งเกิดจากการแนะนำของพ่ออาจารย์ ที่เคยเทศน์มาเรียนมา พ่อน้อยพ่อนานที่มีความรู้ด้านภาษาล้านนา ถ้าจะตั้งใจฟังจริงๆส่วนมาก จะฟังในประเพณีเดือนสิบสอง ธรรมก็เยอะเหมือนกัน แล้วก็เทศน์รวมกัน ส่วนธรรมที่จะตั้งใจฟังจริงๆคือธรรมนิยาย เรียกว่าธรรมชาดกนอกนิบาต ในนิทานก็มี ถ้านอกนิบาตนี้ก็เพราะครูบาอาจารย์ ได้พากันแต่ง เอาตัวละครมาแต่งเช่นเจ้าหงส์ หิน เราไปเปิดในพระไตรปิฎกไม่ปรากฏมี แต่ว่ามันเข้าไปสู่ในจิตใจของคนในสังคมล้านนา แต่เรื่องธรรมค้ำเจ้าหงส์หิน เมื่อก่อนนั้นจะต้องไปฟังธรรมก่อนถ้าพ่อน้อยพ่อนานฟังธรรมรู้เรื่องแล้ว จึงจะเอามาแต่งเป็นคำเป็นขอ ยกเอาธรรมนั้นมาแต่งเป็นคำขอ คำเจ้าหงส์หินก็เหมือนกับละครในโทรทัศน์ เป็นตอนเป็นตอน ทำแบบนี้จะทำให้ผู้ฟังจำได้ดีกว่าธรรมมหาวิบาก เพราะมีเนื้อเรื่องและชวนให้ติดตามพอถึงวันพระใหม่จะถือข้าวตอกดอกไม้วัตถุทานมาฟังธรรมต่อ และยิ่งพระเณรในสมัยก่อนอ่านอักขระภาษาล้านนาได้ชัดเจน เสียงก็ชัดด้วย เพราะว่าได้ฝึกฝนมาทำให้ได้รับอรรถรสอย่างหนึ่ง แต่ว่าธรรมมหาวิบากเป็นธรรมที่แต่งโดยร้อยแก้ว อ่านไปโดยไม่ต้องใส่ทำนองอะไรเยอะ แบบม้าย่าไฟก็มีไฟไหม้แหม่มไหม้คาก็มีเอาเร็วว่า จะฟังเอาหาอรรถรสนั้นไม่ได้ จะได้ผลเพียงเล็กน้อย จากประสบการณ์ส่วนตัว พบว่าเมื่อเทศน์มหาวิบากแล้ว ส่วนมากผู้ป่วยจะไม่ค่อยหาย เพราะว่าเขาเอาไปเทศน์ก่อนที่จะสิ้นชีวิตหมดลมหายใจ บางทีอาจยังไม่ทันจบก็สิ้นลมหายใจ หมดสติไม่รู้เนื้อรู้ตัว บางคนได้ยินว่าเอาศีลเน่อกก็เอาไม่ได้ บางทีพระตั้งนโมความรู้สึกอาจจะมิริบรี ฟังนะไม่ไปก็ตั้งสติได้ดวงวิญญาณก็หลุดไปจากร่างธรรมก็ยังไม่จบบางที่ยังไม่ทันเทศน์กำลังนิมนต์กำลังเตรียมตัว มีคนมาบอกว่าเสียชีวิตไปแล้วก็มี เพราะคนป่วยใกล้จะตายแล้ว แล้วนิมนต์มาเทศน์ ไม่ใช่ว่าธรรมนี้จะพาให้พ้นวิบากเพราะเขาใกล้จะตายแล้ว ไม่วันสองวันก็จะตายแล้ว เพราะมีความเชื่อว่า ถ้าเขาได้ฟังธรรมมหาวิบากจะทำให้เขาพ้นจากวิบากกรรมเร็วอีก

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูประภัสร์ธรรมรังษี, เจ้าคณะตำบลศรีภูมิ เขต ๓ วัดคูเต่า จ.เชียงใหม่, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูอดุลสีกิตติ, เจ้าคณะตำบลหายยา วัดธาตุคำ จ.เชียงใหม่, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

หน่อย จะทำให้ตายไว้อีกหน่อย คนที่ป่วยก็เป็นเหตุให้คนที่อยู่ลำบากลำบากไปด้วยเพราะจะต้องนั่งเฝ้านอนเฝ้าอยู่ตลอดเวลา ๑๐ คืน ๒๐ คืนก็ยังไม่ตายคนในสมัยก่อนไม่ตายง่าย ลูกหลานก็เฝ้าจนจิตอ่อนสมัยนี้พาไปโรงพยาบาลอย่างเดียว จึงไม่ได้เทศน์มหาวิบากอะไร จึงเสียชีวิตที่โรงพยาบาล บางทีไปเยี่ยมครั้งหนึ่งลูกหลานก็มาส่งข่าวแล้วว่าเสียชีวิตแล้ว ในสมัยก่อนนั้นเทศน์เพื่อเป็นขวัญกำลังใจ เป็นขวัญกำลังใจว่า พ่อแม่เราได้พ้นวิบากแล้วเพราะได้ฟังธรรมมหาวิบาก มีผลต่อจิตใจของลูกหลานอย่างนี้

ดุสิต ขวชาติ^{๑๓} อธิบายว่า คนที่ไม่สบายฟังแล้ว ฟังนองฟัง คนไข้ก็หาย เพราะอานิสงส์ของธรรมมหาวิบาก คนไข้ตายไป ก็เรียกว่าพ้นวิบากไม่ต้องมาทรมานบางคนก็หายขึ้นมาคนในสมัยก่อนไม่มีโรงพยาบาลเหมือนสมัยปัจจุบัน หายาสมุนไพรมากิน เขาได้พ้นวิบากไป ในการเทศน์เดือน ๑๒ อุทิศให้แก่บุพการี เปรต ผู้ล่วงลับไป ถ้าไม่เทศน์ธรรมเรื่องนี้ ก็เทศน์ธรรมมาลัยโผด เทวทูต เปตพลี ฟังตามที่บ้านคนที่ไม่สบาย บางคนฟังอีกเรื่องหนึ่งชื่อกุมารภังค์ หนักกว่ามหาวิบากเกี่ยวกับทุกข์ยากวิบากกรรมตายก็ไม่ตาย หายก็ไม่หาย คนเจ็บเมื่อได้ฟังธรรมมหาวิบากก็จะเกิดบุญกุศลติดตามไปในกายภาคหน้า

วิโรจน์ อินทนนท์^{๑๔} เล่าว่าเมื่อวานนี้ คนหน้าบ้าน ป่วยใกล้จะตาย นิมนต์พระมาเทศน์ คนป่วยนี้เคยพูดมาก่อนว่า อยากฟังธรรมบารมี ตอนที่ยังมีสติอยู่ ก็เลยเอาธรรมบารมีมาเทศน์ให้ฟังเมื่อเทศน์แล้วจะหมดวิบากก็ยังไม่หมด ยังอยู่ต่อไป เพราะฉะนั้นมันอยู่กับที่ คนละแห่ง บางทีมันจับช่วงเวลาของมัน แต่โดยคติของเราเราถือว่า หมดวิบากของเขาพอดี ถ้าตายไปแล้ว มาตามธรรมให้เขาจะได้พ้นวิบากกรรมของเขา มันไม่ใช่วก่อนตายอย่างเดียว คือมีชีวิตอยู่แล้วตายไปแล้วใช้เทศน์ได้อยู่ ตายไปแล้วครบปี ๒ ปี ๓ ปี มาเดือนสิบสองเป็ง ปล่อยผีปล่อยเปรตจะเอามาเทศน์ได้อีกด้วย ถ้าว่าคนยังไม่ตาย ไม่เคยทำบุญกุศลเขาจะนึกถึงความดีไม่ได้ ถ้าเขามีสติอยู่เอาธรรมไปเทศน์ เขาฟังธรรมนั้นแล้วอานิสงส์ก็จะเกิดขึ้นกับเขา ถ้าไม่มีสติแล้วจะว่าอะไรก็ไม่รู้เรื่อง

ธรรมนี้เป็นผลมาจากความเชื่อ มันจึงทำให้คนรู้สึกว้าว ถ้าไปใช้ผิดกาล มันไม่ใช่แล้ว เพราะฉะนั้นมันจึงอยู่ที่ ผลของการใช้ ใช้ให้ถูกต้อง กาลเวลา ถ้าป่วยอยู่ โรงพยาบาล ก็จะเอาธรรมมหาวิบากนี้ไปใช้ บางคนหายบางคนไม่หายไม่เกี่ยวกับการเทศน์ เพราะถ้าฟังเทศน์แล้วยังไม่หาย ยังมีเจ็บอยู่และยังไม่ตาย เราเรียกว่าวิบากยังไม่หมด แต่ที่ว่าฟังแล้วมันหาย ฟังแล้วมันตายก็เรียกว่ามันหมดวิบากนี้เป็นผลของการกระทำที่ สิ้นสุดในตอนนั้นแล้ว นี่คืออันหนึ่งที่มีอยู่ จะเอาลองไปพลิกแพลงโดยไม่บอกชื่อธรรม เช่น งานขึ้นบ้านใหม่เอาธรรมมหาวิบากไปเทศน์ ถ้าคนไม่รู้ก็ไม่เป็นไรแต่ถ้าคนรู้ มีคนมาทักก็จะเกิดเรื่อง ว่านี่เป็นธรรมมหาวิบากท่านเอามาเทศน์ได้อย่างไร ทำให้จิตใจของเจ้าภาพหดหู่ เอาธรรมผีตายมาให้เรา อันนี้เป็นเชืตธรรมผิด ความเหมาะสมของธรรมที่เอามาใช้จะมี ลักษณะของมัน

^{๑๓} สัมภาษณ์ ดุสิต ขวชาติ, ประธานชมรมปกป้องพื้นล้านนาเชียงใหม่ บ้านเลขที่ ๙๖ ตำบล ข้างม่อย อำเภอมือง จังหวัด เชียงใหม่, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๔} สัมภาษณ์ วิโรจน์ อินทนนท์, คณะ มนุษยศาสตร์ สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สมพงษ์ ไชยดีศรีประพันธ์^{๑๕} อธิบายเรื่องนี้ว่า ผู้ที่ฟังธรรมมหาวิบากแล้วก็จะได้นำไปประพฤติปฏิบัติให้ทำแต่กรรมดีหลีกเลี่ยงกรรมชั่ว สำหรับคนที่เจ็บป่วยเป็นเวลายาวนานถ้าได้ฟังธรรมมหาวิบากแล้ว ถ้าหมดเวรหมดกรรมก็จะจากไปสู่สุคติที่ดี ไม่ต้องมาทุกข์ทรมานวิบากกรรมที่ตนได้ทำไว้ ทำให้ผู้ป่วยมีจิตสงบมีบุญกุศลเป็นที่พึ่ง บางทีพระกำลังเทศน์ผู้ป่วยเสียชีวิตไปก็มี เทศน์ยังไม่ทันจบ บางคนฟังเทศน์ไปแล้ว ๓ วัน ๗ วันหายก็มี บางคนก็เสียชีวิตไปภายใน ๓ วัน ๗ วันก็มี บางคนก็กลัวไม่อยากฟังธรรมมหาวิบากเพราะคิดว่าถ้าฟังธรรมนี้แล้วจะตาย

สอน มนเทียน^{๑๖} เชื่อว่าผลจากการฟังมหาวิบากเป็นเช่นผลที่ได้รับจากการฟังธรรมอื่นๆ คือ ได้รับอานิสงส์ ๕ ประการ

๑. ผู้ฟังธรรมย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง หมายถึงว่า การฟังธรรมนั้นเป็นการหาความรู้ที่ดีอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะความรู้ที่เกี่ยวกับหลักพระพุทธศาสนาจากพระภิกษุผู้มีภูมิธรรมศึกษา ปฏิบัติพุทธธรรมตามหลักพระพุทธพจน์ในพระไตรปิฎกอย่างเชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะนำออกเผยแผ่แก่ประชาชน โดยมีคุณสมบัติของการเป็นนักเทศน์หรือนักสอนธรรมที่ดี

โดยเหตุที่ผู้ฟังคือคฤหัสถ์หรือชาวบ้านนั้น เป็นผู้มีโอกาสน้อยที่จะได้ศึกษาค้นคว้าหลักพุทธธรรมในพระไตรปิฎกโดยตรงดังนั้นจึงต้องอาศัยการฟังจากพระภิกษุที่เมตตาแสดงธรรม

เมื่อตั้งใจฟังธรรมโดยเคารพ อานิสงส์ที่จะได้อย่างแน่นอน เป็นประการแรก ก็คือได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง เพราะพระภิกษุนั้นท่านย่อมจะมีวิธีการนำเสนอหลักธรรมที่ไม่ซ้ำๆ กันอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งให้ข้อคิดความเห็นแปลกๆ ใหม่ๆ โดยปรับปรุงวิธีการเทศน์การสอน ที่ประยุกต์เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันอยู่เสมอ

๒. สิ่งใดที่เคยฟังแล้ว แต่ไม่เข้าใจชัด ย่อมเข้าใจสิ่งนั้นชัด หมายความว่า ธรรมข้อใดหรือเรื่องใดที่เคยฟัง มาแล้วจากการแสดงธรรมเป็นต้น ของพระภิกษุในครั้งก่อน แต่ยังไม่เข้าใจแจ่มแจ้ง เมื่อตั้งใจฟังอีกครั้ง อานิสงส์ที่จะได้อย่างแน่นอนเป็นประการที่ ๒ ก็คือความเข้าใจ ชัดแจ่มแจ้ง ซึ่งเป็นการทบทวนความรู้เดิมที่ดีอีกด้วย

๓. บรรเทาความสงสัยเสียได้ หมายความว่า ตามปกติ ของผู้ไม่มีโอกาสศึกษาหลักพุทธธรรมอย่างลึกซึ้ง ย่อมจะเกิดความสงสัยในเรื่องนามธรรมที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า เช่น เรื่องบาป บุญ คุณ โทษเป็นอย่างไร มีผลอย่างไร อะไรเป็นบุญกุศล อะไรคือบาปอกุศล ผลของบาปหรือบุญมีจริงหรือไม่ ชาตินำมีจริงหรือไม่ เป็นต้น ความสงสัยเช่นนี้ จะบรรเทาหลงได้ ถ้าตั้งใจฟังธรรม ซึ่งนับเป็นอานิสงส์ประการที่ ๓ ที่ผู้ฟังธรรมจะได้รับทันทีเมื่อฟังธรรมจากพระภิกษุผู้มีความสามารถในการเทศน์ ซึ่งจะอธิบายเรื่องที่เป็นนามธรรมด้วยการสาธกยกอุปมาเปรียบเทียบให้เข้าใจง่าย

^{๑๕} สัมภาษณ์ สมพงษ์ ไชยดีศรีประพันธ์, มัคทายกวัดเชียงมั่น, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ สอน มนเทียน, มัคทายกวัดลังกา, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

๔. ทำความเห็นให้ถูกต้องได้ หมายถึงว่า เพราะเหตุที่สภ ชาวบ้านบางคนได้นับถือ พระพุทธศาสนาตามที่บรรพบุรุษนับถือมา ดังนั้น จึงอาจจะมีความคิดเห็นที่ผิดจากทำนองคลองธรรมได้ เช่น เห็นว่าทำดีเมื่อไม่มีคนเห็น ก็ไม่ได้รับผลดี หรือเห็นว่าจะดีหรือชั่ว ก็แล้วแต่โชคชะตาฟ้าลิขิต เป็นต้น

การมีความคิดเห็นเช่นนี้จะถูกทำลายลงได้ คือเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นสัมมาทิฐิ ก็ต่อเมื่อตั้งใจฟังธรรมโดยเคารพ จากพระภิกษุผู้มีความสามารถในการแสดงธรรม ที่จะพรรณาสารยกเหตุผลประกอบจนผู้ฟังนั้นคล้อยตามปรับความเห็นให้ถูกต้องอย่างปราศจากข้อโต้แย้งในใจ

๕. จิตของผู้ฟังยอมผ่อนใส หมายถึงว่า การตั้งใจฟังธรรมนั้น ท่านจัดเป็นส่วนหนึ่งของการภาวนา คือการฝึกอบรมพัฒนาจิตให้ เกิดปัญญา เพราะเมื่อตั้งใจฟัง จิตของผู้ฟังยอมผ่อนใส อันเป็นคุณสมบัติของสมาธิจิต เมื่อจิตผ่องใสตั้งมั่นเป็นสมาธิ ย่อมมีพละานุภาพที่จะคิดอ่านทำการต่างๆ อย่างสร้างสรรค์ด้วยปัญญา สามารถที่จะรู้และเข้าใจธรรมต่างๆ ที่ลึกซึ้งซุ่มคัมภีร์ภาพได้ง่าย และอานิสงส์ข้อนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากอานิสงส์ทั้ง 4 ข้อดังกล่าวมา

ส่วนในการเทศน์ธรรมมหาวิบากย่อมต้องนิมนต์ บางครั้งก็เทศน์ให้ผู้ป่วยฟังบางครั้งก็เทศน์ในงานศพ ลูกหลานญาติพี่น้องก็กลัวว่าคนที่ตายไปนั้น กลัวมีกรรมจะไม่ได้ไปเกิด เอาธรรมมหาวิบากมาเทศน์ให้คนตายฟังเขาจะได้ไปเกิด ให้เขาได้พ้นบาปกรรมไป อันที่จริงคนที่ตายไปจะไป ๒ ทาง ทางบาปหรือทางบุญ หรือสุคติและทุคติ ยกอาชิต สี่คนหามสามคนแห่หนึ่งคนนั่งแคร่สองคนพาไป สี่คนหามได้แก่ธาตุ ๔ สามคนแห่ ได้แก่ ไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หนึ่งคนนั่งแคร่ ได้แก่ จิตวิญญานของแต่ละคน สองคนพาไป ได้แก่ บุญและบาป ใครจะไปทางบาปหรือทำบุญ เหมือนกับเราเอากิเลสมาชั่ง ถ้าฝ่ายใดมาก ก็จะได้ไปทางนั้นอยู่ที่ตัวเรา หรือเหมือนกับอาหารการกิน เราหิวแต่เราไม่รับประทาน ให้คนอื่นกิน คนอื่นก็อิมเราก็กินต่อไป เหมือนกับ คุณงามความดีเราไม่ทำเราให้คนอื่นทำคนอื่นก็ได้บุญ ใครทำคนนั้นก็ไป

๓.๓ พิธีกรรมในการเทศน์ธรรมมหาวิบาก

พระครูประภัสร์ธรรมรังษี^{๑๗} อธิบายพิธีกรรมในการเทศน์ว่ามีการไหว้พระรับศีล มีการบอกวาทะนี้จะมีการเทศน์ มีวิบากกรรมอะไรมา เบียดเบียน ขอให้พ้นวิบากกรรมนั้นๆ หากมีกรรมมากวนคิ ขอมารับผลบุญกุศล ขอให้ วิบากกรรม อันเป็นอกุศลกรรมออกจากตัวของผู้ป่วยนี้ ถ้าจะหายก็ขอให้หายโดยเร็วไว ถ้าอยู่ไม่ได้ไปไม่เป็น หมดบุญไปสูบุญ ก็ให้ไปตามนั้น เสร็จแล้วก็ให้อุทิศไป ถึงแก่พ่อเกิดแม่เกิด เทวบุตรเทวดา บิดามารดา ปู่ย่าตายาย วงศาภคณาญาติ ที่ล้มหายตายจาก ตายเก่าเนาเมิน มารับกุศลส่วนบุญदानด้วย

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูประภัสร์ธรรมรังษี, เจ้าคณะตำบลศรีภูมิ เขต ๓ วัดกู่เต้า จ.เชียงใหม่, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

เช่นเดียวกับที่ พระครูอดุลสีกิตติ^{๑๘} ที่อธิบายพิธีกรรมในการเทศน์มหาวิบากว่า เหมือนกับเทศน์ทั่วไปบางทีก็ยังไม่ทันไหว้พระ ไหว้พระนะ รับศีลนะ บางคนไม่มีความรู้สึกแล้วคนป่วยจะลุกมานั่งฟังไม่ได้แล้ว

ดูลิต ขวชาติ^{๑๙} อธิบายว่าพิธีกรรมในการเทศน์ธรรมมหาวิบาก จะตั้งโต๊ะหมู่บูชาไหว้พระ รับศีลเตรียมปัจจัยไทยทานกัณฑ์เทศน์ เครื่องอุปโภคบริโภค บางวัดเทศน์เป็นเรื่องเป็นเรื่องบางวัดเทศน์รวมกัน สรุปลแล้วสามารถเทศน์ก่อนตายขณะตาย หรือตายไปแล้วดูกาลเวลาประจำปีก็เดือน ๑๒ เอาด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือพรมน้ำมนต์ให้พรให้หายจากโรคร้ายใช้เจ็บบางคนเทศน์ยังไม่ทันจบก็ตายไปก่อน

วิโรจน์ อินทนนท์^{๒๐} อธิบายพิธีกรรมว่า มีเฉพาะข้าวตอกดอกไม้ แล้วเอาปัจจัยใส่ซองเพียงแค่นั้น ไม่มีสังฆทานกัณฑ์เทศน์เหมือนในปัจจุบัน เราจะเห็นว่าพิธีกรรมการเทศน์ ในสมัยก่อนทำแบบง่ายๆ ลักษณะของคนเมืองเรา เราเรียกว่าบูชาธรรมไปบูชาธรรมมาเทศน์ให้เขาฟังก็เลยเป็นการบูชาธรรม ขึ้นตอนคือไปบูชาธรรมที่วัด แล้วเอามาให้พระสงฆ์เทศน์ จะมีของกัณฑ์เทศน์ การบูชาธรรมนี้ในสมัยก่อน จะให้พระเขียนธรรมให้ จ्ञานธรรมให้ อานิสงส์ก็จะเยอะจ्ञานธรรมมหาวิบากไปจ्ञางคือไปตักเงิน ให้พระขอพระเขียนจ्ञานธรรมให้ แล้วบูชาเอา มาอุทิศให้แก่คนตาย เพราะฉะนั้นในธรรมบางอันจะมี ตอนท้ายว่าคนนี้เป็นเจ้าภาพคนนี้อุทิศไปให้แก่คนนี้ ตอนนี่ก็คือเป็นการเฉพาะ อย่างเช่นว่าไปขอท่านมหาเขียนธรรมนี้ให้ พระมหาก็ไปคัดลอกธรรมนั้นมา ธรรมของใครเป็นเจ้าศรัทธาอุทิศให้ใคร สมัยปัจจุบันจะเขียนด้านหน้า อุทิศส่วนกุศลให้ใคร ถ้าในสมัยโบราณเป็นคัมภีร์ก็ใช้เขียนในธรรมตอนท้าย ใครเป็นผู้เขียน อุทิศ ผลบุญให้ใคร

สมพงษ์ ไชยศิริประพันธ์^{๒๑} ให้ความเห็นว่า พิธีกรรมในการเทศน์ธรรมมหาวิบากเริ่มจากการไหว้พระรับศีล จัดกัณฑ์เทศน์มีข้าวปลาอาหารเพื่ออุทิศให้เจ้ากรรมนายเวรสัมภเวสีทั้งหลาย กรวดน้ำอุทิศกุศลส่วนบุญกุศลไปให้แก่ท่านเหล่านั้น ที่มาทำให้ผู้ป่วยได้รับทุกข์เวทนา ถ้าได้ทำบุญอุทิศให้แก่เจ้ากรรมนายเวรสัมภเวสีเหล่านั้นแล้วจะทำให้ผู้ป่วยหายทุกข์เวทนา ผู้ป่วยหมดอายุขัยก็จะจากไปด้วยดี คนเฒ่าคนแก่สมัยก่อนก็จะแนะนำให้อาธรรมมหาวิบากมาเทศน์ให้แก่คนเจ็บป่วย ให้สิ้นเวรสิ้นกรรม ถ้าเขาหมดวิบากกรรมก็จะตายไป

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูอดุลสีกิตติ, เจ้าคณะตำบลห้วยยา วัดธาตุคำ จ.เชียงใหม่, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๙} สัมภาษณ์ ดูลิต ขวชาติ, ประธานชมรมปกป้องพื้นล้านนาเชียงใหม่ บ้านเลขที่ ๙๖ ตำบล ข้างม่อย อำเภอมือง จังหวัด เชียงใหม่, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๒๐} สัมภาษณ์ วิโรจน์ อินทนนท์, คณะ มนุษย์ศาสตร์ สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๒๑} สัมภาษณ์ สมพงษ์ ไชยศิริประพันธ์, มัคทายกวัดเชียงมั่น, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

สอน มนเทียน^{๒๒} อธิบายสอดคล้องกันว่า ในทางพุทธศาสนาของเราก่อนที่จะมีการเทศน์ ก็มีการไหว้พระรับศีล อาราธนาธรรม อัญเชิญ เทวดาลงมา แล้วก็เทศน์ เป็นแนวปฏิบัติของชาวพุทธ มาโดยตลอด ถ้าคนป่วยไม่รู้สีกตัวพูดไม่ได้ เราก็จะพูดนำว่า บัดนี้ จะได้เทศน์ธรรมมหาวิบาก ให้ตั้งใจ ตั้งใจเป็นกุศล ฟังธรรมนะรับเอาน้ำธรรมคำสอนซึมซับไปในจิตใจ ใจเราจะได้สบายนำจิตนำใจให้ไป ทางดี บางคนพูดไม่ได้แต่หูจะได้ยินอยู่ จิตที่จะออกจากร่างมีอยู่ ๕ ที่ ถ้าออกจากกระหม่อมจะไป นิพพาน ถ้าจิตออกจากตาจะเกิดเป็นเปรต ถ้าจิตออกจากจมูกจะได้ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ถ้าจิต ออกจากปากจะได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ถ้าจิตออกจากเท้ามือตายไปแล้วจะได้มาวนเวียนอยู่ใน วิญญาณสงสาร

๓.๔ โครงสร้างคัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนา

คัมภีร์มหาวิบาก เป็นคัมภีร์สำคัญในล้านนา เกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรมความตายของชาว ล้านนา อยู่ในกลุ่มคัมภีร์ที่เรียกว่า ธรรมคนตาย ได้แก่ มหาวิบาก มาลัยโผดโลก เปตพลี อานิสงส์ล้าง คาบ เป็นต้น พระสงฆ์ล้านนาใช้เทศน์ให้ผู้ป่วยหนักใกล้ตาย และเทศน์ในพิธีศพ ตามความเชื่อที่ว่า หากผู้ป่วยได้ฟังเทศน์มหาวิบากแล้ว ใน ๓ วัน ๗ วัน หากไม่ตายก็รอดจากอาการป่วยไข้ แต่หากตาย ก็ตายสบาย ไม่ทุกข์ทรมาน ความเชื่อนี้เป็นลักษณะเช่นเดียวกับที่พระสงฆ์นำไปเทศน์ในพิธีศพ เพื่อให้ ผู้ตายที่มีวิบากกรรม พ้นไปวิบากกรรมนั้น

เนื้อหาของคัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนามีลักษณะเป็นร้อยแก้ว เป็นวรรณกรรมคำสอนมี การยกขาดก พระสูตร หรือนิทานธรรมบางเรื่องเพื่อต้องการให้ผู้ฟังทราบแล้วนำมาอธิบายประกอบ เนื้อหาหลักเช่นเดียวกันกับวรรณกรรมประเภทขาดก โดยยกเอาศัพท์ภาษาบาลีที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา มาขึ้นต้นบางส่วน เช่นเดียวกับรูปแบบเนื้อหาของคัมภีร์ธรรมนิพพานสูตรที่วิเคราะห์โดยพูนชัย ปันธิ ยะ^{๒๓} เป็นต้น

คัมภีร์มหาวิบากประกอบด้วยโครงสร้างดังนี้

๑. นิทานวจนะ ช่วงต้นของคัมภีร์ เป็นข้อความเบื้องต้นใช้ในการเปิดประเด็นเพื่อแสดง ความนอบน้อมพระพุทธเจ้า ด้วยบทคาถาว่า “นโม ตัสสัสตถุ อิตัง สัตถา สาวัตถิยัง วิหะรันโตะ อะ ปุตตะกัง นามะ เสฏฐีกาละมาริตัง อารัพพะ กะเถสิยา สาธะโว ดูราสัพปุริสะตังหลาย สัตถา อันว่า สัพพัญญูพระพุทธเจ้า ต้นเป็นครูเก่าแก่โลกตั้งสาม เตียนยอมสั่งสอนสัตตะโลกตั้งหลายใจๆ พระจึง ได้จื้อว่าสัตถา พระก็สถิตสำราญอยู่ในป่าเขตวันอาราม อันมีที่จิมใกล้เวียงสาวัตถิ ราจะธานีก็มีแล...”

^{๒๒} สัมภาษณ์ สอน มนเทียน, มัคคานายกวัดลังกา, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๒๓} พูนชัย ปันธิยะ, ภูมิผญาล้านนา, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑),

๒. เนื้อหาคัมภีร์ในช่วงกลาง เป็นการอธิบายผลกรรมอันเกิดจากการประกอบ
อกุศลกรรม มีจำนวน ๖ เรื่องย่อๆดังนี้

๒.๑ ปรรากเหตุซึ่งพระพุทธเจ้าจะได้แสดงธรรม

อะละ ก่าเล ยังมีในกาละคาบหนึ่ง พระพุทธเจ้าก็ปรารภเชิงเศรษฐีหื้อเป็นเหตุ พระกั
ปวัตติเทศน์กล่าวเป็นคาถาว่า อิเม วะตะ โภนโต ก่ายะทุจจะริเตนะ สมันนาคะตา ดังนี้เป็นต้น

๒.๒ เรื่องราวของเศรษฐีผู้ตระหนิในเมืองสาวตถิ

กิระ ดังจักรู้มานี้ ยังมีเศรษฐีผู้หนึ่งอยู่ในเมืองสาวตถิ ก็สมฤทธิเป็นดีด้วยเข้าของแปดสิบ
โกฏี บิไรโหดสักประก่าร เท่าว่าหาลูกหลานบ่ได้ ย่อมประกอบไปด้วยมัจฉะระธรรมก่าละหนิ เตียน
ย่อมหุมที่เข้าของไว้ แม่นจักกินก็กลัวผลาญ แม่นจักตานก็กลัวเสียงไปหลาย เท่าขงขวยหอมหยับไว้
บิใครกินบิใครใจ บิใครมีกระต่าบุญหื้อตาน อยู่บ่พอนานพยาธิกั้ม หากมาบังเกิดในก่าย ก็ลวดต่ายไป
ก็มีแลละฯ

เมื่อนั้น พระยาปเสนะทีโกสละราช ได้ยินข่าวว่าเศรษฐีผู้นั้นต่ายแล้วตั้งอัน พระยาก็หา
มายังเสนาอำมาตย์ หื้อมาสู่คัมราชโรงหลวง พระยาจึงถามเสนาผู้ฉลาด อันชาวตริฐิตโบราณ ว่าตูลา
ท่านตั้งหลายเฮย อันว่าเศรษฐีผู้นั้นก็ต่าย หาลูกหลานจักสืบสายแดนชะกู่ลบได้นัยยะหนึ่ง อันว่าเข้า
ของสัมปัตติตั้งหลายผุ่กัน เราจักกระต่าตั้งหรือดีจ่าว่าอัน

อะละ ในก่าละยามนั้น เสนาผู้ฉลาดก็ไหว้ขาบทูลสาว่า เทวะ ข้าแต่สมมติเตวะเป็นเจ้า
ในเมื่อเข้าของอันหาผู้รักษาบ่ได้ แม่นมีในราจ๊ะธานีแห่งมหाराช ก็ควรไหลเข้าไปในเล่มในสางแห่ง
มหाराจ๊ะเจ้าที่นั่นและว่าอันฯ

พระยาปเสนะทีโกสละราช ก็หื้อเสนาราจ๊ะปฐิสาไปนำเอามาไว้ในสาง ประมาณเจ็ดวันจึง
เมี้ยนเสียง หั้นแลฯ

๒.๓ พระยาปเสนะทีโกสละราช ทูลถามพระพุทธเจ้า เรื่องเหตุแห่งการกระทำของเศรษฐี

อะเถกะทิวะสัง สัตตะสันทิกัง ในวันถ้วนเจ็ดบวระมวลแล้ว ในวันถ้วนแปดพระยาจึงไป
อุปฐากไหว้สาพระพุทธเจ้า ด้วยคาระคบบยา และพระพุทธเจ้าจึงถามพระย่าวามหาราชะ ตูรามหาราช
เหตุใดจึงนานมาสู่สำนักพระตถาคตะนั้นจ่า รอยว่ามีปริโกะเยียงใดจ่าฯ

เมื่อนั้น พระยาจึงไหว้สาว่า ภันเต ะกะคะวา ข้าแต่พระพุทธเจ้า ยังมีเศรษฐีผู้หนึ่งมาต่าย
เสียและหาลูกหลานจักสืบแดนชะกู่ล และแดนสัมปัตติบ่ได้ ผู้ข้าจึงหื้อปริวารไปชนเอามาไว้ในเล่มในสาง
ได้เจ็ดวัน กันว่าบวระมวลแล้ว ผู้ข้าจึงได้มาอุปฐากไหว้สาสัพปัญญเจ้าบัดนี้แลฯ

พระยาไหว้สาตั้งนี้แล้ว ก็ลวดทูลถามว่า ภันเต ะกะคะวา ข้าแต่สัพปัญญเจ้า อันว่าเศรษฐี
นั้นมิเข้าของสัมปัตติก็มากนั้ก และมียศปริวารก็มากนั้กดีหลี เหตุใดจึงหาลูกหลานบ่ได้ แม่นมิเข้าของ
สัมปัตติมาก ก็บ่อาจจักปริโกะได้นั้นจ่าฯ ะกะการัน

ยามเมื่อมันจกกินเข้าน้ำโภชนะอาหารดั่งอื่น คนใจก็ตกแต่งยังโภชนะอาหารอันปราณีดี งาม ใส่ใถลคำมาตั้งไว้สองหน้าดั่งอื่น เศรษฐีคนนั้นก็ป้อยกกล่าวว่า สูตังหลายมาแต่งของกินอันดี อันมี สภาวะสันนี้มาหื้ออกกินนี้จา ว่าอันแล้ว มันก็ดำคนดั่งหลายจำหื้อเอาหนีไปเสียหั้นและฯ ก่าละเมื่อมัน จกกินเข้าดั่งอื่น มันก็หื้อนางเศรษฐีต้มข้าวหัวเวียนกินกับน้ำปะอมอันจิตอันจาง กินจุคาบจวันก็มีแลฯ

เถิงก่าละเมื่อมันจกไปที่ใด คนดั่งหลายก็นำเอาสีวิก่ายคำอันดีอันงามมาหื้อชี่ดั่งนั้น เศรษฐีผู้นั้นก็เกิด แล้วก็ดำก็ตีคนดั่งหลายหั้นและฯ สานานิ เศรษฐีก็นุ่งแต่ผ้าปานผ้าป้อ แล้วชี่เกี่ยวอัน หล่อนเก่าอันคร่ำ แล้วก็เต่ากับังไปด้วย ใบแฝกใบคาหีบเป็นร่มไปก็มีแลฯ

กันแต่ ะคะคะ ข้ำแต่พระสัพปัญญเจ้า ส่วนเศรษฐีผู้นั้น แม่นมีเข้าของหลายมากนัก มัน ก็ป้อจกบริโภคได้สันนั้น เพราะบาปก็มั่งเยี่ยงใดจา ขอพระเป็นเจ้าจุงเตสนา ยังปุพพกัมมิวิบาก แห่ง เศรษฐีผู้นั้นหื้อแจ่งแก่ผู้ช้ำดั่งหลายแต่เตื่อฯ

๒.๔ พระพุทธเจ้าแสดงเหตุแห่งบุพพกรรมวิบากของเศรษฐี

๒.๔.๑ บุพพกรรมวิบากที่ ๑

เมื่อนั้น พระพุทธเจ้าก็เตสนาสำแดงยังบุพพะกัมมิวิบาก อันเศรษฐีหากได้กระต่ามาหื้อแจ่ง พระจึงแสร้งเตสนาว่า มหาราชะ เสฏฐี คณะปะติ ตักกะระสิชี่ ปัจเจกะสัมพุทโธ ปิณชิปาเตณะ ปะฏิ ยาเทสิ ตูรามหาราช อันว่าเศรษฐีผู้นั้น ในก่าละเมื่อก่อนมันได้เป็นกะตุ่มปิกผู้หนึ่ง ก็อยู่ในเมืองปา รานสี และยังมิในวันหนึ่ง มันหันพระปัจเจกพุทธเจ้า ตนจื่อว่าตักกะระสิชี่เข้ามาปิณชิบาต มันก็ได้ออก ปากร้องกล่าวแก่คนดั่งหลายว่า ตูราเพื่อนดั่งหลายเหย ยังมีสระมต้นหนึ่งมาปิณชิบาต สูจุงโอกาสกระ ต่าบุญหื้อตานเตื่อฯ ว่าอันแล้วมันก็กำพร้าและชวานออกไปสู่ป่าหั้นและ

กะตุ่มปิกผู้นั้นมันหาศรัทธาได้ ส่วนเมียแห่งมันนั้น ก็มีใจจมจิ้นยินติมากนั กก็คินใจใจ ว่าพระปัจเจกเจ้ามาแล้วว่าอัน ก่าอันนั้นกูบ่หอนได้ยินสักเตื่อ กูก็ผาณาใคร่หื้อตาน และใคร่ไหว้สา สักการะปุจาทุกเมื่อดีหลี อันว่านางคินใจสันนี้แล้ว นางก็นำเอาเข้าน้ำโภชนะอาหารใส่บาตร พระปัจเจกพุทธเจ้าต้นนั้นหั้นแลฯ

ตสมิ ขณ ในขณะยามนั้น กะตุ่มปิกผู้นั้นไปสู่ป่ากลับมาแล้ว ก็หันเมียมันตักแต่งดาเข้า น้ำโภชนะอาหารมาใส่บาตรพระปัจเจกพุทธเจ้าดั่งอื่น มันก็กล่าวว่าเจ้าสระมเฮย เจ้ายังได้สังสัก เล็กน้อยอันจา ว่าอันแล้วมันก็โขดูบาตรพระปัจเจกเจ้า มันก็หันเข้าปิณชิบาต อันเมียมันหากหื้อ ตานสันนั้น มันก็บังเกิดความกิ้นแห่งใจว่า อันว่าเข้าน้ำโภชนะอาหาร อันหันมาปานสันนี้ ดั่งว่ากูจก กินเสีย ก็จกเป็นประโยชน์อ้อมต้องกูดีหลี ผิวาหื้อแก่คนกระต่าการูกินเสีย ก็จกเป็นประโยชน์แล้วอ้อม ต้องดีหลี บัดนี้ป้อหื้อสระมต้นนี้กิ้นเสีย เทานอนหลับอยู่บ่ตาย อันว่าเข้าและอาหารแห่งกูก็จกสิบ หายหาประโยชน์บ่ได้แก่กูสักอัน กะตุ่มปิกผู้นั้นก็มีความกิ้นแห่งใจสันนี้แล

๒.๔.๒ บุพพกรรมวิบากที่ ๒

ประการนี้ นายกะตุ้มปิกผู้นี้ มันก็ได้ฆ่าลูกพี่อ้ายแห่งมันในกำละเมื่อก่อน คือว่ากะตุ้มปิกผู้นี้ มันก็มีพี่อ้ายผู้หนึ่ง ก็อยู่กินกับด้วยกันหั้นและ เมื่อปลายลุนกะตุ้มปิกผู้พื่อนั้น มันก็มาเล็งหันอนิจจะภาวะในฆราวาสยาวเรื่อน ว่าเป้นดีทุกข์ปุ่นดีหน้ายมากนัถ มันก็มาสละวัตถุเข้าของปลงบั้นหื้อแก่กะตุ้มปิกผู้น้องแล้ว ส่วนต้นมันก็หนีไปบวชเป้นระสี อยู่ในป่าหิมพานก็มีและ ส่วนกะตุ้มปิกผู้น้องก็อยู่กะตำกำรฆราวาสยาวเรื่อนแต่นพี่อ้ายแห่งต้นก็มีแลฯ

อยู่มาบ่านเตาโต กุมารน้อยลูกพี่อ้ายก็จะเดินแ่อวไปตามขวงบ้าน แล้วก็กล่าวว่ดั่งนี้ อันนี้ก็เป็นของพ่อข้า เกวียนเหล้มนี้ก็ของพ่อว่าอันฯ ส่วนกะตุ้มปิกผู้อว้นั้น มันได้ยินกุมารน้อยกล่าวสนั้น มันก็คินใจว่า กุมารผู้นี้มันยังหนุ่มยังหน้อยแต่ดีสิ มันป้อยมากกล่าวกำสนนี้จา ผิวมันมีไวยาขึ้นใหญ่มาแล้ว จักเยียะดั่งลือจา แม่นว่าวัตถุของดั่งหลายฝูงนี้มันจักเอาเสีย บอ้นมันจักหื้อต่านผู้อื่นเสียอย่าจ๊ะแล กะตุ้มปิกผู้อว้นคินใจสนี้แล้ว อยู่มาวันหนึ่งมันก็อุบายพาเอากุมารน้อยผู้นั้นไปสูป่าแล้วก็ปิดคอกุมารหื้อต่าย แล้วก็ต้อดละเสียในป่าจาที่หั้นแลฯ อันนี้ก็เป็นบุพพะกัมวิบาก แห่งเศรษฐีในกำละเมื่อก่อนวันนั้นแลฯ

๒.๕ พระพุทธเจ้าแสดงผลแห่งบุพพกรรมวิบากของเศรษฐี

สัตถา สัปปัญญพุทธเจ้า ก็นำเอาบุพพะกัมแห่งเศรษฐีมาเตสนาเท่านั้นแล้ว พระก็เตสนาว่า มหาราชะ ดุรามหาราช อันว่าเศรษฐีผู้นั้น เมื่อก่อนมันได้เป้นกะตุ้มปิกผู้หนึ่ง มันได้ร้องเอ็นแก่คนดั่งหลาย หื้อต่านเข้าปิ่นทิบาตแก่พระปัจเจกพระพุทธเจ้าวันนั้น (๑) ด้วยเตจจะกุตลเท่านั้น กันมันจุติตายก็ได้ไปเกิดสวรรคตเวโลกได้เจ็ดจาติ กันจุติจากเวโลก ก็ได้ลงมาเกิดในเมืองสาวัตถิ ก็ได้เป้น มหาเศรษฐี มีเข้าของมากนัถ (๒) มันก็บออาจจักบริโภคได้ แม่นว่าเข้าน้ำโภชนะอาหารอันประณีตก็ดี ผ่าพ่อนตอนสะบาย้วยานสิวิกายค้ำก็ดี และปัญจก่ามะคุณอันเป้นโอฬาริกะ มันก็บออาจจักบริโภคได้ ก็ด้วยป่าปะกัมอันมีความกินแห่งใจ เสียตายเข้าปิ่นทิบาตอันเมี่ยมันหากหื้อต่านแก่พระปัจเจกพระพุทธเจ้าวันนั้นแล (๓) ประการนี้เศรษฐีผู้นั้นเกิดมาหาลูกหลาน หาผู้จักสืบแต่นชะกูปได้ ก็ด้วยป่าปะกัมอันได้ฆ่าลูกพี่อ้ายวันนั้นแลฯ

ดุรามหาราช บุญกุศลอันเศรษฐีได้กระทำ ก็ถึงเชิงอันเสี้ยงไปในจาตินี้ ส่วนป่าปะกัมอันได้ฆ่าลูกพี่อ้ายก็ดี และมันได้โลกลันปิ่นประมาณ ได้ชมเห็นเตงเป็เอาของต่านก็ดี (๔) ป่าปะกัมดั่งมวลฝูงนี้ ได้โอกาสก็นำเอาเศรษฐีไปเกิดในมหาโลลูนารก^{๒๔} ก็จักได้เสวยทุกขเวตนะนามากนัถ กันมันปิ่นจากนรกแล้ว ก็จักได้ไปเกิดเป้นเผตชื่อว่า มิตฉันตะเผต แล้วก็จักได้เป้นเปตะวิสัยแถมเล่าก็มีแลฯ

^{๒๔} นรกขุมที่ ๕ ในไตรภูมิ คือ มหาโรรูนรก (ชาลโรรูน) นรกที่เต็มไปด้วยเสียงร้องให้ครวญครางดั่งก่าโรรูนรก อายุ ๘,๐๐๐ ปีอายุกับ (๑วันนรก เท่ากับ ๒,๓๐๔ ล้านปีมนุษย์).

เนื้อหาในส่วน ๒.๑-๒.๕ เป็นเช่นเดียวกับที่ปรากฏในทุติยอพุทธกสูตร^{๒๕} เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยกรรมของเศรษฐีที่มีสมบัติมากมายแต่ไม่มีบุตรสืบทอด

๒.๖ พระพุทธเจ้าเทศนาเรื่องผลกรรมที่ทำให้ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน

อิหะมะโวจะ ภาคะวา อัตตะมมา อิตัง วัตวานะ สุคะโต อะธาปะรัง เอะตะวะโจะฯ สัตถาสัปปัญญะพุทธเจ้าเตสนามายังกัมมวิบากแห่งเศรษฐีแล้ว ตีนี้พระพุทธเจ้าจักเทศนาสำแดงชะกู่ดวงศาแห่งเผดตังเจ็ดจำพวก หื้อแจ้งแก่พระยาปะเสนะทีโกศลและบริษัทตั้งสี่

อิเม วตะ โภณโต กายะทุจจะริเตนะ สมันนาคะตา ะจี้ทุจจะริเตนะ สะมันนาคะตา มะโนทุจจะริเตนะ สมันนาคะตา อริยานัง อุปะวา ทะก้านัง มิจฉาทิฏฐีก้า มิจฉาทิฏฐีกัมมัง สะมันนาคะตา เต กายะสะภะทา ะระมะนา อะปะยัง ทุคคะตัง วินิปาตัง นิริยัง อุปะปันนาติ ดังนี้

ดูรามหาราชและบริษัทตั้งหลาย สัตตา อันว่าสัตว์ตั้งหลายฝูงประกอบด้วยอุศลกัรรคมท ๑๐ ประการ คือ

(๑) กายะทุจจะริตะ ะระตำผิตด้วย ๓ ประการ คือ ฆ่าสัตว์ ลักเข้าของวัดถุแห่งต่านผู้อื่น และกระทำก้าเมสุมิฉฉาจารย์ เหล้นจู้สู้วเมียแห่งต่านฯ

(๒) ะจี้ทุจจะริตะ ะระตำผิตด้วยวาจ้า ๘ ประการ คือ มุสาวาตา กล่าวก้าจूरาย ปิสุณะ วาจ้า กล่าวก้าสนส่อ ะระสุสะวาจ้า กล่าวก้าหยาบจ้าก้าแก้ง จาบุบตีพันแดงต่าน สัปะระราวาจ้า กล่าวก้าอันหาปะโยชนบได้ เป็นต้นว่าก้าจ่มก้าแข่งตีเตียนนินตาเล่าหน้าจ้าขวัญต่าน

(๓) มะโนทุจจะริตะ ะระตำผิตด้วยใจมี ๓ ประการ คือ อภิขฉา โลก้าเอาเข้าของต่าน เป็นต้นว่า โลก้าเอาเขตบ้านเรือนสวนไร่นา เขตวัดอารามฝูงนี้ กันต้ายก้าจักได้เกิดเป็นวอกเป็นก้างก้ามีแลฯ

(๔) ปุคคะละผู้ไต่มีก้าปากก้าแก้ง มักถ่มน้ำลายหย้อต่านตั่งอัน กั้นว่าจู้ต้ายไป จักได้เกิดเป็นแร้งเป็นก้าและฯ

(๕) ปุคคะละผู้ไต่หาก้าอินดูคุณณาแก่สัตว์เตียรัจฉานตั่งหลาย อันมีคุณแก่ต้นเป็นต้นว่า จ้างม้าจ้วควายก้าตี ย่อมค้ำหาราวิฆ่าพันบุบตีตั่งอัน จักได้เกิดมาเป็นจักเข็บ แมงป่อง เสือ หมี

(๖) ปุคคะละผู้ไต่ยามหื้อต่าน ป้อยบังเกิดความเกียดโมโหโโสตั่งอัน เตียนยอมได้เกิดในชะกู่ดวงศาอันเป็นครุฑนาค ตัวมีฤทธิ์ก้าแก้งมากนักแลฯ

(๗) ปุคคะละผู้ไต่ประกอบด้วยก้ามานะสะหาว บู้จักคุณพ่อแม่ และปะระมาทก้าวตั่งสามยอมเกิดมาเป็นหมาก้ามีแล

ด้วยกัมมวิบากยอมหื้อแก่สัตว์ตั่งหลายฝูงได้กระทำหื้อบังเกิดในชะกู่สัตว์ตั่งหลาย

เนื้อหาในส่วนที่ ๒.๖ นี้ มีลักษณะคล้ายกับที่ปรากฏในจุฬกัมมวิภังคสูตร

^{๒๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๓-๒๘/๒๒-๓๘.

๓. นิคมวจนะในช่วงท่ายคัมภีร์ เป็นข้อความปิดท่ายคัมภีร์ ดังว่า ดังพระสังคายนาจารย์หากจักนำมาสาธกะสำแดง ตามบาลีธรรมพระพุทธเจ้าบทหนึ่งว่า อริยานัง อุปะวาทะกานัง ดังนี้ ก็มีด้วยประการดังกล่าวมานี้แลฯ

มหาวิปากะสะมะตั้ง นิฎฐิตัง ขิยาอันกล่าวเทศนายังมหาวิปาก ก็บังคมสมเด็จเสด็จแล้ว เत่านีก่อนแลฯ

สรุป โครงสร้างเนื้อหาของคัมภีร์มหาวิปาก แบ่งเป็น

๑. นิตานวจนะ เป็นข้อความเบื้องต้นของคัมภีร์ แสดงความนอบน้อมแด่พระพุทธเจ้า ด้วยบทคาถาว่า “นโม ตัสสัสตถุ อิตัง สัตถา สาวัตถิยัง วิหะรันโต อะปุตตะกัง นามะ เสฎฐีกาละมาริ ตัง อารัพพะ กะเถสิฯ สาธะโว ดูราสัปปุริสะตังหลาย สัตถา อันว่าสัพพัญญูพระพุทธเจ้า ต้นเป็นครูเก่า แก่โลกตั้งสาม เตียนยอมสั่งสอนสัตตะโลกตั้งหลายใจๆ พระจึงได้จื๊อว่าสัตถา พระก็สถิตสำราญอยู่ในป่าเชตวันอาราม อันมีที่จิมไกล้เวียงสาวัตถิ ราจะธานีก็มีแลฯ

๒. เนื้อหาคัมภีร์ อยู่ในช่วงกลาง ประกอบด้วยเนื้อหา ๖ ส่วน

๒.๑ ปรารภเหตุซึ่งพระพุทธเจ้าจะได้แสดงธรรม

๒.๒ เรื่องราวของเศรษฐีผู้ตระหนี่ในเมืองสาวัตถิ

๒.๓ พระยาปเสนะทีโกัสถะราช ทูลถามพระพุทธเจ้า เรื่องเหตุแห่งการกระทำของเศรษฐี

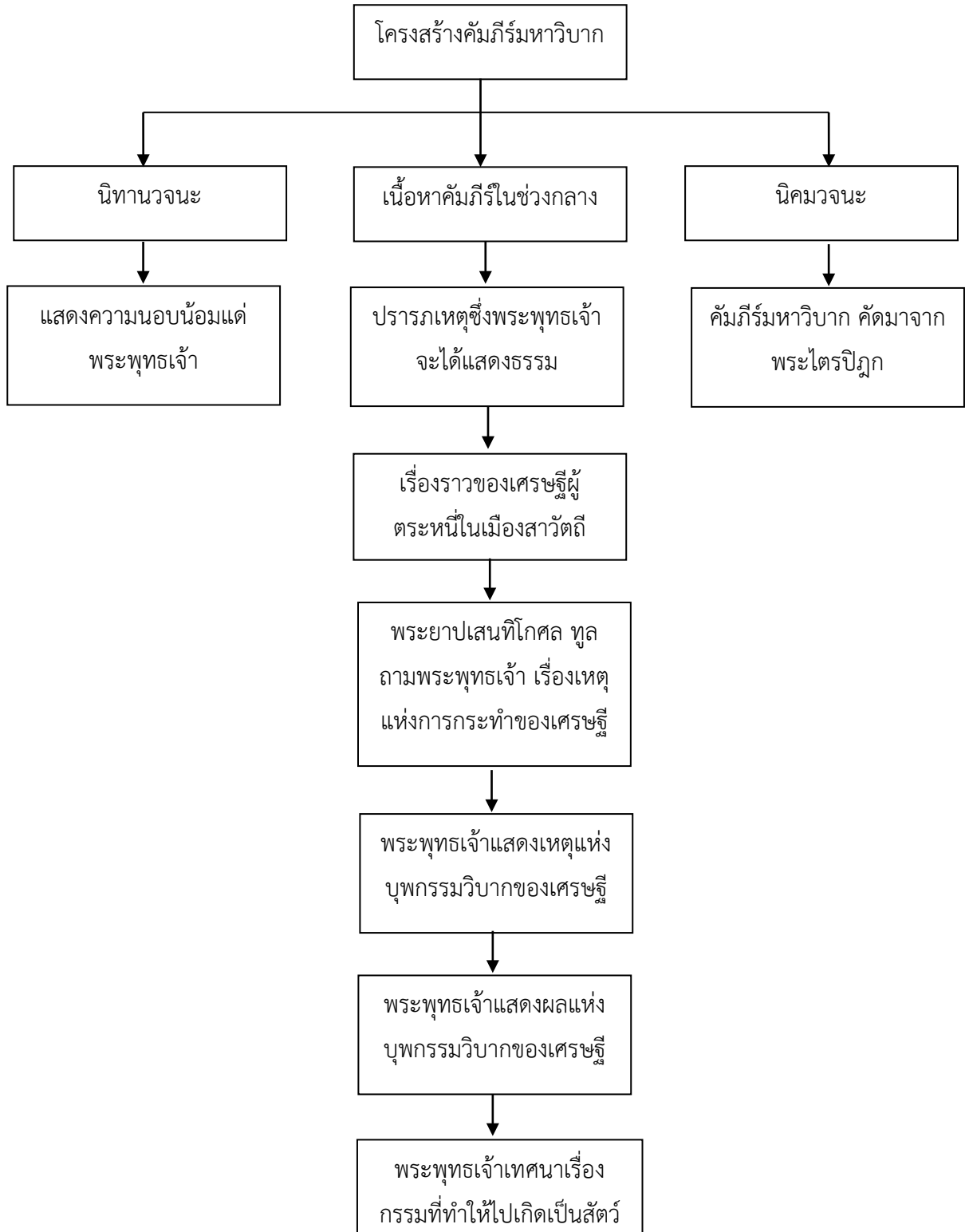
๒.๔ พระพุทธเจ้าแสดงเหตุแห่งบุพกรรมวิบากของเศรษฐี

๒.๕ พระพุทธเจ้าแสดงผลแห่งบุพกรรมวิบากของเศรษฐี

๒.๖ พระพุทธเจ้าเทศนาเรื่องกรรมที่ทำให้ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน

๓. นิคมวจนะในช่วงท่ายคัมภีร์ แสดงนัยสำคัญว่าเนื้อหาของคัมภีร์มหาวิปากนี้ ได้จากพระไตรปิฎก

แผนภาพที่ ๓.๑ แสดงโครงสร้างคัมภีร์มหาวิบาก ฉบับบุญคิด วัชรศาสตร์

๓.๕ เนื้อหาสาระธรรมของคัมภีร์มหาวิบาก

สาระธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวิบาก มีเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องกรรมและผลกรรม โดยปรากฏเป็นเนื้อหาหลักของคัมภีร์มหาวิบาก แบ่งเป็น ๒ ส่วนได้แก่

๑. กรรมของเศรษฐี เนื้อหาส่วนนี้เป็นเช่นเดียวกับพุทธยอพุทธกสูตร

๑.๑ พระพุทธองค์ทรงอธิบายเหตุแห่งบุพกรรมของเศรษฐี ที่ไม่สามารถใช้จ่ายเงินทอง และใช้ชีวิตอย่างสุขสบายท่ามกลางเงินทองที่ครอบครองได้นั้น เพราะในอดีตชาติ ไม่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา แม้จะมีโอกาสพบพระปัจเจกพุทธเจ้าตักกะระสีซี ก็ไม่มีใจใคร่ทำบุญตักบาตร เพียงร้องเรียกให้คนทั้งหลายมาใส่บาตร ช้ำยังเกิดความไม่พอใจที่เห็นข้าวในบาตรพระปัจเจกพุทธเจ้าซึ่งภรรยาโน้มใส่ไว้ ดังปรากฏรายละเอียดดังนี้ว่า

“...กะตุ้มปิกผู้้นั้นมันหาศรัทธาไม่ได้ ส่วนเมียแห่งมันนั้น ก็มีใจมจึนยินดีมากนัก ก็คะนิงในใจว่าพระปัจเจกเจ้ามาแล้วว่าอัน กำอันนั้นกูบ่หอนไต่ยินสักเตื่อ กูก็ผาณาใคร่หื้อตาน และใคร่ไหว้สาส์กการะปุจาทุกเมื่อดีหลี กันว่านางคะนิงใจสันนี้แล้ว นางก็นำเอาเข้าน้ำโภชนะอาหารใส่บาตรพระปัจเจกเจ้าตั้นนั้นหันแลฯ

ตสมึ ขณ ในขณะยามนั้น กะตุ้มปิกผู้้นั้นไปสู่ปากกลับมาแล้ว ก็หันเมียมันตกแต่งดาเข้าน้ำโภชนะอาหารมาใส่บาตรพระปัจเจกเจ้าตั้นอัน มันก็กล่าวเจ้าสละมเฮย เจ้ายังได้สังสักล็กหน้อยอันจา ว่าอันแล้วมันก็โขดูบาตรพระปัจเจกเจ้า มันก็หันเข้าปณชิตบาต อันเมียมันหากหื้อตานสันนั้น มันก็บังเกิดความกั้นแห่งใจว่า อันว่าเข้าน้ำโภชนะอาหาร อันหันมาป่านสันนี้ ดังว่ากูจักกินเสีย ก็จักเป้นประโยชน์อ้อมตึงกูดีหลี ผิวว่าหื้อแก่คนกระต่าการุกินเสีย ก็จักเป้นประโยชน์แล้วอ้อมตึงดีหลี บัดนี้บ้อยหื้อสละมตั้นนี้กินเสียเท่าอนหลบอยู่บ่ตาย อันว่าเข้าและอาหารแห่งกูก็จักสิบหายหาประโยชน์บ่ได้แก่กูสักอัน กะตุ้มปิกผู้้นั้นก็มีความกั้นแห่งใจสันนี้แล...”

ผลกรรม

“... มันก็บ่อาจจักบริโภคได้ แม่นว่าเข้าน้ำโภชนะอาหารอันประณีตก็ดี ผัว่ผ่อนตอนสะบาย้วยานสวีกายคำก็ดี และปัญญา่มาคะคุณอันเป็นโอหาริกะ มันก็บ่อาจจักบริโภคได้ ก็ด้วยปาปะกัมอันมีความกั้นแห่งใจ เสียตายเข้าปณชิตบาตอันเมียมันหากหื้อตานแก่พระปัจเจกเจ้าตั้นนั้นแล...”

๑.๒ พระพุทธองค์ทรงอธิบายเหตุแห่งบุพกรรมของเศรษฐี ที่ได้ร้องเรียกให้ผู้คนมาใส่บาตรพระปัจเจกพุทธเจ้า ทำให้เมื่อตายไปได้ไปเกิดบนสวรรค์ ๗ ชาติ ปรากฏรายละเอียดดังนี้

“...อันว่าเศรษฐีผู้้นั้น ในกาละเมื่อก่อนมันได้เป้นกะตุ้มปิกผู้หนึ่ง ก็อยู่ในเมืองปาราณสี และยังมีในวันหนึ่ง มันหันพระปัจเจกพุทธเจ้า ตันจื่อว่าตักกะระสีซี เข้ามาปณชิตบาต มันก็ได้ออกปากร้องกล่าวแก่คนตึงหลายว่า ตูราเพื่อนตึงหลายเหย ยังมีสละมตั้นนี้มาปณชิตบาต สู่งโอกาสกระต่าบุญหื้อตานเตื่อฯ...”

ผลกรรม

“...สัตถา สัปปัญญพุทธเจ้า ก็นำเอาบุพเพกัมแห่งเศรษฐีมาเทศนาเท่านั้นแล้ว พระก็เทศนาว่า มหาราชะ ดุรามหาราช อันว่าเศรษฐีผู้นั้น เมื่อก่อนมันได้เป็นกะตุ้มปึกผู้นึงมันได้ร้องเอิ้นแก่คนดังหลาย ทือตานเข้าปีณทบาทแก่ผู้พระปัจเจกพระพุทธเจ้าวันนั้น ด้วยเตจจะกุศลเท่านั้น กันมันจตุต้ายก็ได้ไปเกิดสวรรคตเวทโลกได้เจ็ดชาติ กันจตุตจากเวทโลก ก็ได้ลงมาเกิดในเมืองสาวัตถี ก็ได้เป็นมหาเศรษฐี มีเข้าของมากนัก...”

๑.๓ พระพุทธองค์ทรงอธิบายเหตุแห่งบุพกรรมของเศรษฐีที่ไม่มีบุตรสืบสกุล เพราะในอดีตได้ฆ่าบุตรชายของพี่ชาย ซึ่งเป็นผู้สละเรือนออกบวชเพราะเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตานอกจากนี้การฆ่ายังทำให้เศรษฐีไปตกนรก เมื่อพ้นจากนรกก็เป็นเปรต ดังปรากฏรายละเอียดดังนี้

“...ประการหนึ่ง นายกะตุ้มปึกผู้นี้ มันก็ได้ฆ่าลูกพี่อ้ายแห่งมันในกาละเมื่อก่อน คือว่ากะตุ้มปึกผู้นึงมันก็มีพี่อ้ายผู้นึง ก็อยู่กินกับด้วยกันหั้นและ เมื่อปลายลุนกะตุ้มปึกผู้นึงมันก็มาเล็งหั้นอนิจจะภาวะในฆราวาสยาวเรื่อน ว่าเป็นดีทุกข์ปุ่นดีหน้ายมากนัก มันก็มาสละวัตถุเข้าของปลงบั้นหื้อแก่กะตุ้มปึกผู้น้องแล้ว ส่วนต้นมันก็หนีไปบวชเป็นพระสี อยู่ในป่าหิมพานก็มีและ ส่วนกะตุ้มปึกผู้น้องก็อยู่กะตำการฆราวาสยาวเรื่อนแต่นพี่อ้ายแห่งต้นก็มีแลฯ

อยู่มาบ่านเตาโต กุมารน้อยลูกพี่อ้ายก็จะเดินแ่อวไปตามช่วงบ้าน แล้วก็กล่าวว่ตั้งนี้ อันนี้ก็เป็นของพ่อข้า เกรียนหล่มนี้ก็ของพ่อข้าว่าอันฯ ส่วนกะตุ้มปึกผู้อาร์วั้น มันได้ยินกุมารน้อยกล่าวสันนั้น มันก็คินใจว่า กุมารผู้นี้มันยังหนุ่มยังน้อยแต่ดีหลี มันป้อยมากกล่าวกำสันนี้จา คิวามันมีไวยาขึ้นใหญ่มาแล้ว จักเยยะตั้งลือจา แม่นว่าวัตถุของตั้งหลายฝูงนี้มันก็จักเอาเสีย บออันมันก็จักหื้อท่านผู้อื่นเสียอย่าจะแล กะตุ้มปึกผู้อาร์วคินสันนี้แล้ว อยู่มาวันนึ่งมันก็อุบายพาเอากุมารน้อยผู้นั้นไปสู่ป่า แล้วก็บิตคอกุมารหื้อต้าย แล้วก็ต้อดละเสียในป่าจ้ำที่หั้นแลฯ...”

ผลกรรม

“...ประการหนึ่งเศรษฐีผู้นั้นเกิดมาหาลูกหลาน หาผู้จักสืบแทนชะกุ้ลบ่ได้ ก็ด้วยปาปะกัมอันได้ฆ่าลูกพี่อ้ายวันนั้นแลฯ...”

“...ดุรามหาราช บุญกุศลอันเศรษฐีได้กระทำ ก็เลิงเชิงอันเสี้ยงไปในชาตินี้ ส่วนปาปะกัมอันได้ฆ่าลูกพี่อ้ายก็ตี และมันได้โลกลับป็นประมาณ ได้ข่มเห็งเตงแปเอาของท่านก็ตี ปาปะกัมตั้งมวลฝูงนี้ ได้โอกาสก็นำเอาเศรษฐีไปเกิดในมหาโลลวนารก ก็จักได้เสวยทุกขเวตะนามากัน กันมันป็นจากนารกแล้ว ก็จักได้ไปเกิดเป้นเผตชื่อว่า มิตฉันตะเผต แล้วก็จักได้เป้นเปตะวิสัยแถมเล่าก็มีแลฯ...”

๒. พระพุทธเจ้าเทศนาผลกรรมที่ทำให้ไปเกิดเป็นสัตว์ต่างๆ มีลักษณะเช่นเดียวกับการแต่งจุฬกัมมวิภังคสูตร “...ด้วยกัมมวิบากยอมหื้อแก่สัตว์ตั้งหลายฝูงได้กระทำหื้อบังเกิดในชะกุ้ลสัตว์ตั้งหลาย...” ดังนี้

๒.๑ เมื่อกระทำอกุศลกรรม ๑๐ ประการ ตายไปเกิดเป็นลิงเป็นค่าง ดังว่า “... ก้นตายก็จักได้เกิดเป็นวอกเป็นง่างก็มีแลฯ...”

๒.๒ บุคคลที่มีคำปากกล้าแก่งแข็ง ถ่มน้ำลาย ตายไปจะเกิดเป็นแร้งเป็นกา ดังว่า “... ปุคคะละผู้ใดมีคำปากกล้าแก่งแข็ง มักถ่มน้ำลายหย้อต่านตั้งอัน กั้นว่าจุติตายไป จักได้เกิดเป็นแร้งเป็นกาและฯ...”

๒.๓ บุคคลที่ไม่มีเมตตาภัยสัตว์ที่มีคุณ เช่น ช้างม้าวัวควาย ตายไปเกิดเป็นตะขาบแมงป่อง เสือ หมี ดังว่า “... ปุคคะละผู้ใดหากำอินดูคุณณาแก่สัตว์เดียรัจฉานตั้งหลาย อันมีคุณแก่ตน เป็นต้นว่า ช้างม้าวัวควายก็ดี ย่อมคำฆ่าราวีฆ่าฟันบุบตีตั้งอัน จักได้เกิดมาเป็นจักเข็บ แมงป่อง เสือ หมี...”

๒.๔ บุคคลที่ยามให้ทานเกิดความโมโห ตายไปจะเกิดในตระกูลครุฑ นาค ดังว่า “... ปุคคะละผู้ใดยามหื้อทาน ป้อยบังเกิดความเกียดโมโหโทโสตั้งอัน เตียนยอมได้เกิดในชะกู่หลวงศาอันเป็นครุฑนาค ตั้วมีฤทธิ์กล้าแข็งมากนักละ...”

๒.๕ บุคคลที่ประกอบด้วยคำสามหาว ไม่รู้จักคุณพ่อคุณแม่ และประมาทในแก้วทั้งสาม ย่อมเกิดมาเป็นสุนัข ดังว่า “... ปุคคะละผู้ใดประกอบด้วยคำมานะสะหาว บรูจักคุณพ่อแม่ และประมาทแก้วทั้งสาม ย่อมเกิดมาเป็นหมาก็มีแล...”

แม้เนื้อหาของกรรมและการทำกรรมจะต่างออกไปจากจุกัมมวิภังคสูตร แต่มีลักษณะการแต่งพระสูตรเช่นเดียวกัน โดยในจุกัมมวิภังคสูตร ให้รายละเอียดของกรรมและผลกรรมดังนี้

การละปาณาติบาต เป็นเหตุให้คนมีอายุยืน การกระทำปาณาติบาต เป็นเหตุให้คนอายุสั้น
 การไม่เบียดเบียน เป็นเหตุให้คนมีโรคน้อย การเบียดเบียน เป็นเหตุให้คนมีโรคมาก
 การไม่โกรธ เป็นเหตุให้คนน่าเลื่อมใส การโกรธ เป็นเหตุให้คนไม่เลื่อมใส
 การไม่ริษยา เป็นเหตุให้คนมีศักตามาก การริษยา เป็นเหตุให้คนมีศักตาน้อย
 การเป็นผู้ให้แก่สมณะหรือพราหมณ์ เป็นเหตุให้คนมีโภคะมาก การไม่เป็นผู้ให้แก่สมณะหรือพราหมณ์ เป็นเหตุให้คนมีโภคะน้อย

การเป็นคนไม่กระด้าง เป็นเหตุให้คนเกิดในตระกูลสูง การเป็นคนกระด้าง เป็นเหตุให้คนเกิดในตระกูลต่ำ

การเข้าไปหาสมณะเพื่อถามความรู้ เป็นเหตุให้คนมีปัญญามาก การไม่เข้าไปหาสมณะเพื่อถามความรู้ เป็นเหตุให้คนมีปัญญาน้อย

ด้วยเหตุนี้ สาระธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวิภังคจึงแบ่งเป็น ๒ ส่วนใหญ่ คือ กรรมของเศรษฐีที่ได้กระทำ มีเนื้อหาเช่นเดียวกับกุกัมมวิภังคสูตร และกรรมที่ทำให้คนไปเกิดในตระกูลสัตว์ มีลักษณะการแต่งเช่นเดียวกับจุกัมมวิภังคสูตร มีรายละเอียดตามตารางด้านล่างนี้

ตารางที่ ๓.๒ แสดงเนื้อหาสาระธรรมของคัมภีร์มหาวิบาก ฉบับบุญคิด วัชรศาสตร์

กรรมของเศรษฐีที่ได้กระทำ		กรรมที่ทำให้เกิดในตระกูลสัตว์	
เหตุของการกระทำ	ผลของการกระทำ	เหตุของการกระทำ	ผลของการกระทำ
ไม่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา (ไม่ยินดีในการใส่บาตร)	ไม่สามารถใช้จ่ายเงินทอง และใช้ชีวิตอย่างสุขสบายท่ามกลางเงินทองที่ครอบครอง	กระทำอกุศลกรรม ๑๐ ประการ	ตายไปเกิดเป็นลิงเป็นค่าง
ได้ร้องเรียกให้ผู้คนมาใส่บาตรพระปัจเจกพุทธเจ้า	ตายไปได้ไปเกิดบนสวรรค์ ๗ ชาติ แล้วจึงมาเกิดเป็นเศรษฐี	ปากกล้าคางแข็ง ถ่มน้ำลาย	ตายไปเกิดเป็นแร้งเป็นกา
ฆ่าบุตรชายของพี่ชาย	ไม่มีบุตรสืบสกุล เมื่อตายไปตกนรก พันจากนรกก็เป็นเปรต	ไม่มีเมตตากับสัตว์ที่มีคุณ เช่น ช้างม้าวัวควาย	ตายไปเกิดเป็นตะขาบแมงป่อง เสือ หมี
		ยามให้ทานเกิดความโมโห	ตายไปจะเกิดในตระกูลครุฑ นาค
		มีคำสามหาว ไม่รู้จักคุณพ่อคุณแม่ และประมาทในแก้วทั้งสาม	ตายไปเกิดเป็นสุนัข

บทที่ ๔

วิเคราะห์คตินิยมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวิบาภฉบับล้านนา

บทที่ ๔ จะได้วิเคราะห์คตินิยมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวิบาภ โดยแบ่งเป็นการวิเคราะห์คตินิยม และการวิเคราะห์คุณค่า ดังต่อไปนี้

๔.๑ วิเคราะห์คตินิยมคัมภีร์มหาวิบาภฉบับล้านนา

คตินิยม คือ คำสอนหรือหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอน เป็นทั้งปรัชญา แนวคิด และสิ่งก่อให้เกิดคุณค่าในการดำเนินชีวิต คตินิยมที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวิบาภฉบับล้านนา ได้แก่

๔.๑.๑ เรื่องกรรมและผลของกรรม

ดั่งว่า “...อันว่าเศรษฐีผู้นั้น ในกาลเมื่อก่อนมันได้เป็นกะตุ่มปิกผู้หนึ่ง ก็อยู่ในเมืองปารณสี และยังมีในวันหนึ่ง มันเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ต้นจื่อว่าตักกะระสีซี เข้ามาป็นทิบาต มันก็ได้ออกไปกร้อกล่าวแก่คนตั้งหลายว่า ดูราเพื่อนตั้งหลายเหย ยังมีสระมต้นนึ่งมาป็นทิบาต สูงง้อโอกาสกระตำบุญที่้อต่านเตือะ...”

“...สัตถา สัปปัญญพุทธเจ้า กัณนำเอาบุพะกั้มแห่งเศรษฐีมาเตสนาเท่านั้นแล้ว พระก็เตสนาว่า มหาราชะ ดูรามหาราช อันว่าเศรษฐีผู้นั้น เมื่อก่อนมันได้เป็นกะตุ่มปิกผู้หนึ่งมันได้ร้องเอิ้นแก่คนตั้งหลาย ให้อต่านเข้าป็นทิบาตแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าวันนั้น ด้วยแต่จะกุศลเท่านั้น กัณมันจติตายก็ได้ไปเกิดสวรรคเตวโลกได้เจ็ดจาดิ กัณจติจากเตวโลก ก็ได้ลงมาเกิดในเมืองสาวัตถิ ก็ได้เป็นมหาเศรษฐี มีเข้าของมากนัก...”

๔.๑.๒ กุศลกรรมบถ ๑๐: การกระทำอันเป็นเหตุที่ทำให้ไปเสวยผลกรรมในลักษณะต่างๆ

ดั่งว่า “...ดูรามหาราชและปรัษัถตั้งหลาย สัตตา อันว่าสัตว์ตั้งหลายฝูงพะกอบด้วยอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ คือ (๑) กายะทุจจะริตะ กระตำผิตด้วย ๓ ประการ คือ ฆ่าสัตว์ ลักเข้าของวัตถุแห่งต่านผู้อื่น และกระตำกำเมสุมิจฉาจารย์ เหล้นจู้สู้วเมี้ยแห่งต่านฯ (๒) วจีทุจจะริตะ กระตำผิตด้วยวาจา ๘ ประการ คือ มุสาวาตา กล่าวกัจจราย ปิสุณะวาจา กล่าวคำสนส้อ ฆะรุสะวาจา กล่าว

กำหยาบจ้าก้าแข็ง จาบุตตีพื้นแตงต่าน สัปะระราวาจำ กล่าวกำอันหาประโยชน์ไปได้ เป็นต้นว่ากำจ่ม กำแข่งตีเตียนนินตาเล่าหน้าจำขวัญต่าน (๓) มะโนทุจจะริตะ กระตำผิตด้วยใจมี ๓ ประกำร คือ อภิขณา โลกอำเอาเข้าของท่านเป็นต้นว่า โลกอำเอาเขตบ้านเรือนสวนไร่นา เขตวัดอารามฝูงนี้ กันต่ายก็จักได้เกิดเป็นวอกเป็นกำงก็มีแลฯ...”

คติธรรมทั้งสองเกี่ยวเนื่องกัน คือ การกระทำกุศลกรรมบถ ๑๐ หรือ อกุศลกรรมบถ ๑๐ เป็นเหตุที่ทำให้ไปเสวยผลกรรมในลักษณะต่างๆ

๔.๑.๓ เรื่องกรรมและผลของกรรม

๑) กรรมในพระพุทธศาสนา

กรรมในแนวคิดเชิงพุทธศาสนา หมายถึง สภาวะที่สัตว์ทั้งหลายกระทำ สภาวะนั้นแล ชื่อว่ากรรม^๑ พระธรรมปิฎก^๒ อธิบายคำว่ากรรมนี้ว่า เป็นคำกลางๆ ไม่ดีไม่ชั่ว เป็นเพียงกิริยาไม่เล็งถึงผล ส่วนความหมายอย่างแคบของกรรม เล็งถึงผลที่เกิดจากการกระทำนั้นๆ เป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ไม่ว่าจะเป็ทางกาย วาจา หรือใจ ประกอบด้วย ๒ อย่าง คือ อกุศลกรรม กรรมชั่ว คือ การกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ และกุศลกรรม กรรมดี เกิดจากการกระทำด้วยกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ดังเรื่องราวในจุฬหัมมวิภังคสูตร^๓ ว่า

“...สมัยพุทธกาล สุภมาณพ โตทยยบุตร ได้มาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าทูลถามเรื่องเหตุปัจจัยที่ทำให้มนุษย์แตกต่างกัน ทรงตรัสว่า “บรรดาสัตว์ที่เกิดมาในโลกนี้ ย่อมมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและประณีตต่างกัน”

บางคนมีอายุสั้น เนื่องจากเขาเคยเป็นคนที่มีกทำชีวิตสัตว์ให้ตกลง ครั้นตายไปแล้วย่อมจักเข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก หากไม่เข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก แล้วได้มาเกิดเป็นมนุษย์ เขาก็จะมีอายุสั้น

บางคนมีอายุยืน เนื่องจากเขาเคยเป็นผู้ละปาณาติปาต ครั้นเขาผู้นั้นตายไปแล้วย่อมจักเข้าสู่สุคติในโลกสวรรค์ หากไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ มาเกิดเป็นมนุษย์ เขาจะเป็นคนมีอายุยืน

บางคนมีโรคมก เนื่องจากเขาเคยเป็นผู้มีปรกติเบียดเบียนสัตว์ ครั้นเขาผู้นั้นตายไปแล้วย่อมจักเข้าถึงอบายภูมิ ๔ หากไม่เข้าถึงอบายภูมิ ๔ ได้มาเกิดเป็นมนุษย์ เขาจะเป็นคนมีโรคมก

^๑ อภิ.สง.อ. (บาลี) ๑/๖๓๖/๓๘๓, ส.ส.ฎีกา (บาลี) ๑/๒๒/๙๖.

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๖๙.

^๓ ม.อ. (บาลี) ๑๔/๕๗๖-๕๙๗/๓๗๑-๓๙๔.

บางคนมีโรคน้อย เนื่องจากเขาเคยเป็นผู้ปรกติไม่เบียดเบียนสัตว์ ครั้นเขาตายไปแล้ว ย่อมจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ หากไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ได้มาเกิดเป็นมนุษย์เขาจะเป็นคนมีโรคน้อย

บางคนมีผิวพรรณทราม เนื่องจากเขาเคยเป็นคนมักโกรธ มากไปด้วยความแค้นเคือง ถูกคนอื่นเขาว่าเล็กน้อยก็ขัดใจ โกรธเคือง พยาบาทมาดร้าย ทำความโกรธความร้ายและความซึ่งเคียดให้ปรากฏ ครั้นเขาผู้นั้นตายไปแล้ว ย่อมจักเข้าถึงอบายภูมิ ๔ หากไม่เข้าถึงอบายภูมิ ๔ ได้มาเกิดเป็นมนุษย์เขาจะเป็นคนมีผิวพรรณทราม

บางคนมีผิวพรรณงาม เนื่องจากเขาเคยเป็นคนไม่มักโกรธ ไม่มากไปด้วยความแค้นเคือง ถูกคนอื่นเขาว่ามากก็ไม่ขัดใจ ไม่โกรธเคือง ไม่พยาบาท ไม่มาดร้าย ไม่ทำความโกรธความร้ายและความซึ่งเคียดให้ปรากฏ ครั้นเขาผู้นั้นตายไปแล้ว ย่อมจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้าเกิดเป็นมนุษย์เขาจะเป็นคนมีผิวพรรณงาม

บางคนมีศักดาน้อย เนื่องจากเขาเคยเป็นคนมีใจริษยา ในลาภสักการะของคนอื่น ครั้นเขาตายไป ย่อมจักเข้าถึงอบายภูมิ ๔ ถ้าเกิดเป็นมนุษย์ เขาจะเป็นคนมีศักดาน้อย

บางคนมีศักดามาก เนื่องจากเขาเคยเป็นคนมีใจไม่ริษยา ในลาภสักการะของคนอื่น ครั้นเขาตายไป ย่อมจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้าเกิดเป็นมนุษย์ เขาจะเป็นคนมีศักดามาก

บางคนเป็นคนมีโภคะน้อย เนื่องจากเขาเคยเป็นผู้ไม่ให้ทานแก่สมณะหรือพราหมณ์ ครั้นเขาตายไป ย่อมจักเข้าถึงอบายภูมิ ๔ ถ้าเกิดเป็นมนุษย์ เขาจะเป็นคนมีโภคะน้อย

บางคนเป็นคนมีโภคะมาก เนื่องจากเขาเคยเป็นผู้ให้ทานแก่สมณะหรือพราหมณ์ ครั้นเขาตายไป ย่อมจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้าเกิดเป็นมนุษย์ เขาจะเป็นคนมีโภคะน้อย

บางคนเป็นคนในตระกูลต่ำ เนื่องจากเขาเคยเป็นคนกระด้าง เย่อหยิ่ง ไม่กราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ครั้นเขาตายไป ย่อมจักเข้าถึงอบายภูมิ ๔ ถ้าเกิดเป็นมนุษย์ เขาจะเกิดในตระกูลต่ำ

บางคนเป็นคนในตระกูลสูง เนื่องจากเขาเคยเป็นคนไม่กระด้าง ไม่เย่อหยิ่ง กราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ครั้นเขาตายไป ย่อมจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้าเกิดเป็นมนุษย์ เขาจะเกิดในตระกูลสูง

บางคนเป็นคนมีปัญญาราม เนื่องจากเขาเคยเป็นผู้ไม่เข้าไปหาสมณะพราหมณ์ แล้วสอบถามธรรมะ ครั้นเขาตายไป ย่อมจักเข้าถึงอบายภูมิ ๔ ถ้าเกิดเป็นมนุษย์ เขาจะเป็นคนมีปัญญาราม

บางคนเป็นคนมีปัญญามาก เนื่องจากเขาเคยเป็นผู้เข้าไปหาสมณะพราหมณ์ แล้วสอบถามธรรมะ ครั้นเขาตายไป ย่อมจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้าเกิดเป็นมนุษย์ เขาจะเป็นคนมีปัญญามาก

บุคคลผู้มีใจเป็นกุศล ได้ประกอบกามาวจรกุศลไว้แล้ว ผลวิบากแห่งกามาวจรกุศลนั้น ย่อมบันดาลให้เขาเป็นผู้มีคติอันดี หากว่ามีความเหมาะสมที่จักหวนกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ได้อีก วิบาก

แห่งกามาวจรกุศลกรรมก็จักเข้าทำหน้าที่นั้น แต่เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์แล้วจักเป็นคนเช่นไร สุดแล้วแต่กุศลกรรมที่ตนได้เคยทำไว้แต่ปางก่อน...”

เรื่องนางมัตตาเปรต^๔ เป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นเรื่องกรรมและผลของกรรมได้เป็นอย่างดี โดยนางมัตตาเป็นภรรยาของกุกุมพิกคนหนึ่งในเมืองสาวัตถี นางไม่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา นางมัตตานี้ไม่สามารถให้บุตรแก่สามีได้ สามีจึงไปได้ภรรยาใหม่ชื่อนางติสสา ซึ่งเป็นคนมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ต่อมามีบุตรชายชื่อกุกุมาร นางติสสาจึงได้เป็นใหญ่ในเรือน นางมัตตาจึงได้กลั่นแกล้งนางติสสาด้วยอุบายต่างๆ เมื่อตายไปจึงเกิดเป็นเปรตได้รับทุกข์ทรมานมาก วันหนึ่งมาปรากฏตัวให้นางติสสาเห็นแสดงผลของเหตุที่ทำให้ตนต้องตกนรก ดังนี้

ผลของความโอ้อวด ดูร้าย หยาบคาย หิงหวง ตระหนี่ วาจาหยาบ ทำให้ไปเกิดเป็นเปรต
ผลของการโปรยฝุ่นรดคนอื่นด้วยความริษยา ตายไปเป็นเปรตร่างกายเปื้อนฝุ่น
ผลของการโปรยหม้ามัยบนที่นอนผู้อื่น ตายไปเป็นเปรตเป็นหิดคันทั้งตัว
ผลของการลักของหอม ดอกไม้ เครื่องลูบไล้อันมีค่าไปโยนในหลุมคู ทำให้เป็นเปรตมีกลิ่นกายเหม็น

ผลของการไม่ให้ทาน คือ ความยากจน

นางเปรตจึงขอให้นางติสสาช่วยนิมนต์พระ ๘ รูป ไม่เจาะจง ๔ เจาะจง ๔ มาฉันภัตตาหารแล้วอุทิศส่วนบุญให้ นางเปรตจึงได้ไปเกิดเป็นเทพธิดา

ในतालपुतस्तुत्र^๕ พระพุทธเจ้าแสดงกรรมของนักเดินรำที่ชื่อतालपुतตะว่าจะไปตกนรกในชื่อว่า ปหาสะอย่างแน่นอน เนื่องจากเมื่อก่อนสัตว์ยังไม่ปราศจากราคะ นักเดินรำรวบรวมเข้าซึ่งธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดยินดีแก่สัตว์เหล่านั้นมากยิ่งขึ้น เมื่อสัตว์ทั้งหลายยังไม่ปราศจากโทสะ นักเดินรำรวบรวมเข้าซึ่งธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งโทสะแก่สัตว์เหล่านั้นมากยิ่งขึ้น เมื่อสัตว์ทั้งหลายยังไม่ปราศจากโมหะ นักเดินรำรวบรวมเข้าซึ่งธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งโมหะแก่สัตว์เหล่านั้นมากยิ่งขึ้น

เรื่องอสิพันธกบุตร^๖ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนายบ้านชื่อว่าอสิพันธกบุตรเกี่ยวกับผลของการประกอบพุทฺธิกรรม ๑๐ เมื่อใกล้จะตาย ถึงแม้ว่าจะมีผู้มาสวดวิงวอนขอให้คนนี้ไปสู่สุคติ บุคคลนั้นหาได้เป็นไปตามคำสวดไม่ แต่ต้องตกนรกตามกรรมที่ทำอย่างแน่นอน

ทั้งนี้กรรมประเภทต่างๆ ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา พระพุทธโฆสะได้รวบรวมมาจัดเรียงเป็นแบบไว้ แบ่งเป็น ๓ หมวด หมวดละ ๔ อย่าง รวม ๑๒ อย่าง^๗ กรรม ๑๒ นี้ ไม่ได้มีมาในบาลีโดยตรง ได้แก่

^๔ ชุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๑๓๔-๑๖๗/๑๘๙-๑๙๔.

^๕ ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๕๔/๓๕๕-๓๕๗.

^๖ ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๕๘/๔๐๑-๔๙๕.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๙๗-๒๙๘.

หมวดที่ ๑ ว่าโดยปากกาล คือ จำแนกตามเวลาที่ให้ผลมี ๔ อย่าง คือ

๑. ทิฏฐุธรรมเวทนิยกรรม กรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน คือ ในภพนี้ ไม่ข้ามภพข้ามชาติ สามารถบันดาลให้เจ้าของกรรมได้รับผลอย่างรวดเร็วที่สุดใน ๗ วัน ตัวอย่างที่ปรากฏในคัมภีร์ พระพุทธศาสนา อาทิ นายมหาทศคตะได้มีโอกาสถวายภัตตาหารแด่พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้กลายเป็นเศรษฐีภายใน ๗ วัน^๘ หรือนายนันทะได้ทำกาเมสุมิจจารในพระอุบลวรรณาเถรี ซึ่งเป็นพระอรหันต์ ภูธรณีสูบภายใน ๗ วัน^๙

๒. อุปัชชเวทนิยกรรม กรรมที่ให้ผลในภพที่จะไปเกิด คือ ในภพหน้า ตัวอย่างที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ได้แก่ เรื่องพระราชกุมารพรหมทัตฆ่าพระราชบิดา ซึ่งเป็นกรรมหนัก ไม่มีทางที่จะพ้นจากนรกได้^{๑๐}

๓. อปราปรียเวทนิยกรรม กรรมให้ผลในภพต่อไป ตั้งแต่ภพที่ ๓ เป็นต้นไป เรื่องกรรมของสาวงาม^{๑๑}เป็นตัวอย่างอันดีของอปราปรียเวทนิยกรรม มีเนื้อเรื่องโดยสรุปว่า สมัยพุทธกาล พระภิกษุกลุ่มหนึ่งโดยสารเรือเดินสมุทร เพื่อจะมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ปรากฏว่าเมื่อถึงกลางทางเรือไม่ยอมแล่นต่างๆ ที่ไม่มีสิ่งใดขำรุ่ จึงคิดว่าน่าจะมีคนที่เป็นกาลกิณีอยู่บนเรือ เมื่อจับสลากหากาลกิณี พบว่าเป็นภรรยาขายเรือ ด้วยอำนาจอปราปรียเวทนิยกรรม นายเรือจึงให้นำหม้อทรายผูกที่คองาง แล้วโยนลงไปในมหาสมุทร แล้วเรือก็แล่นตามปกติ พระพุทธเจ้าตรัสเล่าอดีตของนางว่า อดีตชาตินางเคยเอาหม้อทรายผูกคอสุนัขจิ้งจอกน้ำจืดตาย

๔. อโหสิกรรม กรรมเล็กให้ผล ไม่มีผลอีกต่อไป เช่นเรื่องพระเถรีหนีกรรม^{๑๒} กล่าวถึงธิดาเศรษฐีที่ฆ่าสามีโจร ภายหลังไปบวชในสำนักปริพาชก และได้บวชในพระพุทธศาสนา จนสำเร็จอรหันต์ มีชื่อว่า พระกุนทลเกสีเถรี ทิ้งอกุศลกรรมการฆ่าสามีให้เป็นอโหสิกรรม

หมวดที่ ๒ ว่าโดยกิจ คือ จำแนกการให้ผลตามหน้าที่มี ๔ อย่าง คือ

๑. ชนกกรรม กรรมแต่งให้เกิด กรรมที่เป็นตัวนำไปเกิด ชนกกรรมมี ๒ ฝ่าย คือ กุศลและอกุศล ฝ่ายอกุศลย่อมนำหน้าที่น่าปฏิสนธิให้สัตว์ไปเกิดในทุกคติภูมิ ได้แก่ อบายภูมิ ๔ คือ นิรยภูมิ ๑ เปตติวิสัยภูมิ ๑ อสุรกายภูมิ ๑ ตีรจฉานภูมิ ๑ ส่วนฝ่ายกุศลนำไปเกิดในสุคติภูมิ

๒. อุปัตถัมภกกรรม กรรมสนับสนุน กรรมที่ช่วยสนับสนุนต่อจากชนกกรรม เมื่อเกิดในภูมิต่างๆ ให้ได้รับความสุขความทุกข์ตามสมควรแก่กรรมของตน เช่น ชนกกรรมฝ่ายอกุศลนำไปเกิด

^๘ พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๒/๓๑๘-๓๓๐.

^๙ พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๒/๒๑๒-๒๑๔.

^{๑๐} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๕/๒๐๔.

^{๑๑} พุ.ธ.อ. (บาลี) ๕/๓๗.

^{๑๒} พุ.ธ.อ. (บาลี) ๔/๑๐๓.

เป็นเสีย ซึ่งมีนิสัยร้าย อุปถัมภ์ภกรรมฝ่ายอกุศลก็เข้าทำหน้าที่ ดลบันดาลให้เสียร้ายนั้นประกอบ อกุศลกรรมอยู่เนืองๆ ให้บาปแก่กล้ามากขึ้น จะได้ทนทุกข์เวทนาอยู่ในทุกติภูมินานๆ^{๑๓}

๓. อุปปีฬกรรม กรรมบีบคั้น กรรมที่ทำหน้าที่เข้าไปตัดซึ่งสุขและทุกข์ของกรรมเก่า แล้วให้ผลด้วยตนเอง เช่นเรื่องสุนัขขี้ตดลิจฉวี^{๑๔} ชาวลิจฉวีที่ได้ทิพพจักขุภิญญาจึงอยากได้ทิพโพสต อกภิญญา แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ประทานอุบายวิธีให้ เนื่องจากทรงเห็นว่ามียุปีฬกรรมมา เบียดเบียน ที่ในอดีตเคยตบกกหูสามเณร กรรมนี้จึงเบียดเบียนมิได้ให้ทิพโพสตอกภิญญา สุนัขขี้ตดลิจ ฉวีจึงลาสิกขาไปสำนักแห่งนิครนถนาฎบุตร เกิดมิจฉาภิรัฐ ตายแล้วไปเกิดในนรก

๔. อุปฆาตกรรม กรรมตัดรอน กรรมที่แรง ฝ่ายตรงข้ามกับชนกรรมและอุปถัมภ์ภ กรรม เข้าตัดรอนการให้ผลของกรรม ๒ อย่างนั้นให้ขาดไปเสียทีเดียว เช่น เกิดในตระกูลสูง มั่งคั่ง แต่อายุสั้น หรือพระเจ้าอชาตศัตรูที่ฆ่าพระราชบิดา แม้ภายหลังจะเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แต่อุป ฆาตกรรมฝ่ายอกุศลทำหน้าที่ตัดกุศลกรรมความดีทั้งปวง ให้พระองค์ไปบังเกิดในนรก^{๑๕}

หมวดที่ ๓ ว่าโดยปากทานปริยาย คือ จำแนกตามลำดับความแรงในการให้ผล มี ๔ อย่าง คือ

๑. คุรุกรรม กรรมหนัก ให้ผลก่อน ได้แก่ นิตยมิจฉาภิรัฐกรรม คือ ความเห็นผิด และ อนันตริยกรรม ได้แก่ การฆ่าพ่อ ฆ่าแม่ ฆ่าพระอรหันต์ การทำร้ายพระพุทธรูปเจ้าจนถึงพระโลหิตห่อขึ้น และการทำให้พระสงฆ์แตกแยก

๒. พหุกรรม หรืออาจิณณกรรม กรรมทำมากหรือกรรมชิน ให้ผลรองจากคุรุกรรม เช่น เรื่องสัตว์นรกเวจี^{๑๖} ที่เป็นเรื่องนายจุนทะ อาชีพฆ่าสุกรขาย และฆ่าด้วยความทารุณเป็นเวลานาน ๕๕ ปี ไม่เคยทำบุญใด เมื่อเวลาใกล้ตายได้คลานร้องเสียงดังเหมือนหมู ทรมานอยู่ ๗ วันก็ขาดใจตาย

๓. อาสันนกรรม กรรมจวนเจียน หรือกรรมใกล้ตาย คือ กรรมทำเมื่อจวนจะตาย จับใจอยู่ ใหม่ๆ ถ้าไม่มี ๒ ข้อก่อน ก็จะทำให้ผลก่อนอื่น เช่น อกุศลกรรมบางอย่างที่บุคคลได้กระทำมานานแล้ว จนกระทั่งลืมไปแล้ว แต่ในขณะที่ใกล้ตายเกิดขึ้นขึ้นได้ อกุศลจิตก็เกิดขึ้นเป็นต้น หรือบางคนไม่สนใจ ทำบุญ แต่ภายหลังเกิดศรัทธา สร้างกุศลต่างๆ ผลจากการกระทำขึ้นหลังมีผลเมื่อเวลาใกล้ตายได้

๔. กัตตกรรม หรือกัตตตาวาปนกรรม กรรมสักว่าทำ กรรมที่ทำไว้ด้วยเจตนาอันอ่อน หรือมิใช่เจตนาอย่างนั้นโดยตรง ต่อเมื่อไม่มีกรรมอื่นให้ผลแล้ว กรรมนี้จึงจะให้ผล เช่นทารกที่มารดา อุ้มอยู่ ยังไม่รู้คุณมารดา จึงหยิกข่วนเตะถีบมารดา เรียกว่า กัตตกรรม คือ กรรมให้ผลเบา

^{๑๓} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๕/๔๒๑/๒๕๓-๒๖๓.

^{๑๔} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๖๔/๑๕๓.

^{๑๕} พระราชวิสุทธิโสภณ, **กรรมทิปนี**, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์, ๒๕๒๑), หน้า ๖๐-๗๐.

^{๑๖} พุ.ธ.อ. (บาลี) ๑/๑๒๒.

กรรมเป็นเรื่องที่ซับซ้อน ในมหากัมมวิภังคสูตร^{๑๗} พระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องกรรมและผลของกรรมแก่พระอานนทีไว้อย่างรอบคอบแล้วว่า

๑. ผู้ทำชั่วทั้งกาย วาจา ใจ เป็นมิจฉาทิฏฐิในโลกนี้ ตายไปแล้วไปตกนรกก็มี ทั้งนี้เพราะบุคคลพวกนี้ได้ทำกรรมชั่วต่อเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตชาติถึงปัจจุบันชาติ

๒. ผู้ทำชั่วทั้งกาย วาจา ใจ เป็นมิจฉาทิฏฐิในโลกนี้ ตายไปแล้วไปสวรรค์ก็มี ทั้งนี้เพราะบุคคลพวกนี้ได้ทำกุศลกรรมไว้มากในชาติก่อนๆ กุศลกรรมนั้นยังมีแรงให้ผลอยู่ ส่วนกรรมชั่วที่เขาทำใหม่ ยังไม่ทันให้ผล

๓. ผู้ทำสุจริตทั้งกาย วาจา ใจ เป็นสัมมาทิฏฐิในโลกนี้ เมื่อสิ้นชีพแล้ว ไปสวรรค์ก็มี เพราะคนพวกนี้ทำความดีติดต่อกันมาตั้งแต่อดีตชาติจนถึงปัจจุบัน

๔. ผู้ทำสุจริตทั้งกาย วาจา ใจ เป็นสัมมาทิฏฐิในโลกนี้ เมื่อสิ้นชีพแล้ว ไปตกนรกก็มี ทั้งนี้เพราะบุคคลพวกนี้ได้ทำอกุศลกรรมไว้มากในชาติก่อนๆ อกุศลกรรมนั้นยังมีแรงให้ผลอยู่ ส่วนกรรมดีที่เขาทำใหม่ ยังไม่ทันให้ผล

ในมหากัมมวิภังคสูตรนี้ ได้แสดงให้เห็นว่ากรรมและผลของกรรม มีทั้งที่เป็นกรรมใหม่ และกรรมเก่า ส่งผลซึ่งกันและกันได้

๒) วิเคราะห์กรรมและผลกรรมในคัมภีร์มหาวิบา

ทั้งนี้กรรมและผลของกรรมที่ปรากฏในมหาวิบาฉบับบุญคิด วัชรศาสตร์ มีดังนี้

๑. การไม่ยินดีในการใส่บาตร ผลคือ ไม่สามารถใช้จ่ายเงินทอง และใช้ชีวิตอย่างสุขสบาย ท่ามกลางเงินทองที่ครอบครอง

๒. การได้ร้องเรียกให้ผู้คนมาใส่บาตรพระปัจเจกพุทธเจ้า ผลคือ ตายไปได้ไปเกิดบนสวรรค์ ๗ ชาติ แล้วจึงมาเกิดเป็นเศรษฐี

๓. การฆ่าบุตรชายของพี่ชาย ผล คือ ตายไปตกนรก เมื่อพ้นจากนรกก็เป็นเปรต เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็ไม่มีบุตรสืบสกุล

๔. กระทำอกุศลกรรม ๑๐ ประการ ผล คือ เมื่อตายไปเกิดเป็นลิงเป็นค่าง

๕. ปากกล้าคางแข็ง ถ่มน้ำลาย ผล คือ เมื่อตายไปเกิดเป็นแร้งเป็นกา

๖. ไม่มีเมตตากับสัตว์ที่มีคุณ เช่น ช้างม้าวัวควาย ผล คือ เมื่อตายไปเกิดเป็นตะขาบแมงป่อง เสือ หมี

๗. ยามให้ทานเกิดความโมโห ผล คือ เมื่อตายไปจะเกิดในตระกูลครุฑ นาค

๘. มีคำสามท้าว ไม่รู้จักคุณพ่อคุณแม่ และประมาทในแก้วทั้งสาม ผล คือ เมื่อตายไปเกิดเป็นสุนัข

กรรมทั้ง ๘ ประเภท มีทั้งที่เป็นกุศลกรรม และอกุศลกรรม

^{๑๗} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๐๓/๓๖๖-๓๖๗.

กุศลกรรม ได้แก่ การได้ร้องเรียกให้ผู้คนมาใส่บาตรพระปัจเจกพุทธเจ้า ผลคือ ตายไปได้ไปเกิดบนสวรรค์ ๗ ชาติ แล้วจึงมาเกิดเป็นเศรษฐีในเมืองมนุษย์

กรรมนี้เป็นอุปัชฌายะกรรม ที่ให้ผลตั้งแต่ชาติหน้า คือ ได้ไปเกิดบนสวรรค์ ทั้งผลกรรมนี้ยังมีผลแรงสืบต่อเนื่องไปกระทั่งถึง ๗ ชาติ จึงเป็นอุปราชปริยเวทนิยกรรมด้วย จากนั้นเมื่อเสวยผลกรรมบนสวรรค์แล้ว ผลของกรรมจึงได้บันดาลให้ไปเกิดเป็นเศรษฐีในเมืองมนุษย์ แม้แต่การร้องเรียกให้ผู้คนมาใส่บาตรพระปัจเจกพุทธเจ้า แต่ผู้ร้องไม่มีศรัทธาที่จะใส่บาตร ก็ยังให้ผลขนาดนี้

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้น ระบุไว้ในทำนองเดียวกันว่า หากได้มีโอกาสถวายภัตตาหารแด่พระปัจเจกพุทธเจ้า หรือพระอรหันต์ด้วยความเคารพนอบน้อมแล้ว ผลกรรมที่ได้กระทำนั้นจะปรากฏให้เห็นทันทีในชาตินั้น เรียกว่าเป็นทิฏฐธรรมเวทนิยกรรม มีตัวอย่างเช่น นายมหาทศคตะได้ใส่บาตรพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า กลายเป็นเศรษฐีร่ำรวยมหาศาลภายใน ๗ วัน^{๑๘} หรือนายปุณณะพร้อมภรรยา ใส่บาตรพระสารีบุตรซึ่งเพิ่งออกจากสมาบัติ ได้กลายเป็นเศรษฐีภายใน ๗ วัน^{๑๙} เช่นเดียวกับนายกาฬวิยะพร้อมภรรยาที่ถวายภัตตาหารแด่พระมหากัสสปะซึ่งเพิ่งออกจากนิโรธสมาบัติ ได้กลายเป็นเศรษฐีภายใน ๗ วัน^{๒๐}

ในเวลามสูตร^{๒๑} เล่าถึงผลของการให้ทานที่ต่างระดับกันว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า ดูกรคฤหบดีในตระกูลของท่าน ยังให้ทานอยู่บ้างหรือหนอ ฯ

ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในตระกูลของข้าพระองค์ยังให้ทานอยู่ แต่ท่านนั้นเป็นของเศร้าหมอง เป็นปลายข้าว มีน้ำผักดองเป็นที่สอง ฯ

พ. ดูกรคฤหบดี คนให้ทานอันเศร้าหมองหรือประณีตก็ตาม แต่ให้ทานนั้นโดยไม่เคารพ ไม่ทำความนอบน้อมให้ ไม่ให้ด้วยมือตนเอง ให้ของที่เหลือ ไม่เชื่อกรรมและผลของกรรมให้ทาน นั้นๆ ย่อมบังเกิดผลในตระกูลใดๆ ในตระกูลนั้นๆ จิตของผู้ให้ทานย่อมไม่น้อมไปเพื่อบริโภคอาหารอย่างดี ย่อมไม่น้อมไปเพื่อบริโภคผ้าอย่างดี ย่อมไม่น้อมไปเพื่อบริภคยานอย่างดี ย่อมไม่น้อมไปเพื่อบริโภคกามคุณ ๕ อย่างดี แม้บริวารชนของผู้ให้ทานนั้น คือ บุตร ภรรยา ทาส คนใช้ คนทำงาน ก็ไม่เชื่อฟัง ไม่เงี่ยหูฟัง สงจิตไปที่อื่นเสีย ชื่อนั้นเพราะเหตุไร ทั้งนี้เป็นเพราะผลแห่งกรรมที่ตนกระทำโดยไม่เคารพ ฯ

^{๑๘} พ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๓๑๘-๓๓๐.

^{๑๙} ม.อุ.อ. (ไทย) ๗/๓/๑๒๒.

^{๒๐} ม.อุ.อ. (ไทย) ๗/๔/๑๒๒.

^{๒๑} อัง.ส.น. (ไทย) ๒๓/๓๖๐.

ดูกรคฤหบดี บุคคลให้ทานอันเศร้าหมองหรือประณีตก็ตาม แต่ให้ทานนั้นโดยเคารพ ทำความนอบน้อมให้ให้ด้วยมือตนเอง ให้ของที่ไม่วุ่นวาย เชื่อกรรมและผลของกรรมให้ทาน ทานนั้นๆ บังเกิดผลในตระกูลใดๆ ในตระกูลนั้นๆ จิตของผู้ให้ทานย่อมนุ่มไปเพื่อบริโภคอาหารอย่างดี ย่อมนุ่มไปเพื่อบริโภคผ้าอย่างดี ย่อมนุ่มไปเพื่อบริภคยานอย่างดี ย่อมนุ่มไปเพื่อบริโภคกามคุณ ๕ อย่างดี แม้บริวารชนของผู้ให้ทานนั้น คือ บุตร ภรรยา ทาส คนใช้ คนทำงาน ก็เชื่อฟังดี เจียหูฟัง ไม่ส่งจิตไปที่อื่น ซ่อนนั้นเพราะเหตุไร ทั้งนี้เป็นเพราะผลของกรรมที่ตนกระทำโดยเคารพ ฯ

ดูกรคฤหบดี เรื่องเคยมีมาแล้ว มีพราหมณ์ชื่อเวลามะ พราหมณ์ผู้นั้น ได้ให้ทานเป็นมหาทานอย่างนี้ คือ ได้ให้ถาดทองเต็มด้วยรูปียะ ๘๔,๐๐๐ ถาด ถาดรูปียะเต็มด้วยทอง ๘๔,๐๐๐ ถาด ถาดสำริดเต็มด้วยเงิน ๘๔,๐๐๐ ถาด ให้ช้าง ๘๔,๐๐๐ เชือก มีเครื่องประดับล้วนเป็นทอง มีธงทองคลุมด้วยขายทอง ให้รถ ๘๔,๐๐๐ คัน หุ้มด้วยหนังราชสีห์ หนังสือโคร่ง หนังสือเหลือง ผ่ากัมพลเหลือง มีเครื่องประดับล้วนเป็นทอง มีธงทอง คลุมด้วยขายทอง ให้แม่โคนม ๘๔,๐๐๐ ตัว มีน้ำนมไหลสะดวก ใช้ภาชนะเงินรองน้ำนม ให้หญิงสาว ๘๔,๐๐๐ คน ประดับด้วยแก้วมณีและแก้วกุณฑล ให้บัลลังก์ ๘๔,๐๐๐ ที่ ลาดด้วยผ้าโกเชาว์ ลาดด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลาดมีสัญญาณเป็นช่อดอกไม้ มีเครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชะมด มีเครื่องลาดเพดาน มีหมอนข้างแดงทั้งสอง ให้ผ้า ๘๔,๐๐๐ โกวฏี เป็นผ้าเปลือกไม้ ผ้าแพร ผ้าฝ้าย เนื้อละเอียด จะปวยกล่าวไปยถึงข้าว น้ำ ของเคี้ยว ของบริโภค เครื่องอุปโภค ที่นอน ไหลไปเหมือนแม่น้ำ

ดูกรคฤหบดี ก็ท่านพึงมีความคิดอย่างนี้ว่า สมัยนั้น ผู้อื่นไม่ใช่เวลามพราหมณ์ผู้ที่ให้ทานเป็นมหาทานนั้น

ดูกรคฤหบดี แต่ท่านไม่ควรเห็นอย่างนี้ สมัยนั้น เราเป็นเวลามพราหมณ์ เราได้ให้ทานนั้นเป็นมหาทาน ก็ในทานนั้นไม่มีใครเป็นพระทักษิณียบุคคล ใครๆ ไม่ชำระทักษิณยานั้นให้หมดจด

ดูกรคฤหบดี ทานที่บุคคลเชื่อเชิญท่านผู้ถึงพร้อมด้วยทริฐผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่าทานที่เวลามพราหมณ์ให้แล้ว

ทานที่บุคคลเชื่อเชิญให้ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยทริฐร้อย ท่านบริโภค มีผลมากกว่าทานที่บุคคลเชื่อเชิญให้ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยทริฐผู้เดียวบริโภค

ทานที่บุคคลเชื่อเชิญให้พระสกทาคามีผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่าทานที่บุคคลเชื่อเชิญให้ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยทริฐร้อยท่านบริโภค

ทานที่บุคคลเชื่อเชิญให้พระสกทาคามีร้อยท่านบริโภค มีผลมากกว่าทานที่บุคคลเชื่อเชิญให้พระสกทาคามีผู้เดียวบริโภค

ทานที่บุคคลเชื่อเชิญให้พระอนาคามีผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่าทานที่บุคคลเชื่อเชิญให้พระสกทาคามีร้อยท่านบริโภค

ทานที่บุคคลเชื่อเชิญพระอนาคามีร้อยท่านบริโศก มีผลมากกว่าทานที่บุคคลเชื่อเชิญพระอนาคามีผู้เดียวบริโศก

ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันต์ผู้เดียวบริโศก มีผลมากกว่าทานที่บุคคลเชื่อเชิญให้พระอนาคามีร้อยท่านบริโศก

ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันต์ร้อยท่านบริโศก มีผลมากกว่าทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันต์ผู้เดียวบริโศก

ทานที่บุคคลถวายให้พระปัจเจกพุทธเจ้ารูปเดียวบริโศก มีผลมากกว่าทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันต์ร้อยรูปบริโศก

ทานที่บุคคลถวายให้พระปัจเจกพุทธเจ้าร้อยรูปบริโศก มีผลมากกว่าทานที่บุคคลถวายให้พระปัจเจกพุทธเจ้ารูปเดียวบริโศก

ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าบริโศก มีผลมากกว่าทานที่บุคคลถวายให้พระปัจเจกพุทธเจ้าร้อยรูปบริโศก

ทานที่บุคคลถวายให้ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขบริโศก มีผลมากกว่าทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าบริโศก

การที่บุคคลสร้างวิหารถวายสงฆ์ผู้มาจากจาตุรทิศ มีผลมากกว่าทานที่บุคคลถวายให้ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขบริโศก

การที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ มีผลมากกว่าทานที่บุคคลสร้างวิหารถวายสงฆ์อันมาจากจาตุรทิศ

การที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบท คือ งดเว้นจากปาณาติบาต ฯลฯ จากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นฐานะแห่งความประมาท มีผลมากกว่าการที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ

การที่บุคคลเจริญเมตตาจิตโดยที่สุดแม้เพียงเวลาสุดดมของหอม มีผลมากกว่าการที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบท คือ งดเว้นจากปาณาติบาต ฯลฯ

ดูกรคฤหบดี ทานที่บุคคลเชื่อเชิญให้ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยทิวดีผู้เดียวบริโศก มีผลมากกว่ามหาทานที่เวลามพราหมณ์ให้แล้ว ... การที่บุคคลเจริญเมตตาจิตโดยที่สุดแม้เพียงเวลาสุดดมของหอม มีผลมากกว่าการที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบท คือ งดเว้นจากปาณาติบาต ... และการที่บุคคลเจริญอนิจจสัญญาแม้เพียงเวลาลัดนิ้วมือ มีผลมากกว่าการที่บุคคลเจริญเมตตาจิตโดยที่สุดแม้เพียงเวลาสุดดมของหอม ฯ

หากวิเคราะห์กรรมตามการให้ผลตามหน้าที่แล้ว กุศลกรรมที่ได้ร้องเรียกให้ผู้คนมาใส่บาตรพระปัจเจกพุทธเจ้านี้ เป็นชนกรรม ที่ส่งผลให้ไปเกิดบนสวรรค์ ๗ ชาติ แล้วจึงมาเกิดเป็นเศรษฐีในเมืองมนุษย์

กุศลกรรมนี้ มีใจความเหมือนกับในคัมภีร์มหาวิบาก ฉบับวัดศรีดอนชัย อ.เชียงดาว จ. เชียงใหม่ ที่จารใน พ.ศ. ๒๓๘๗

อกุศลกรรม ได้แก่

๑. การไม่ยินดีในการใส่บาตร ผลคือ ไม่สามารถใช้จ่ายเงินทอง และใช้ชีวิตอย่างสุขสบาย ท่ามกลางเงินทองที่ครอบครอง

อกุศลข้อนี้ เป็นอุปัชชเวทนิยกรรม ที่ให้ผลชาติหน้า และเป็นอุปถัมภกกรรม กล่าวคือ กุศลกรรมที่ได้อธิบายให้ผู้คนมาใส่บาตรทำให้ได้เป็นเศรษฐีเมื่อมาเกิดในเมืองมนุษย์ ทว่าแทนที่จะมีความสุขตามประสาเศรษฐี กลับพึงพอใจอยู่อย่างยากไร้ ไม่สามารถใช้จ่ายเงินทองที่ตนครอบครองได้ อันเป็นผลกรรมจากการไม่มีความยินดีใส่บาตรพระปัจเจกพุทธเจ้า ซึ่งส่งผลตรอนกรรมดี

๒. การฆ่าบุตรชายของพี่ชาย ผล คือ การไม่มีบุตรสืบสกุล ตายไปก็ตกนรก เมื่อพ้นจากรนรกก็เป็นเปรต

อกุศลข้อนี้ เป็นอุปัชชเวทนิยกรรม ที่ให้ผลชาติหน้า คือ ฆ่าบุตรชายของพี่ชายชาติที่แล้ว ผลให้ไม่มีบุตรในชาติถัดไป กรรมนี้ยังส่งผลต่อไปอีกในชาติต่อไป คือ ต้องไปตกนรก ดังนั้นจึงเป็น อปรายปริยเวทนิยกรรม กรรมให้ผลในภพต่อไป ตั้งแต่ภพที่ ๓ เป็นต้นไปด้วย

อกุศลทั้ง ๒ ข้อนี้ มีใจความเหมือนกับในคัมภีร์มหาวิบาก ฉบับวัดศรีดอนชัย อ.เชียงดาว จ. เชียงใหม่ ที่จารใน พ.ศ. ๒๓๘๗ ทั้งได้ให้ชื่อขุมนรกที่เศรษฐีไปเกิดคือโรจวนรก ทั้งให้ชื่อเปรตว่า มิจสตนินยตาเปรต^{๒๒} เมื่อพ้นแล้วก็ไปเกิดในวงศาเปรตอีก

วงศาเปรตตามวินัยและลักษณะสังยุตตพระบาลี แบ่งได้ ๒๑ ประเภท^{๒๓} ดังนี้

^{๒๒} มิจสตนินยตาเปรต คือ เปรตอันเกิดจากนิตยามิจฉาทิฎฐิ คือ การเห็นผิด ๓ ประการ ประกอบด้วย ๑. อเหตุกทิฎฐิ มีความเห็นว่าสัตว์ทั้งหลายที่กำลังเป็นไปอยู่นั้น ไม่ได้อาศัย เนื่องมาจากเหตุแต่อย่างใด (ไม่เชื่อเหตุ, อธิจจมุปันนิกทิฎฐิ ๒) ๒. นัตถิกทิฎฐิ มีความเห็นว่า การที่สัตว์ทั้งหลายกระทำอะไร ๆ ก็ตาม ผลที่จะได้รับนั้น ย่อมไม่มี (ไม่เชื่อผล, อุจเฉททิฎฐิ ๗) ๓. อกรียทิฎฐิ มีความเห็นว่า การที่สัตว์ทั้งหลายกระทำกิจการต่าง ๆ นั้น ไม่สำเร็จเป็นบุญหรือเป็นบาปแต่อย่างใดทั้งสิ้น (ไม่เชื่อทั้งเหตุทั้งผล, สัสสตทิฎฐิ ๔)

^{๒๓} วงศาเปรต คือ เปรตประเภทต่างๆ ใน เปตวัตถุอรธกถา แบ่งได้ ๔ ประเภท คือ ๑. ปรัตตูปชีวิกเปรต คือ เปรตที่มีชีวิตอยู่ได้ จากอาหารที่มีมนุษย์ให้ เช่น การเซ่นไหว้ เป็นต้น ๒. ขุปปีปาสิกเปรต คือ เปรตที่อดอยาก ทุกข์จากความหิวโหยอยู่เป็นนิจ ๓. นิชฌามัตถิกเปรต คือ เปรตที่ถูกไฟเผาให้เร่าร้อนอยู่เสมอ และ ๔. กาลกัญจิกเปรต คือ เปรตในจำพวกอสุรกาย

คัมภีร์โลกบัญญัติติปกรณ และฉคตทีปนิปกรณ แบ่งเปรตเป็น ๑๒ ประเภท คือ ๑. วันตาสเปรต คือ เปรตที่มีชีวิตอยู่ได้ด้วยการกินน้ำลาย เสมหะ อาเจียน เป็นอาหาร ๒. กุณปาสเปรต คือ เปรตที่มีชีวิตอยู่ได้ด้วยการกินซากศพคนหรือสัตว์ เป็นอาหาร ๓. คุชชาทกเปรต คือ เปรตที่มีชีวิตอยู่ได้ด้วยการกินอุจจาระต่าง ๆ เป็นอาหาร ๔. อัคคิชาลมุขเปรต คือ เปรตที่มีเปลวไฟลุกทั่วในปากตลอดเวลา ๕. สุกุมุขเปรต คือ เปรตที่มีปากเล็กขนาดเท่ารูเข็ม ๖. ตัณห์ภูฏิตเปรต คือ เปรตที่ถูกตัณหาเบียดเบียนจนเกิดทุกข์จากความหิวข้าวหิวน้ำอยู่เสมอ ๗. สุนิชมามกเปรต

๑. อัญฐีสั่งขลิบเปรต คือ เปรตที่มีแต่กระดูกติดกันเป็นท่อน ๆ
๒. มังสเปสิกเปรต คือ เปรตที่มีแต่เนื้อเป็นชิ้น ๆ
๓. มังสพิษเปรต คือ เปรตที่มีเนื้อเป็นก้อน
๔. นิจฉวิปริสเปรต คือ เปรตที่ไม่มีหนังห่อหุ้ม
๕. อสิโลมเปรต คือ เปรตที่มีขนเป็นพระขรรค์
๖. สัตติโลมเปรต คือ เปรตที่มีขนเป็นหอก
๗. อุสุโลมเปรต คือ เปรตที่มีขนเป็นลูกธนู
๘. สูจิโลมเปรต คือ เปรตที่มีขนเป็นเข็ม
๙. ทุติยสูจิโลมเปรต คือ เปรตที่มีขนเป็นเข็มชนิดที่ ๒
๑๐. กุมภัตเปรต คือ เปรตที่มีอณูขนาดใหญ่โตมาก
๑๑. คุถกุปนิมุคคเปรต คือ เปรตที่จมอยู่ในอุจจาระ
๑๒. คุถขาทกเปรต คือ เปรตที่มีชีวิตอยู่ได้ด้วยการบินอุจจาระ
๑๓. นิจฉวิตกิเปรต คือ เปรตหญิงที่ไม่มีหนังห่อหุ้ม
๑๔. ทุคคัณธเปรต คือ เปรตที่มีกลิ่นเหม็นเน่า
๑๕. โอคิลินีเปรต คือ เปรตที่มีร่างกายเป็นถ่านไฟ
๑๖. อลิสเปรต คือ เปรตที่ไม่มีศิระษะ
๑๗. ภิกขุเปรต คือ เปรตที่มีรูปร่างเช่นเดียวกับพระ
๑๘. ภิกขุณีเปรต คือ เปรตที่มีรูปร่างเช่นเดียวกับภิกษุณี
๑๙. สิกขมานเปรต คือ เปรตที่มีรูปร่างเช่นเดียวกับสิกขมานา
๒๐. สามณเระเปรต คือ เปรตที่มีรูปร่างเช่นเดียวกับสามณเระ
๒๑. สามณเระีเปรต คือ เปรตที่มีรูปร่างเช่นเดียวกับสามณเระี
๓. กระทำอกุศลกรรม ๑๐ ประการ ผล คือ เมื่อตายไปเกิดเป็นลิงเป็นค่าง

อกุศลกรรมข้อนี้ เป็นอุปัชชเวทนิยกรรม ที่ให้ผลชาติหน้า ในคัมภีร์มหาวิบาก ฉบับวัดศรีดอนชัย อ.เชียงใหม่ ที่จารใน พ.ศ. ๒๓๘๗ อธิบายต่างกันออกไปว่า ผลจากการกระทำอกุศลกรรม ๑๐ คือ กายทุจริตกรรม ๓ วจีทุจริตกรรม ๔ และมโนทุจริตกรรม ๓ ทำให้ไปตกนรกอย่างแน่นอน ดังว่า “...ตถาคตะหากเทศนามานี้แล ปรมณา ทุคติ นิริยิ อุปปenna อันว่าคนทั้งหลายผู้

คือ เปรตที่มีตัวดำเหมือนตอไม้ที่ถูกเผา ๘. สุตตังคเปรต คือ เปรตที่มีเล็บมือเล็บเท้ายาวและคมราวกับมีด ๙. ปัพพตังคเปรต คือ เปรตที่มีร่างกายสูงใหญ่เท่าขนาดของภูเขา ๑๐. อชครังคเปรต คือ เปรตที่มีร่างกายราวกับงูเหลือม ๑๑. เวมานิกเปรต คือ เปรตที่ต้องเสวยสุขเป็นทวดาเฉพาะในเวลากลางวัน แต่ในเวลากลางคืนได้ไปเสวยทุกข์เป็นเปรตกินเนื้อตัวเอง ๑๒. มหิททิกเปรต คือ เปรตที่ถวายสิ่งของให้แก่พระสงฆ์ไม่ว่าจะเป็น ช้าง ม้า หรือเกวียน ซึ่งเป็นการถวายเพื่อเอาหน้าแต่ลับหลังขอคืน เมื่อตายไปเป็นเปรตที่ขี่ช้าง ม้า ไม่ก็นั่งเกวียน

นั่น คັນว่าตายไฟแล้ว คัจจกไฟเกิดนรก^{๒๔}อันเต็มไฟด้วยเปียวไฟ แลเต็มไฟด้วยน้ำเหล็กน้ำทองนั้นแล ...” พันจากนรกก็ไปเกิดเป็นเปรตอีก “...อยู่เสวยทุกขเวทนาในนรกที่นั่นเสียงกาละอันนานนักแล คันว่ากัมมวิบากเสียแล้ว จึงตายแท้หั้นแล แล้วจึงได้เกิดมาเปนเปรตแถมเล่าแท้หั้นแล...”

จากนั้นในคัมภีร์มหาวิบาก ฉบับวัดศรีดอนชัย อ.เชียงใหม่ ที่จารใน พ.ศ. ๒๓๘๗ จึงกล่าวถึงอนันตริยกรรม คือ กรรมหนัก ได้แก่กรรม ๒ ประการ คือ กรรมอันเกิดจาก มิจฉาทิฎฐิ ๓ ประการ คือ “...อเหตุกทิฎฐิ อริยะทิฎฐิ นตีพกทิฎฐิ ผูงนี้ได้ชื่อว่าถือคลองถือผิดกัมมอัน ดี...” และกรรมอันเกิดจากการฆ่าพ่อแม่พระสงฆ์ ทำให้พระพุทธเจ้าเลือดออก และทำให้สงฆ์แตกแยก ผลการถือมิจฉาทิฎฐิทำให้ไปตกนรกอเวจี^{๒๕} แล้วไปเกิดเป็นเปรต ซึ่งไม่ปรากฏในฉบับบุญคิด วิชา ศาสตร์

ท้ายของคัมภีร์มหาวิบาก ฉบับวัดศรีดอนชัย อ.เชียงใหม่ ที่จารใน พ.ศ. ๒๓๘๗ ได้กล่าวให้ผู้คนปฏิบัติตามกุตศกรรมบถ ๑๐ และหากได้ประมาทพลาดพลั้งไปในพระรัตนตรัย และพระธาตุ ไม้สรี พ่อแม่ ให้เอาข้าวตอกดอกไม้เทียนไปขอขมา กรรมทั้งหลายก็จะหายไป “...เหตุ ดั้งอันปุคคละยิงชายทั้งหลาย ทั้งฆรหัสถ์แลนักบวชทั้งหลาย ผิว่าได้กะทำผิดด้วยตน ด้วยปาก ด้วยใจ ในไตรรัตนะแก้วเจ้า ๓ ประการ และพระธาตุไม้สรี แลผู้เถ้าผู้แก่เปนพ่อแม่ดั่งอัน คัจจควรมีเข้าตอก ดอกไม้ลำเทียนไปขอสมาดั่งอัน คัจจิงยายบาบหายโทษแท้แล...” อันเป็นการแสดงถึงกรรมประเภท หนึ่ง คือ อโหสิกรรม

๔. ปากกล้าคางแข็ง ถ่มน้ำลาย ผล คือ เมื่อตายไปเกิดเป็นแร้งเป็นกา

๕. ไม่มีเมตตากับสัตว์ที่มีคุณ เช่น ช้างม้าวัวควาย ผล คือ เมื่อตายไปเกิดเป็นตะขาบ แมงป่อง เสือ หมี

๖. ให้ทานด้วยความโมโห ผล คือ เมื่อตายไปจะเกิดในตระกูลครุฑ นาค

๗. มีคำสามหาว่า ไม่รู้จักคุณพ่อคุณแม่ และประมาทในแก้วทั้งสาม ผล คือ เมื่อตายไป เกิดเป็นสุนัข

อกุศลกรรมทั้ง ๔ นี้ จัดเป็นอุปปัชชเวทนิยกรรม ที่ให้ผลชาติหน้าทั้งหมด ไม่ปรากฏใน คัมภีร์มหาวิบาก ฉบับวัดศรีดอนชัย อ.เชียงใหม่ ที่จารใน พ.ศ. ๒๓๘๗ ทว่าการเกิดเป็น

^{๒๔} หมายถึง นรกขุมที่ ๕ ในไตรภูมิ คือ มหาโรรวนรก (ชาลโรรว)

^{๒๕} อเวจีนรกเป็นนรกขุมที่ ๘ ในไตรภูมิพระร่วงอธิบายว่ามีกำแพงทาด้านอยู่ขุมเดียว โดยสัตว์นรกจะ เคลื่อนไหวร่างกายมิได้เลยเพราะถูกอาวุธร้อนตรึงไว้กับพื้นหมดในทำนบกางแชนและขา โดยมีไฟลุกท่วมอย่างสัตว์นั้น นอกจากนี่ยังมีเตาเผาใหญ่ นายนิรบาลจะจับสัตว์โยนลงไปอย่างในเตานั้นด้วย สัตว์นรกนี้ต้องรับโทษเป็นเวลาหนึ่ง กัลป์หรือคือเวลาอันประมาณมิได้ อเวจีมหานรกนั้น เป็นนรกขุมลึกที่สุด[ตามรากศัพท์ภาษาบาลีและสันสกฤต "อวีจี" แปลว่า "ปราศจากคลื่น"หรือ"ไม่มีการหยุดพัก" (ลงโทษไม่มีการพัก) เป็นนรกขุมที่ต่ำที่สุดที่ผู้กระทำ อนันตริยกรรมจะไปเกิด

สัตว์นี้ ในไตรภูมิพระร่วง^{๒๖} ว่าเกิดในภพภูมิที่ ๓ หรือเดรัจฉานภูมิ โดยโลกเดรัจฉานนี้ อยู่ในโลกมนุษย์ โลกของสัตว์เดรัจฉาน คือโลกที่มีความยินดีในเหตุ ๓ ประการ คือ การกิน การนอน การสืบพันธุ์ แบ่งเป็น ๔ ประเภท คือ อปทติรัจฉาน (ไม่มีเท้า ไม่มีขา) เช่น งู ปลา ไส้เดือน ฯลฯ ทวิพทติรัจฉาน (มี ๒ ขา) เช่น นก ไก่ ฯลฯ จตุพทติรัจฉาน (มี ๔ ขา) เช่น วัว ควาย ฯลฯ พหุพทติรัจฉาน (มีมากกว่า ๔ ขา) เช่น ตะขาบ กิ้งกือ ฯลฯ อายุ ไม่แน่นอน แล้วแต่กรรมที่นำไปเกิดในสัตว์ประเภทต่างๆ ตามอายุขัยของสัตว์ประเภทนั้นๆ

ในโลกของสัตว์เดรัจฉานนั้น จะไม่มีความรู้จักผิดชอบชั่วดี หรือที่เรียกกันว่า "ธัมมสัญญา"

สำหรับพระโพธิสัตว์ ทุกพระองค์ที่ได้เสวยชาติเป็นสัตว์เดรัจฉานจะไม่มีทางได้เกิดเป็นสัตว์ที่ตัวเล็กไปกว่านกกกระจาบ และถ้าเกิดเป็นสัตว์ใหญ่ก็จะมีทางที่จะเกิดได้เป็นสัตว์ที่จะใหญ่ไปกว่าช้าง ทั้งนี้ในพระไตรปิฎก^{๒๗} มีคำอธิบายถึงกรรมที่กระทำแล้ว มีผลไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานประเภทต่างๆ ดังนี้

“...ภิกษุทั้งหลาย! มีเหล่าสัตว์เดรัจฉานจำพวกมีหญ้าเป็นภักษา สัตว์เดรัจฉานเหล่านั้นย่อมใช้ฟันแทะเล็มกินหญ้าสด ก็เหล่าสัตว์เดรัจฉานจำพวกมีหญ้าเป็นภักษา คืออะไร ? คือ ม้า โค ลา แพะ เนื้อ หรือแม่จำพวกอื่นๆ ไม่ว่าชนิดใดๆ ที่มีหญ้าเป็นภักษา.

ภิกษุทั้งหลาย! ในเบื้องต้นคนพาลนั้นนั่นแล เป็นผู้กินอาหารด้วยความตั้งใจในรส และทำกรรมอันเป็นบาปไว้ในโลกนี้ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของสัตว์จำพวกที่มีหญ้าเป็นภักษาเหล่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย! มีเหล่าสัตว์เดรัจฉานจำพวกมีคูถเป็นภักษา สัตว์เดรัจฉานเหล่านั้นได้กลิ่นคูถแต่ไกลๆ แล้วย่อมวิ่งไปด้วยหวังว่า จักกินตรงนี้ จักกินตรงนี้ เปรียบเหมือนพวกพราหมณ์เดินไปตามกลิ่นเครื่องบูชา ด้วยตั้งใจว่า จักกินตรงนี้ จักกินตรงนี้ ฉันท.

ภิกษุทั้งหลาย! ฉันทนั้นเหมือนกันแล มีเหล่า สัตว์เดรัจฉานจำพวกมีคูถเป็นภักษา สัตว์เดรัจฉานเหล่านั้นได้กลิ่นคูถแต่ไกลๆ แล้ว ย่อมวิ่งไปด้วยหวังว่าจักกินตรงนี้ จักกินตรงนี้ ก็เหล่าสัตว์เดรัจฉานจำพวกมีคูถเป็นภักษา คืออะไร ? คือ ไก่ สุกร สุนัขบ้าน สุนัขป่าหรือแม่จำพวกอื่นๆ ไม่ว่าชนิดใดๆ ที่มีคูถเป็นภักษา.

ภิกษุทั้งหลาย! ในเบื้องต้นคนพาลนั้นนั่นแล เป็นผู้กินอาหารด้วยความตั้งใจในรส และทำกรรมอันเป็นบาปไว้ในโลกนี้ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของสัตว์จำพวกมีคูถเป็นภักษาเหล่านั้น.

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). ไตรภูมิพระร่วง อิทธิพลในสังคมไทย. (กรุงเทพมหานคร: โกมลคิมทอง, ๒๕๔๒).

^{๒๗} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๑๗-๓๑๘/๔๗๖-๔๘๐.

ภิกษุทั้งหลาย! มีเหล่าสัตว์เดรัจฉานจำพวกเกิดแก่ตายในที่มืด ก็เหล่าสัตว์เดรัจฉานจำพวกเกิดแก่ตายในที่มืด คืออะไร ? คือ ตั๊กแตน มอด ไส้เดือน หรือแม้จำพวกอื่นๆ ไม่ว่าชนิดใดๆ ที่เกิดแก่ตายในที่มืด.

ภิกษุทั้งหลาย! ในเบื้องต้นคนพาลนั้นนั่นแล เป็นผู้กินอาหารด้วยความติดใจในรส และทำกรรมอันเป็นบาปไว้ในโลกนี้ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของสัตว์จำพวกเกิดแก่ตายในที่มืด.

ภิกษุทั้งหลาย! มีเหล่าสัตว์เดรัจฉานจำพวกเกิดแก่ตายในน้ำ ก็เหล่าสัตว์เดรัจฉานจำพวกเกิดแก่ตายในน้ำ คืออะไร ? คือ ปลา เต่า จระเข้ หรือแม้จำพวกอื่นๆ ไม่ว่าชนิดใดๆ ที่เกิดแก่ตายในน้ำ.

ภิกษุทั้งหลาย! ในเบื้องต้นคนพาลนั้นนั่นแล เป็นผู้กินอาหารด้วยความติดใจในรส และทำกรรมอันเป็นบาปไว้ในโลกนี้ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของสัตว์จำพวกเกิดแก่ตายในน้ำ.

ภิกษุทั้งหลาย! มีเหล่าสัตว์เดรัจฉานจำพวกเกิดแก่ตายในของโสโครก ก็เหล่าสัตว์เดรัจฉานจำพวกเกิดแก่ตายในของโสโครกคืออะไร ? คือ เหล่าสัตว์จำพวกที่เกิดแก่ตายในปลาเน่าก็มี ในศพเน่าก็มี ในขนมกุมมาสเก่าก็มี ในน้ำคร่ำก็มี ในหลุมโสโครกก็มี หรือแม้จำพวกอื่นๆ ไม่ว่าชนิดใดๆ ที่เกิดแก่ตายในของโสโครก.

ภิกษุทั้งหลาย! ในเบื้องต้นคนพาลนั้นนั่นแล เป็นผู้กินอาหารด้วยความติดใจในรส และทำกรรมอันเป็นบาปไว้ในโลกนี้ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของสัตว์จำพวกเกิดแก่ตายในของโสโครก.

ภิกษุทั้งหลาย! เรากล่าวเรื่องกำเนิดเดรัจฉานแม้โดยย่อเนกปริยายแลเพียงเท่านี้ จะกล่าวให้ถึงกระทั่งความทุกข์ในกำเนิดเดรัจฉาน ไม่ใช่ทำได้ง่าย.

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างกรรมและผลกรรมของการเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานในพระไตรปิฎก ไตรภูมิพระร่วง และมหาวิบาภิขบบัญญัติ วัชรศาสตร์ พบว่ามีความแตกต่างกันดังนี้

๑. ประเภทของสัตว์เดรัจฉาน

พระไตรปิฎกแบ่งสัตว์เดรัจฉานเป็น สัตว์กินหญ้า (ม้า โค ลา แพะ เนื้อ) สัตว์กินคูด (ไก่ สุนัขบ้าน สุนัขป่า) สัตว์ที่เกิดแก่ตายในที่มืด (ตั๊กแตน มอด ไส้เดือน) สัตว์ที่เกิดแก่ตายในน้ำ (ปลา เต่า จระเข้) สัตว์ที่เกิดแก่ตายในโสโครก (หนอน)

ไตรภูมิพระร่วงแบ่งสัตว์เดรัจฉานเป็น อปทติรัจฉาน สัตว์ที่ไม่มีเท้า ไม่มีขา (งู ปลา ไส้เดือน) ทวิปทติรัจฉาน สัตว์มี ๒ ขา (นก ไก่) จตุปทติรัจฉาน สัตว์มี ๔ ขา (วัว ควาย) พหุปทติรัจฉาน สัตว์มีมากกว่า ๔ ขา (ตะขาบ กิ้งกือ)

๒. กรรมที่ทำให้ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน

พระไตรปิฎกระบุกรรมที่ทำให้ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานทั้ง ๕ ประเภท คือ เมื่อมีชีวิตอยู่เป็นผู้กินอาหารด้วยความตั้งใจในรสชาติ

มหาวิบากระบุกรรมที่ทำให้ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานแตกต่างกันไป ดังนี้
 คนที่ปากกล้าคางแข็ง มักถ่มน้ำลาย เมื่อตายไปเกิดเป็นแร้งเป็นกา
 คนที่ไม่มีเมตตากับสัตว์ที่มีคุณ เช่น ช้างม้าวัวควาย เมื่อตายไปเกิดเป็นตะขาบ แมงป่อง
 เสือ หมี

คนที่ให้ทานด้วยความโมโห เมื่อตายไปจะเกิดในตระกูลครุฑ นาค
 คนที่มีคำสามหาว่า ไม่รู้จักคุณพ่อคุณแม่ และประมาทในแก้วทั้งสาม เมื่อตายไปเกิดเป็น
 สุนัข

ชาวล้านนามีความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมมาก ผู้แต่งคัมภีร์มหาวิบากจึงได้สื่อ
 ความเชื่อเรื่องกรรมออกมาเป็นนิทานธรรมตามพระสูตร เพื่อส่งเสริมให้ละการทำชั่ว สนับสนุนการทำ
 ความดี

๔.๑.๒ กุศลกรรมบถ ๑๐ และอกุศลกรรมบถ ๑๐

๑) กุศลกรรมบถ ๑๐ ในพระพุทธศาสนา

ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี^{๒๘} ศึกษาเรื่องกุศลกรรมบถ ๑๐ ไว้ในงานวิจัยเรื่องอัครคุณุญสูตร พบว่ามีปรากฏในจุนทสูตร ทุติยมหาปัญหาสูตร สังคีตสูตร / ทสุตตรสูตร สาเลยยกสูตร จักกวัตติสูตร เป็นต้น มีรายละเอียดที่สำคัญดังนี้ “...กุศลกรรมบถ ๑๐ เป็นโบราณธรรมที่มีมาก่อนพุทธกาล เพราะปรากฏเรื่องราวในชาดกพุทธศาสนา และเป็นธรรมประจำโลก คือตั้งแต่โลกเริ่มมีมา หมายถึงธรรมที่แสดงทางแห่งกรรมดี ทางทำดี ทางแห่งกรรมที่เป็นกุศล กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความสุข ความเจริญหรือสุคติ เป็นวิถีทางแห่งชีวิตที่จะดำเนินไปอย่างถูกต้อง ทางกาย วาจา ใจ เป็นอริยธรรม ธรรมจรรยา สปัจริยธรรม สัมมาทิฏฐิระดับโลกียะ และเป็นที่มาของเบญจธรรม ในบาลีเรียกชื่อหลายอย่าง เช่นว่า ธรรมจரியบ้าง โสโฌยบ้าง อริยธรรมบ้าง อริยมรรคบ้าง สัทธรรมบ้าง สปัจริยธรรมบ้าง”

ในสาเลยยกสูตร^{๒๙} ได้อธิบายองค์ประกอบของกุศลกรรมบถ ๑๐ และอกุศลกรรมบถ ๑๐ ไว้ดังนี้ว่า

^{๒๘} ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, รายงานการวิจัย กัมมัฏฐานโบราณล้านนา, (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๙).

^{๒๙} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๘๓-๔๘๕.

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:- สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ลุถึงพราหมณคามชื่อสาละของชาวโกศล. พราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านสาละได้สดับข่าวว่า ท่านพระสมณโคดมศากยบุตร เสด็จออกจากศากยสกุล ทรงผนวชแล้ว เสด็จจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ลุถึงพราหมณคามชื่อสาละ กิตติศัพท์อันงามของท่านพระโคตมพระองค์นั้นขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึกไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกพระธรรม พระองค์ทรงทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์แล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตามทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง ก็การเห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปานนั้น ย่อมเป็นการดีดังนี้.

ครั้งนั้น พราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านสาละ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว บางพวกถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค บางพวกทูลปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค บางพวกประนมมือต่อพระผู้มีพระภาค บางพวกประกาศชื่อและโคตรในสำนักของพระผู้มีพระภาค บางพวกก็นั่งอยู่แล้วพากันนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้สัตว์บางพวกในโลกนี้เข้าถึงอบายทุกคติ วินิบาตและนรก เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้สัตว์บางพวกในโลกนี้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย สัตว์บางพวกในโลกนี้ เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต และนรก เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เพราะเหตุประพฤตินี้ไม่เรียบร้อย คือ ไม่ประพฤติธรรม ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย สัตว์บางพวกในโลกนี้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เพราะเหตุประพฤตินี้เรียบร้อย คือ ประพฤติธรรม.

พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นทูลว่า พวกข้าพระองค์ไม่ทราบเนื้อความอย่างพิสดารแห่งธรรม ที่พระโคตมตรัสโดยย่อ มิได้ทรงจำแนกความให้พิสดาร ขอพระโคตมผู้เจริญโปรดแสดงธรรมแก่พวกข้าพระองค์ โดยอาการที่พวกข้าพระองค์จะพึงรู้เนื้อความอย่างพิสดารแห่งธรรมที่พระโคตมผู้เจริญตรัสโดยย่อ มิได้ทรงจำแนกความให้พิสดารเกิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้นพวกท่านจงฟัง จงทำไว้ในใจให้ดี เราจักกล่าว.

พวกพราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านสาละทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว.

อกุศลกรรมบถ ๑๐

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ความประพฤติไม่เรียบร้อย คือ ความไม่ประพฤติธรรม ทางกาย มี ๓ อย่าง ทางวาจามี ๔ อย่าง ทางใจมี ๓ อย่าง.

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ความประพฤติไม่เรียบร้อย คือ ความไม่ประพฤติธรรมทางกาย ๓ อย่าง เป็นไฉน?

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ คือ เป็นคนเหี้ยมโหด มีมือเปื้อนเลือด พอใจในการประหารและการฆ่าไม่มีความละอาย ไม่ถึงความเอ็นดูในสัตว์ทั้งปวง.

เป็นผู้ถือเอาทรัพย์ที่เขามิได้ให้ คือ ลักทรัพย์เป็นอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจของบุคคลอื่นที่อยู่ในบ้าน หรือที่อยู่ในป่า ที่เจ้าของมิได้ให้ ซึ่งนับว่าเป็นขโมย.

เป็นผู้ประพฤติผิดในกามทั้งหลาย คือ ถึงความสมสู่ในพวกหญิงที่มารดา รักษา ที่บิดา รักษา ที่มารดาและบิดารักษา ที่พี่ชายรักษา ที่พี่สาวรักษา ที่ญาติรักษา ที่มีสามี ที่อิสฺรชนหวงห้าม ที่สุดแม้หญิงที่เขาคล้องแล้วด้วยพวงมาลัย (หญิงที่เขาหมั้นไว้)

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ความประพฤติไม่เรียบร้อย คือ ความประพฤติธรรมทางกาย ๓ อย่าง เป็นอย่างนี้แล.

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ก็ความประพฤติไม่เรียบร้อย คือ ความไม่ประพฤติธรรมทางวาจา ๔ อย่าง เป็นไฉน?

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กล่าวเท็จคือ ไปในที่ประชุมหรือไปในหมู่ชน หรือไปในท่ามกลางญาติ หรือไปในท่ามกลางขุนนาง หรือไปในท่ามกลางราชสกุล หรือถูกนำไปเป็นพยาน ถูกถามว่า แน่ะบุรุษผู้เจริญ เชิญเถิด ท่านรู้เรื่องใด ก็จงบอกเรื่องนั้น เขาเมื่อไม่รู้ก็บอกว่า รู้บ้าง เมื่อรู้บอกว่า ไม่รู้บ้าง เมื่อไม่เห็น ก็บอกว่า เห็นบ้าง เมื่อเห็นก็บอกว่า ไม่เห็นบ้าง เป็นผู้กล่าวคำเท็จทั้งรู้อยู่ เพราะเหตุตนบ้าง เพราะเหตุผู้อื่นบ้าง เพราะเหตุเห็นแก่สิ่งเล็กน้อยบ้าง.

เป็นผู้ส่อเสียด คือ ได้ฟังข้างนี้แล้ว นำไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายพวกข้างนี้บ้าง หรือฟังข้างโน้นแล้ว นำไปบอกข้างนี้ เพื่อทำลายพวกข้างโน้นบ้าง ยุพวาทที่พร้อมเพรียงกันให้แตกกันไปบ้าง ส่งเสริมพวกที่แตกกันบ้าง ส่งเสริมพวกที่แตกกันแล้วบ้าง ชอบใจในคนที่แตกกันเป็นพวก ยินดีในความแตกกันเป็นพวก ชื่นชมในพวกที่แตกกัน และกล่าววาจาที่ทำให้แตกกันเป็นพวก.

เป็นผู้มีวาจาหยาบ คือ กล่าววาจาที่เป็นโทษหยาบ อันเผ็ดร้อนแก่ผู้อื่น อันขัดใจผู้อื่นอันใกล้ต่อความโกรธ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบจิต.

เป็นผู้กล่าวคำเพ้อเจ้อ คือ พูดในเวลาไม่ควรพูด พูดเรื่องที่ไม่เป็นจริง พูดไม่เป็นประโยชน์ พูดไม่เป็นธรรม พูดไม่เป็นวินัย กล่าววาจาไม่มีหลักฐาน ไม่มีที่อ้าง ไม่มีที่สุด ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ โดยกาลไม่สมควร ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ความประพฤติไม่เรียบร้อย คือ ความไม่ประพฤติธรรมทางวาจา ๔ อย่างเป็นอย่างนี้แล.

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ก็ความประพฤติไม่เรียบร้อย คือ ความไม่ประพฤติธรรมทางใจ ๓ อย่าง เป็นไฉน?

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความโลภมาก คือ เพ่งเล็งทรัพย์อันเป็นอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจของผู้อื่นว่า ขอของผู้อื่นพึงเป็นของเราเถิด ดังนี้.

เป็นผู้มีจิตพยาบาท คือ มีความดำริในใจอันชั่วช้าว่า ขอสัตว์เหล่านี้จงถูกฆ่าบ้าง จงถูกทำลายบ้าง จงขาดสูญบ้าง อย่าได้มีแล้วบ้าง ดังนี้.

เป็นผู้มีความเห็นผิด คือ มีความเห็นวิปริตว่า ผลแห่งทานที่ให้แล้วไม่มี ผลแห่งการบูชาไม่มี ผลแห่งการเช่นสรวงไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้า ไม่มี มารดาไม่มี บิดาไม่มี สัตว์ทั้งหลายที่เป็นอุปาทิกะไม่มี สมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้ดำเนินชอบ ปฏิบัติชอบ ผู้ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วสั่งสอนให้ผู้อื่นรู้ไม่มีอยู่ในโลก ดังนี้

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ความประพฤติไม่เรียบร้อย คือ ความไม่ประพฤติธรรมทางใจ ๓ อย่าง เป็นอย่างนี้แล.

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย สัตว์บางพวกในโลกนี้ เข้าถึงอบายทุกติ วินิบาตและนรก เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เพราะเหตุประพฤติไม่เรียบร้อย คือ ไม่ประพฤติธรรมอย่างนี้แล. กุศลกรรมบถ ๑๐

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ความประพฤติเรียบร้อยคือความประพฤติธรรมทางกายมี ๓ อย่าง ทางวาจามี ๔ อย่าง ทางใจมี ๓ อย่าง.

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ก็ความประพฤติเรียบร้อย คือ ความประพฤติธรรมทางกาย ๓ อย่าง เป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดการฆ่าสัตว์ วางทัณฑะ วางศาดราเสียแล้ว มีความละอาย มีความเอ็นดู มีกรุณาหวังประโยชน์แก่กุลแก่สัตว์ทั้งปวงอยู่.

ละการถือเอาทรัพย์ที่เขามิได้ให้ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ไม่ลักทรัพย์เป็นอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจของผู้อื่น ที่อยู่ในบ้าน หรือที่อยู่ในป่า ที่เจ้าของมิได้ให้ ซึ่งนับว่าเป็นขโมย.

ละการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย คือ ไม่ถึงความสมสู่ในพวกหญิง ที่มารดารักษา ที่บิดารักษา ที่มารดาและบิดารักษา ที่พี่ชายรักษาที่พี่สาวรักษา ที่ญาติรักษา ที่มีสามี ที่อิสฺรชนหวงห้าม ที่สุดหญิงที่เขาคล้องแล้วด้วยพวงมาลัย

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ความประพฤติเรียบร้อย คือ ความประพฤติธรรมทางกาย ๓ อย่าง เป็นอย่างนี้แล.

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ก็ความประพฤติเรียบร้อย คือ ความประพฤติธรรมทางวาจา ๔ อย่าง เป็นไฉน?

บุคคลบางคนในโลกนี้ ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จไปในที่ประชุม หรือไปในหมู่ชน หรือไปในท่ามกลางญาติ หรือไปในท่ามกลางขุนนาง หรือไปในท่ามกลางราชสกุล หรือถูกนำไปเป็นพยาน ถูกถามว่า บุรุษผู้เจริญ เชิญเถิด ท่านรู้เรื่องใด ก็จงบอกเรื่องนั้น เขาเมื่อไม่รู้ก็บอกว่าไม่รู้ หรือเมื่อรู้ก็บอกว่า รู้ เมื่อไม่เห็นก็บอกว่า ไม่เห็น หรือเมื่อเห็นก็บอกว่า เห็น ไม่กล่าวเท็จทั้งรู้อยู่ เพราะเหตุตนบ้าง เพราะเหตุผู้อื่นบ้าง เพราะเหตุเห็นแก่สิ่งของเล็กน้อยบ้าง.

ละวาจาอันส่อเสียด เว้นขาดจากวาจาส่อเสียด คือได้ฟังข้างนี้แล้วไม่นำไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายพวกข้างนี้ หรือได้ฟังข้างโน้นแล้ว ไม่นำมาบอกข้างนี้ เพื่อทำลายพวกข้างโน้น สมานพวกที่แตกกันให้ดีขึ้นบ้าง ส่งเสริมพวกที่ติดกันให้สนิทสนมบ้าง ชอบใจพวกที่พร้อมเพรียงกัน ยินดีแล้วในพวกที่พร้อมเพรียงกัน ชื่นชมในพวกที่พร้อมเพรียงกัน และกล่าววาจาอันทำให้พร้อมเพรียงกัน.

ละวาจาหยาบ เว้นขาดจากวาจาหยาบ กล่าววาจาที่ไม่มีโทษ เพราะหุชวนให้รัก จับใจ เป็นของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่ ชอบใจ.

ละการพูดเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ พูดในเวลาที่ไม่ควรพูดตามความจริง พูดเรื่องที่เป็นประโยชน์ พูดเรื่องที่เป็นธรรม พูดเรื่องที่เป็นวินัยและกล่าววาจาเป็นหลักฐาน มีที่อ้างได้มีที่สุด ประกอบด้วยประโยชน์ โดยกาลอันควร

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ความประพฤดิเรียบร้อย คือความประพฤดิธรรมทางวาจา ๔ อย่าง เป็นอย่างนี้แล.

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ก็ความประพฤดิเรียบร้อย คือ ความประพฤดิธรรมทางใจ ๓ อย่าง เป็นไฉน?

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่มีความโลภมาก ไม่เพ่งเล็งทรัพย์ อันเป็นอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจของผู้อื่นว่า ขอของผู้อื่นพึงเป็นของเราเถิด ดังนี้.

เป็นผู้มีจิตไม่พยาบาท มีความดำริในใจไม่ชั่วช้าว่า ขอสัตว์เหล่านี้ จงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียนกัน ไม่มีทุกข์ มีแต่สุข รักษาตนเถิด ดังนี้.

เป็นผู้มีความเห็นชอบ คือมีความเห็นไม่วิปริตว่า ผลแห่งทานที่ให้แล้วมีอยู่ ผลแห่งการบูชา มีอยู่ ผลแห่งการเช่นสรวงมีอยู่ ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความดีและทำความชั่วมีอยู่ โลกนี้มีอยู่ โลกหน้ามีอยู่ มารดามีอยู่ บิดามีอยู่ สัตว์ทั้งหลายที่เป็นอุปปาติกะมีอยู่ สมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้ดำเนินชอบ ปฏิบัติชอบผู้ทำโลกนี้ และโลกหน้าให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนให้ผู้อื่นรู้ได้มีอยู่ในโลกนี้ ดังนี้

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ความประพฤดิเรียบร้อยคือความประพฤดิธรรมทางใจ ๓ อย่าง เป็นอย่างนี้แล.

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายบางพวกในโลกนี้ เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เพราะเหตุประพฤดิเรียบร้อย คือ ประพฤดิธรรมอย่างนี้แล.

ว่าด้วยผลแห่งความประพฤดิเรียบร้อย

เทวดาชั้นอัปมาณาภา ... ความเป็นพวกเทวดาชั้นอภัสสรา ... ความเป็นพวกเทวดาชั้นปริตตสุภา ... ความเป็นพวกเทวดาชั้นอัปมาณสุภา ... ความเป็นพวกเทวดาชั้นสุภิกิณหกะ ... ความเป็นพวกเทวดาชั้นเวหัพพะละ ... ความเป็นพวกเทวดาชั้นอวิหา ... ความเป็นพวกเทวดาชั้นอตัปปา ... ความเป็นพวกเทวดาชั้นสุทสสา ... ความเป็นพวกเทวดาชั้นสุทสสี ... ความเป็นพวกเทวดาชั้นอกนิฏฐะ ... ความเป็นพวกเทวดาผู้เข้าถึงอากาศาณัญญาตนภพ ... ความเป็นพวกเทวดาผู้เข้าถึงวิญญาณัญญาตนภพ ... ความเป็นพวกเทวดาผู้เข้าถึงอภิกัญญาตนภพ ... ความเป็นพวกเทวดาผู้เข้าถึงเนวสัญญาณาณัญญาตนภพ นั้นเป็นเพราะอะไร เป็นเพราะบุคคลนั้นเป็นผู้ประพฤติเรียบร้อย คือ เป็นผู้ประพฤติธรรมอย่างนั้นแหละ.

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ถ้าบุคคลผู้ประพฤติเรียบร้อย คือประพฤติธรรมพึงหวังว่า เราพึงทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ เพราะสิ้นอาสวะ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว เข้าถึงอยู่ในชาตินี้เกิด ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ บุคคลนั้นพึงทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะเพราะสิ้นอาสวะ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว เข้าถึงอยู่ในชาตินั้นนั่นเป็นเพราะเหตุอะไร เป็นเพราะบุคคลนั้นเป็นผู้ประพฤติเรียบร้อย คือ เป็นผู้ประพฤติธรรม อย่างนั้นแหละ.

ความเป็นผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พวกพราหมณ์และคฤหบดี ชาวบ้านสาละได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยเอนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำเปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีจักขุจักเห็นรูป ดังนี้ พวกข้าพระองค์นี้ ขอถึงพระโคตมผู้เจริญกับพระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่า เป็นสรณะ ขอพระโคตมผู้เจริญ จงทรงจำพวกข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไปฉะนี้แล.

ด้วยเหตุนี้ จึงสรุปได้ว่า ทางแห่งกุศล หรือกุศลกรรมบถ ๑๐ ประกอบด้วย ปาณาติปาตา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์) อทินนาทานา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์) กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม) มุสาวาทา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ) ปิสฺสุณาย วาจาเย เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการพูดส่อเสียด) ผรุสฺสาย วาจาเย เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการพูดคำหยาบ) สัมผัปปลาปา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ) อนภิชฌา (ความไม่เพ่งเล็งอยากได้ของของเขา) อพยาบาท (ความไม่คิดร้าย) และสัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ)

กุศลกรรมบถ ๑๐ จัดได้เป็น ๓ หมวด คือ กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ตรงข้ามกับกุศลกรรมบถ ๑๐ คือ อกุศลกรรมบถ ๑๐ แบ่งตามหมวดได้ ๓ หมวด คือ

๑. กายกรรม หมายถึง การกระทำที่แสดงออกด้วยกาย โดยอกุศลกรรมบถทางกายกรรม เรียกว่า กายทุจริต ๓ ประการ คือ

๑.๑ ปาณาติบาต หมายถึง การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต คือ การกระทำโดยเจตนาที่ทำให้สัตว์ที่มีชีวิต มีลมหายใจ และมีจิตวิญญาณถูกทำลายหรือตายไป เช่น การทุบตีให้ตายเพียงเพราะเห็นงูเข้าบ้าน

๑.๒ อทินนาทาน หมายถึง การลักทรัพย์ คือ การเอาสิ่งของของผู้อื่นมาด้วยอาการอันเป็นโจรที่ผู้อื่นไม่ยินยอมให้ เช่น เข้าไปลักทรัพย์ภายในบ้านที่เจ้าของไม่อยู่บ้าน

๑.๓ กาเมสุมิฉฉาจาร หมายถึง การประพฤตินิन्दทางกาม คือ การประพฤตินิन्दในการมีเพศสัมพันธ์กับชายต้องห้าม และหญิงต้องห้ามทั้งหลาย เช่น มีเพศสัมพันธ์กับภรรยาคนอื่น

๒. วจีกรรม หมายถึง การกระทำทางวาจาหรือกิริยา ไม่ว่าจะเป็นการพูดออกมา การเขียนบอก และการแสดงกิริยา อันหวังสื่อสารให้ผู้อื่นรับหรือเข้าใจตาม โดยอกุศลกรรมบถทางวจีกรรม เรียกว่า วจีทุจริต ๔ ประการ คือ

๒.๑ มุสาวาท หมายถึง การพูดปด คือ การพูดหรือการแสดงกิริยาทำทางอันทำให้ผู้อื่นหลงผิดหรือสำคัญผิดด้วยการมีเจตนา เช่น เพื่อนขอยืมเงิน แต่กลับตอบว่าไม่มี เพียงเพราะไม่อยากจะยืม ง่ายๆ ที่ตนเองมีเงินมากมาย

๒.๒ ปิสฺสนวาทา หมายถึง การพูดส่อเสียด ใ้ร้าย คือ การพูดเพียงเพื่อทำให้ผู้อื่นเกิดความชุ่นข้องหมองใจหรือให้เกิดความเข้าใจผิดหรือแตกแยกความสามัคคี เช่น กล่าวหาเพื่อนว่าลักทรัพย์ตนเองทั้งๆที่ไม่ใช่ความจริง

๒.๓ ผรุสวาทา หมายถึง การพูดคำหยาบ คือ การพูดคำที่ไม่สุภาพเพียงเพราะความโกรธอันทำให้ผู้อื่นเจ็บช้ำใจ เช่น ต่ำว่าด้วยคำหยาบ

๒.๔ สัมผัปปลาปะ หมายถึง การพูดเพ้อเจ้อ คือ การพูดด้วยการหาสาระไม่ได้ เชื่อถือไม่ได้ ไม่มีเหตุ และไม่มีผล เช่น พูดบอกคนอื่นว่าพรุ่งนี้จะเป็นวันสิ้นโลก

๓. มโนกรรม หมายถึง การกระทำทางใจอันเกิดจากความคิด ความเชื่อที่มีอยู่ในตน โดยอกุศลกรรมบถทางมโนกรรม เรียกว่า มโนทุจริต ๓ ประการ คือ

๓.๑ อภิชฌา หมายถึง ความโลภ คือ การอยากได้ทรัพย์ของคนอื่นด้วยการคิดกระทำในทางมิชอบ เช่น คิดลักทรัพย์ผู้อื่นเมื่อเขาไม่อยู่บ้าน

๓.๒ พยาบาท หมายถึง ความพยาบาท คือ การคิดที่จะกระทำให้ผู้อื่นมีความทุกข์ทรมานทางกาย และทางใจ เช่น คิดแก้แค้นคนที่เคยทำร้ายตนเอง

๓.๓ มิจฉาทิฏฐิ หมายถึง ความเห็นผิด คือ ความคิดเห็น ความเชื่อ อันผิดจากหลักธรรมอันดีงาม เช่น เห็นว่าการฆ่าคนจะช่วยล้างบาปได้

๒. วิเคราะห์กุศลกรรมบถ ๑๐ ในมหาวิบาก

กุศลกรรมบถ ๑๐ ในมหาวิบากปรากฏในตอนท้ายที่ระบุถึงผลกรรมของการกระทำ อกุศลกรรมบถ ๑๐ ดังว่า “...ดูรามหาราชและบริษัททั้งหลาย สัตต่า อันว่าสัตว์ตั้งหลายฝูงผะกอบ ด้วยอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ คือ (๑) กายทุจริตจะริตะ กระต่าผิตด้วย ๓ ประการ คือ ฆ่าสัตว์ ลัก เข้าของวัตถุแห่งท่านผู้อื่น และกระต่ากำเมสุมิจฉาจารย์ เหล้นจู้สู้วเมียแห่งท่านฯ (๒) วจีทุจริตจะริตะ กระต่าผิตด้วยวาจา ๘ ประการ คือ มุสาวาตา กล่าวกำจूरาย ปิสุณะวาจา กล่าวกำสนส่อ ผรุสะวาจา กล่าวกำหยาบจ่ากล้าแข็ง จาบุตตีพินแดงท่าน สัปะระวาจา กล่าวกำอันหาประโยชน์ได้ เป็นต้นว่า กำจ่มกำแข่งตีเตียนนินตาเล่าหน้าจ่าขวัญท่าน (๓) มโนทุจริตจะริตะ กระต่าผิตด้วยใจมี ๓ ประการ คือ อภิชชา โลกอำเอาเข้าของท่านเป็นต้นว่า โลกอำเอาเขตบ้านเรือนสวนไร่เนา เขตวัดอารามฝูงนี้ กันต่ายก็จักได้เกิดเป็นวอกเป็นก่างก็มีแลฯ...”

ผลกรรมจากการกระทำอกุศลกรรม ๑๐ ในมหาวิบาก ฉบับบุญคิด วัชศาสตร์ คือ การไป เกิดเป็นลิงเป็นค่าง ซึ่งต่างออกไปจากผลกรรมที่ปรากฏในมหาวิบากฉบับวัดศรีดอนชัย พ.ศ. ๒๓๘๗ ว่าจะไปเกิดในนรกที่เต็มไปด้วยเปลวไฟ และเต็มไปด้วยน้ำเหล็กน้ำทองแดง เมื่อตายจากนรกไปเกิด เป็นเปรต

ดังว่า “...อันว่าสัตตทั้งหลายฝูงใดประกอบด้วยอกุศลกัมม อันเปนบาปร้ายมี ๑๐ ประการ คือว่า กายทุจริตกมม อันกะทำผิตด้วยกายตนตัวมี ๓ ประการ คือว่า ฆ่าสัตว์หื้อต่าย ๑ ลักของท่าน อันมิวิญญาณ ๑ ประการ ๑ กะทำผิตด้วยกัมมเหล้นจู้สู้วเมียท่าน ๑

วจีทุจริตกมม กะทำผิตด้วยปากมี ๔ ประการคือว่า มุสาวาตา กล่าวคำจ่าลายหื้อท่าน ผู้อื่น ๑ ปิสุนาวาจา กล่าวคำสนส่อหื้อท่านผู้อื่นผิตกันซังกัน ๑ ผรุสะวาจา กล่าวคำหยาบจ่ากล้าแข็งจา ข่าหุตตีพินแดง จาคำราบบาปใหม่ซ่มhengเตงท่านหื้อเข้าอำนาจแห่งตน ขอดเวรหมายหมั้นแล สปุปรา จาจา กล่าวคำอันหาประโยชน์ปะได้ เป็นต้นว่า คำจ่มกำแข่งแลตีเตียนเล่าหน้าจาขวัญท่านผู้อื่นอัน หาโทษปะได้ ๑ กล่าวคำซบยั้งขอแลกกล่าวเหล้นตาง ๑

มโนทุจริตกมม กะทำผิตด้วยใจมี ๓ ประการ คือว่า อภิชชา โลก เอาเข้าของแห่งท่าน อันมิวิญญาณกัตี อันหาวิญญาณปะได้กัตี คือว่าของเลียงของคูมีจ้วแลควายปะได้ไก่หมูหมาเปนต์ัน แลอัน หาวิญญาณปะได้นั้น คือว่า โลกเอาเขตบ้านแดนนาแลโลกเอาเข้าของเงินค่าแห่งท่านมาเปนของตน แล้วยปลุกพีชชะลูกส้มของหวานกินตางเพิงใจนั้นแล พยาบาทวิหิสาวิตต คือว่าปีบเปียนท่านหื้อเปน ทุกข์ด้วยอาฆาตขอดเวร หมายหมั้นแลถ้อมิจฉาทิฎฐิอันผิตคลองธัมมอันดี คือว่าเปนกัมมเปนเวรมีสิบ ประการ เกิดด้วยทั้ง ๓ มีดังนี้แล

ดูรามหาราชะ อันว่าสัตตโลกอันกะทำบาปร้ายอันตถาคตะ หากเทศนามานี้แล พรมนา ทุกคตี นิริย อุปปนา อันว่าคนทั้งหลายฝูงนั้น คันว่าต่ายไฟแล้ว คัจักไฟเกิดในนรกอันตมไฟด้วย เปี้ยวไฟ แลตมไฟด้วยน้ำเหล็กน้ำทองแดงนั้นแล

ดูรามหาราชะ อันว่าจ่านารกทั้งหลายผู้นั้น เขาค็กระทำหื้อสัตนารกผู้นั้นมีความลำบาก มากนักหลายประการต่างๆ แล แล้วจ่านารกทั้งหลายค็ได้เข้าสัตนารกด้วยคำอันร้ายหลายประการ ต่างๆ แล ค็ธำรกั้มหื้อแก่สัตนารกนั้นหื้อได้เสวยทุกขเวทนามากนัก แล ค็กล่าวแก่สัตนารกว่า แก้ว ทั้ง ๓ ค็อว่า พระพุทธะเจ้า พระธัมมะเจ้า พระสังฆะเจ้า อันเปนที่จั้งที่เพ็งแก่คนแลเทวดาทั้งหลาย ค็ ตั้งอยู่ในเมืองคนแล สีลวนโต ปินทิปาโต อันว่านักปราชญ์ตมมีประญา ตนทรงสีล ๕ สีล ๘ สีลสิบ สีลสองร้อยชว ๗ แลจตุปริสุทธสีล ๔ ค็ตั้งอยู่ในเมืองคนแลตั้งถา มึงพ้อยบไฟเสพกับด้วยท่านผู้ รักษาสีลฟังธัมม์คำสอน แลมีใจคารวะครพอยำ หื้อบังเกิดผละบุญอันจักนำตนไฟเกิดในเมืองฟ้าแล นิพพาน อันเปน สุขสำราญนั้นชา ยามเมื่อมึงอยู่ในเมืองคน มึงเท่ากะทำบาบด้วยตนด้วยใจแล คันว่า จ่านารกหากคำรามตั้งอัน ค็ตีปาปกั้มวิบากค็บ่เสี้ยง ค็บ่ตายแล เท่าอยู่เสวยทุกขเวทนาในนารกที่นั้น เสี้ยง กาละอันนานนักแล

คันว่ากั้มวิบากเสี้ยงแล้ว จั้งตายแท้หั้นแล แล้วจั้งได้เกิดมาเปนเปรตถมเล่าแท้หั้นแล

ปุณ จ ปรี มหาราช บโโลก์เตจติสภัมลั เวทิกนิปิมหาราช ดูรา มหาราชะ อันว่าบุคคละยัง ชายทั้งหลายผู้ใดได้ประหมาทในกุสละบาบ ค็อว่าได้กะทำกุสละปาปกั้ม คันว่าตายจากภาวะอัน เปนคน ค็ได้ไฟเกิดในนารก แลคันว่าตายจากนารกแล้ว ค็จักไฟเกิดในวงสาอันเปนเปรตแล...”

ด้วยเหตุนี้เมื่อเปรียบเทียบกรรมและผลกรรมจากการประกอบอกุศลกรรมบถ ๑๐ ใน มหาวิบากฉบับบุญคิด วิชาศาสตร์ กับฉบับวัดศรีดอนชัย พบว่ามีความแตกต่างกัน โดยฉบับวัดศรีดอน ชัยมีเนื้อหาเช่นเดียวกับที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง ว่าผลกรรมคือตกนรก เมื่อพ้นจากนรกแล้วก็ไป เกิดเป็นเปรต ส่วนฉบับบุญคิด วิชาศาสตร์ ว่าตายแล้วไปเกิดเป็นแรงเป็นกา

ผลการวิจัยในส่วนเนื้อหามหาวิบากฉบับบุญคิด วิชาศาสตร์ ได้แสดงให้เห็นถึงเรื่องกรรม และผลของกรรม ซึ่งเป็นหลักคำสอนสำคัญหลักหนึ่งของพระพุทธศาสนา คนทั่วไปมักเข้าใจเรื่อง กรรมไม่ครบถ้วน ประการแรก ให้ความหมายของกรรมเพียงผลของการกระทำ มิได้หมายถึงการ กระทำ จึงมักมีคำพูดว่า ชาตินี้มีกรรม หรือ เราทำมาไม่ดีก็ต้องรับกรรมต่อไป หรือ สุดแล้วแต่กรรม เป็นต้น ประการต่อมา คนทั่วไปมักมองกรรมในแง่ผลร้ายมากกว่าผลดี คือ มีแต่กรรมชั่ว ทำให้มอง กรรมเป็นความทุกข์อย่างหนึ่ง และประการสุดท้าย คนมักมองกรรมเป็นเรื่องของอดีต เป็นกรรมจาก อดีต ไม่นึกถึงกรรมปัจจุบัน

ทว่าในมหาวิบาก ได้แสดงให้เห็นว่า กรรมนั้นเป็นเรื่องของการกระทำมากกว่าผลที่จะ ได้รับ แม้ทั้งสองจะเกี่ยวเนื่องกันอย่างแยกไม่ออก แต่เมื่อเข้าใจว่ากรรมคือการกระทำแล้ว จึงทำให้ สามารถเข้าใจต่อไปได้ว่า การกระทำนั้น มีทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล คือ กุศลกรรมบถ ๑๐ และ อกุศลกรรมบถ ๑๐ เมื่อการกระทำมีทั้งสองแง่มุมแล้ว ผลของการกระทำก็มีทั้งสองแง่มุมเช่นกัน ใน มหาวิบากได้แสดงถึงกรรมดีและกรรมชั่วของเศรษฐีไว้เช่นกัน ในขณะที่เศรษฐีร้องเรียกให้ผู้คนมาใส่ บาตรพระปัจเจกพุทธเจ้า แต่ตนเองไม่มีศรัทธา ซ้ำยังดูหมิ่นว่าข้าวที่ภรรยาใส่บาตรนั้น ไม่มีประโยชน์

แต่อย่างไร เพราะพระฉันแล้วจำวัดเท่านั้น กรรมดีที่เรียกร่องผู้คนให้มาใส่บาตรกับพระปัจเจกพุทธเจ้า ส่งผลให้เขาไปเกิดในสวรรค์ เสวยผลกรรมคืออยู่ ๗ ชาติ ก่อนลงมาเกิดเป็นเศรษฐี แต่กรรมชั่วที่ไม่มีศีลรัทธาในการใส่บาตร ส่งผลให้เขาไม่พึงพอใจในควมมีทรัพย์สมบัติในตอนที่เกิดเป็นเศรษฐี คือ มีเงิน มีข้าทาสบริวาร มีข้าวของดีๆ แต่ไม่ยอมใช้ข้าวของเหล่านั้น กรรมหรือการกระทำจึงมีทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว มิใช่มีเพียงกรรมชั่วอย่างเดียว หรือกรรมไม่ได้หมายถึงความทุกข์เพียงอย่างเดียว

เมื่อกรรมคือการกระทำแล้ว การกระทำนั้นก็มีทั้งที่เป็นการกระทำในอดีต และในปัจจุบัน เมื่อคนเข้าใจเช่นนี้แล้ว ก็มุ่งที่จะสร้างกรรมดีหรือทำลายยับยั้งกรรมชั่ว เพราะผลของกรรมในปัจจุบันก็จะส่งผลต่อกรรมในอดีตด้วยเช่นกัน อย่างกรรมที่เรียกว่าอโหสิกรรม คือ กรรมชู้ในอดีตถูกระงับไปเพราะกรรมใหม่ที่มีการอโหสิกรรม

เมื่อพิจารณาแล้ว พบว่าจุดประสงค์ที่พระพุทธองค์ทรงสอนเรื่องกรรมนั้น ก็มุ่งไปที่การสลายวรรณะในอินเดีย ขจัดความเชื่อถือและการปฏิบัติในการแบ่งชนชั้นของคนในสังคมอินเดีย เพราะคนเราไม่ได้เป็นคนถ้อยต่ำทราม เพียงเพราะชาติกำเนิด และก็ไม่ได้เป็นพราหมณ์ คนชั้นสูงเพราะชาติกำเนิด แต่เป็นคนทรามเพราะการกระทำ (กุศลกรรมหรืออกุศลกรรม) เป็นพราหมณ์ก็เพราะการกระทำ (กุศลกรรมหรืออกุศลกรรม) มีพุทธพจน์ในทำนองนี้อยู่เป็นจำนวนมากในพระไตรปิฎก อาทิในกัณณกัตถลสูตร^{๓๐} หรือในเอสุการีสสูตร^{๓๑} ที่พระอานนททรงอ้างพุทธพจน์เกี่ยวกับวรรณะสี่นั้น แสดงถึงระบบการคิดให้ธรรมเป็นใหญ่กว่าวรรณะ ดังว่า กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร ถ้ามีคุณธรรมแล้วก็ชื่อว่าเสมอกัน ดังว่าความจริงแม้ไฟทุกชนิด ก็เป็นไฟ มีเปลว มีสี มีแสงสว่าง และสามารถทำกิจที่ต้องทำด้วยไฟให้สำเร็จได้ทั้งหมดเช่นเดียวกัน พุทธพจน์ข้างต้น ได้ชี้ให้เห็นจุดหมายปลายทางในความพยายามสลายวรรณะของพระพุทธองค์ คือ ให้มองเห็นความจริงว่ามนุษย์มีความเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ธรรมที่จะนำออกจากระบบวรรณะได้อย่างเด็ดขาด คือ กุศลกรรมบถนั่นเอง

กุศลกรรมบถเป็นเรื่องของวิธีการปฏิบัติตนของคนทุกวรรณะ ไม่ว่าจะพราหมณ์เองก็ไม่ควรฆ่าสัตว์ ไม่ควรลักทรัพย์ ไม่ควรประพฤตินิดในกาม ไม่ควรพูดเท็จ ไม่ควรพูดส่อเสียด ไม่ควรพูดคำหยาบ ไม่ควรพูดเพ้อเจ้อ ไม่โลภอยากได้ของเขา ไม่พยาบาทปองร้าย และไม่เห็นผิด เช่นเดียวกับการปฏิบัติตนของวรรณะศูทร หากพราหมณ์ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ นิดในกาม พูดเท็จ โลภ โกรธ หลง ก็ไม่ต่างอะไรจากคนชั้นต่ำ แต่หากศูทรไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ผิดในกาม ไม่พูดเท็จ ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ก็เป็นพระอรียสงฆ์ได้

นอกจากเรื่องกรรมจะมีจุดประสงค์เพื่อให้คนมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับชนชั้นแล้วยังมีจุดประสงค์เพื่อให้คนมีความมุ่งมั่น พึ่งตนเอง และหวังผลสำเร็จด้วยการลงมือกระทำ มิใช่หวังผล

^{๓๐} ม.ม. (ไทย) ๑๓/ ๓๐๘/ ๔๖๕ - ๔๖๖.

^{๓๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/ ๔๔๔/ ๕๕๕ - ๕๕๗.

จากการบันดาลของเทพเจ้า ภูตผี เทวดา หรือ มิใช่หวังผลจากการช่วยเหลือของผู้อื่น คือ อย่าไปหวังพึ่งปัจจัยภายนอก เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่ยั่งยืน ไม่แน่นอน

ด้วยเหตุนี้เรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาจึงเป็นเรื่องสำคัญ และเรื่องสำคัญนี้ก็จะสะท้อนอยู่ในมหาวิบากฉบับล้านนาแล้ว

ทั้งนี้ในโลกปัจจุบันที่เป็นวัตถุนิยม การวัดค่าของคนหรือผลของการกระทำ ก็จะวัดจากวัตถุ วัดด้วยวัตถุ คือ คนที่มีบ้านหลังใหญ่ รถยนต์ ที่ดินจำนวนมาก หรือร่ำรวย ผู้คนมักมองว่าเป็นคนดี ยกย่องคนที่กระทำความผิดน้อยกว่าคนที่ครอบครองวัตถุจำนวนมาก การที่มีความคิดเช่นนี้ ก็เป็นอกุศลกรรมอย่างหนึ่ง คือ โลก อยากครอบครองวัตถุเป็นของตนเองนั่นเอง

๔.๒ วิเคราะห์คุณค่าคัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนา

๔.๒.๑ คุณค่าทางด้านศาสนา

คุณค่าทางด้านศาสนาปรากฏอยู่ในเนื้อหาของมหาวิบาก ที่กล่าวถึงเรื่องกรรมและผลของกรรม ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่สำคัญหลักหนึ่งของพระพุทธศาสนา

ในลัทธิมิชฌาทิฎฐิ ๓ ลัทธิ ที่เกี่ยวข้องกับกรรม ซึ่งให้ทัศนะเกี่ยวกับสุข ทุกข์และความ เป็นไปในชีวิตมนุษย์ ที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธนั้น มีดังนี้

๑. ปุพเพกตเหตุวาท การถือว่าสุขทุกข์ทั้งปวงเป็นเพราะกรรมเก่า (Past-action Determinism) เรียกสั้น ๆ ว่า “ปุพเพกตวาท”

๒. อีสสรนิมมานเหตุวาท - การถือว่าสุขทุกข์ทั้งปวง เป็นเพราะการบันดาลของเทพผู้ เป็นใหญ่ (Theistic Determinism) เรียกสั้น ๆ ว่า “อิศวรกรรมวาท”

๓. อเหตุปัจจัยวาท - การถือว่าสุขทุกข์ทั้งปวง เป็นไปสุดแต่โชคชะตาลอยๆ ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย (Indeterminism) หรือ (Accidentalism) เรียกสั้น ๆ ว่า “อเหตุวาท”

ปุพเพกตเหตุเป็นลัทธิของนิครนถ์ เห็นว่า สุขทุกข์หรืออย่างอื่นใดทั้งปวงที่บุคคลเสวย ล้วนมาจากกรรมที่ทำไว้ในปางก่อน การที่บุคคลจะไม่ต้องเสวยสิ่งเหล่านั้นตลอดไปก็เพราะกรรมเก่า หมดสิ้นไปด้วยตบะ ไม่สร้างกรรมใหม่ ก็จะไม่ถูกบังคับต่อไป ได้ชื่อว่าสิ้นกรรมเพราะสิ้นกรรมก็สิ้น ทุกข์ เพราะสิ้นทุกข์สิ้นเวทนา เพราะสิ้นเวทนาจึงเป็นอันว่าได้สลัดทุกข์หมดสิ้นแล้ว

จากความเห็นของลัทธินิครนถ์ข้างต้นนั้น เป็นทัศนะที่มองไปไกลจนสุดโต่งจนมองเห็น ความหมายของกรรมแต่ในแง่กรรมเก่า เป็นการสอนให้คนงอมืองอเท้ารอคอยกรรมเก่าว่าจะดลบันดาลให้เป็นไปอย่างไร ไม่คิดแก้ไขปรับปรุงตนเอง ถือว่าเป็นมิชฌาทิฎฐิตามมติของพุทธศาสนา แต่ มิได้หมายความว่า หลักคำสอนของพุทธศาสนาจะปฏิเสธกรรมเก่าแต่ถือว่ากรรมเก่าก็เป็นส่วนหนึ่งใน

กระบวนการแห่งเหตุปัจจัย คือ มันเป็นผลต่อปัจจุบัน ซึ่งไม่พ้นไปจากทฤษฎีที่ว่าสรรพสิ่งเกิดขึ้น เพราะมีเหตุปัจจัยที่อาศัยกันเกิด ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นโดยปราศจากเหตุ

อิสสรนิมมานเหตุวาท เห็นว่า สุขทุกข์เป็นผลมาจากการดลบันดาลของเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ สรรพสิ่งเป็นไปตามอำนาจการควบคุมของพระเจ้า ลัทธินี้เชื่อว่าการที่คนเราจะฆ่าสัตว์ลักทรัพย์ ประพฤติไม่ประเสริฐ กล่าวเท็จ ฯลฯ เป็นผู้มีความเห็นผิด ก็เพราะการดลบันดาลของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้า ทั้งสิ้น คำสอนทางพุทธศาสนาเห็นว่า การเห็นของกลุ่มที่ ๒ นี้ จัดเป็นมิจฉาทิฎฐิเช่นกัน เพราะพวกนี้ ทำลายคุณค่าทางศีลธรรมและจริยธรรมที่เกี่ยวกับกรรม โดยไปยึดเอาอำนาจนอกเหนือธรรมชาติมา เป็นตัวกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิต จึงฝากชีวิตไว้กับโชคชะตา คอยแต่การดลบันดาลของพระเจ้า พระพุทธองค์ทรงคัดค้านลัทธิอิสสรนิมมานเหตุวาทโดยตรัสแก่ภิกษุว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลมายึดเอาอาการบันดาลของพระเจ้าเป็นเจ้าเป็นสาระ ฉันทะก็ตีความพยายามที่ดีว่า “สิ่งนี้ควรทำ สิ่งนี้ไม่ควรทำ” ก็ยอมไม่มี ฯลฯ

ลัทธิเหตุปัจจัยวาท เป็นลัทธิที่เห็นว่า สิ่งทั้งปวงล้วนหาเหตุหาปัจจัยมิได้ การที่คนเราจะทำการฆ่า ทำการลักทรัพย์ ฯลฯ เป็นผู้มีความเห็นผิด ก็เป็นไปโดยหาเหตุปัจจัยมิได้ พุทธศาสนา เห็นว่า ลัทธิที่ ๓ นี้ ก็มีความเห็นสุดโต่งไปอีกข้างหนึ่งเป็นมิจฉาทิฎฐิ พระพุทธองค์ทรงคัดค้านลัทธินี้ ด้วยการตรัสแก่ภิกษุว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลมายึดเอาความไม่มีเหตุเป็นสาระ ฉันทะก็ตีความพยายามที่ดีว่า “สิ่งนี้ควรทำ สิ่งนี้ไม่ควรทำ” ก็ยอมไม่มี ฯลฯ

การนำเอาทัศนะของลัทธิทั้ง ๓ มากล่าว ก็เพื่อพิจารณาให้เห็นคำสอนเกี่ยวกับกรรมตาม ทัศนะของพุทธศาสนาได้เด่นชัดขึ้น กล่าวคือ พุทธศาสนาไม่เห็นด้วยที่จะนำเอากรรมเก่ามาเป็นสาระ จึงควรเข้าใจเรื่องกรรมเก่าเพียงเท่าที่มันจะเป็นตามกระบวนการของมันแล้วถือเอาประโยชน์จาก กรรมเก่าในแง่เป็นบทเรียน เป็นความหนักแน่นในเหตุผลอันหนึ่ง และไม่ให้เชื่ออย่างงมงายในเรื่อง อำนาจภายนอกที่อยู่เหนือธรรมชาติที่จะดลบันดาลความสุข ความทุกข์ เพราะเป็นเรื่องที่ขาดเหตุผล ทำตนให้ไร้คุณค่า คอยแต่จะพึ่งพาสิ่งที่ได้มาจากความคิดและความเห็นที่เลื่อนลอย พุทธศาสนามีได้ ปฏิเสธว่า อำนาจที่มาจากภายนอกไม่มี แต่มันมีจากเหตุปัจจัยที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของธรรมชาติ มิใช่ เงื่อนไขที่เลื่อนลอยที่อยู่นอกเหนือไปจากธรรมชาติ คนจะชั่วหรือจะดีมิใช่การดลบันดาลของสิ่งที่เป็น ปัจจัย หรือเงื่อนไขที่เลื่อนลอยนอกเหนือธรรมชาติ และในทัศนะของลัทธิเหตุปัจจัยวาท ก็เป็น มิจฉาทิฎฐิสุดโต่งอีกพวกหนึ่งตามมติของพุทธศาสนา เพราะปฏิเสธเหตุปัจจัยอย่างสิ้นเชิง สรรพสิ่ง เป็นไปโดยไม่มีเหตุปัจจัยนั้น ก็เป็นการปฏิเสธกฎแห่งเหตุผล เป็นการทำลายคุณค่าทางศีลธรรม และ จริยธรรมอย่างร้ายแรง เพราะการกระทำทั้งปวงจะไร้ความหมายโดยสิ้นเชิง ไม่มีบาป บุญ คุณ โทษ ใดๆ

ดังที่พระครูประภัสร์ธรรมรังษี^{๓๒} อธิบายถึงเนื้อหาสาระคำสอนของมหาวิบากว่าเพื่อเตือนสติไม่ควรกระทำ สิ่งที่ไม่ดีไม่งาม ที่จะติดตามไปสู่เบื้องหน้า เป็นบาปกรรมด่ามีดเคียว เป็นหนทางไปสู่ทางไม่ดีไม่งาม ให้คนมีสติ เตือนสติไม่ให้คนทำ เรื่องที่เป็นบาปเป็นกรรม เทศน์ให้กับคนเจ็บและคนตายไปแล้ว คนตายเก่าเนาเมิน กลัวเขาเป็นวิบากกรรม อาจจะมาในนิมิตฝัน ทุกข์ยากลำบากทรมาน ญาติพี่น้องก็เทศน์ธรรมมหาวิบาก คนเจ็บไข้ได้ป่วยใกล้จะตายก็นิยมเอาธรรมมหาวิบากไปเทศน์

เช่นเดียวกับที่พระครูอดุลสีกิตติ^{๓๓} อธิบายว่า มหาวิบากจะสอนในเรื่องของกรรม คือการกระทำของเรา เชื่อมโยงจากปัจจุบันกรรม ไปสู่อัตถิกรรม ในชาติก่อน อย่างที่เอามาแสดงนี้คือแสดงชาตินี้แต่ว่า แสดงการกระทำในชาติก่อน ว่าเศรษฐีนี้เมื่อชาติก่อนเป็นนายกมุฑพี เป็นชาติก่อนไปสอนในปัจจุบันนี้ เป็นเศรษฐีแต่กระทำเหมือนกับคนตึก เพราะกรรมในอดีต อยากจะกินก็กินด้วยน้ำตาข้าว จะไปไหนก็ใช้ยวดยานพาหนะอันเก่า จะนุ่งห่มก็นุ่งเสื้อผ้าปานผ้าป้อ จะไปข้างนอกก็หอบใบคาเป็นร่ม ใช้เหมือนกับคนทั่วไปใช้ไม่ได้ เป็นการกล่าวในปัจจุบันเชื่อมโยง บุพกรรมในอดีต เมื่อสมัยเป็นนายกมุฑพีนั้น เมื่อชาติก่อน มีการร้องบอกกล่าวให้ผู้อื่นทำทานแต่ตัวเองไม่มีจิตใจศรัทธา ถวายทาน จะเข้าป่าไปเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า มาบิณฑบาตมันก็ร้องป่าวว่าพระปัจเจกพุทธเจ้ามาบิณฑบาตใครมีอะไรก็หามาทำบุญใส่บาตร แต่ตัวเองไม่ทำด้วยตัวเอง ส่วนเมียมันกลับทำด้วยตัวเอง ใส่บาตรกับพระปัจเจกพุทธเจ้า พอมันออกป่ามาเจอ พระปัจเจกพุทธเจ้าซึ่งกลับจากบิณฑบาต มันก็เปิดฝาบาตรดู มันก็เห็นก้อนข้าวของเมียมันทำให้เกิดความกินแหนงเสียดาย ว่าข้าวนี้ถ้าตัวเองกินก็จะมิประโยชน์เอาให้คนใช้กินการงานก็จะเสร็จ แต่เอาให้พระปัจเจกพุทธเจ้านี้กินแล้ว นอนหลับเสียด้วยส่วนซีกแห่งบุญ เพียงร้องบอกเชิญชวน ให้ผู้อื่นมาทำบุญต่บาตรให้ทานนั้น มันจึงส่งผลให้เขาเป็นเศรษฐี มีข้าวของสมบัติมาก แต่ว่ามันบริโภคไม่ได้เพราะมันไม่ได้ให้ทาน ด้วยตัวเองอันนี้ก็เป็นการสอนให้ ดำรงชีวิต ของคนโบราณของเรา เราจะต้องเป็นผู้มีจิตใจศรัทธาด้วย แล้วก็ทำทานด้วยตัวเองด้วย ไม่ใช่เพียงแคไปบอกกล่าวแค่นั้น ถ้าจะกลับย้อนมาหา กลับกลายเป็นพระภิกษุสงฆ์เราปัจจุบันนี้ เช่นเดียวกัน พระสงฆ์มักจะประชาสัมพันธ์ให้ญาติโยม ทำบุญทำทานแต่ตัวเองไม่ค่อยจะทำบุญทำทานเพราะฉะนั้นเราจึงจะเห็นว่าพระบางรูป มีอะไรก็ฉันไม่ได้ กลายเป็นของบูดของเน่า อะไรก็ฉันไม่ได้เอาน้ำมะพร้าวมาผสมกินกับข้าว อันนี้ก็คือบุพกรรมของพระสงฆ์องค์เจ้า ความเห็นส่วนตัว แต่ชวนให้คนอื่นทำบุญแต่ตัวเองไม่ได้ทำบุญด้วยตัวเองเหมือนนายกมุฑพีในเรื่องมหาวิบากนี้ นี่ก็เป็นคำสอนที่เราจะนำมาสอนให้คนได้มีจิตใจเลื่อมใสทำบุญ ด้วยแล้วก็ ลงมือทำด้วย เพราะการทำบุญนั้นจะพร้อมด้วยเจตนา ๓ ประการ ปุพพเจตนาตั้งใจก่อน มุญจนเจตนา เจตนาขณะทำ และอปปราปรเจตนา

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระครูประภัสร์ธรรมรังษี, เจ้าคณะตำบลศรีภูมิ เขต ๓ วัดกุ้เต้า จ.เชียงใหม่, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระครูอดุลสีกิตติ, เจ้าคณะตำบลห้วยยา วัดธาตุคำ จ.เชียงใหม่, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

เจตนาภายหลังจากการทำ อย่างนายภุมพินไม่ได้ตั้งใจทำ ไม่ลงมือทำด้วย ส่วนอุปราคาปรเจตนา เกิดความกินแหนง ไม่ยินดีในวัตถุทานของเมียตัวเอง เพราะฉะนั้นเขาเห็นข้าวของในส่วนเสียบุญของเขา จึงไม่ได้กินไม่ได้ใช้ จะกินอะไรก็กินได้เท่าที่บุญที่เคยกระทำมา กินข้าวหัวเปลี่ยนข้าวหักที่ให้กาให้นก ต้มกิน น้ำผักดองกินเฉพาะน้ำ ผสมกับข้าวกินนี่เป็นคำสอนที่เราจะต้องไปพลิกแพลง มันเข้าสู่สังคมในยุคปัจจุบันอย่างไรบ้าง

ดุสิต ขวชาติ^{๓๔} ก็ให้ความเห็นไปในทำนองเดียวกันว่า เนื้อหาสาระที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวิบาก ได้รับผลของการกระทำ เป็นวิบากที่ทำให้เกิดความเดือดร้อน เรียกว่ามหาวิบากพอคนได้ยินได้ฟัง ก็ไม่กล้าทำความชั่วพยายามทำความดี ไม่กล้าทำความชั่วเพราะจะได้รับผลของกรรมที่ทำนั้น กลัวบาปกลัวกรรม

วิโรจน์ อินทนนท์^{๓๕} ให้ความเห็นเรื่องของคัมภีร์ธรรมมหาวิบากว่าเป็นความเชื่อ ซึ่งเราเชื่อว่าคนเรานั้นมัน มีวิบาก คำว่าวิบากคือผลจากการกระทำของเรามาตั้งแต่อดีต เพราะฉะนั้นเมื่อมันมีวิบากผลของมันก็ติดตาม มาถึงในปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือว่าคนที่ตายแล้วนี้ตายไปเป็นเปรต เป็นผี ตกหม้อนรก เพราะว่าการกระทำในอดีตที่ไม่ดี ได้ทำไว้ในอดีตจึงส่งผลให้เขาไปเกิด โดยเฉพาะไปเกิดในหม้อนรกหรือว่าเป็นมหาวิบาก อันใหญ่อันเป็นวิบากอันใหญ่อันหลวง เพราะฉะนั้นพูดถึงคุณค่าของคำภีร์อันนี้ในเวลาเอาไปใช้เทศน์แล้ว มันก็จะทำให้คนนั้นเกิดการกลัวกลัวที่จะตกหม้อนรก เพราะมันจะทำให้เป็นวิบากหลวง อันเป็นวิบากใหญ่อัน คนจะได้ทำแต่ความดีมากขึ้นเพราะฉะนั้นเมื่อเวลาเอาไปเทศน์ พระจะเอาไปเทศน์ในงานศพหรือ จริงๆแล้วเรื่องของความเชื่อของเรา เราเชื่อว่าในเวลาที่เราเอาธรรมมหาวิบากไปใช้เทศน์ ดวงวิญญาณของผู้ตายจะได้พ้นวิบากจากวิบากกรรมจะทำให้ได้ไปเกิดในทางที่ดี แต่ในความเป็นจริงแล้วมันอยู่ที่ เราเอาธรรมนี้ไปเทศน์ เนื่องจากว่าคน ที่มาในงานศพนั้นมันมีมากมายเราต้องการที่จะสอน ให้เขารู้ความหมายนี้เลยใช้เวลาอันนั้น เพื่อให้เขาอยู่ในศีลอยู่ในธรรมมากขึ้น ใช้ธรรมนี้เป็นสื่อให้ผู้ฟัง กลัวบาปกรรมแล้วทำแต่ความดี มีเทศน์ให้เพื่อคนอยู่ แต่เราก็พูดว่าคนตายนี้จะพ้นวิบากกรรม คือคนตายจะได้พ้นวิบากกรรมเลยเชื่อว่ามหาวิบาก ที่นี้คนบ้านเราคนเมืองเรานี้ มันมีความเชื่อมากกว่านั้นขึ้นไปอีก นั่นคือเรื่องของคนเจ็บ คนเจ็บคนป่วย โดยเฉพาะคนที่เจ็บป่วยเป็นพยาธิ เป็นพยาธิมาเป็นเวลายาวนาน เจ็บป่วยเป็นเวลานาน เราเชื่อว่าเป็นผลมาจากวิบากกรรม ที่ทำมาแล้วจากในอดีต ดังนั้นเพื่อที่จะให้ พ้นจากวิบากกรรมอันนั้น ก็เลยต้องฟังเทศน์มหาวิบากอันนี้เสีย ถ้าได้ฟังเทศน์มหาวิบากนี้แล้ว ก็จะได้หลุดพ้น พูดกันง่ายๆคือคนที่ เป็นพยาธิหนัก ตายก็ไม่ตายเสียที เอาพระมาเทศน์มหาวิบากให้ฟัง จนกระทั่งมีคำพูด

^{๓๔} สัมภาษณ์ ดุสิต ขวชาติ, ประธานชมรมปักขทีนล้านนาเชียงใหม่ บ้านเลขที่ ๙๖ ตำบลช้างม้อย อำเภอ เมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๓๕} สัมภาษณ์ วิโรจน์ อินทนนท์, คณะมนุษยศาสตร์ สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ที่ว่า ถ้ามันไม่หายก็ตาย นั่นคือเมื่อได้ไปฟังธรรมมหาวิบากนี้แล้ว ๓ วัน ๗ วันถ้าไม่ตาย ก็จะไม่หายจากความเจ็บไข้ได้ป่วย อันนี้เป็นความเชื่อของชาวล้านนา แต่หลักก็คือ บางคน คนเจ็บคนป่วยนี้ อยู่ในอาการที่ฟังไม่รู้เรื่องแล้ว เอาธรรมนี้ไปเทศน์ให้ฟังก็ คนเจ็บคนป่วยก็ฟังไม่รู้เรื่อง หลงลืมสติแล้วแต่มันก็กลายเป็นว่า คนอยู่ได้ฟัง แต่คนอยู่ก็ไม่ได้คิดว่า คำนี้เป็นคำสอน คิดอย่างเดียวคือเอาอานิสงส์ว่า อานิสงส์นี้จะทำให้ คนเจ็บป่วยนี้ ได้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บ หรือไม่เช่นนั้นก็จะได้พ้นจากวิบากกรรม นั่นก็คือ คนบ้านเรา นี้ จะเรียกผู้ตายว่าพ้นวิบากกรรม พ้นวิบากไปแล้ว ท่านตายไปแล้วเรียกว่า พ้นวิบากไปแล้ว จึงมีการเชื่อว่าถ้าเอาธรรมมหาวิบากมาเทศน์ให้ คนเจ็บคนป่วยฟัง ท่านจะได้พ้นวิบากกรรม นี่คือการเชื่อ ความเชื่ออย่างนี้ในเวลาที่ใช้เทศน์ บางครั้งก็ทูลทูลราย เจ็บป่วยทรมาณอยู่ อย่างนั้น พอเอาธรรมมหาวิบากไปเทศน์ปรากฏว่าตายในวันนั้น การเทศน์ธรรมเราก็เชื่อว่าในขณะที่เทศน์นั้น เทศน์จบแล้วปรากฏว่าคนป่วยตาย เขาพ้นวิบากกรรมแล้ว แต่บางคนก็ไม่เอา เหมือนกับไปแข่งให้ คนป่วยตาย เอาธรรมมหาวิบากมาเทศน์ให้พ่อแม่ฟัง ไปแข่งพ่อแม่ตายหรือ แต่ความเป็นจริงแล้วการเอาธรรมวิบากไปเทศน์ให้คนฟังเป็นคนไข้ที่มีอาการหนัก ไม่รู้สึกเนื้อตัว เจ็บป่วยด้วยโรคร้ายมานาน การเทศน์มหาวิบากจึงเป็นวิธีสุดท้าย ที่จะช่วยให้คนป่วย แต่ว่ามันมีอีกอย่างหนึ่ง ถ้าผู้ป่วยยังมีสติแล้วได้ฟังเทศน์ ไหว้พระรับศีลผู้ป่วยยังพอรู้ตัว ยกมือไหว้พระรับศีล ถ้าฟังธรรมแล้วจิตตามไปขณะที่พระเทศน์ เราก็เชื่อว่าถ้าเขาตายในขณะที่นั้น ในขณะที่พระเทศน์ให้ฟัง เรียกว่า จิตวิญญาณจะเข้าไปเกิดในทางที่ดี พ้นวิบากในภาวะชาตินี้แล้ว เขาจะเข้าไปเกิดในทางที่ดีในภพภวภาคหน้า เพราะว่าตอนตายเขาได้ฟังเทศน์จิตของเขา อยู่กับเสียงของธรรม มันก็จะกลายเป็นตัวนำทำให้จิตของผู้ป่วย คิดไปในทางที่ดี เมื่อคิดในทางที่ดีสุดก็เป็นที่หวังได้ อันนี้ก็เป็นการที่เรานิยมเอาไปใช้เทศน์ให้แก่ผู้ป่วยฟัง

สมพงษ์ ไชยดีศรีประพันธ์^{๓๖} อธิบายไปในทำนองเดียวกันว่ามหาวิบากให้สอนให้คนที่นับถือศาสนาพุทธไม่กล้าที่จะทำความชั่วสิ่งไม่ดี มีความเชื่อว่าการทำความชั่วทางกายวาจาใจแล้วจะเหมือนเศรษฐี ที่ปรากฏในธรรมมหาวิบากซึ่งได้รับความทุกข์เวทนา ความทุกข์ยากลำบากมีทรัพย์สมบัติแต่จะกินจะใช้ก็ไม่ได้ จะได้รับผลที่ไม่ดีอันเกิดจากการทำความชั่วของตน มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวล้านนาทำให้คนกลัวบาปกลัวกรรมอยู่ในศีลในธรรม ประพฤติชอบด้วยกายวาจาใจ

เช่นเดียวกับ สอน มนเทียน^{๓๗} ที่เชื่อว่า มหาวิบากมีคุณค่ามาก ทำให้คนกลัวบาปกลัวกรรม เป็นคติสอนใจให้บุคคลที่เคยได้ทำบาปทำกรรม ให้กลับมาประพฤติดีเป็นคนดี อยู่ในศีลอยู่ในธรรม พระอานนท์ทูลถามพระพุทธเจ้าเรื่องบุคคลทำไมเกิดมามีลักษณะแตกต่างกัน พระพุทธเจ้าทรงตอบพระอานนท์ ว่าแต่ละคนมีกรรมที่ทำมาในอดีตแตกต่างกัน จึงทำให้คนมีลักษณะแตกต่างกัน

^{๓๖} สัมภาษณ์ สมพงษ์ ไชยดีศรีประพันธ์, มัคทายกวัดเชียงมั่น, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๓๗} สัมภาษณ์ สอน มนเทียน, มัคทายกวัดลังกา, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ดังนั้นมหาวิบากนี้ จึงเป็นคัมภีร์ที่สะท้อนหลักคำสอนสำคัญของพุทธศาสนา คือ เรื่องกรรมและผลของกรรม

๔.๒.๒ คุณค่าทางด้านสังคม

คัมภีร์มหาวิบาก เป็นคัมภีร์ที่ชาวล้านนาเชื่อว่า หากนำมาเทศน์-สวดให้ผู้ป่วยหนักที่ใกล้ตายฟัง ก็จะทำให้ผลทำให้ผู้ป่วยหาย เพราะยังมีกรรมอยู่ หรือตายโดยไม่ทราบ เพราะหมดกรรมแล้ว ความเชื่อนี้ก่อให้เกิดประเพณีการเทศน์มหาวิบาก

มหาวิบากนิยมเทศน์ให้แก่คนป่วยหนัก ที่รักษาอย่างไรก็ไม่หาย เพราะกรรมวิบากมาตอบสนอง จะหายก็ไม่หาย จะตายก็ไม่ตาย จึงนิมนต์พระเทศน์ธรรมมหาวิบากให้ฟัง ทำให้คนป่วยที่ได้ฟังนั้นได้พ้นกรรมวิบาก ถ้าถึงที่ตายก็จะตายอย่างไม่ทราบ ถ้ากรรมยังไม่หมดก็จะหายจากการเจ็บป่วย จะได้อยู่ใช้กรรมต่อไป การปฏิบัติดังกล่าวทำให้คนที่หมดอายุไขก็จะตายในทันทีที่มีตายภายใน ๓ วันก็มี บางคนก็หายจากการเจ็บป่วยก็มี นั่นคือความเชื่ออย่างแน่นแฟ้นของคนล้านนาที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ดังที่พระครูประภัสร์ธรรมรังษี^{๓๘} อธิบายโอกาสที่พระสงฆ์จะได้เทศน์มหาวิบาก คือ ในยามที่คนป่วยหนัก มักจะนิมนต์ไปเทศน์ บางคนก็คืนกลับคืนมาหาย บางคนก็หลับตาลาโลกไปไม่ให้มีวิบากกรรมอันใดติดตามไป

หรือที่ดุษิต ขวชาติ^{๓๙} อธิบายว่า โอกาสที่พระสงฆ์จะได้เทศน์ธรรมมหาวิบาก เกิดขึ้นในโอกาสที่ว่าคนไม่สบาย ได้เฉพาะคนที่เจ็บไข้ได้ป่วยตายก็ไม่ตายหายก็ไม่หายนิมนต์พระมาเทศน์ไม่ใช่เทศน์ทั่วไป แต่ก็มีเทศน์ ในประเพณี เดือน ๑๒ เหนือที่อุทิศให้แก่ ผู้วายชนม์ อุทิศให้แก่บุพการี บางครั้งบุพการีเป็นคนที่ไม่สามารถทำบุญกุศลไว้ ก็ จะदानธรรมมหาวิบากเพราะอยู่ในธรรมทานหาผู้ตาย เทศน์ในงานศพก็ได้แต่ต้องดูคนที่ตาย ถ้าคนดีตายจะเทศน์ธรรมมหาวิบากก็ไม่สมควรดูคนนิมนต์เทศน์ด้วยเจาะจงหรือไม่ต้องดูให้เหมาะสมตามกาลเทศะดูความเหมาะสมในงานศพนี้บางคนฟังไม่รู้เรื่องคนไทยคนจีนต้องดูตามสถานการณ์ชุมชนบุคคล

พูนชัย ปันธิยะ อธิบายว่าคนล้านนานิยมให้คนเจ็บใกล้ตาย ได้ทำบุญโดยลูกหลานไปนิมนต์พระมาเทศน์มหาวิบากเพื่อให้ผู้ป่วยมีสติสัมปชัญญะได้ระลึกถึงกุศลกรรมและกุศลกรรมที่ตนได้ทำไว้ หรือเทศน์คัมภีร์กรรมวาจาเหมือนว่าผู้ป่วยได้อุปสมบท ถือเป็นบุญอันยิ่งใหญ่ จะช่วยใช้เขาพ้นเวรกรรมแล้วเสียชีวิตเร็วขึ้น ถ้ายังไม่สิ้นใจ ก็จะทำให้ญาติผู้ใหญ่หรือมีคณาจารย์นำดอกไม้ธูปเทียน ขอ

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระครูประภัสร์ธรรมรังษี, เจ้าคณะตำบลศรีภูมิ เขต ๓ วัดกุ้เต้า จ.เชียงใหม่, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๓๙} สัมภาษณ์ ดุษิต ขวชาติ, ประธานชมรมปักขทีนล้านนาเชียงใหม่ บ้านเลขที่ ๙๖ ตำบลช้างม้อย อำเภอ เมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

ขมาหรือสุมาแก้วเจ้าทั้งสาม คือ พระรัตนตรัย ที่ได้กระทำไม่ดี พุดจาจาบจ้วง หรือได้คิดไม่ดีเอาไว้ เกรงว่าจะเป็นบาปกรรมทางกายวาจาใจ เพื่อให้พระแก้วเจ้าได้อุดโทษ อโหสิกรรม เพื่อไม่ให้มีผลกรรมติดตามไปสู่ปรโลก และดวงวิญญาณผู้ตายจะได้หมดห่วงข้องอาลัย ไปสู่สุคติ ไม่ต้องกังวลอะไร การทำเช่นนี้เป็นตามความเชื่อเรื่องหลักกรรมในพุทธศาสนา เป็นความเชื่อที่มีเหตุผล แสดงให้เห็นว่าคนล้านนามีความเข้าใจในธรรมเรื่องกรรมและผลของกรรมอย่างลึกซึ้ง^{๔๐}

นอกจากนี้ ในการเทศน์-สวดในพิธีศพให้กับคนที่ตายด้วยโรคเรื้อรัง คือป่วยอยู่เป็นเวลานาน ชาวล้านนาก็เลือกที่จะเทศน์มหาวิบาก เพราะเชื่อว่ามีผลบันดาลให้วิบากอันหนักที่ต้องทนทรมานอยู่เป็นเวลานาน หมดไป หายไป ทำให้ผู้ตายไม่มีกรรมแล้ว

ดังที่พระครูอดุลสีกิตติ^{๔๑} อธิบายว่าธรรมมหาวิบากนี้ ส่วนมากในสมัยก่อน ไม่ใช่จะนิยมเทศน์เฉพาะให้คนเจ็บป่วยฟังเท่านั้น ในงานศพก็นิยมเช่นเดียวกัน เรียกว่างานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่คนตาย ช่วงเดือนสิบสองเป็ง ทำบุญอุทิศให้แก่บรรพบุรุษ งานศพสมัยก่อนนั้นไม่ใช่เทศน์แบบ ผูกเดี่ยวเหมือนในสมัยนี้ เรียกว่าการเทศน์แบบฝนแสนห่า เรียกว่าได้บุญแต่ไม่ได้กุศล ได้บุญก็คือว่าได้ถวายธรรมหลายเรื่อง คือเอาพระธรรมมานั่งเรียงกัน แจกธรรมองค์ละผูกในธรรมก็จะมี มาตา ปิตุ มหาวิบาก มาลัยโศคโลก มหามูลนิพพาน นิพพานสูตร แล้วเทศน์พร้อมกัน จะได้เฉพาะอาานิสงส์หรือบุญแต่ไม่ได้กุศลคือความความรู้ อนุเคราะห์ให้พระเณรทุกองค์สมัยก่อนงานศพไม่มีการสวดพระอภิธรรมเหมือนในปัจจุบันนี้ จะอนุเคราะห์ให้พระเณรทุกรูปเรียงรายกัน จะใช้ปัจจัย ๕ บาท ๑๐ บาท บางครั้งก็ไม่ต้องมีเครื่องกัณฑ์เทศน์ มีเฉพาะซองปัจจัย ใส่ซองปัจจัย ใส่สวยดอกวางไว้ในพานก็ประเคน ถ้าจะฟังเอาเรื่องบางทีก็ เจ้าอาวาสเป็นรูปแรกที่เทศน์ จะบอกให้พวกพระเณรเหล่านั้นเทศน์ต้นและท้าย ส่วนเจ้าอาวาสจะเทศน์ยาว ให้มันจบเนื้อความไป อันนี้เป็นพิธีกรรมเมื่อก่อนโบราณในงานศพในปัจจุบันเราได้ปรับเปลี่ยนเอาว่าวิธีนี้จะไม่ได้กุศล ความฉลาดจึงนิยมกันเทศน์หนึ่งผูกแล้วเอาพระอภิธรรมมาสวด อภิธรรมมาจากภาคกลาง ส่วนคนเมืองล้านนาจะสวดสিয়านั่งล้อมวงเหมือนกับสวดเบิกเนตร แล้วก็เทศน์ธรรมฝนแสนห่า ถ้าในวัดนั้นมีพระ ๑ รูปเณร ๕ รูปก็นิมนต์มา ๖ รูป ก็เอาธรรมมา ๖ ผูก จะเอาธรรมอะไรมาก็แล้วแต่ ทางอำเภอคอยสะเก็ดยังมีอยู่เช่นว่า นิมนต์ผมไปเทศน์ธรรมบรรยาย ก่อนที่จะเทศน์ธรรมบรรยาย ก็จะมีเทศน์ ๕ รูป เทศน์ธรรมเมื่อก่อน เพื่อที่จะให้พระเณรได้กัณฑ์ปัจจัย อนุเคราะห์พระเณร ในธรรมนั้นจะมีธรรมมหาวิบาก แต่ว่าจะให้ฟังแบบได้เนื้อหาสาระ จริงๆนั้นส่วนมากก็ มักจะเทศน์ในเวลาอุทิศส่วนกุศล เจาะจงเทศน์ธรรมมหาวิบาก หรือบางทีก็เขาเอาญาติเขาซึ่งเจ็บป่วยไปลงขอน เวลาตายแล้วขออนุญาตไปลงขอน เจ้าทรงก็จะบอกว่าให้ทานธรรมมหาวิบาก เพราะฉะนั้นเขาก็จะฟังใจว่า ถ้าได้ทานธรรมมหาวิบากก็จะได้พ้นวิบาก เวลาทำบุญ

^{๔๐} พูนชัย ปันนียะ, **ผญาล้านนา**, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๒๓๙.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระครูอดุลสีกิตติ, เจ้าคณะตำบลหายยา วัดธาตุคำ จ.เชียงใหม่, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ตันทาผีทุกครั้งก็จะตานธรรมมหาวิบาก หรือมาลัยโผดเพราะชื่อมาลัยโผดสกิดใจ พระมาลัยไปโผด วิญญาณให้พื้นที่ทุกข์ยากให้พราวจากที่ทุกข์ คืนแรกจัดเทศน์มาลัยโผด หากว่าดวงวิญญาณจะไปค้าง คาอยู่ที่ใดไปอยู่อบาย จะได้ไปโผดผายยังดวงวิญญาณมารับของกินของทาน บางครั้งก็จะเทศน์มหา วิบาก ให้พ้นวิบากกรรมเสีย บางคนก็ว่าไม่ต้องเทศน์ ก่อนตายก็เทศน์แล้วเอาธรรมอย่างอื่นมาเทศน์ ดีกว่า

หรือที่สมพงษ์ ไชยดีศรีประพันธ์^{๔๒} อธิบายว่า โอกาสที่ประสงค์จะได้เทศน์ธรรมมหา วิบาก คือใช้เทศน์ในเทศกาลเดือนสิบสองเป็ง อุทิศให้แก่บรรพชนญาติพี่น้องผู้ล่วงลับ นอกจากใช้ เทศน์ให้คนที่เจ็บไข้ได้ป่วยเป็นเวลายาวนาน รักษาไม่หายทำอะไรก็ไม่หาย จึงเอาธรรมมหาวิบากนี้ ไปเทศน์เพื่อที่จะให้หมดสิ้นเวรกรรม ถ้าอยู่ได้ก็จะมีอายุมันขวัญยืน ถ้าอยู่ไม่ได้ก็จะจากไปอย่างมีบุญ กุศล ไม่ต้องมารับความทรมานลำบาก

หรือที่วีโรจน์ อินทนนท์^{๔๓} ให้ความเห็นว่า โดยส่วนมากแล้วที่จริง เรานำธรรมมหาวิบาก ไปใช้เทศน์อยู่กันโดยตลอด แต่เนื่องจากความเชื่อที่มีมาในอดีต ว่าเป็นธรรมที่อุทิศให้แก่คนตายหรือ ว่าธรรมผีตาย ชาวล้านนาจะมีเซตธรรมของมันเรียกว่ากลุ่มของธรรม มหาวิบาก มาลัยโผด มูล นิพพาน เปตพลี อาณิสสส์ล้างคาบ อันนี้เป็นเซตกลุ่มของธรรมผีตาย ถ้าจะขึ้นบ้านใหม่เอาธรรมมหา วิบากมาเทศน์คนก็จะว่า ยังได้นี้ เอาธรรมอย่างนี้มาเทศน์ เจ้าของบ้านใกล้จะตายกานี้ ฉะนั้นในการ เทศน์ก็จะดูว่าโอกาสใดเวลาใด ถ้าเราไม่ถือสา มันก็สามารถเทศน์ได้ทุกขณะทุกเวลา เพียงแต่ว่าคติที่ เราได้สืบทอดกันมามันกลายเป็นอย่างนี้ ถ้าเอามาใช้ผิดที่ก็เป็นเรื่องเป็นราว ก็แล้วแต่โอกาสที่จะใช้ ถ้าขึ้นบ้านใหม่เอามหาวิบากไปเทศน์ก็เรียกว่าหนักแล้ว สิบชะตาเอามหาวิบาก ถ้าขึ้นบ้านใหม่ก็จะมี เซตกลุ่มของธรรมอย่างหนึ่ง โดยหลักแล้วก็คือสี่ธรรมเหล่านี้ให้คนทั้งหลายได้ฟัง

เช่นเดียวกับสอน มนเทียน^{๔๔} ที่คิดว่าเทศน์ได้ทุกขณะเวลา เพราะวาระธรรมคือคำสั่ง สอนของพระพุทธเจ้า ถ้าบุคคลที่มีจิตใจศรัทธาที่จะฟัง แสดงว่าบุคคลนั้นพร้อมที่จะรับฟังธรรมแล้ว

ด้วยเหตุนี้กลุ่มธรรมที่ใช้เทศน์ในงานศพ มีมหาวิบาก นิพพานสูตร เทวทูต ๕ มาลัยโผด โลก และอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์แทน แต่ละคัมภีร์มีรายละเอียดโดยสังเขปดังนี้

นิพพานสูตร มีเนื้อหากว่าถึงศีล ๕ และพรหมวิหาร ๔ ประกอบนิทานที่กล่าวถึงธิดา ของเศรษฐีสองคนพี่น้องที่บิดามารดาตายไปเกิดเป็นเปรต เพราะกระทำกุศล ธิดานั้นได้อุทิศคัมภีร์นิ พานสูตรไปให้บิดามารดาจึงพ้นจากเปรตวิสัย และผลบุญอันนี้ทำให้ธิดาทั้งสองเกิดเป็นภิกษุณีสมัย พุทธกาล

^{๔๒} สัมภาษณ์ สมพงษ์ ไชยดีศรีประพันธ์, มัคณายกวัดเชียงมัน, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๓} สัมภาษณ์ วีโรจน์ อินทนนท์, คณะมนุษยศาสตร์ สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๔๔} สัมภาษณ์ สอน มนเทียน, มัคณายกวัดลังกา, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

เทวทูต ๔ เป็นคัมภีร์ที่กล่าวถึงสภาวะของมนุษย์ในโลกใบนี้ ที่มีเกิด (เด็กอ่อน) แก่ (คนชรา) เจ็บ (คนต้องโทษ) และตาย (คนตาย) เช่นเดียวกัน

มาลัยโผดโลก กล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระมาลัยลงไปแสดงธรรมในนรก เพื่อโปรดสัตว์นรกทั้งหลาย เมื่อกลับมายังโลกมนุษย์ จึงบอกวิธีที่จะไม่ให้ตกนรก คือ การรักษาศีล ๕ เจริญเมตตาภาวนาอยู่เป็นนิจ

อภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ เนื้อหากล่าวถึงอวัยวะต่างๆ ของมนุษย์ว่าสร้างมาจากพระอภิธรรม เช่น ส (สังคณี) รวมจิตวิญญาณตั้งอยู่ท้องแม่ วิ (วิภังคะ) ทำให้เป็นต่อมน้ำใส เป็นต้น

แม้เนื้อหาของคัมภีร์ทั้ง ๕ คือ นิพพานสูตร เทวทูต ๕ มาลัยโผดโลก อภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ และมหาวิบากจะแตกต่างกัน ทว่าชาวล้านนาเชื่อว่าการเทศน์คัมภีร์ทั้งหมดจะช่วยให้ผู้ตายพ้นจากกรรมที่ทำไว้ได้

ในช่วงหนึ่งเดือนสุดท้ายของการเข้าพรรษา ในล้านนามีประเพณีการถวายทานให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ในช่วงนี้ก็จะมีการนิมนต์ชาวบ้านไปเทศน์ที่บ้าน เพื่ออุทิศบุญกุศลให้บรรพชน คัมภีร์ที่เลือกมาเทศน์เป็นคัมภีร์ชุดเดียวกับที่เทศน์ในงานศพ หนึ่งในนั้นคือ มหาวิบาก

พูนชัย ปันธิยะ^{๔๕} ให้ความเห็นถึงความสำคัญของพิธีกรรมในงานศพ ถือว่าเป็นพิธีที่สำคัญในล้านนาและถือว่าเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามประเพณีที่ทำสืบทอดกันมา ถ้าปฏิบัติข้ามขั้นตอนหรือไม่ถูกต้องผิดหลักประเพณีแล้ว เชื่อว่าจะทำให้ผู้เสียชีวิตไม่ได้รับบุญกุศล และทำให้ผู้ที่เป็นญาติพี่น้องที่เกี่ยวข้องกับผู้ตายได้รับสิ่งอันเป็นอัปมงคล เมื่อมีผู้เสียชีวิตในชุมชน คนในชุมชนจะมาร่วมช่วยเหลือกัน ยิ่งผู้ตายเป็นคนมีศีลธรรม ผู้มาช่วยงานก็มีจำนวนมาก ส่วนผู้ที่ตระหนี่ ไม่ชอบช่วยเหลือ ทำตัวผิดแผกจากคนในชุมชน เมื่อเสียชีวิตแล้ว คนที่มาช่วยงานจะมีจำนวนน้อย

การเทศน์มหาวิบากในงานศพ ทำให้ผู้ที่มีชีวิตได้ร่วมกระทำบุญให้กับผู้เสียชีวิตผ่านการเทศน์ ด้วยเชื่อว่าการเทศน์จะส่งผลานิสงส์ไปถึงผู้ตายได้ ทำให้หลุดพ้นจากทุกข์ ไปสู่ความสุข ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงการให้ความเคารพกับผู้เสียชีวิต ความมีน้ำใจของผู้มาร่วมงานและความมีส่วนร่วมของตนกับกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชน ทำให้เกิด ความเห็นอกเห็นใจกันในชุมชน ความสามัคคี ความเสียสละช่วยเหลือกัน ความมีมารยาทในการตั้งใจฟังธรรม และการเข้าใจชีวิตที่แท้จริงผ่านคำสอนเรื่องกรรมในมหาวิบาก

^{๔๕} พูนชัย ปันธิยะ, ภูมิผญาล้านนา, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๒๕๒.

พระครูประภัสร์ธรรมรังษี^{๔๖} อธิบายคุณค่าของมหาวิบากต่อสังคมตั้งว่า มหาวิบากได้ให้คติกับคนในสังคม ให้คติธรรมที่ดีที่งามของคนในสังคมล้านนาได้มาก เป็นหลักจิตหลักใจให้คนในล้านนาไทยเรานั้นละความชั่วร้ายดำ มุ่งทำความคุณงามและความดี จะไม่ได้รับวิบากกรรม

เช่นเดียวกับที่พระครูอดุลสีลภิต^{๔๗} ที่อธิบายว่า ธรรมมหาวิบากให้คติธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนที่อยู่ร่วมด้วยกัน พฤติกรรมเกี่ยวกับญาติพี่น้อง อยู่ร่วมด้วยกันเราก็จะต้อง มีจิตใจเอื้อเพื่อเอื้อแผ่แบ่งปัน ซึ่งกันและกัน ไม่มีจิตโลภ อย่างในเรื่องฆ่าลูกพี่ชายเพราะต้องการทรัพย์ เมื่อจิตโลภเกิดขึ้นศีลธรรมจึงหายไป เป็นพี่เป็นน้องก็ไม่คิดถึงแล้ว แต่กลัวว่าตัวเองจะไม่ได้ทรัพย์ เพราะฉะนั้นทำให้เกิดคติธรรมในการสร้าง ความรักสามัคคีกันในระหว่างญาติพี่น้อง มีความเอื้อเพื่อต่อกัน

ดุษิต ขวชาติ^{๔๘} คิดว่า ธรรมมหาวิบากสอนให้คนทำความดีละเว้นความชั่วเพราะในคัมภีร์บอกว่าทำความดีด้วยเจตนาดี ก็ได้รับผลบุญกุศล ถ้าทำความดีด้วยเจตนาไม่ดีก็ได้รับผลไม่ดี บางคนทำแบบเสียไม่ได้หรือไม่ตั้งใจทำ คนไหนทำคนนั้นได้ ธรรมเรื่องนี้ สอนให้คนในสังคมล้านนา ทำความดีทั้งตัวเอง และส่วนรวม

วิโรจน์ อินทนนท์^{๔๙} อธิบายว่าธรรมมหาวิบากแจ่มถึงเรื่องว่า คนที่ไม่ดีตายแล้วจะไปตกในนรก ดังนั้นถ้ามันเป็นลักษณะของคำสอนศาสนาเป็นลักษณะคำสอนอย่างหนึ่งในศาสนา นั่นคือพยายามที่จะให้คนได้ละชั่วทำดีอยู่ในศีลอยู่ในธรรม สอนให้คนทำความดี การที่จะทำให้คนทำความดีใช้ของเรื่องหม้อนรก มาเป็นสื่อตัวหนึ่ง คือนำมาเป็นสื่อให้เห็นว่าถ้าคนทำความดีจะได้ขึ้นไปสู่สวรรค์ ถ้าคนทำชั่วจะได้ไปตกในนรก แต่ว่าเมื่อพูดถึงเรื่องสวรรค์ ว่าได้ทำอย่างนั้นอย่างนั้นจะได้ไปเกิดบนสวรรค์ ฉะนั้นพูดกันง่าย ๆ คือการชักชวนให้คน อยู่ในทางที่ดี มันยากกว่าการชุกคน เช่นว่าอย่าไปทำอย่างนั้นนะ เวลาตายไปจะไปตกในนรก อย่างนั้นมันจะดีกว่า ทำให้คนกลัว คนจะกลัวมากกว่าเมื่อกลัวแล้วก็จะทำดี เพราะเขาบอกว่า มันไม่ดี ไม่ควรทำ พูดกันง่าย ๆ ก็คือชักชวนให้คน ละชั่วทำความดี การที่จะชวนให้คนทำดีมันเกิดขึ้นหลังจากที่คน ละความชั่วแล้ว ถ้ายังไม่ละความชั่ว ทำความดีก็ จะชั่วอยู่อย่างนั้นปะปนกัน แต่ถ้าว่าจะตกนรกนะเขาก็จะละ อันนี้เป็นวิธีการสอน เราจะได้เห็นคำสอนในคัมภีร์ ปรากฏเด่นชัดขึ้น ในเวลาที่คนตั้งใจฟัง แต่สำหรับคนที่ไม่ตั้งใจฟัง เมื่อพระเทศน์แล้วก็

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระครูประภัสร์ธรรมรังษี, เจ้าคณะตำบลศรีภูมิ เขต ๓ วัดคูเต่า จ.เชียงใหม่, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระครูอดุลสีลภิต, เจ้าคณะตำบลห้วยยา วัดธาตุคำ จ.เชียงใหม่, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๔๘} สัมภาษณ์ ดุษิต ขวชาติ, ประธานชมรมปกป้องพื้นล้านนาเชียงใหม่ บ้านเลขที่ ๙๖ ตำบลช้างม้อย อำเภอ เมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๙} สัมภาษณ์ วิโรจน์ อินทนนท์, คณะมนุษยศาสตร์ สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

จะต้องสรุป ให้เขาฟัง แต่การสรุปจะทำอย่างไร สรุปก่อนหรือหลัง เหมือนกับธรรมคาวที่ใช่เทศน์ช่วง พรรษา บางครั้งญาติโยมฟังก็ไม่รู้เรื่อง คนสมัยโบราณ ฟังธรรมอย่างน้อยอย่างเดียวก็ฟังรู้เรื่อง เพราะเขา ฟังจริงตั้งแต่สมัยนี้ ฟังรู้เรื่องบ้างไม่รู้เรื่องบ้าง ฉะนั้นจึงทำให้ไม่สนใจ เพราะฉะนั้นพระจึงต้องสรุปให้ ญาติโยมฟัง ก็จะได้รับรู้เรื่องของคัมภีร์มหาวิบาก อันนี้ก็เป็นวิธีการอันหนึ่ง

สมพงษ์ ไชยศิริประพันธ์^{๕๐} คิดว่า ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนในสังคมล้านนาในอดีตอยู่ รมเย็นเป็นสุข เพราะมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น ไม่มีการฆ่าฟันฟันแทง ไม่มีการลักเล็กขโมยน้อยไม่มีเรื่องเกี่ยวกับการประพาศุติผิดในกามลูกเมียของคนอื่น การกระทำชำเรา เด็กไม่มีในสมัยก่อน เพราะคนกลัวบาปกลัวกรรม ถ้าเราไปทำกับคนอื่นอย่างไร ลูกของเราจะได้รับ ผลอย่างนั้น ผลกรรมจะตกกับลูกของเรา ยกตัวอย่างในธรรมมหาวิบาก ถ้าทำสิ่งนี้จะได้รับผลในภพ ต่อไปอย่างนั้น

เช่นเดียวกับ สอน มนเทียน^{๕๑} ที่คิดว่า ธรรมมหาวิบาก เป็นหลักเป็นที่ตั้งให้คน เป็นแนว แบบอย่างให้คนกระทำความดี “ทำความดีไว้ โลกได้บุญหนา ความดีจักมาปกป้อง” การทำดีทำชั่วอยู่ที่ ตัวเราเอง การทำความดีและชั่วเปรียบเหมือนแมลง ๒ อย่าง แมลงวันกับแมลงผึ้งแมลงวัน เหมือนกับคนทำความชั่ว แมลงผึ้งเปรียบเหมือนกับคนทำความดี เราเอาสัตว์ ๒ ตัวนี้ใส่ในขวด เดียวกัน แมลงผึ้งบินไปสู่ของหอมส่วนแมลงวันบินไปสู่ของเหม็น อย่างคนใจบุญใจกุศลก็ชอบทำบุญ ทำทานงานกุศลผ้าป่า สร้างวัดสาธารณประโยชน์ ถึงแม้ว่าไม่มีเงินก็ใช้กำลังช่วยอันเป็นทานอย่างหนึ่ง ส่วนใจบาปแม้บ้านอยู่หน้าวัดก็ไม่เคยเข้าวัดทำบุญกุศล ชอบไปหาทางอบายมุข

ด้วยเหตุนี้ คุณค่าทางสังคมของคัมภีร์มหาวิบาก เกิดจากความเชื่อของชาวล้านนาที่มีต่อ คัมภีร์มหาวิบาก ว่าหากได้ฟังธรรมมหาวิบาก สามารถช่วยให้ผู้ป่วย หรือวิญญาณผู้ตาย พ้นไปจาก วิบากกรรมได้ และก่อให้เกิดประเพณีเกี่ยวกับความตายของชาวล้านนา ช่วยชี้แนวทางให้คนในสังคม เดินไปในทางที่ถูก คือ ทำดี ละชั่ว

๔.๒.๓ คุณค่าทางด้านภาษาและวรรณกรรมในล้านนา

คัมภีร์มหาวิบาก ฉบับบุญคิด วัชรศาสตร์ ใช้ภาษาไทยล้านนาเป็นตัวสื่อความหมาย ด้วย เหตุนี้ คุณค่าของคัมภีร์มหาวิบากนี้ จึงช่วยรักษาภาษาไทยล้านนาได้ แม้ว่าจะพิมพ์ด้วยตัวอักษรไทย กลาง เพื่อให้พระภิกษุล้านนาอ่านได้สะดวกขึ้นก็ตาม วิธีการเช่นนี้เป็นการช่วยรักษาการใช้ภาษา ล้านนาได้หนทางหนึ่งในภาวะที่การใช้ภาษาล้านนากำลังถูกกลืนเลื่อนไป

เดิมคัมภีร์โบราณล้านนาเป็นธรรมบาลาน ต่อมาบุญคิด วัชรศาสตร์ นำมาพิมพ์บน กระดาษ จึงเรียกธรรมกระดาษ เพื่อให้เกิดการเผยแพร่ไปในวงกว้าง เพราะบาลานเป็นวัสดุที่หายาก

^{๕๐} สัมภาษณ์ สมพงษ์ ไชยศิริประพันธ์, มัคทายกวัดเชียงใหม่, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๕๑} สัมภาษณ์ สอน มนเทียน, มัคทายกวัดลังกา, ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ทำยาก การจารลงใบลานมีต้นทุนสูง แต่การพิมพ์ในกระดาษมีต้นทุนที่ต่ำกว่า ทั้งบุญคิด วิชาศาสตร์ ยังเลือกใช้ตัวอักษรไทยกลางแทนอักษรธรรมล้านนาอย่างที่ปรากฏในธรรมใบลาน เนื่องจากความต้องการที่จะให้มีการใช้ธรรมกระดาษในวงกว้าง

บุญคิด วิชาศาสตร์ ให้สัมภาษณ์ไว้กับมติชน^{๕๒} เกี่ยวกับสถานการณ์การใช้ภาษาล้านนาในสมัยนั้นว่า “...ตอนนี้คนรุ่นหลังไม่ค่อยพูดภาษาล้านนากันแล้ว สาเหตุหนึ่งเนื่องจากภาษาของภาคกลางที่ปรากฏตามสื่อต่างๆ มีอิทธิพลสูงมาก ผมอยากให้คนรุ่นหลังสนใจมาพูดภาษาท้องถิ่นเพราะเป็นมรดกที่สะสมของคนรุ่นต่อรุ่น ถือว่าเป็นมรดกล้ำค่าของคนรุ่นหลัง เป็นความภาคภูมิใจ สมควรจะได้ร่ำเรียนศึกษา เรามีเอกสารปรากฏอยู่หอธรรม แต่ไม่ค่อยมีใครนำมาอ่านเสียตายความรู้

ผมเขียนหนังสือไว้หลายเล่ม โดยเฉพาะงานเขียนตำรา ภาษาและวรรณกรรมล้านนา เป็นหนังสือเพื่อการศึกษา เช่น แบบเรียนภาษาเมืองเหนือ ๖๕ ชั่วโมง สวดมนต์เมืองเหนือ, ภาษิตคำเมือง, ประเพณีเมืองเหนือ, คนเมือง, อู๋คำเมือง, นิยายเก้ากอง, ไก่น้อย, ดาววิ, นิยายไสเจ้า ไสเสีย ฯลฯ

นอกจากนี้ ยังทำสติ๊กเกอร์คำเมือง เพราะคิดว่าเป็นสื่อที่จะเข้าไปถึงชาวบ้าน และผมเองมีโรงพิมพ์ที่คิดค่าพิมพ์ในราคาต้นทุน ผลิตรออกมา ๕๗ แบบ ขยายแผ่นละ ๕ บาท บางอย่างฮือฮาเช่น "หลักหลวง" แปลว่า ดื้อที่สุด, จะไปปาก คำเหนือ แปลว่า อย่าพูดมาก, จะไปเยี่ยะ แปลว่า อย่าทำ, ใจดื้อ แปลว่า อัศจรรย์จริงๆ เป็นต้น...”

ธรรมกระดาษเรื่องมหาวิบาก ของบุญคิด วิชาศาสตร์ ก็เป็นธรรมอีกผูกหนึ่งที่พิมพ์ขึ้นมาเพื่อกระตุ้นการใช้ภาษาไทยล้านนาในปัจจุบัน

ส่วนเนื้อหาที่ปรากฏในมหาวิบากฉบับบุญคิด วิชาศาสตร์ ก็ได้ตัดทอน ปรับปรุง มาจากธรรมใบลาน เพื่อให้มีเนื้อหาที่สั้นลง เข้าใจได้ง่ายขึ้น และเหมาะสมกับเวลาไม่มากนัก ที่พระสงฆ์จะใช้เทศน์-สวด

แม้ว่าจะมีการลดทอนปรับปรุงเนื้อหา ทว่าความเชื่อของชาวล้านนาต่ออานิสงส์ของการฟังมหาวิบากก็ยังคงมีลักษณะเดิม คือ สามารถบันดาลให้ผู้ป่วย หายป่วยหากยังมีกรรม และตายทันทีโดยไม่ทรมาณหากหมดกรรมแล้ว หรือช่วยให้วิญญาณผู้ตายพ้นจากกรรมได้

คุณค่าของมหาวิบากทางด้านภาษา คือ ช่วยรักษาการใช้ภาษาไทยล้านนา

คุณค่าของมหาวิบากวรรณกรรมในล้านนา คือ การพัฒนาเนื้อหาวรรณกรรมมหาวิบากให้สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน

^{๕๒} บุญคิด วิชาศาสตร์, สถานการณ์การใช้ภาษาล้านนาในอดีต, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.sl.ac.th/html_edu/cgi-bin. [๖ ตุลาคม ๒๕๖๐].

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ พัฒนาการและความเป็นมาของคัมภีร์มหาวิปากในล้านนา

คำว่า “วิปาก” หรือ “วิปากา” หมายถึง ผลเกิดเพราะกรรมดีและกรรมชั่ว ในฉบับบุญญาคิด วัชรศาสตร์ หมายถึง แสดงผลการกระทำของเศรษฐีผู้หนึ่งที่ไม่มีบุตร ดังที่ปรากฏใน ทุติยอพุทธกสูตร

คัมภีร์มหาวิปาก ฉบับบุญญาคิด วัชรศาสตร์ พัฒนามาจากทุติยอพุทธกสูตร และจุฬามณีวิภังคสูตรในพระไตรปิฎก กล่าวถึงเรื่องกรรม โดยยกเรื่องเศรษฐีไม่มีบุตรในทุติยอพุทธกสูตรเป็นเรื่องหลักและอธิบายหลักกรรมเพิ่มเติมในจุฬามณีวิภังคสูตร สำหรับใบลานมหาวิปากฉบับที่เก่าที่สุดเท่าที่สำรวจพบ จารใน พ.ศ. ๒๓๙๕ ฉบับที่ใหม่ที่สุด พ.ศ. ๒๕๒๐ โดยพบคัมภีร์ในช่วง พ.ศ. ๒๔๐๐-๒๕๐๐ เป็นปริมาณมาก สำหรับลานกระดาษของบุญญาคิด วัชรศาสตร์ ผลิตขึ้นในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๐ ใช้มากระทั่งปัจจุบัน

๕.๑.๒ เนื้อหาสาระคัมภีร์มหาวิปาก

คัมภีร์มหาวิปากที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ลานกระดาษมหาวิปาก ฉบับบุญญาคิด วัชรศาสตร์ มีเนื้อหาสาระแบ่งเป็น ๓ ช่วง ได้แก่

๑. นิทานวณะ เป็นข้อความเบื้องต้นของคัมภีร์ แสดงความนอบน้อมแด่พระพุทธเจ้า ด้วยบทคาถาว่า “นโม ตัสสัสตฤฯ อิตัง สัตถา สาวัตถิยัง วิหารันโต อะปุตตะกัง นามะ เสฏฐีกาละมาริ ตัง อารัพพะ กะเถสิฯ สาธะโว ดุราสัปปุริสะตังหลาย สัตถา อันว่าสัพพัญญูพระพุทธเจ้า ต้นเป็นครูแก้ว แก่โลกตั้งสาม เตียนยอมสั่งสอนสัตตะโลกตั้งหลายใจๆ พระจึงได้ชื่อว่าสัตถา พระก็สถิตสำราญอยู่ในป่าเชตวันอาราม อันมีที่จิมไกล่เวียงสาวัตถิ ราจะธานีก็มีแลฯ

๒. เนื้อหาคัมภีร์ อยู่ในช่วงกลาง ประกอบด้วยการปรารภเหตุซึ่งพระพุทธเจ้าจะได้แสดงธรรมกับพระเจ้าปเสนทิโกศล เหตุนั้น คือ การที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลถามถึงชีวิตเศรษฐีผู้หนึ่งในเมืองสาวัตถิ ที่แม้จะร่ำรวยแต่ยังพึงพอใจในการใช้ชีวิตอย่างอัตคัด พระพุทธองค์จึงทรงแสดงเหตุแห่งบุญกรรมวิปากของเศรษฐี ว่าชาติก่อนเศรษฐีผู้นี้พบเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้ามาบิณฑบาตในหมู่บ้าน จึงป่าวประกาศให้คนในหมู่บ้านรู้ แต่ตนไม่สนใจกลับเข้าไปหากินต่อ ข้าเมื่อภรรยาเศรษฐี

ออกไปตักบาตรก็เกิดความไม่พอใจ ไปเปิดฝาบาตรพระปัจเจกพุทธเจ้าดู เห็นอาหารมากมายก็กล่าวว่าไม่มีประโยชน์อะไรถ้าจะให้พระ เพราะพระฉันแล้วก็นอน น่าจะให้ตนเองหรือคนงานกินดีกว่า อีกอย่างหนึ่งเศรษฐีผู้นี้ยังได้ฆ่าลูกของพี่ชายที่ออกบวช เพราะเกรงว่าหากโตขึ้นมาจะกล่าวหาว่าสมบัติที่พี่ชายยกให้เป็นของตน

ด้วยการกระทำ ส่งผลให้เศรษฐีได้เกิดในสวรรค์ และลงมาเกิดมาเป็นเศรษฐีในโลกมนุษย์ เพราะปาวประกาศอบบุญ แต่ด้วยกรรมที่ตีเตียนพระปัจเจกพุทธเจ้าทำให้ไม่สามารถใช้จ่ายเงินทองของตนได้ ส่วนการฆ่าลูกของพี่ชายทำให้ตนไม่มีลูกสืบสกุล และเมื่อตายแล้วก็ต้องตกนรก พ้นจากนรกก็ไปเป็นเปรต

จากนั้นพระพุทธองค์จึงเทศนาเรื่องผลของการประกอบอกุศลกรรมบถ ๑๐ คือ ทำให้เกิดเป็นแร้งเป็นกา และเทศน์เรื่องกรรมที่จะทำให้เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานอื่นในตอนท้าย

๓. นิคมวณะในช่วงท้ายคัมภีร์ แสดงนัยสำคัญว่าเนื้อหาของคัมภีร์มหาวิบากนี้ ได้จากพระไตรปิฎก

๕.๑.๓ วิเคราะห์คตินิยมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนา

คตินิยมของคัมภีร์มหาวิบากฉบับบุญคิด วัชรศาสตร์ คือ เรื่องกรรมและผลของกรรมเป็นหลัก ได้แก่

๑. การไม่ยินดีในการใส่บาตร ผลคือ ไม่สามารถใช้จ่ายเงินทอง และใช้ชีวิตอย่างสุขสบายท่ามกลางเงินทองที่ครอบครอง

๒. การได้ร้องเรียกให้ผู้คนมาใส่บาตรพระปัจเจกพุทธเจ้า ผลคือ ตายไปได้ไปเกิดบนสวรรค์ ๗ ชาติ แล้วจึงมาเกิดเป็นเศรษฐี

๓. การฆ่าบุตรชายของพี่ชาย ผล คือ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็ไม่มีบุตรสืบสกุล ตายไปตกนรก เมื่อพ้นจากนรกก็เป็นเปรต

๔. กระทำอกุศลกรรม ๑๐ ประการ ผล คือ เมื่อตายไปเกิดเป็นลิงเป็นค่าง

๕. ปากกล้าคางแข็ง ถ่มน้ำลาย ผล คือ เมื่อตายไปเกิดเป็นแร้งเป็นกา

๖. ไม่มีเมตตากับสัตว์ที่มีคุณ เช่น ช้างม้าวัวควาย ผล คือ เมื่อตายไปเกิดเป็นตะขาบแมลงป่อง เสือ หมี

๗. ยามให้ทานเกิดความโมโห ผล คือ เมื่อตายไปจะเกิดในตระกูลครุฑ นาค

๘. มีคำสามทวน ไม่รู้จักคุณพ่อคุณแม่ และประมาทในแก้วทั้งสาม ผล คือ เมื่อตายไปเกิดเป็นสุนัข

คุณค่าของคัมภีร์มหาวิบากฉบับบุญคิด วัชรศาสตร์ คือ การสะท้อนคุณค่าทางศาสนา ในการรักษา เผยแพร่ หลักคำสอนสำคัญของพุทธศาสนา คือ เรื่องกรรมและผลของกรรมแล้ว คัมภีร์

มหาวิบาก ยังสะท้อนคุณค่าทางสังคมของชาวล้านนาด้วย คุณค่าทางสังคมนี้เกิดจากความเชื่อของชาวล้านนาที่มีต่อคัมภีร์มหาวิบาก ว่าหากได้ฟังธรรมมหาวิบาก สามารถช่วยให้ผู้ป่วย หรือวิญญานผู้ตาย พ้นไปจากวิบากกรรมได้ อันก่อให้เกิดประเพณีเกี่ยวกับความตายของชาวล้านนา คุณค่าของมหาวิบากทางด้านภาษา คือ ช่วยรักษาการใช้ภาษาไทยล้านนา และคุณค่าของมหาวิบากวรรณกรรมในล้านนา คือ การพัฒนาเนื้อหาวรรณกรรมมหาวิบากให้สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน

๕.๒ อภิปรายผล

ผลการวิจัยในส่วนเนื้อหามหาวิบากฉบับบุญญิต วัชรศาสตร์ ได้แสดงให้เห็นถึงเรื่องกรรมและผลของกรรม ซึ่งเป็นหลักคำสอนสำคัญหลักหนึ่งของพระพุทธศาสนา

คนทั่วไปมักเข้าใจเรื่องกรรมไม่ครบถ้วน ประการแรก ให้ความหมายของกรรมเพียงผลของการกระทำ มิได้หมายถึงการกระทำ จึงมักมีคำพูดว่า ชาตินี้มีกรรม หรือ เราทำมาไม่ดีก็ต้องรับกรรมต่อไป หรือ สุดแล้วแต่กรรม เป็นต้น ประการต่อมา คนทั่วไปมักมองกรรมในแง่ผลร้ายมากกว่าผลดี คือ มีแต่กรรมชั่ว ทำให้มองกรรมเป็นความทุกข์อย่างหนึ่ง และประการสุดท้าย คนมักมองกรรมเป็นเรื่องของอดีต เป็นกรรมจากอดีต ไม่นึกถึงกรรมปัจจุบัน

ทว่าในมหาวิบาก ได้แสดงให้เห็นว่า กรรมนั้นเป็นเรื่องของการกระทำมากกว่าผลที่จะได้รับ แม้ทั้งสองจะเกี่ยวเนื่องกันอย่างแยกไม่ออก แต่เมื่อเข้าใจว่ากรรมคือการกระทำแล้ว จึงทำให้สามารถเข้าใจต่อไปได้ว่า การกระทำนั้น มีทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล คือ กุศลกรรมบถ ๑๐ และอกุศลกรรมบถ ๑๐ เมื่อการกระทำมีทั้งสองแง่มุมแล้ว ผลของการกระทำก็มีทั้งสองแง่มุมเช่นกัน ในมหาวิบากได้แสดงถึงกรรมดีและกรรมชั่วของเศรษฐีไว้เช่นกัน ในขณะที่เศรษฐีร้องเรียกให้ผู้คนมาใส่บาตรพระปัจเจกพุทธเจ้า แต่ตนเองไม่มีศรัทธา ซ้ำยังดูหมิ่นว่าข้าวที่ภรรยาใส่บาตรนั้น ไม่มีประโยชน์แต่อย่างใด เพราะพระฉันแล้วจำวัดเท่านั้น กรรมดีที่เรียกร้องผู้คนให้มาใส่บาตรกับพระปัจเจกพุทธเจ้า ส่งผลให้เขาไปเกิดในสวรรค์ เสวยผลกรรมคืออยู่ ๗ชาติ ก่อนลงมาเกิดเป็นเศรษฐี แต่กรรมชั่วที่ไม่มีศรัทธาในการใส่บาตร ส่งผลให้เขาไม่พึงพอใจในความมีทรัพย์สมบัติในตอนที่เกิดเป็นเศรษฐี คือ มีเงิน มีข้าทาสบริวาร มีข้าวของดีๆ แต่ไม่ยอมใช้ข้าวของเหล่านั้น กรรมหรือการกระทำจึงมีทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว มิใช่มีเพียงกรรมชั่วอย่างเดียว หรือกรรมไม่ได้หมายถึงความทุกข์เพียงอย่างเดียว

เมื่อกรรมคือการกระทำแล้ว การกระทำนั้นก็มีทั้งที่เป็นการกระทำในอดีต และในปัจจุบัน เมื่อคนเข้าใจเช่นนี้แล้ว ก็มุ่งที่จะสร้างกรรมดีหรือทำลายยับยั้งกรรมชั่ว เพราะผลของกรรมในปัจจุบันก็จะส่งผลต่อกรรมในอดีตด้วยเช่นกัน อย่างกรรมที่เรียกว่าอโหสิกรรม คือ กรรมชู้ในอดีตถูกระงับไปเพราะกรรมใหม่ที่มีการอโหสิกรรม

เมื่อพิจารณาแล้ว พบว่าจุดประสงค์ที่พระพุทธองค์ทรงสอนเรื่องกรรมนั้น ก็มุ่งไปที่การสลายวาระในอินเดีย ขจัดความเชื่อถือและการปฏิบัติในการแบ่งชนชั้นของคนในสังคมอินเดีย

เพราะคนเราไม่ได้เป็นคนถ้อยต่ำทราม เพียงเพราะชาติกำเนิด และก็ไม่ได้เป็นพราหมณ์ คนชั้นสูง เพราะชาติกำเนิด แต่เป็นคนทรามเพราะการกระทำ (กุศลกรรมหรืออกุศลกรรม) เป็นพราหมณ์ก็ เพราะการกระทำ (กุศลกรรมหรืออกุศลกรรม) มีพุทธพจน์ในทำนองนี้อยู่เป็นจำนวนมากใน พระไตรปิฎก อาทิในกัณณกัถลสูตร^๑ หรือในเอสுகารีสสูตร^๒ ที่พระอานนท์ทรงอ้างพุทธพจน์เกี่ยวกับ วรรณะสี่นั้น แสดงถึงระบบการคิดให้ธรรมเป็นใหญ่กว่าวรรณะ ดังว่า กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และ ศูทร ถ้ามีคุณธรรมแล้วก็ชื่อว่าเสมอกัน ดังว่าความจริงแม้ไฟทุกชนิด ก็เป็นไฟ มีเปลว มีสี มีแสงสว่าง และสามารถทำกิจที่ต้องทำด้วยไฟให้สำเร็จได้ทั้งหมดเช่นเดียวกัน พุทธพจน์ข้างต้น ได้ชี้ให้เห็น จุดหมายปลายทางในความพยายามสลายวรรณะของพระพุทธองค์ คือ ให้มองเห็นความจริงว่ามนุษย์ มีความเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ธรรมที่จะนำออกจากระบบวรรณะได้อย่างเด็ดขาด คือ กุศล กรรมบถนั่นเอง

กุศลกรรมบถเป็นเรื่องของวิธีการปฏิบัติตนของคนทุกระดับ ไม่ว่าจะพราหมณ์เองก็ไม่ควร ฆ่าสัตว์ ไม่ควรลักทรัพย์ ไม่ควรประพฤติผิดในกาม ไม่ควรพูดเท็จ ไม่ควรพูดส่อเสียด ไม่ควรพูดคำ หยาบ ไม่ควรพูดเพื่อจ้อ ไม่โลภอยากได้ของเขา ไม่พยาบาทปองร้าย และไม่เห็นผิด เช่นเดียวกับการ ปฏิบัติตนของวรรณะศูทร หากพราหมณ์ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ผิดในกาม พูดเท็จ โลก โกรธ หลง ก็ไม่ต่าง อะไรจากคนชั้นต่ำ แต่หากศูทรไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ผิดในกาม ไม่พูดเท็จ ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ก็เป็นพระอรหันต์ได้

นอกจากเรื่องกรรมจะมีจุดประสงค์เพื่อให้คนมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับชนชั้นแล้ว ยังมีจุดประสงค์เพื่อให้คนมีความมุ่งมั่น พึ่งตนเอง และหวังผลสำเร็จด้วยการลงมือกระทำ มิใช่หวังผล จากการบันดาลของเทพเจ้า ภูตผี เทวดา หรือ มิใช่หวังผลจากการช่วยเหลือของผู้อื่น คือ อย่าไปหวัง พึ่งปัจจัยภายนอก เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่ยั่งยืน ไม่แน่นอน

ด้วยเหตุนี้เรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาจึงเป็นเรื่องสำคัญ และเรื่องสำคัญนี้ก็สะท้อนอยู่ใน โนมหาวิบาถฉบับล้านนาแล้ว

ทั้งนี้ในโลกปัจจุบันที่เป็นวัตถุนิยม การวัดค่าของคนหรือผลของการกระทำ ก็จะวัดจาก วัตถุ วัดด้วยวัตถุ คือ คนที่มีบ้านหลังใหญ่ รถยนต์ ที่ดินจำนวนมาก หรือร่ำรวย ผู้คนมักมองว่าเป็นคน ดี ยกย่องคนที่กระทำความดีน้อยกว่าคนที่ครอบครองวัตถุจำนวนมาก

การที่มีความคิดเช่นนี้ ก็เป็นอกุศลกรรมอย่างหนึ่ง คือ โลก อยากครอบครองวัตถุเป็น ของตนเองนั่นเอง

^๑ ม.ม. (ไทย). ๑๓/ ๓๐๘/ ๔๖๕ - ๔๖๖.

^๒ ม.ม. (ไทย) ๑๓/ ๔๔๔/ ๕๕๕ - ๕๕๗.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑. มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ วัชรศาสตร์นี้ ได้อธิบายเรื่องกรรมและผลของกรรม ทั้งที่เป็นกรรมดีและกรรมชั่วตามหลักพระพุทธศาสนา ในรูปแบบนิทานชาดก ทั้งยังมีเนื้อหาไม่ยาวนัก ซึ่งจุดเด่นของมหาวิทยาลัยนี้ สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาได้ เพื่อให้ตระหนักในเรื่องของกรรมและผลของกรรมที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาได้

๒. เนื้อหามหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ วัชรศาสตร์ สามารถนำไปประยุกต์เป็นหนังสืออ่านนอกเวลาได้

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการศึกษาค้นคว้าครั้งต่อไป

๑. ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างคัมภีร์มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญกับพระไตรปิฎก

๒. ศึกษากลุ่มคัมภีร์ที่ใช้ในพิธีกรรมงานศพ

๓. ศึกษาแนวคิดและคำสอนเรื่องกรรมกับการเกิดในคัมภีร์มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญกับคัมภีร์อื่น ๆ

๔. ศึกษาแนวคิดและคำสอนเรื่องกุศลกรรมบถ ๑๐ ในคัมภีร์มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญกับคัมภีร์อื่น ๆ

๕. อิทธิพลของคัมภีร์มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญในล้านนา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา

มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

ก่องแก้ว วีระประจักษ์. การทำสมุดไทยและการเตรียมใบลาน. กรุงเทพมหานคร : หอสมุดแห่งชาติ,

๒๕๓๐.

จำนง คันธิก. สารแห่งพระอภิธรรมปิฎก. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย,

๒๕๔๓.

ฉลาด บุญลอย. ประวัติวรรณคดีบาลีตอน ๒. พระนครศรีอยุธยา : เลียงเชียงจงเจริญ, ๒๕๐๖.

เต็ม สมิตินันท์. พรรณไม้แห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : กรมป่าไม้, ๒๐๐๑.

ธนวิทย์ บุตรอุดมและคณะ. วัดสังฆฐาน อ.แม่ทะ จ.ลำปาง. ลำปาง : มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง,

๒๕๕๒.

บุญคิด วัชรศาสตร์. ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ภาคเหนือ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ราชบัณฑิต). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุดคำวัต.

นครปฐม: สำนักงานพระพุทธศาสนา, ๒๕๕๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๘

กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____. ไตรภูมิพระร่วง อิทธิพลในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : โคมลคิมทอง, ๒๕๔๒.

- _____ . **กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๗.
- พระราชวิสุทธิโสภณ. **กรรมที่ปณี**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์, ๒๕๒๑.
- พูนชัย ปันธิยะ. **ผญาล้านนา**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- ยอร์ช เซเดส์. **ตำนานอักษรไทย**. พระนครศรีอยุธยา : กรมศิลปากร, ๒๕๐๓.
- วัฒนธรรม. **พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดแพร่**. กรุงเทพมหานคร : ศิลปากร, ๒๕๔๓.
- วิชาญ เอียดทอง **ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำนักพิพิธภัณฑสถานและวัฒนธรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**.
- สงวน โชติสุขรัตน์. **ประเพณีลานนาไทยและพิธีกรรมต่างๆ**. เชียงใหม่ : ประเทืองวิทยา, ๒๕๑๔.
- สถาบันวิจัยสังคม. **บัญชีรายชื่อคัมภีร์โบราณ จังหวัดลำปาง**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๔.
- สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์, **ประมวลรายชื่อคัมภีร์โบราณและสมุดข่อย อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เล่ม ๑**, เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๑๗.
- _____ . **ประมวลรายชื่อคัมภีร์โบราณและสมุดข่อย อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เล่ม ๒**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๑๗.
- _____ . **ประมวลรายชื่อคัมภีร์โบราณและสมุดข่อย อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เล่ม ๓**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๑๘.
- _____ . **ประมวลรายชื่อคัมภีร์โบราณและสมุดข่อย อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เล่ม ๔**, เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๑๘.
- สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. **รายชื่อคัมภีร์โบราณ และพับสา ในภาคเหนือ**
- แสง จันทร์งาม. **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **สารานุกรมพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. **ความเข้าใจเรื่องกรรม**. กรุงเทพมหานคร : วัดบวรนิเวศ, ๒๕๕๖.
- สมภาพ มีสบาย และคณะ. **คัมภีร์โบราณและสมุดไทย**. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๒.
- สมชาย ลำดวน. **“วัฒนธรรมโบราณ” บทความวิชาการ อนุรักษ์ พื้นฟู บูรณาการ**. มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์, ๒๕๔๕.

สำนักห้องสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เอกสารโบราณของศูนย์สนเทศภาคเหนือ. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๗.

ศูนย์ข้อมูลคัมภีร์ใบลาน วัดสันป่าสัก. เอกสารใบลานที่วัดสันป่าสัก. เชียงใหม่ : โองเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา, ๒๕๔๗.

หลวงปู่เทศน์ เทศรังสี. กรรม อิทธิพลของกรรมดีและกรรมชั่ว. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๙.

อุดม รุ่งเรืองศรี. วรรณกรรมพุทธศาสนาล้านนา. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

กฤษ อินเต็ม. “ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมพุทธศาสนา เรื่องมหาวิบาก”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

จิรวรรณ ชินะโชติ. “ศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกรรมในพุทธศาสนา และศาสนาฮินดู”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

พระครูพิสิทธิ์พัฒนพิธาน (ประพันธ์ ภาทลิริ). “การศึกษาพิธีกรรมงานศพในจังหวัดลำปาง และอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระครูวิมลศิลป์กิจ (เรื่องฤทธิ์ ธนปณโณ/แก้วเปียง). รายงานการวิจัย วิเคราะห์เนื้อหาและหลักธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนาค่าวสีบทพระยาพรหมโวหาร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย, ๒๕๕๘.

พระมหานฤพล สิริเมธี. “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความมีอยู่ของกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระมหาวัฒน์ วฑฒนสุธี (อุปคำ). “คำสอนเรื่องคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในภาคีตล้านนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระอินทรีย์ อตถยุตโต (กันทะวงศ์). “ศึกษาเรื่องวิบากกรรมในพุทธศาสนาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

วีรยุทธ นาคเจริญ. “ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมที่ใช้เทศน์ในพิธีศพแบบล้านนา”. **วิทยานิพนธ์**

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

สุจรีต พรศิริประสาท. “การศึกษาวิเคราะห์กฎแห่งกรรม : ศึกษางานเขียนของ ท. เลียงพิบูลย์”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี. “วรรณกรรมพุทธประวัติ : การตีความ พัฒนาการ และคุณค่า”. **วิทยานิพนธ์**

พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

_____. รายงานการวิจัย **กัมมัฏฐานโบราณล้านนา**, กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๙.

อรกมล เกตุมาลา. “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและคำสอนเรื่องกรรมกับการเกิดในพระพุทธศาสนา”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

อัมพร หุตะสิทธิ์. “กรรม ๑๒ และการให้ผลสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๖.

(๓) **สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :**

ธนพร แต่งขาว. การศึกษาวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวล้านนาจากจารึกล้านนา. [ออนไลน์] แหล่งที่มา. <https://www.m-culture.go.th> [๓ เมษายน ๒๕๖๑].

บุญคิด วิชาศาสตร์. **สถานการณ์การใช้ภาษาล้านนาในอดีต**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.sl.ac.th/html_edu/cgi-bin. [๖ ตุลาคม ๒๕๖๐].

พระครูโสภณบุญญาภรณ์ (หลวงปู่บุญทอง). **ธรรมมหาวิบาก**. <http://www.alittlebuddha.com> [๖ ตุลาคม ๒๕๖๐].

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **กรรม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [www /dic/index_dd.php](http://www.dic/index_dd.php), [๔ เมษายน ๒๕๖๑].

พระไพศาล วิสาโร. **การช่วยเหลือผู้ป่วยระยะสุดท้ายด้วยวิธีแบบพุทธ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://boonbudnet.com>, [๓ เมษายน ๒๕๖๑].

เรวัตติ เอกวุฒิวงศา และคณะ. **ชีวิต ความตาย และภาวะใกล้ตาย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.researchgate.net>, [๓ เมษายน ๒๕๖๑].

สมัย วรรณอุดร. **ประวัติใบลาน**. โครงการอนุรักษ์ใบลานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม <http://www.bl.msu.ac.th>.) [๖ ตุลาคม ๒๕๖๐].

๒. ภาษาอังกฤษ :

(I) Books :

Hodel, D. and P. Vacharakorn. **The Palms of Thailand**. Kansas: Allen Press, 1998.

Quattrocchi, U. **CRC World Dictionary of Plant Names**. vol. **A-C**. Boca Raton. Fla.: CRC Press, 2000.

Tips, W. E. J. **Through King Chulalongkorn's Kingdom (1904-1906): The First Botanical Exploration of Northern Thailand**. Bangkok : White Lotus, 2001.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์
พระสงฆ์ ชาวบ้าน ผู้รู้ด้านคัมภีร์

แบบสัมภาษณ์ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ด้านคัมภีร์ มัคทายก
สำหรับงานวิจัยวิทยานิพนธ์ เรื่อง
ศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนา

สัมภาษณ์วันที่ ๒ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ พระครูประภัสร์ธรรมรังษี ฉายา จนทรวงสี นามสกุล บุญพา
อายุ ๖๙ ปี เพศ บรรพชิต ตำแหน่ง เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบลศรีภูมิ เขต ๓
ระดับการศึกษา ประถมศึกษา ๖
ภูมิลำเนา วัดคูเต่า ตำบล ศรีภูมิ อำเภอ เมือง จังหวัด เชียงใหม่

ตอนที่ ๒ แนวคำถามในการสัมภาษณ์

๒.๑ อยากทราบความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ธรรมมหาวิบากล้านนา

ประวัติความเป็นมาของธรรมมหาวิบากมาตั้งแต่โบราณบ้านเมือง เป็นธรรมที่อุทิศส่วนบุญกุศลแก่ผู้ที่ล้มหายตายจาก อัฐภาพเมืองคนเอาตนตัวไปสู่อุทิศส่วนบุญกุศลในเมื่อบุญกุศลได้ทำบาปทำกรรม ทำอกุศลกรรมมีวิบากกรรม ติดตามหลามตวย กลัวไปตกที่ต่ำที่ยอบที่ลำบากไปภายนอก เขาก็เลยทำคัมภีร์นี้มาตั้งแต่โบราณ เป็นธรรมที่กษัตริย์ขุนนาง กษัตริย์ส่วนบุญกุศลไปถึงแก่คนที่ไปสู่อุทิศส่วนบุญกุศล บางคนเจ็บไข้ได้พยาธิ เจ็บเป็นเย็นไข้เป็นไม่รู้หาย ตายก็ไม่ตาย หายก็ไม่หาย เขาก็เอาธรรมมหาวิบากไปเทศน์เพื่อให้นักถึง พุทธานุสสติ อัมมานุสสติ สังฆานุสสติ ตกปลงใจกรรมที่ได้กระทำมา เป็นข้ามปี ธรรมนี้มาแต่โบราณบ้านเมือง ตั้งแต่เราสืบพระพุทธศาสนา มา เมื่อสมัยก่อนเป็นธรรมคัมภีร์โบราณตัวหนังสือเมือง มหาวิบากหลวงมหาวิบากน้อย จะได้ลำดับมา ตั้งแต่กตาทิการ เป็นลำดับจนกระทั่งมาเกิดในชาตินี้

๒.๒ ท่านคิดว่าเนื้อหาสาระหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมมหาวิบากมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของคนในล้านนาอย่างไร

เนื้อหาสาระคำสอน เพื่อเตือนสติไม่ควรกระทำ สิ่งที่ไม่ดีไม่งาม ที่จะติดตามไปสู่อุทิศส่วนบุญกุศล เป็นบาปกรรมดำมืดเศร้า เป็นหนทางไปสู่ทางไม่ดีไม่งาม ให้คนมีสติ เตือนสติไม่ให้คนทำ เรื่องที่เป็นบาปเป็นกรรม เทศน์ให้กับคนเจ็บและคนตายไปแล้ว คนตายเก่าเน่าเหม็น กลัวเขาเป็นวิบากกรรม

อาจจะเข้ามาในนิมิตฝัน ทุกข์ยากลำบากทรมาน ญาติพี่น้องก็เทศน์ธรรมมหาวิบาก คนเจ็บไข้ได้ป่วย ไกลจะตายก็นิยมเอาธรรมมหาวิบากไปเทศน์

๒.๓ ท่านคิดว่าคัมภีร์มหาวิบากที่ใช้เทศน์ในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับคนเจ็บ คนตาย ในสังคมล้านนามีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร

คิดว่าเหมาะสมกับคนในสมัยบ้านเมืองในสมัยนั้น เพราะคนสมัยก่อนนั้นกลัวบาปกลัวกรรม สิ่งที่จะทำให้ได้รับผลคือความทุกข์ทรมานมีประการต่างๆ คนที่เจ็บป่วยก็จะได้ฟังน้ำธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ากลม่อจิตกลม่อใจให้ใจมีที่พึ่งพิง

๒.๔ อยากทราบว่าเนื้อหาสาระของคัมภีร์ธรรมมหาวิบากได้ส่งผลต่อพฤติกรรมและการปฏิบัติตนของคนในสังคมล้านนาในทิศทางใด

หมู่พี่น้องที่ได้ยินได้ฟังธรรมร่วมกับผู้ป่วย ก็จำเป็นจะต้อง เปลี่ยนการกระทำที่ผ่านมา สิ่งที่ไม่ดีไม่งาม เป็นวิบากกรรมอย่างไรได้กระทำมาในอดีต ทั้งกายวาจาใจ ก็ขอให้ได้เว้นได้ปรับได้เปลี่ยน ให้ได้ทำแต่สิ่งที่ดีที่งาม

๒.๕ ท่านคิดว่าคัมภีร์ธรรมมหาวิบากได้ให้คติธรรมต่อสังคมในล้านนาอย่างไร

เป็นคติธรรมที่ดีที่งามของคนในสังคมล้านนาได้มาก เป็นหลักจิตหลักใจให้คนในล้านนาไทยเรานั้นละความชั่วมีว้าดำ มุ่งทำความคุณงามและความดี จะไม่ได้รับวิบากกรรม

๒.๖ โอกาสที่พระสงฆ์จะเทศน์ธรรมมหาวิบาก

โอกาสที่พระสงฆ์จะได้เทศน์ ในยามที่คนป่วยหนัก มักจะนิยมนิมนต์ไปเทศน์ บางคนก็คืนกลับคืนมาหาย หน้าก็หน้าบานมาหายวันหายคืนมา บางคนก็หลับตลาโลกไป ไม่ให้มีวิบากกรรมอันใดติดตามไป

๒.๗ ผลต่อผู้ฟัง ภายหลังจากการเทศน์ธรรมมหาวิบาก

ผลต่อผู้ฟังเมื่อได้ฟังเทศน์ มันเป็นคติธรรม เป็นคติเตือนใจคน ไม่ให้ทำในสิ่งที่ชั่ว ทำในสิ่งที่ดี รักษากายวาจาใจให้ผ่องใส ให้เป็นกุศลจิต กุศลเจตนาที่ดี อยู่ในศีลกินในธรรม

๒.๘ ประสบการณ์ส่วนตัวในการเทศน์/ศึกษา/ฟังธรรมมหาวิบาก

ประสบการณ์ส่วนตัว อาตมาคลุกคลีมาอย่างนี้โดยตลอด เมื่อเป็นเจ้าอาวาสใหม่ๆ โดยเฉพาะคนรุ่นก่อนจะไม่พลาด คนรุ่นก่อนนี้จะถือเป็นอย่างยิ่ง ว่าก่อนจะเสียชีวิตต้องได้ฟังธรรม

มหาวิบาก เป็นทางออกทางสุดท้าย ไม่รู้จะทำอย่างไรแล้ว ที่ได้ทรมาณ ลำบาก เขวียาก มาช่วงหลัง ประเพณีนี้ค่อยหายไป

๒.๙ พิธีกรรมในการเทศน์ธรรมมหาวิบาก

พิธีกรรมในการเทศน์ มีการไหว้พระรับศีล มีการบอกว่าเดี๋ยวนี้จะมีการเทศน์ มีวิบากกรรมอะไรมา เบียดเบียน ขอให้พ้นวิบากกรรมนั้นๆ หากมีกรรมมากวนคือ ขอมารับผลบุญกุศล ขอให้วิบากกรรม อันเป็นอกุศลกรรมออกจากตัวของผู้ป่วยนี้ ถ้าจะหายก็ขอให้หายโดยเร็วไว ถ้าอยู่ไม่ได้ไปไม่เป็น หมดบุญไปสู่บุญ ก็ให้ไปตามนั้น เสร็จแล้วก็ให้อุทิศไปถึงแก่พ่อเกิดแม่เกิด เทวบุตรเทวดา บิดามารดา ปู่ย่าตายาย วงศาคณาญาติ ที่ล้มหายตายจาก ตายเก่าเนาเมิน มารับกุศลส่วนบุญदानด้วย

๒.๑๐ ข้อเสนอแนะอื่นๆ (ถ้ามี)

เมื่อบรรพบุรุษของเราได้ทำกันมาเราก็ควรที่จะอนุรักษ์รักษาไว้ เหมือนกับทางออกสุดท้าย หาที่พึ่งไม่ได้ วาระสุดท้ายของชีวิต คนเราเมื่อจะหลับตาลาโลกไปก็ขอให้นึกถึงสิ่งที่ดีที่เป็นกุศล พุทโธ ธัมโม สังฆโม พุทธานุสสติ ธัมมานุสสติ สังฆานุสสติ ให้นึกถึงสิ่งที่พึ่งทางใจ

แบบสัมภาษณ์ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ด้านคัมภีร์ มัคทายก
สำหรับงานวิจัยวิทยานิพนธ์ เรื่อง
ศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวิภากฉบับล้านนา

สัมภาษณ์วันที่ ๒ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ พระครูอดุลสีลภิตต์ ฉายา จานวฑฺฒ โนม นามสกุล บุญชุ่ม
อายุ ๖๔ ปี เพศ บรรพชิต ตำแหน่ง เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบลหายยา
ระดับการศึกษา ปริญญาโท คณะ พุทธศาสตร์ สาขา พระพุทธศาสนา
ภูมิลำเนา วัดธาตุคำ ตำบล หายยา อำเภอ เมือง จังหวัด เชียงใหม่

ตอนที่ ๒ แนวคำถามในการสัมภาษณ์

๒.๑ อยากทราบความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ธรรมมหาวิภากล้านนา

พระอรรถกถาจารย์ชาวล้านนาคนมาจาก พระธรรมบทในพระไตรปิฎกนิทานธรรมบท ผู้แต่งจะไม่มีเพราะสมัยโบราณ เวลาที่เขียนธรรม หรือแม้แต่จะคัดลอกธรรม ส่วนมากจะไม่บอกชื่อ มีน้อยที่จะบอกชื่อ แต่ถ้ามีชื่อ ว่าฉบับนั้นมหาวิภากเขียนโดย ไม่ใช่คนนั้นเขียน เขาคัดลอกมาเท่านั้น ลอกมาจากคัมภีร์ ต่อกันมาเช่น อ.บุญคิด วัชรศาสตร์ ก็ไม่ใช่ของท่านเขียน ท่านก็ไปเอามาจากใบลานมา และใบลานนั้นบางอันก็ปรากฏชื่อผู้คัดลอกมา บางอันก็ไม่ปรากฏชื่อผู้คัดลอกมา เป็นพระเกจิอาจารย์หรือพระอรรถกถาจารย์ สมัยโบราณล้านนาคนมาจากคัมภีร์ธรรมบทในพระไตรปิฎกหลายร้อยปี ที่ผ่านมา เราก็นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาเข้ามาในดินแดนล้านนาเมืองเชียงใหม่ ตั้งแต่สมัยพญากือนามาไปขอพระสุมนเถระจากเมืองสุโขทัยมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนล้านนา เมื่อมาสอนพระพุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนาแล้วก็แพร่หลายของคำสอน ก่อนหน้านั้นชาวล้านนาจะนับถือพระพุทธศานานิกายพื้นเมือง ของพญามังราย สืบมาแต่พระนางจามเทวี พระนางจามเทวีก็เอาพระภิกษุ ๕๐๐ รูป มาจากเมืองละโว้ ลพบุรี เมื่อสิ้นราชวงศ์จามเทวี พญามังรายตีเมืองลำพูนได้ พระองค์ก็เลยนับถือ พระภิกษุนิกายแต่เดิมมา ก็ไม่ทราบว่าเป็นพระภิกษุนิกายพื้นเมืองเอาคำสอนมาจากแหล่งใด ที่นี้พอมาสรางเมืองเชียงใหม่เสร็จแล้วมาถึงราชการพญากือนามีประวัติศาสตร์ชัดเจนว่าพญากือนา ได้ยินข่าวว่าพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในเมืองสุโขทัย ได้ส่งราชทูตไปขอพระสุมนเถระมาเผยแผ่ที่วัดพระยืนเมืองลำพูน จึงมาตั้งที่เมืองเชียงใหม่ นี่เป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ชัดเจนว่า

เมืองเชียงใหม่รับพระพุทธศาสนา ครั้งสำคัญมาจากเมืองสุโขทัย เสร็จเรียบร้อยแล้วตอนหลังมา พระญาณคัมภีรเถระ ไปสืบศาสนาจากลังกาวงศ์ อีกทอดหนึ่งที่นี่ จึงทำให้พระสงฆ์ในเมืองเชียงใหม่ ตื่นตัว ในการศึกษาภาษาบาลี และเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้นอาจจะมีพระสงฆ์รุ่นนี้แต่ง คัมภีร์ เป็นภาษาบาลีเช่นพระสิริมังคลาจารย์แต่งคัมภีร์มงคลทีปนี ส่วนคัมภีร์มหาวิบากนี้เป็นคัมภีร์ ย่อย ซึ่งพระล้านนาในสมัยก่อนนั้น มีความรอบรู้ในภาษาบาลีบางรูปก็แต่ง ภาษาความเรียงโดยเฉพาะ คัมภีร์มหาวิบากนี้เป็นภาษาคำเรียงไม่ใช่เป็นภาษาบาลีล้วน แต่ถ้าเป็นภาษาบาลีล้วนก็มีเช่น คัมภีร์ อุดมหัสสะวิชัย นิยมเทศน์ในงานสืบชะตา ธรรมมหาวิบากนี้ก็มีแต่ได้แปลเป็นภาษาไทย อาจจะถูกมาจากพระธรรมบทนี้แหละ เพื่อให้เข้าใจง่ายจึงนำมาแต่งเป็นคัมภีร์ เป็นคัมภีร์แบบร้อยแก้วไม่ได้ยก คาถาภาษาบาลีมาล้วนล้วนเช่นธรรมสรากริก ยกภาษาบาลีมาทั้งสูตรก่อน แล้วจึงมาแปลตอนหลัง แต่ธรรมมหาวิบากนี้ เริ่มต้นด้วยภาษาล้านนาเลย ยกภาษาบาลีมาบางคำ เช่นกกุฎุมพี สิวีกายคำ ทับ ศัพท์ลงไป ถ้าแปลไม่ได้ก็ทับศัพท์ลงไป ไม่มีภาษาในภาษาล้านนาที่จะแปลก็ทับศัพท์ภาษาบาลีไป

๒.๒ ท่านคิดว่าเนื้อหาสาระหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมมหาวิบากมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิต ของคนในล้านนาอย่างไร

ในความจริงแล้วในคำสอนนั้นจะ ปรากฏอยู่ในหลายแนวทาง เช่น ๑. จะสอนในเรื่อง ของกรรม คือการกระทำของคนเรา เชื่อมโยงจากปัจจุบันกรรม ไปสู่อดีตกรรม ในชาติก่อน อย่างที่ เอมามาแสดงนี่คือ แสดงชาตินี้แต่ว่า แสดงการกระทำในชาติก่อน ว่าเศรษฐีนี้เมื่อชาติก่อนเป็นนาย กุฎุมพี เป็นชาติก่อนไปสอนในปัจจุบันนี้ เป็นเศรษฐีแต่กระทำเหมือนกับคนตัก เพราะกรรมในอดีต อยากจะกินก็กินด้วยน้ำตาข้าว จะไปไหนก็ใช้วดยานพาหนะอันเก่า จะนุ่งห่มก็นุ่งเสื้อผ้าปานผ้าป้อ จะไปข้างนอกก็หิบบิคาเป็นร่ม ใช้เหมือนกับคนทั่วไปใช้ไม่ได้ เป็นการกล่าวในปัจจุบันเชื่อมโยง บุพ กรรมในอดีต เมื่อสมัยเป็นนายกุฎุมพีนั่น เมื่อชาติก่อน มีการร้องบอกกล่าวให้ผู้อื่นทำทานแต่ตัวเองไม่ มีจิตใจศรัทธาถวายทาน จะเข้าป่าไปเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า มาบิณฑบาตมันก็ร้องป่าวว่าพระปัจเจก พุทธเจ้ามาบิณฑบาตใครมีอะไรก็หามาทำบุญใส่บาตร แต่ตัวเองไม่ทำด้วยตัวเอง ส่วนเมียมันกลับทำ ด้วยตัวเอง ใส่บาตรกับพระปัจเจกพุทธเจ้า พอมันออกป่ามาเจอ พระปัจเจกพุทธเจ้าซึ่งกลับจาก บิณฑบาต มันก็เปิดฝาบาตรดู มันก็เห็นก้อนข้าวของเมียมันทำให้เกิดความกินแหนงเสียดาย ว่าข้าวนี ถ้าตัวเองกินก็จะมีประโยชน์เอาไว้คนใช้กินการงานก็จะเสร็จ แต่เอาให้พระปัจเจกพุทธเจ้านี้กินแล้ว นอนหลับเสีย ด้วยส่วนซีกแห่งบุญ เพียงร้องบอกเชิญชวน ให้ผู้อื่นมาทำบุญตักบาตรให้ทานนั้น มันจึง ส่งผลให้เขาเป็นเศรษฐี มีข้าวของสมบัติมาก แต่ว่ามันบริโภคไม่ได้เพราะมันไม่ได้ให้ทาน ด้วยตัวเอง อันนี้ก็เป็นการสอนให้ ดำรงชีวิต ของคนโบราณของเรา เราจะต้องเป็นผู้มีจิตใจศรัทธาด้วย แล้วก็ทำ ทานด้วยตัวเองด้วย ไม่ใช่เพียงแค่ไปบอกกล่าวแค่นั้น ถ้าจะกลับย้อนมาหา กลับกลายเป็นพระภิกษุ สงฆ์เราปัจจุบันนี้ เช่นเดียวกัน พระสงฆ์มักจะประชาสัมพันธ์ให้ญาติโยม ทำบุญทำทานแต่ตัวเองไม่

ค่อยจะทำบุญทำทานเพราะฉะนั้นเราจึงจะเห็นว่าพระบางรูป มีอะไรก็ฉันไม่ได้ กลายเป็นของบุญของเน่า อะไรก็ฉันไม่ได้เอาน้ำมะพร้าวมาผสมกินกับข้าว อันนี้ก็คือบุญกรรมของพระสงฆ์องค์เจ้า ความเห็นส่วนตัว ได้แต่ชวนให้คนอื่นทำบุญแต่ตัวเองไม่ได้ทำบุญด้วยตัวเองเหมือนนายภุมพินในเรื่องมหาวิบากนี้ นี่ก็เป็นคำสอนที่เราจะนำมาสอนให้คนได้มีจิตใจเลื่อมใสทำบุญ ด้วยแล้วก็ ลงมือทำด้วย เพราะการทำบุญนั้นจะพร้อมด้วยเจตนา ๓ ประการ ปุพพเจตนาตั้งใจก่อน มุญจนเจตนา เจตนาขณะทำ และอปราปรเจตนา เจตนาภายหลังจากการทำ อย่างนายภุมพินไม่ได้ตั้งใจทำ ไม่ลงมือทำด้วย ส่วนอปราปรเจตนา เกิดความกินแหนง ไม่ยินดีในวัตถุทานของเมียตัวเอง เพราะฉะนั้นเขาเห็นข้าวของในส่วนเสี้ยวบุญของเขา จึงไม่ได้กินไม่ได้ใช้ จะกินอะไรก็กินได้เท่าที่บุญที่เคยกระทำมา กินข้าวหัวเปลี่ยนข้าวหักที่ให้แก่กันต้มกิน น้ำผักต้องกินเฉพาะน้ำ ผสมกับข้าวกินนี้เป็นคำสอนที่เราจะต้องไปพลิกแพลง มันเข้าสู่สังคมในยุคปัจจุบันอย่างไรบ้าง

๒.๓ ท่านคิดว่าคัมภีร์มหาวิบากที่ใช้เทศน์ในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับคนเจ็บ คนตาย ในสังคมล้านนามีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร

อันนี้เป็นความเชื่อของคนในสังคมล้านนาท้องถิ่นแต่โบราณ ว่าเวลาคนใกล้ตายคนเมื่อสมัยก่อน ก่อนที่จะตาย มันจะเป็นไปตามลำดับคือเกิดแก่เจ็บ คนในสมัยก่อนนั้นจะอยู่ จนถึงแก่เฒ่าชรา ถึงจะเจ็บป่วย พอเจ็บป่วยแล้วมัน ด้วยโรคภัยไข้เจ็บ ของคนในสมัยโบราณนั้นจะไม่ค่อยมีนัก เมื่อเป็นอย่างนั้นแล้วจะทำให้คนนั้นตายเร็วๆนั้นก็ไม่มี ก็จะทำให้อ่อนกำลังลงไป ทีละเล็กละน้อย คนในสมัยก่อนนั้นจึงพากันไปเฝ้า คนมาแอ้วหากก็เอาหมากพลู เอาเมี่ยงมาเลี้ยงกัน คนนอนเจ็บก็นอนอยู่อย่างนั้น ถึงเวลามากก็เอาข้าวให้กิน แล้วก็เอายาให้กินจนอ่อนกำลังไป จึงเรียกว่าคนลำบาก ในช่วงของ ๗ วันที่ใกล้จะตาย เรียกว่าคนลำบาก สติจะไม่ค่อยมีแล้วขณะนั้น มีแต่ลมหายใจเข้าออก เขาก็เลยคิดว่าเป็นเพราะวิบากกรรม คนในสมัยโบราณนั้นจึงคิด กลัวมันเป็นกรรมเป็นเวร เป็นวิบากไม่ได้ พันเราควรจะทำให้เขาพ้นวิบาก ๑. คนสมัยก่อนนั้นจะสูมาแก้วทั้งสาม ว่าได้เข้าวัด ไปขึ้นที่ต่ำได้เหยียบย่ำที่สูง ไปอุจจาระปัสสาวะในวัด กลัวว่าเป็นบาปเป็นกรรมหนัก ใกล้จะตายกลัวว่ากรรมวิบากนั้นยังไม่ได้หลุดพ้นจึงไปสูมาแก้วทั้งสามเพื่อให้พ้นจากกรรมนั้น ๒. บางคนก็ว่าเราदानข้าว (สะพาน) ให้มันจะได้สาวไป(จับ)ข้างหน้า ไตไปข้างหน้าเดินไปข้างหน้า มันไม่มีข้าวไปมันบ้างไป ก็เลยไม่ตายง่าย ๆ ๓. คือ เป็นวิบากกรรมเวรอันใดชาติก่อนเอาธรรมมหาวิบากมาเทศน์ ความจริงไม่เกี่ยวข้องกับการตาย ความจริงสิ่งที่น่าจะฟังนั้นก็คือพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ เหมือนกับคนโบราณเมื่อใกล้จะตาย พุทโธ ธัมโม สังโฆ เพื่อให้จิตผ่องใส เหมือนกับเห็นพระสงฆ์มาที่บ้าน เกิดจิตเลื่อมใสเหมือนกับมีภูริคุณทลี พระพุทธเจ้าเสด็จบิณฑบาตโปรดเกิดพระรัศมีกระทบผ้าบ้านสาตสอ่งไปที่เขา ก็ทำให้เขาเกิดปีติความเลื่อมใสตายไปก็ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นฟ้า เพราะฉะนั้นธรรมมหาวิบาก จึงเป็นส่วนหนึ่งเท่านั้นมีส่วนน้อยที่จะ ให้พ้นวิบากเพราะว่าเนื้อเรื่องไม่ได้เกี่ยวข้อง

กับการตาย พูดถึงเรื่องของวิบากทำอย่างนี้จะไปเกิดอย่างนั้นเช่นทำกรรมเช่นนี้ก็จะได้ไปเกิดเป็นสัตว์
เดรัจฉานต่างๆถ้าหากว่าผู้ที่กำลังเจ็บป่วยไม่ได้ทำบุญไว้ก็จะเกิดจิตเศร้าหมอง เรียกว่าจิตไปตกที่ต่ำ
วางจิตเจตนาไปไม่เป็น ได้วางจิตเจตนาไปไม่เป็นได้ไปหลงค้ำคางอยู่ระหว่างอบาย

๒.๔ อยากทราบว่าเนื้อหาสาระของคัมภีร์ธรรมมหาวิบากได้ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและการปฏิบัติตนของ
คนในสังคมล้านนาในทิศทางใด

ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพราะฉะนั้นคนในสังคมล้านนาจึงนิยมทำบุญทำ
กุศล เพราะว่ากลัวเหมือนตั้งเศรษฐีในธรรมมหาวิบาก เขาไม่ได้กินไม่ได้ทำบุญในชาติก่อน หรือไม่ได้
ทำบุญด้วยตัวเอง และยังได้ฆ่าลูกพี่ชายเสียชีวิตจึงทำให้ไม่มีบุตร จะทำให้คนมีจิตเมตตา สร้างกองทุน
กุศลไปใหม่ ถ้าไม่มีลูกก็เอาลูกคนอื่นมาเลี้ยง หรือไปรับเป็นเจ้าภาพบวชพระ บวชเณรเป็นลูกแก้วเป็น
พ่อออกนี้เรียกว่า ทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนได้ อยากสร้างบุญไปข้างหน้าด้วย อยากแก้กรรม
ในอดีตชาติด้วย เมื่อเราได้ฟังธรรมนี้แล้วก็จะเกิดแรงบันดาลใจ

๒.๕ ท่านคิดว่าคัมภีร์ธรรมมหาวิบากได้ให้คติธรรมต่อสังคมในล้านนาอย่างไร

ธรรมมหาวิบาก ได้ให้คติธรรมหลายอย่าง เกี่ยวกับ พฤติกรรมของคน ที่อยู่ร่วมด้วยกัน
พฤติกรรมเกี่ยวกับญาติพี่น้อง อยู่ร่วมด้วยกันเราก็จะต้อง มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน ซึ่งกันและกัน
ไม่มีจิตโลภ อย่างในเรื่องฆ่าลูกพี่ชายเพราะต้องการทรัพย์ เมื่อจิตโลภเกิดขึ้นศีลธรรมจึงหายไป เป็นที่
เป็นน้องก็ไม่คิดถึงแล้ว แต่กลัวว่าตัวเองจะไม่ได้ทรัพย์ เพราะฉะนั้นทำให้เกิดคติธรรมในการสร้าง
ความรักสามัคคีกันในระหว่างญาติพี่น้อง มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน

๒.๖ โอกาสที่พระสงฆ์จะเทศน์ธรรมมหาวิบาก

ธรรมมหาวิบากนี้ ส่วนมากในสมัยก่อน ไม่ใช่จะนิยมเทศน์เฉพาะให้คนเจ็บป่วยฟัง
เท่านั้นในงานศพก็นิยมเช่นเดียวกัน เรียกว่างานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่คนตาย ช่วงเดือนสิบสอง
เป็ง ทำบุญอุทิศให้แก่บรรพบุรุษ งานศพสมัยก่อนนั้นไม่ใช่เทศน์แบบ ผูกเดี่ยวเหมือนในสมัยนี้ เรียกว่า
การเทศน์แบบฝนแสนห่า เรียกว่าได้บุญแต่ไม่ได้กุศล ได้บุญก็คือว่าได้ถวายธรรมหลายเรื่อง คือเอา
พระเณรมานั่งเรียงกัน แจกธรรมองค์ละผูกในธรรมก็จะมี มาตาปิตุ มหาวิบาก มาลัยโผดโลก มหามูล
นิพพาน นิพพานสูตร แล้วเทศน์พร้อมกัน จะได้เฉพาะอานิสงส์หรือบุญแต่ไม่ได้กุศลคือความความรู้
อนุเคราะห์ให้พระเณรทุกองค์สมัยก่อนงานศพไม่มีการสวดพระอภิธรรมเหมือนในปัจจุบันนี้ จะ
อนุเคราะห์ให้พระเณรทุกรูปเรียงรายกัน จะใช้ปัจจัย ๕ บาท ๑๐ บาทบางครั้งก็ไม่ต้องมีเครื่องกัณฑ์
เทศน์ มีเฉพาะซองปัจจัย ใส่ซอง ปัจจัย ใส่สวยดอกวางไว้ในพานก็ประเคน ถ้าจะฟังเอาเรื่องบางที่ก็
เจ้าอาวาสเป็นรูปแรกที่เทศน์ จะบอกให้พวกพระเณรเหล่านั้นเทศน์ต้นและท้าย ส่วนเจ้าอาวาสจะ

เทศน์ยาว ให้มันจบเนื้อความไป อันนี้เป็นพิธีกรรมเมื่อก่อนโบราณในงานศพในปัจจุบันเราได้ปรับเปลี่ยนเอาว่าวิธีนี้จะได้กุศล ความฉลาดจึงนิยมกันเทศน์หนึ่งผูกแล้วเอาพระอภิธรรมมาสวด อภิธรรมมาจากภาคกลาง ส่วนคนเมืองล้านนาจะสวดสียานั่งล้อมวงเหมือนกับสวดเบิกเนตร แล้วก็เทศน์ธรรมฝนแสนห้า ถ้าในวัดนั้นมีพระ ๑ รูป เณร ๕ รูป ก็นิมนต์มา ๖ รูป ก็เอาธรรมมา ๖ ผูก จะเอาธรรมอะไรมาก็แล้วแต่ ทางอำเภอตอยสะเก็ดยังมีอยู่เช่นว่า นิมนต์ผมไปเทศน์ธรรมบรรยาย ก่อนที่จะเทศน์ธรรมบรรยาย ก็จะมีเทศน์ ๕ รูป เทศน์ธรรมเมืองก่อน เพื่อที่จะให้พระเณรได้กัณฑ์ ปัจจัย อนุเคราะห์พระเณร ในธรรมนั้นจะมีธรรมมหาวิบาก แต่ว่าจะให้ฟังแบบได้นือหาสาระ จริงๆ นั้นส่วนมากก็ มักจะเทศน์ในเวลาอุทิศส่วนกุศล เจาะจงเทศน์ธรรมมหาวิบาก หรือบางทีก็ เขาเอา ญาติเขาซึ่งเจ็บป่วยไปลงขอน เวลาตายแล้วขออนุญาตไปลงขอน เจ้าทรงก็จะบอกว่าให้ทานธรรมมหาวิบาก เพราะฉะนั้นเขาก็จะฟังใจว่า ถ้าได้ทานธรรมมหาวิบากก็จะได้พ้นวิบาก เวลาทำบุญทานหาดีทุกครั้งก็จะทานธรรมมหาวิบาก หรือมาลัยโผดเพราะชื่อมาลัยโผดสกิดใจ พระมาลัยไปโผด วิญญาณให้พ้นที่ทุกข์ยากให้พราวจากที่ทุกข์ คั้นแรกจัดเทศน์มาลัยโผด หากว่าดวงวิญญาณจะไปค้างคาอยู่ที่ใด ไปอยู่อบาย จะได้ไปโผดผายยังดวงวิญญาณมารับของกินของทาน บางครั้งก็จะเทศน์มหาวิบาก ให้พ้นวิบากกรรมเสีย บางคนก็ว่าไม่ต้องเทศน์ ก่อนตายก็เทศน์แล้วเอาธรรมอย่างอื่นมาเทศน์ ดีกว่า

๒.๗ ผลต่อผู้ฟัง ภายหลังจากการเทศน์ธรรมมหาวิบาก

ผู้ฟังเมื่อได้ฟังธรรมแล้วอาจจะได้ผลน้อย เพราะคนที่ฟังธรรมแล้วเกิดความซาบซึ้ง นั้น ส่วนมากจะเป็นคนเฒ่าคนแก่ และพ่อน้อยพ่อหนานได้เรียนได้ศึกษา มา ได้อ่านมาด้วย ส่วนมากที่จะมานั่งฟัง แล้วเกิดความเข้าใจ อันนี้มีน้อยเพราะพระเทศน์รวมกัน ส่วนคนที่จรรู้เรื่องเพราะเคยได้อ่านธรรมมาหรือได้เรียนมา หรือได้บวชเรียนมา ส่วนหนึ่งเกิดจากการแนะนำของพ่ออาจารย์ ที่เคยเทศน์มาเรียนมา พ่อน้อยพ่อหนานที่มีความรู้ด้านภาษาล้านนา ถ้าจะตั้งใจฟังจริงๆ ส่วนมาก จะฟังใน ประเพณีเดือนสิบสอง ธรรมก็เยอะเหมือนกัน แล้วก็เทศน์รวมกัน ส่วนธรรมที่จะตั้งใจฟังจริงๆ คือ ธรรมนิยาย เรียกว่าธรรมชาดกนอกนิบาต ในนิทานก็มี ถ้านอกนิบาตนี้ก็เพราะครูบาอาจารย์ ได้พากัน แต่ง เอาตัวละครมาแต่งเช่นเจ้าหงส์หิน เราไปเปิดในพระไตรปิฎกไม่ปรากฏมี แต่ว่ามันเข้าไปสู่อิทธิจิตใจของคนในสังคมล้านนา แต่เรื่องธรรมคำเจ้าหงส์หิน เมื่อก่อนนั้นจะต้องไปฟังธรรมก่อนถ้าพ่อน้อยพ่อหนานฟังธรรมรู้เรื่องแล้ว จึงจะเอามาแต่งเป็นคำวเป็นขอ ยกเอาธรรมนั้นมาแต่งเป็นคำวขอ คำวเจ้าหงส์หินก็เหมือนกับละครในโทรทัศน์ เป็นตอนเป็นตอน ทำแบบนี้จะทำให้ผู้ฟังจำได้ดีกว่า ธรรมมหาวิบาก เพราะมีเนื้อเรื่องและชวนให้ติดตามพอถึงวันพระใหม่จะถือข้าวตอกดอกไม้วัดอุทยาน มาฟังธรรมต่อ และถึงพระเณรในสมัยก่อนอ่านอักขระภาษาล้านนาได้ชัดเจน เสียงก็ดีด้วย เพราะว่า ได้ฝึกฝนมาทำให้ได้รับอรรถรสอย่างหนึ่ง แต่ว่าธรรมมหาวิบาก เป็นธรรมที่แต่งโดยร้อยแก้ว อ่านไป

โดยไม่ต้องใส่ทำนองอะไรเลยอะ แบบม่าย่าไฟก็มีไฟไหม้ไหม้คาก็มีเอาเร็วว่า จะฟังเอาหาอรรถรส นั้นไม่ได้ จะได้ผลเพียงเล็กน้อย

๒.๘ ประสบการณ์ส่วนตัวในการเทศน์/ศึกษา/ฟังธรรมมหาวิบาก

ส่วนมากผู้ป่วยจะไม่ค่อยหาย ถ้าเทศน์ธรรมมหาวิบากนี้ก็เพราะว่าเขาเอาไปเทศน์ ก่อนที่จะสิ้นชีวิตหมดลมหายใจ บางทีอาจยังไม่ทันจบก็สิ้นลมหายใจ หมดสติไม่รู้เนื้อรู้ตัว บางคนได้ ยินว่าเอาศีลเนอาก็เอาไม่ได้ บางทีพระตั้งโมความรู้สึกอาจจะมึนบรี ฟังนะโมไปก็ตั้งสติได้ดวงวิญญาน ก็หลุดไปจากร่างธรรมก็ยังไม่จบบางที่ยังไม่ทันเทศน์กำลังนิมนต์กำลังเตรียมตัว มีคนมาบอกว่า เสียชีวิตไปแล้วก็มี เพราะคนป่วยใกล้จะตายแล้ว แล้วนิมนต์มาเทศน์ ไม่ใช่ว่าธรรมนี้จะพาให้พ้นวิบาก เพราะเขาใกล้จะตายแล้ว ไม่วันสองวันก็จะตายแล้ว เพราะมีความเชื่อว่า ถ้าเขาได้ฟังธรรมมหาวิบาก จะทำให้เขาพ้นจากวิบากกรรมเร็วอีกหน่อย จะทำให้ตายไว้อีกหน่อย คนที่ป่วยก็เป็นเหตุให้คนที่อยู่ ถ้างับปากไปด้วยเพราะจะต้องนั่งเฝ้านอนเฝ้าอยู่ตลอดเวลา ๑๐ คืน ๒๐ คืนก็ยังไม่ตายคนใน สมัยก่อนไม่ตายง่าย ลูกหลานก็เฝ้าจนจิตอ่อน สมัยนี้พาไปโรงพยาบาลอย่างเดียว จึงไม่ได้เทศน์มหา วิบากอะไร จึงเสียชีวิตที่โรงพยาบาล บางทีไปเยี่ยมครั้งหนึ่งลูกหลานก็มาส่งข่าวแล้วว่าเสียชีวิตแล้ว ในสมัยก่อนนั้นเทศน์เพื่อเป็นขวัญกำลังใจ เป็นขวัญกำลังใจว่า พ่อแม่เราได้พ้นวิบากแล้วเพราะได้ฟัง ธรรมมหาวิบาก มีผลต่อจิตใจของลูกหลานอย่างนี้

๒.๙ พิธีกรรมในการเทศน์ธรรมมหาวิบาก

พิธีกรรมในการเทศน์ ก็ไม่มีอะไร แตกต่างกัน เหมือนกับเทศน์ทั่วไปบางทีก็ยังไม่ทัน ไหว้พระ ไหว้พระนะ รับศีลนะ บางคนไม่มีความรู้สึกแล้วคนป่วยจะลุกมานั่งฟังไม่ได้แล้ว

๒.๑๐ ข้อเสนอแนะอื่นๆ (ถ้ามี)

น่าจะให้พระสงฆ์ไปเยี่ยมคนป่วยที่โรงพยาบาลบ้างที่บ้านบ้าง พุทธธรรมหรือว่าขัดเกลา จิตใจให้ เกิดความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย พระพุทธพระธรรมพระสงฆ์ เสร็จแล้วก็ประทับประคอง จิตใจ ให้ตั้งมั่นเพื่อที่จะได้ไปสู่สุคติ ควรเปลี่ยนจากเทศน์มหาวิบากแล้วไปเทศน์ไปสอนแบบบรรยาย ไปเยี่ยมเยียน ผู้ป่วยที่โรงพยาบาลหรือที่บ้าน ส่วนมากก็เป็นคนที่ใกล้จะตาย ส่วนการไปเทศน์มหา วิบาก จะเป็นผู้ป่วยที่ใกล้จะตายแล้ว ไม่มีสติไม่รู้เรื่องแล้ว เทศน์แค่เฉพาะพิธีกรรมเท่านั้น

แบบสัมภาษณ์ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ด้านคัมภีร์ มัคทายก
สำหรับงานวิจัยวิทยานิพนธ์ เรื่อง
ศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนา

สัมภาษณ์วันที่ ๒๒ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ นายดุสิต นามสกุล ชวชาติ

อายุ ๗๐ เพศ ชาย ตำแหน่ง ประธานชมรมปักขทีนล้านนาเชียงใหม่

ระดับการศึกษา ปริญญาตรี คณะ ครุศาสตร์ วิทยาลัยครูเชียงใหม่

ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ ๙๖ ตำบล ช่างม่อย อำเภอ เมือง จังหวัด เชียงใหม่

ตอนที่ ๒ แนวคำถามในการสัมภาษณ์

๒.๑ อยากทราบความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ธรรมมหาวิบากล้านนา

คัมภีร์ธรรมมหาวิบากฉบับล้านนา คือ มหาวิบาก คือผลของการกระทำ ที่เป็นความชั่ว คือเมื่อทำแล้วได้รับผล เป็นความทุกข์ยากลำบาก อันใหญ่ มหา แปลว่ายิ่งใหญ่วิบากอันใหญ่ มีมา สมัยโบราณแล้ว ไม่สามารถบอกได้ว่ามาเมื่อสมัย พ. ศ. เท่าใด แต่ครูบาอาจารย์นักปราชญ์ทาง ล้านนาก็ได้เขียนไว้ว่าผู้ที่กระทำความชั่ว เมื่อตายไป จะได้รับผลของกรรมที่ได้ทำนั้น อาจะหลยชาติที่นี้ตอนหลังมา ครูบาอาจารย์ ท่านเลยแต่งเป็นคัมภีร์ เพื่อสั่งสอนให้คนทั้งหลาย ประพฤติปฏิบัติ ตามหลักเสียง ความชั่ว เพราะว่าที่มาเสวยวิบากกรรม ในชาติต่อๆมา บางครั้งมีความทุกข์ยากลำบาก บางครั้งเจ็บไข้ได้ป่วยไม่สบาย หายก็ไม่หายตายก็ไม่ตาย ทรมานทรมาน เพราะวิบากที่ทำมาในชาติ ก่อน แต่ก่อนครูบาอาจารย์ก็แต่งขึ้น เขียนขึ้นมาแล้วเป็นใบลานอักษรธรรมล้านนา คัดลอกไปตาม บ้านตามวัด ต่อมาเมื่อโรงพิมพ์เกิดขึ้นก็พิมพ์จำหน่ายแจก

๒.๒ ท่านคิดว่าเนื้อหาสาระหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมมหาวิบากมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิต ของคนในล้านนาอย่างไร

เนื้อหาสาระที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวิบาก ได้รับผลของการกระทำ เป็นวิบากที่ทำให้เกิด ความเดือดร้อน เรียกว่ามหาวิบากพอคนได้ยินได้ฟัง ก็ไม่กล้าทำความชั่วพยายามทำคุณความดี ไม่ กล้าทำความชั่วเพราะจะได้รับผลของกรรมที่ทำนั้น กลัวบาปกลัวกรรม

๒.๓ ท่านคิดว่าคัมภีร์มหาวิบากที่ใช้เทศน์ในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับคนเจ็บ คนตาย ในสังคml้านนามีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร

คิดว่าเหมาะสมกับสมัยนั้น คือสมัยก่อน ไม่มีโรงพยาบาล คนเจ็บไม่สบาย นานนานหายตายก็ไม่ตายหายก็ไม่หาย ไปหาหมอ เสียเงิน คงเป็นเพราะกรรมวิบาก ที่ทำความชั่วไว้ ก็เลยนิมนต์พระมาเทศน์ธรรมมหาวิบาก ว่าผลของกรรม เป็นอย่างไร บางคนก็ฟังไม่รู้เรื่อง ไม่รู้สึกตัว มีเฉพาะลูกหลานฟัง เมื่อฟังไปแล้วปรากฏว่าหายสบายขึ้นมา ปรากฏว่าตายไปก็มี ก็เลยเชื่อว่าคนที่ไม่สบายหนัก ตายก็ไม่ตายหายก็ไม่หายเอาธรรมมหาวิบากเทศน์ให้ฟัง เขาจะได้พ้นวิบากเหมาะสมอยู่ตามสภาพความเป็นอยู่ในสมัยนั้น ให้เขาได้รู้ว่าใกล้จะตาย ได้ฟังคำสั่งสอนได้รับศีล ฟังธรรมและทำบุญ จะได้สบายใจคนใกล้จะตายเมื่อได้ทำความดี คิดถึงความดีก็จะไปสู่ทางที่ดี จิตสงบก่อนตายไปสู่สุคติ

๒.๔ อยากทราบว่าเนื้อหาสาระของคัมภีร์ธรรมมหาวิบากได้ส่งผลต่อพฤติกรรมและการปฏิบัติตนของคนในสังคml้านนาในทิศทางใด

คือธรรมมหาวิบากนี้กล่าวถึงการได้รับผลของการกระทำความชั่ว คนที่สบายได้ฟัง ญาติพี่น้องของผู้ป่วยได้ฟัง จะทำให้ไม่กล้าทำความชั่ว ทำแต่ความดีทำให้สังคml้านนามีความสงบสุขร่มเย็น คนที่ทำความชั่วได้รับผลอย่างนี้ เกิดเป็นคนทุกข์ยากลำบาก ไม่ได้อยู่สุขสบายเหมือนคนอื่น ดูคนในปัจจุบันก็มีเหมือนกัน บางคนก็สุขสบายบางคนก็ทุกข์ลำบากยากแค้นใครก็ช่วยไม่ได้เพราะเขาทำมาเองกรรมของใครของมันมีเงินแล้วไม่ได้ใช้มีข้าวของแล้วไม่ได้ใช้ของดีที่มีประโยชน์ เพราะเสวยผลของกรรมคนทำกรรมดีก็มีกรรมชั่วมิทำกรรมดีจะได้รับผลดีทำกรรมชั่วมิได้ผลชั่วมิแล้วไม่ได้ใช้ก็เป็นวิบากอย่างนายกมุทพินิจมีเงินเป็นตุ่มตุ่มก็ได้เสวยผล ที่ตัวเองนั้นทำ บางคนมีเงินแต่ไม่ได้ใช้

๒.๕ ท่านคิดว่าคัมภีร์ธรรมมหาวิบากได้ให้คติธรรมต่อสังคml้านนาอย่างไร

คิดว่าธรรมมหาวิบากนี้ สอนให้คนทำคุณงามความดีละเว้นความชั่วเพราะในคัมภีร์บอก ว่าทำความดีด้วยเจตนาดี ก็ได้รับผลบุญกุศล ถ้าทำด้วยเจตนาไม่ดีก็ได้รับผลไม่ดี บางคนทำแบบเสียไม่ได้หรือไม่ตั้งใจทำ คนไหนทำคนนั้นได้ ธรรมเรื่องนี้ สอนให้คนในสังคml้านนา ทำความดีทั้งตัวเองและส่วนรวม

๒.๖ โอกาสที่พระสงฆ์จะเทศน์ธรรมมหาวิบาก

โอกาสที่พระสงฆ์จะได้เทศน์ธรรมมหาวิบาก โอกาสที่ว่าคนไม่สบาย ได้เฉพาะคนที่เจ็บไข้ได้ป่วยตายก็ไม่ตายหายก็ไม่หายนิมนต์พระมาเทศน์ไม่ใช่เทศน์ทั่วไป แต่ก็มีเทศน์ ในประเพณี เดือน ๑๒ เหนือที่อุทิศให้แก่ ผู้วายชนม์ อุทิศให้แก่บุพการี บางครั้งบุพการีเป็นคนที่ยากลำบากไม่ได้ทำบุญกุศล

ไว้ ก็ จะตายนธรรมมหาวิบากเพราะอยู่ในธรรมตนาหาผู้ตาย เทศน์ในงานศพก็ได้แต่ต้องดูคนที่ตาย ถ้า คนดีตายจะเทศน์ธรรมมหาวิบากก็ไม่สมควรดูคนนิมนต์เทศน์ด้วยเจาะจงหรือไม่ต้องดูให้เหมาะสม ตามกาลเทศะดูความเหมาะสมในงานศพนี้บางคนฟังไม่รู้เรื่องคนไทยคนจีนต้องดูตามสถานการณ์ ชุมชนบุคคล

๒.๗ ผลต่อผู้ฟัง ภายหลังจากการเทศน์ธรรมมหาวิบาก

ผลที่ได้จากเมื่อได้ฟังธรรมแล้ว คนที่ไม่สบายฟังแล้วพี่น้องฟัง คนไข้ก็หาย เพราะ อานิสงส์ของธรรมมหาวิบาก คนไข้ตายไป ก็เรียกว่าพ้นวิบากไม่ต้องมาทรมานบางคนก็หายขึ้นมาคน ในสมัยก่อนไม่มีโรงพยาบาลเหมือนสมัยปัจจุบัน หายาสมุนไพรมากิน เขาได้พ้นวิบากไป

๒.๘ ประสบการณ์ส่วนตัวในการเทศน์/ศึกษา/ฟังธรรมมหาวิบาก

ประสบการณ์ในการเทศน์ธรรมมหาวิบาก เมื่อก่อนก็ฟัง ในการเทศน์เดือน ๑๒ อุทิศ ให้แก่บุพการี เปรต ผู้ล่วงลับไป แล้วแต่เจ้าภาพจะเจาะจงนิมนต์พระเถรรูปใด แต่ต้องดูคนตาย ว่า เป็นอย่างไร คนที่ทำบุญทำกุศล ก็ไม่เทศน์ธรรมเรื่องนี้ เทศน์ธรรมมาลัยโผด เทวทูต เปตพลี ฟังตามที่บ้านคนที่ไม่สบาย บางคนฟังอีกเรื่องหนึ่งชื่อกุมารภังค์ หนักกว่ามหาวิบากเกี่ยวกับทุกข์ยากวิบาก กรรม ตายก็ไม่ตายหายก็ไม่หายคนเจ็บเมื่อได้ฟังธรรมมหาวิบากก็จะเกิดบุญกุศลติดตามไปในภายภาค หน้า

๒.๙ พิธีกรรมในการเทศน์ธรรมมหาวิบาก

พิธีกรรมในการเทศน์ธรรมมหาวิบากตั้งโต๊ะหมู่บูชาไหว้พระรับศีลเตรียมปัจจัยไทยทาน กัณฑ์เทศน์ เครื่องอุปโภคบริโภคบา บางวัดเทศน์เป็นเรื่องเป็นเรื่องบางวัดเทศน์รวมกัน สรุปลแล้ว สามารถเทศน์ก่อนตายขณะตาย หรือตายไปแล้วดูกาลเวลาประจำปีก็เดือน ๑๒ เอาด้ายสายสิญจน์ผูก ข้อมือพรมน้ำมนต์ให้พรให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บบางคนเทศน์ยังไม่ทันจบก็ตายไปก่อน

๒.๑๐ ข้อเสนอแนะอื่นๆ (ถ้ามี)

ควรเทศน์ให้เหมาะสมตามกาลเวลา ดูคนชุมชนคนเจ็บ คนไม่สบาย ให้ถอดจิตเอาบุญ กุศลติดตามไป บางคนก็เข้าโรงพยาบาลไม่หายก็จะเอาธรรมเรื่องนี้เทศน์ให้เป็นอานิสงส์เป็นความเชื่อ ของแต่ละคน

แบบสัมภาษณ์ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ด้านคัมภีร์ มัคทายก
สำหรับงานวิจัยวิทยานิพนธ์ เรื่อง
ศึกษาวิเคราะห์คติธรรมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวิภากฉบับล้านนา

สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ รศ.ดร.วิโรจน์ นามสกุล อินทนนท์
อายุ ๕๗ ปี เพศ ชาย ตำแหน่ง อาจารย์สอนมหาวิทยาลัย
ระดับการศึกษาปริญญาเอก คณะมนุษยศาสตร์ สาขาปรัชญา
ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ ๑๙ หมู่ที่ ๒ ตำบล ป่าลาน อำเภอ ดอยสะเก็ด จังหวัด เชียงใหม่

ตอนที่ ๒ แนวคำถามในการสัมภาษณ์

๒.๑ อยากทราบความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ธรรมมหาวิภากล้านนา

ประวัติธรรมมหาวิภาก ในเวลาที่พูดถึงคัมภีร์นี้ มันถูกเขียนขึ้นเมื่อใด นั้น เราไม่สามารถที่จะระบุลงไปว่าคัมภีร์นี้ ตัว พ. ศ. ที่เริ่มต้น เขียนขึ้นได้ได้อย่างชัดเจน เพราะว่าในเวลาที่ เราอ่านคัมภีร์พวกนี้ สิ่งที่เราจะได้เห็นก็คือว่า คนที่เขียนนี้ก็จะใช้คำว่า ข้าพเจ้าเขียนเมื่อวัน เวลา ณ ที่ใด จะมีชื่อของผู้เขียน เช่น เตชธมโม ภิกขุเขียนขึ้น เขียนขึ้นเมื่อใดปีจุลศักราชเมื่อใด อันนี้ท่านจะระบุไว้แบบนี้ แต่ว่าคำว่าเขียนที่ถูกใช้ในคัมภีร์ล้านนານี้ มันคือการคัดลอกออกมา ฉะนั้นเมื่อมีการคัดลอกออกมา เราจึงไม่ทราบแล้วว่าต้นกำเนิดเกิดมาจากคัมภีร์ แท้ๆมันเกิดในช่วงใด คือช่วง พ. ศ. ไหน ที่แต่งขึ้นมาเขียนขึ้นมา ใครเป็นผู้เขียนเริ่มแรก แต่คนที่เขียนทีหลังทั้งหมดหรือผู้ที่คัดลอกมาทั้งหมด จะเขียนคำว่า ผู้เขียน ทั้งหมด ได้แก่อันนี้คัดลอก แต่ในคัมภีร์นั้นท่านจะใช้คำว่า เขียน ใครเป็นผู้เขียน แต่ความเป็นจริงนั้นคือการลอก คัดลอกออกมา อันนี้ก็คือลักษณะของคัมภีร์ของมัน ฉะนั้นเราจึงบอกไม่ได้ว่าคัมภีร์นี้แต่งขึ้นเมื่อใด อันนี้ก็คือความเป็นมา ส่วนต้นๆก็จะเป็น ตัวล้านนาที่จารึกในคัมภีร์ใบลาน เป็นตัว พื้นเมืองหมดเลย ที่นี้เมื่อภายหลังการอ่านตัวภาษาล้านนา ผู้อ่านได้มีจำนวนน้อย ฉะนั้นจึงมีคนเอาไปแปลเป็นภาษาภาคกลาง คือเขียนมาเป็นภาษาไทยกลาง แต่ว่าเป็นสำเนียงคำพื้นเมืองคือมันอาจจะมียหลายฉบับ ซึ่งหมายถึงว่า อย่างเริ่มแรกที่มีมามันก็มีตั้งแต่ของ ทวี เขื่อนแก้ว อ.บุญคิด วัชรศาสตร์ เพราะฉะนั้นจึงมีมาหลายฉบับแต่ละอันนี้ก็บอกว่า ตัวเองไปคัดลอกมาจากฉบับไหนเอาฉบับไหนเป็นตัวตั้งอันนี้ไปเอามาจากตัวเมือง ในคัมภีร์ใบลานเอามาพิมพ์เป็นตัวไทยภาคกลาง

รักษาลำเนียงหรือคำพูด ที่เป็นภาษาพูดคำเมืองไว้ เพื่อว่าที่จะให้พระเทศน์เป็นคำพื้นเมืองได้ นี่คือเรื่องของตัวคัมภีร์

๒.๒ ท่านคิดว่าเนื้อหาสาระหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมมหาวิบากมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของคนในล้านนาอย่างไร

เรื่องของคัมภีร์ธรรมมหาวิบากนี้ อันที่ ๑. เป็นความเชื่อ ซึ่งเราเชื่อว่าคนเรานี้มัน มีวิบาก คำว่าวิบากคือผลจากการกระทำของเรามาตั้งแต่อดีต เพราะฉะนั้นเมื่อมันมีวิบากผลของมันก็ติดตาม มาถึงในปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือว่าคนที่ตายแล้วนี่ตายไปเป็นเปรตเป็นผี ตกหม้อนรก เพราะว่าการกระทำในอดีตที่ไม่ดี ได้ทำไว้ในอดีตจึงส่งผลให้เขาไปเกิด โดยเฉพาะไปเกิดในหม้อนรกหรือว่าเป็นมหาวิบาก อันใหญ่อันเป็นวิบากอันใหญ่อันหลวง เพราะฉะนั้นพูดถึงคุณค่าของคัมภีร์อันนี้ในเวลาเอาไปใช้เทศน์แล้ว มันก็จะทำให้คนนั้นเกิดการกลัว กลัวที่จะตกหม้อนรก เพราะมันจะทำให้เป็นวิบากหลวง อันเป็นวิบากใหญ่อัน คนจะได้ทำแต่ความดีมากขึ้นเพราะฉะนั้นเมื่อเวลาเอาไปเทศน์ พระจะเอาไปเทศน์ในงานศพหรือ จริงๆแล้วเรื่องของความเชื่อของเรา เราเชื่อว่าในเวลาที่เขาธรรมมหาวิบากไปใช้เทศน์ ดวงวิญญาณของผู้ตายจะได้พ้นวิบาก จากวิบากกรรมจะทำให้ได้ไปเกิดในทางที่ดี แต่ในความเป็นจริงแล้วมันอยู่ที่ เราเอาธรรมนี้ไปเทศน์เนื่องจากว่าคน ที่มาในงานศพนี้มันมีมากมีหลายเราต้องการที่จะสอน ให้เขารู้ความหมายนี้เลยใช้เวลาอันนั้น เพื่อให้เขาอยู่ในศีลอยู่ในธรรมมากขึ้น ใช้ธรรมนี้เป็นสื่อให้ผู้ฟัง กลัวบาปกรรมแล้วทำแต่ความดี มีเทศน์ให้เพื่อคนอยู่ แต่เราก็พูดว่าคนตายนี้จะพ้นวิบากกรรม คือคนตายจะได้พ้นวิบากกรรม เลยชื่อว่ามหาวิบาก ที่นี้คนบ้านเราคนเมืองเรานี้ มันมีความเชื่อมากกว่านั้นขึ้นไปอีก นั่นคือเรื่องของคนเจ็บ คนเจ็บคนป่วย โดยเฉพาะคนที่เจ็บป่วยเป็นพยาธิ เป็นพยาธิมาเป็นเวลายาวนาน เจ็บป่วยเป็นเวลานาน เราเชื่อว่าเป็นผลมาจากวิบากกรรม ที่ทำมาแล้วจากในอดีต ดังนั้นเพื่อที่จะให้ พ้นจากวิบากกรรมอันนั้น ก็เลยต้องฟังเทศน์มหาวิบากอันนี้เสีย ถ้าได้ฟังเทศน์มหาวิบากนี้แล้ว ก็จะได้หลุดพ้น พุดกันง่ายๆคือคนที่ เป็นพยาธิหนัก ตายก็ไม่ตายเสียที เอาพระมาเทศน์มหาวิบากให้ฟัง จนกระทั่งมีคำพูดที่ว่า ถ้ามันไม่หายก็ตาย นั่นคือเมื่อได้ไปฟังธรรมมหาวิบากนี้แล้ว ๓ วัน ๗ วันถ้าไม่ตาย ก็จะหายจากความเจ็บไข้ได้ป่วย อันนี้เป็นความเชื่อของชาวล้านนา แต่หลักก็คือ บางคน คนเจ็บคนป่วยนี้ อยู่ในอาการที่ฟังไม่รู้เรื่อง แล้ว เอาธรรมนี้ไปเทศน์ให้ฟังก็ คนเจ็บคนป่วยก็ฟังไม่รู้เรื่อง หลงลืมสติแล้วแต่มันก็กลายเป็นว่า คนอยู่ได้ ฟัง แต่คนอยู่ก็ไม่ได้คิดว่า คำนี้เป็นคำสอน คิดอย่างเดียวคือเอาอานิสงส์ ว่าอานิสงส์นี้จะทำให้ คนเจ็บป่วยนี้ ได้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บ หรือไม่เช่นนั้นก็จะพ้นจากวิบากกรรม นั่นก็คือ คนบ้านเรานี้ จะเรียกผู้ตายว่าพ้นวิบากกรรม พ้นวิบากไปแล้ว ท่านตายไปแล้วเรียกว่า พ้นวิบากไปแล้ว จึงมีการเชื่อว่าถ้าเอาธรรมมหาวิบากมาเทศน์ให้ คนเจ็บคนป่วยฟัง ท่านจะได้พ้นวิบากกรรม นี่คือการเชื่อ เชื่ออย่างนี้ในเวลาที่ใช้เทศน์ บางครั้งก็ทรมนทรมาน เจ็บป่วยทรมานอยู่อย่างนั้น พอเอาธรรมมหา

วิบากไปเทศน์ปรากฏว่าตายในวันนั้น การเทศน์ธรรมเราก็เชื่อว่าในขณะที่เทศน์นั้น เทศน์จบแล้ว ปรากฏว่าคนป่วยตาย เขาฟังวิบากกรรมแล้ว แต่บางคนก็ไม่เอา เหมือนกับไปแข่งให้ คนป่วยตาย เอาธรรมมหาวิบากมาเทศน์ให้พ่อแม่ฟัง ไปแข่งพ่อแม่ตายหรือ แต่ความเป็นจริงแล้วการเอาธรรมวิบากไปเทศน์ให้คนฟังเป็นคนไข้ที่มีอาการหนัก ไม่รู้สึกเนื้อตัว เจ็บป่วยด้วยโรคร้ายมานาน การเทศน์มหาวิบากจึงเป็นวิธีสุดท้าย ที่จะช่วยให้คนป่วย แต่ว่ามันมีอีกอย่างหนึ่ง ถ้าผู้ป่วยยังมีสติแล้วได้ฟังเทศน์ ไหว้พระรับศีลผู้ป่วยยังพอรู้ตัว ยกมือไหว้พระรับศีล ถ้าฟังธรรมแล้วจิตตามไปขณะที่พระเทศน์ เราก็เชื่อว่าถ้าเขาตายในขณะที่นั้น ในขณะที่พระเทศน์ให้ฟัง เรียกว่า จิตวิญญาณจะได้ไปเกิดในทางที่ดี ฟังวิบากในภาวะชาตินี้แล้ว เขาจะได้ไปเกิดในทางที่ดีในภพภวภาคหน้า เพราะว่าตอนตายเขาได้ฟังเทศน์จิตของเขา อยู่กับเสียงของธรรม มันก็จะกลายเป็นตัวนำทำให้จิตของผู้ป่วย คิดไปในทางที่ดี เมื่อคิดในทางที่ดีสุดก็เป็นที่หวังได้ อันนี้ก็เป็นที่คิดที่เรานิยมเอาไปใช้เทศน์ให้แก่ผู้ป่วยฟัง

๒.๓ ท่านคิดว่าคัมภีร์มหาวิบากที่ใช้เทศน์ในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับคนเจ็บ คนตาย ในสังคมล้านนามีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร

มันเป็นความเชื่อ เมื่อมันเป็นความเชื่อ เราจะพูดว่ามันเหมาะสมหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับ การยอมรับของคน คือในสังคมหนึ่งที่คนยอมรับ เมื่อคนในสังคมนั้นยอมรับกันได้ มันก็ยังอยู่ได้ เพราะของอย่างนี้มันเป็นความเชื่อของบุคคล เราจะพูดว่า มันไม่ใช่ ก็ไม่ได้ อย่างเด็กในสมัยปัจจุบันนี้ ก็จะพูดว่า เอามาทำไม คนในสมัยโบราณก็พูดว่ามันได้อยู่นะ ในแง่ของจิตใจของคน เพราะอย่างน้อยที่สุดก็เป็น การ นำจิต ให้กับคนที่ป่วย ใกล้จะตาย ถ้าคนใกล้จะตายเป็นคนไม่รู้สึกตัว มันก็จะได้กับคนที่อยู่ข้างหลัง พูดถึงเศรษฐีคนหนึ่ง ที่ท่านอยู่ในศีลกินในธรรม พอใกล้จะตายนิมนต์พระมาเทศน์สวดให้ฟัง แล้วปรากฏว่าในขณะที่ พระกำลังเทศน์กำลังสวดให้ฟังอยู่ ก็มีเทวดาจะมารับ ดวงวิญญาณของเขา ขึ้นไปสู่สวรรค์ เขาก็ไม่อยากจะตายในขณะที่นั้น เพราะเป็นเวลาที่พระกำลังเทศน์กำลังสวด เขาก็เลยบอก เทวดาว่ายังไม่ไป บอกว่ารอก่อนรอก่อน พระกำลังเทศน์กำลังสวดอยู่ก็ บอกว่าทำไมมาบอกให้หยุดก่อนหยุดก่อน พระก็เลยหยุด สวด แสดงให้เห็นว่าในขณะที่เราทำอะไร มีต้นเรื่องมีที่มา ว่าที่มาของมันเป็นอย่างนี้ เราจึงได้เอามาใช้กัน เป็นวิธีอย่างหนึ่งที่มีอยู่

๒.๔ อยากทราบว่าเนื้อหาสาระของคัมภีร์ธรรมมหาวิบากได้ส่งผลต่อพฤติกรรมและการปฏิบัติตนของคนในสังคมล้านนาในทิศทางใด

พูดกันง่ายๆในขณะนี้เวลาเทศน์ ธรรมมหาวิบากคนในสมัยก่อน เขาฟังจริง เอาเนื้อหา สาระ ในขณะที่พระเทศน์ เขาก็จะนั่งฟัง แต่คนในสมัยนี้ ฟังไม่รู้เรื่อง เมื่อฟังไม่รู้เรื่องจึงไม่อยากฟัง พอพระจะเทศน์ก็คุยกัน ก็เลยกลายเป็นว่าพระเอาอะไรมาเทศน์ก็ไม่รู้ ถ้าฟังจริงๆแล้วได้ ในคัมภีร์ ธรรมจะบอกว่า ให้เราอยู่ในศีลกินในธรรม แต่อาจจะมียาคออธิบายมากไปกว่านั้น เมื่อได้ตั้งใจฟังแล้วก็

จะก่อให้เกิดประโยชน์ สมัยนี้ คนกลับมาชอบการเทศน์แบบบรรยาย การเทศน์แบบภาคกลาง เพราะมันฟังรู้เรื่อง แต่ธรรมเมืองนี้ในสังคฆนบท กลับนิยม ถ้าเทศน์แบบบรรยาย ไม่เทศน์ธรรมคัมภีร์ ก็จะมีคนตาย จะไม่ได้รับบุญ เพราะฉะนั้นเราจึง ต้องมี ๒ อย่างคือเนื้อหาสาระในธรรม เราสรุปในเนื้อหาสาระของธรรมให้ฟัง อาจจะฟังก่อนหรือทีหลังก็ได้ เทศน์ธรรมคัมภีร์เป็นอาณิสส อาจอยู่ในช่วง ๑๐ นาที ๒๐ นาทีแล้วมาบรรยายสรุปในเนื้อหาสาระ ให้ฟังอีกทีหนึ่ง ในระยะเวลาที่เท่ากัน ๑๐ หรือ ๒๐ นาที มันจะทำให้เห็นว่า ธรรมนี้ยังมีประโยชน์ในสังคฆปัจจุบัน เราต้องบอกกันว่าการเทศน์ธรรมคัมภีร์เอาอาณิสสซึ่งเชื่อว่าคนตายจะได้รับ พร้อมกับการสรุปเนื้อหาสาระในธรรมคัมภีร์ด้วย เพราะฉะนั้นเมื่อถึงเดือน ๑๒ เรานิมนต์พระไปเทศน์ พร้อมกันสามสี่หมู่ นี่คือการเทศน์เอาอาณิสสของการเทศน์ เพราะเราเชื่อว่าจากการทานธรรมเรื่องนี้ คนตายจะได้รับ อันนี้ก็มี ๒ อย่าง มันขึ้นอยู่กับ พระจะได้ปรับวิธีการเทศน์ ประยุกต์ใช้ คือเอาอย่างละครึ่ง จะละครึ่งไม่ได้ เพราะในระบบพื้นเมืองเรา ถ้าพระพูดไปเฉยๆก็จะคิดว่า เป็นคำของพระไม่ใช่คำของพระพุทธเจ้า ถ้าเป็นคำของพระพุทธเจ้าต้องออกจากธรรม คัมภีร์ถ้าเป็นคำของพระพุทธเจ้าก็ว่าไปตามธรรม จึงจะได้ นี่ก็เป็นอันเดิมที่ยังมีอยู่ ต้องปรับใช้

๒.๕ ท่านคิดว่าคัมภีร์ธรรมหาวิบากได้ให้คติธรรมต่อสังคมในล้านนาอย่างไร

ถ้าพูดถึงคติธรรมที่มีอยู่ เราพูดกันง่าย ๆ ก็คือการละชั่วทำดี ตัวนี้เป็นตัวหลักเลย ธรรมนี้แจ่มถึงเรื่องว่า คนที่ไม่ดีตายแล้วจะไปตกในนรก ดังนั้นถ้ามันเป็นลักษณะของคำสอนศาสนาเป็นลักษณะคำสอนอย่างหนึ่งในศาสนา นั่นคือพยายามที่จะให้คนได้ละชั่วทำดีอยู่ในศีลอยู่ในธรรม สอนให้คนทำความดี การที่จะทำให้คนทำความดี ใช้ของเรื่องหม้อนรก มาเป็นสื่อตัวหนึ่ง คือนำมาเป็นสื่อให้เห็นว่าถ้าคนทำความดีจะได้ขึ้นไปสู่สวรรค์ ถ้าคนทำชั่วจะได้ไปตกในนรก แต่ว่าเมื่อพูดถึงเรื่องสวรรค์ ว่าได้ทำอย่างนี้อย่างนั้นจะได้ไปเกิดบนสวรรค์ ฉะนั้นพูดกันง่าย ๆ ก็คือการชักชวนให้คน อยู่ในทางที่ดี มันยากกว่าการชุกคน เช่นว่าอย่าไปทำอย่างนั้นนะ เวลาตายไปจะไปตกในนรก อย่างนี้มันจะดีกว่า ทำให้คนกลัว คนจะกลัวมากกว่าเมื่อกลัวแล้วก็จะทำดี เพราะเขาบอกว่า มันไม่ดี ไม่ควรทำ พูดกันง่าย ๆ ก็คือชักชวนให้คน ละชั่วทำความดี การที่จะชวนให้คนทำดีมันเกิดขึ้นหลังจากที่คน ละความชั่วแล้ว ถ้ายังไม่ละความชั่ว ทำความดีก็ จะช่วยอยู่อย่างนั้นปะปนกัน แต่ถ้าว่าจะตกนรกนะเขาก็จะละ อันนี้เป็นวิธีการสอน เราจะได้เห็นคำสอนในคัมภีร์ ปรากฏเด่นชัดขึ้น ในเวลาที่คนตั้งใจฟัง แต่สำหรับคนที่ไม่ตั้งใจฟัง เมื่อพระเทศน์แล้วก็ต้องสรุป ให้เขาฟัง แต่การสรุปจะทำอย่างไร สรุปก่อนหรือหลัง เหมือนกับธรรมคาวที่ใช้เทศน์ช่วงพรรษา บางครั้งญาติโยมฟังก็ไม่รู้เรื่อง คนสมัยโบราณ ฟังธรรมอย่างนี้อย่างเดียวก็ฟังรู้เรื่อง เพราะเขาฟังจริงจังแต่สมัยนี้ ฟังรู้เรื่องบ้างไม่รู้เรื่องบ้าง ฉะนั้นจึงทำให้ไม่สนใจ เพราะฉะนั้นพระจึงต้องสรุปให้ญาติโยมฟัง ก็จะได้รับรู้เรื่องของคัมภีร์มหาวิบาก อันนี้ก็ เป็นวิธีการอันหนึ่ง

๒.๖ โอกาสที่พระสงฆ์จะเทศน์ธรรมมหาวิบาก

โดยส่วนมากแล้วที่จริง เรานำธรรมมหาวิบากไปใช้เทศน์อยู่กับโดยตลอด แต่เนื่องจากความเชื่อที่มีมาในอดีต ว่าเป็นธรรมที่อุทิศให้แก่คนตายหรือว่าธรรมผีตาย ชาวล้านนาจะมีเซตธรรมของมันเป็นเรียกว่ากลุ่มของธรรม มหาวิบาก มาลัยโผด มูลนิพพาน เปตพลี อาณิสสสังคายนา อันนี้เป็นเซตกลุ่มของธรรมผีตาย ถ้าจะขึ้นบ้านใหม่เอาธรรมมหาวิบากมาเทศน์คนก็จะว่า ยังได้นี้ เอาธรรมอย่างนี้มาเทศน์ เจ้าของบ้านใกล้จะตายกานี้ ฉะนั้นในการเทศน์ก็จะดูว่าโอกาสใดเวลาใด ถ้าเราไม่ถือสา มันก็สามารถเทศน์ได้ทุกขณะทุกเวลา เพียงแต่ว่าคติที่เราได้สืบทอดกันมานั้นกลายเป็นอย่างนี้ ถ้าเอามาใช้ผิดที่ก็เป็นเรื่องเป็นราว ก็แล้วแต่โอกาสที่จะใช้ ถ้าขึ้นบ้านใหม่เอามาวิบากไปเทศน์ก็เรียกว่าหนักแล้ว สืบทอดเอามหาวิบาก ถ้าขึ้นบ้านใหม่ก็จะมีเซตกลุ่มของธรรมอย่างหนึ่ง โดยหลักแล้วก็คือสี่ธรรมเหล่านี้ให้คนทั้งหลายได้ฟัง เข้าใจ ฟังแล้วก็จะได้แต่สิ่งสำคัญคือการไม่ฟัง นี่เป็นปัญหาใหญ่

๒.๗ ผลต่อผู้ฟัง ภายหลังจากการเทศน์ธรรมมหาวิบาก

เนื่องจากว่าธรรมนี้ ๑. เป็นผลมาจากความเชื่อ มันจึงทำให้คนรู้สึก ถ้าไปใช้ผิดกาลมันไม่ใช่แล้ว เพราะฉะนั้นมันจึงอยู่ที่ ผลของการใช้ ใช้ให้ถูกต้อง กาลเวลา ถ้าป่วยอยู่ โรงพยาบาล ก็จะเอาธรรมมหาวิบากนี้ไปใช้ บางคนหายบางคนไม่หายไม่เกี่ยวกับการเทศน์ เพราะถ้าฟังเทศน์แล้วยังไม่หาย ยังมีเจ็บอยู่และยังไม่ตาย เราเรียกว่าวิบากยังไม่หมด แต่ที่ว่าฟังแล้วมันหาย ฟังแล้วมันตายก็เรียกว่ามันหมดวิบาก นี่เป็นผลของการกระทำที่ สิ้นสุดในตอนนั้นแล้ว นี่คืออันหนึ่งที่มีอยู่ จะเอาลองไปพลิกเพลงโดยไม่บอกชื่อธรรม เช่น งานขึ้นบ้านใหม่เอาธรรมมหาวิบากไปเทศน์ ถ้าคนไม่รู้ก็ไม่เป็นไรแต่ถ้าคนรู้ มีคนมาทักก็จะเกิดเรื่อง ว่านี่เป็นธรรมมหาวิบากท่านเอามาเทศน์ได้อย่างไร ทำให้จิตใจของเจ้าภาพหดหู่ เอาธรรมผีตายมาให้เรา อันนี้เป็นเซตธรรมผีตาย ความเหมาะสมของธรรมที่เอามาใช้จะมี ลักษณะของมัน

๒.๘ ประสบการณ์ส่วนตัวในการเทศน์/ศึกษา/ฟังธรรมมหาวิบาก

เคยไปเทศน์อยู่ เมื่อก่อนนี้ คนหน้าบ้าน ป่วยใกล้จะตาย นิมนต์พระมาเทศน์ คนป่วยนี้เคยพูดมาก่อนว่า อยากฟังธรรมบารมี ตอนที่ยังมีสติดีอยู่ ก็เลยเอาธรรมบารมีมาเทศน์ให้ฟัง เมื่อเทศน์แล้วจะหมดวิบากก็ยังไม่หมด ยังอยู่ต่อไป เพราะฉะนั้นมันอยู่กับที่ คนละที่คนละแห่ง บางทีมันจับช่วงเวลาของมันแต่โดยคตินี้ของเราเราถือว่า หมดวิบากของเขาพอดี ถ้าตายไปแล้ว มาตามธรรมให้เขาจะได้พ้นวิบากกรรมของเขา มันไม่ใช่ว่าก่อนตายอย่างเดียว คือมีชีวิตอยู่แล้วตายไปแล้วใช้เทศน์ได้อยู่ ตายไปแล้วครบปี ๒ ปี ๓ ปี มาเดือนสิบสองเป็ง ปล่อยผีปล่อยเปรตจะเอามาเทศน์ได้อีกด้วย ถ้าว่าคนยังไม่ตาย ไม่เคยทำบุญกุศลเขาจะนึกถึงความดีไม่ได้ ถ้าเขามีสติดีอยู่เอาธรรมไปเทศน์ เขาฟังธรรมนั้นแล้วอาณิสสก็จะเกิดขึ้นกับเขา ถ้าไม่มีสติแล้วจะว่าจะเทศน์อย่างไรก็ไม่รู้เรื่อง

๒.๙ พิธีกรรมในการเทศน์ธรรมมหาวิบาก

ก็จะมีเฉพาะข้าวตอกดอกไม้ แล้วเอาปัจจัยใส่ซอง เพียงแค่นั้นไม่มีสังฆทานกัณฑ์เทศน์เหมือนในปัจจุบัน เราจะเห็นว่าพิธีกรรมการเทศน์ ในสมัยก่อน ทำแบบง่ายๆ ลักษณะของคนเมืองเรา เรียกว่าบูชาธรรมไปบูชาธรรมมาเทศน์ให้เขาฟังก็เลยเป็นการบูชาธรรม ขึ้นตอนคือไปบูชาธรรมที่วัด แล้วเอามาให้พระสงฆ์เทศน์ จะมีของกัณฑ์เทศน์ การบูชาธรรมนี้ในสมัยก่อน จะให้พระเขียนธรรมให้ จ्ञานธรรมให้ อานิสงส์ก็จะเยอะจ้นธรรมมหาวิบากไปจ้งคือไปตักเงิน ให้พระขอพระเขียนจ้นธรรมให้ แล้วบูชาเอา มาอุทิศให้แก่คนตาย เพราะฉะนั้นในธรรมบางอันจะมี ตอนทำว่าคนนี้เป็นเจ้าภาพ คนนี้อุทิศไปให้แก่คนนี้ ตอนนี้ก็คือการเฉพาะ อย่างเช่นว่าไปขอท่านมหาเขียนธรรมนี้ให้ พระมหา ก็ไปคัดลอกธรรมนั้นมา ธรรมของใครเป็นเจ้าของเจ้าศรัทธาอุทิศให้ใคร สมัยปัจจุบันจะเขียนด้านหน้า อุทิศ ส่วนกุศลให้ใคร ถ้าในสมัยโบราณเป็นคัมภีร์ก็ใช้เขียนในธรรมตอนท้าย ใครเป็นผู้เขียน อุทิศ ผลบุญให้ใคร

๒.๑๐ ข้อเสนอแนะอื่นๆ (ถ้ามี)

ธรรมมหาวิบากนี้เป็นความเชื่อของแต่ละบุคคล สามารถเอาไปใช้ได้ก็อยู่ที่การยอมรับของคน สามารถที่จะเชื่อได้เป็นไปได้แต่ว่า ณ ปัจจุบันนี้ พระจะมีวิธีการอย่างไร ที่จะทำให้คนเชื่ออย่างนั้น เพราะฉะนั้นวิธีการของมันก็จะมียู่คือ ได้ทั้งอานิสงส์และความรู้ ได้อานิสงส์คือเทศน์แบบเป็นทำนอง ตามคัมภีร์ได้ อันที่สองก็คือสามารถที่เทศน์ให้ได้รับความรู้ความเข้าใจ บรรยายสรุปให้เขาฟังด้วย แล้วความรู้ก็จะเกิดขึ้นได้ ได้ไปพร้อมกันทั้ง ๒ อย่าง

แบบสัมภาษณ์ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ด้านคัมภีร์ มัคทายก
สำหรับงานวิจัยวิทยานิพนธ์ เรื่อง
ศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวิภากฉบับล้านนา

สัมภาษณ์วันที่ ๒๓ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ นายสมพงษ์ นามสกุล ไชยดีศรีประพันธ์
อายุ ๖๗ ปี เพศ ชาย ตำแหน่ง มัคทายกวัดเชียงใหม่
ระดับการศึกษา ประถมศึกษา ๗
ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ ๒๖๒ หมู่ที่ ตำบล ศรีภูมิ อำเภอ เมือง จังหวัด เชียงใหม่

ตอนที่ ๒ แนวคำถามในการสัมภาษณ์

๒.๑ อยากทราบความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ธรรมมหาวิภากล้านนา

เท่าที่ศึกษาไม่มีที่ปรากฏเป็นหลักฐานที่แน่นอนว่า มีพระมหาเถระรูปใดที่แต่งขึ้นมา แต่สันนิษฐานจากการแต่งขึ้นด้วยภาษาล้านนา เท่าที่ทราบจากครูบาอาจารย์ ตัวหนังสือล้านนาปรากฏในสมัยพญาแก้ว (พระเมืองแก้ว) เป็นโอรสของพระเจ้ายอดเชียงราย ใน พ. ศ. ๒๐๓๘-๒๐๖๘ สันนิษฐานว่า คัมภีร์นี้มีอายุไม่ต่ำกว่า ๕๐๐ ปี ในสมัยพญามังรายใช้ตัวหนังสือฝักขาม เขียนในศิลาจารึกอุโบสถวัดเชียงมั่น ความเป็นมาของธรรมมหาวิภากนั้นว่าด้วยเรื่องผลกรรมของมหาเศรษฐีที่ทำมาในอดีต คือการทำบุญด้วยการเชิญชวนให้ชาวบ้านใส่บาตรพระปัจเจกพุทธเจ้า แต่ก็ทำบาปคือมโนกรรมอันเป็นส่วนอกุศลได้แก่เกิดความเสียดายข้าวที่เมียดตัวเองใส่บาตร อีกประการหนึ่งได้ฆ่าลูกพี่ชาย ด้วยกรรมนี้จึงส่งผลให้เขาเป็นเศรษฐีมีโภคสมบัติแต่ไม่ได้กินได้ใช้และไม่มีลูก คัมภีร์ธรรมมหาวิภากนี้มีมาจากญาติโยมจะให้ครูบาอาจารย์ที่เป็นพระสงฆ์ หรือเพื่อน่อยพ่อนานผู้มีความรู้เขียนขึ้นมา แต่ต้นฉบับจริงๆนั้นก็ไม่ทราบว่าผู้ใดเขียนขึ้นมา สันนิษฐานว่าผู้แต่งต้องมีความรู้ทางด้านภาษาบาลีเป็นอย่างดี ปรากฏอยู่ในพระธรรมบทเกี่ยวกับเศรษฐีมีโภคสมบัติมากแต่ไม่ได้ใช้

๒.๒ ท่านคิดว่าเนื้อหาสาระหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมมหาวิภากมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของคนในล้านนาอย่างไร

สำหรับเนื้อหาสาระที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวิภาก สอนให้คนที่นับถือศาสนาพุทธไม่กล้าที่จะทำความชั่วสิ่งไม่ดี มีความเชื่อว่าถ้าทำความชั่วทางกายวาจาใจแล้วจะเหมือนเศรษฐี ที่ปรากฏในธรรมมหาวิภากซึ่งได้รับความทุกข์เวทนา ความทุกข์ยากลำบากมีทรัพย์สินสมบัติแต่จะกินจะใช้ก็ไม่ได้

จะได้รับผลที่ไม่ดีอันเกิดจากการกระทำความชั่วของตน มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวล้านนาทำให้คนกลัวบาปกลัวกรรมอยู่ในศีลในธรรม ประพฤติชอบด้วยกายวาจาใจ

๒.๓ ท่านคิดว่าคัมภีร์มหาวิบากที่ใช้เทศน์ในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับคนเจ็บ คนตาย ในสังคมล้านนามีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร

คิดว่าเหมาะสมอยู่ในสมัยก่อนธรรมมหาวิบากนี้จะเทศน์ในประเพณีเดือนสิบสอง เป็นธรรมอุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่บุพการี และคนเจ็บไข้ได้ป่วยนอนเป็นเวลายาวนานหาหมอกก็ไม่หาย มีความเชื่อว่าเอาธรรมมหาวิบากนี้มาเทศน์จะทำให้กรรมวิบากของคนไข้หมดไป เวรกรรมที่เคยสร้างมาเป็นเหตุทำให้คนเจ็บป่วยนั้นได้รับความทุกข์ยากลำบาก เมื่อมาเทศน์แล้วภายใน ๓ วัน ๗ วัน ถ้ามีชีวิตอยู่ได้ ก็จะสุขสบายต่อไป แต่ถ้าว่าจะตายก็ตายภายใน ๓ วัน ๗ วัน เมื่อเสียชีวิตแล้วถือว่าหมดเวรหมดกรรม อานิสงส์ของธรรมมหาวิบาก ถ้าจะหายก็ทำให้หาย ถ้าสร้างเวรสร้างกรรมมาเยอะภายใน ๓ วัน ๗ วันก็จะเสียชีวิต ไม่ต้องทรมาน มีคัมภีร์โบราณอีกคัมภีร์หนึ่งชื่อกุมารรังค์ ซึ่งเป็นคาถาบาลีทั้งหมดสำหรับเทศน์ให้คนที่ไม่สบายนานๆฟังเพราะความเชื่อว่าจะมีสิ่งเร้นลับ หรือมีภูติผีปีศาจเข้าไปสิงในร่างของคนที่ไม่สบาย ถ้าเอาธรรมกุมารรังค์มาเทศน์ ๓ วัน ๗ วันก็จะเสียชีวิต ธรรมมหาวิบากนี้เหมาะสม ที่จะเทศน์ให้กับคนที่ป่วยไข้ไม่สบายนานๆไม่นิยมเอาธรรมเรื่องอื่นเทศน์ คนเสียชีวิตวันแรกก็จะเทศน์ธรรมมาลัยโผด หรือธรรม ๗ คัมภีร์รวม สัง วิ ธา ปุ กะ ยะ ปะ ได้แก่การเทศน์ตามลำดับวันที่คนตายเกิด คนตายเกิดวันอาทิตย์ ก็จะมีเทศน์ธรรมสังคินี เป็นต้น ประเพณีนี้ได้หายไปแล้ว

๒.๔ อยากทราบว่าเนื้อหาสาระของคัมภีร์ธรรมมหาวิบากได้ส่งผลต่อพฤติกรรมและการปฏิบัติตนของคนในสังคมล้านนาในทิศทางใด

คนที่เคยได้บวชได้เรียนได้ศึกษาในพระศาสนา หรือผู้เฒ่าผู้แก่ที่ได้ถือศีลนอนวัดได้ฟังพระธรรมคำสอน จะประพฤติตนประพฤติดีอยู่ในทำนองคลองธรรม มีการให้ทานรักษาศีลเจริญเมตตาภาวนา เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงกรรมที่ไม่ดี แล้วบำเพ็ญกุศลคุณงามความดีประพฤติตนอยู่ในทำนองคลองธรรม อยู่ในกุศลกรรม เว้นจากความชั่ว ประพฤติตนอยู่ในศีลในธรรมอยู่ในศีล ๕ อยู่ในศีล ๘ เพื่อให้พ้นจากวิบากกรรมที่เราสร้างมาในอดีตชาติ ซึ่งเราไม่รู้ว่าเราทำอะไรมาบ้าง พยายามทำความดีให้ทานรักษาศีล เจริญสมาธิภาวนาช่วยเหลือสังคม ธรรมมหาวิบากนี้กระตุ้นเตือนให้คนตื่นตัวกลัวในสิ่งที่ไม่ดี มุ่งทำแต่คุณงามความดี สมัยในปัจจุบันความเจริญทางวัตถุเข้ามา คนห่างเหินวัดวาอารามไม่ค่อยฟังธรรมคำสอนทำให้คนในสังคมปัจจุบันไม่เหมือนสมัยก่อน สมัยก่อนอยู่กันสงบสุข สมัยปัจจุบันคนไม่กลัวบาปกลัวกรรม

๒.๕ ท่านคิดว่าคัมภีร์ธรรมมหาวิบากได้ให้คติธรรมต่อสังคมในล้านนาอย่างไร

คติธรรมที่ปรากฏในธรรมมหาวิบากนี้ให้คติธรรมที่ดี ต่อสังคมล้านนาในสมัยอดีต คิดว่าคนในสังคมล้านนาในอดีตอยู่ร่มเย็นเป็นสุข เพราะมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น ไม่มีการฆ่าฟันฟันแทงไม่มีการลักเล็กขโมยน้อยไม่มีเรื่องเกี่ยวกับการประพฤติดีในกามลูกเมียของคนอื่น การกระทำชั่วเราเด็กไม่มีในสมัยก่อน เพราะคนกลัวบาปกลัวกรรม ถ้าเราไปทำกับคนอื่นอย่างไร ลูกของเราก็จะได้รับผลอย่างนั้น ผลกรรมจะตกกับลูกของเรา ยกตัวอย่างในธรรมมหาวิบาก ถ้าทำสิ่งนี้จะได้รับผลในภพต่อไปอย่างนั้น

๒.๖ โอกาสที่พระสงฆ์จะเทศน์ธรรมมหาวิบาก

โอกาสที่จะได้เทศน์ธรรมมหาวิบาก คือ ๑. ใช้เทศน์ในเทศกาลเดือนสิบสองเป็ง อุทิศให้แก่บรรพชนญาติพี่น้องผู้ล่วงลับ ๒. ใช้เทศน์ให้คนที่เจ็บไข้ได้ป่วยเป็นเวลายาวนาน รักษาไม่หาย ทำอย่างไรก็ไม่หาย จึงเอาธรรมมหาวิบากนี้ไปเทศน์เพื่อที่จะให้หมดสิ้นเวรกรรม ถ้าอยู่ได้ก็จะมีอายุ มันขวัญเย็น ถ้าอยู่ไม่ได้ก็จะจากไปอย่างมีบุญกุศล ไม่ต้องมารับความทรมานลำบาก

๒.๗ ผลต่อผู้ฟัง ภายหลังจากการเทศน์ธรรมมหาวิบาก

ผู้ที่ฟังธรรมมหาวิบากแล้วก็จะได้นำไปประพฤติปฏิบัติให้ทำแต่ กรรมดีหลีกเลี่ยงกรรมชั่ว สำหรับคนที่เจ็บป่วยเป็นเวลายาวนานถ้าได้ฟังธรรมมหาวิบากแล้ว ถ้าหมดเวรหมดกรรมก็จะจากไปสู่สุคติที่ดี ไม่ต้องมาทุกข์ทรมานวิบากกรรมที่ตนได้ทำไว้ ทำให้ผู้ป่วยมีจิตสงบมีบุญกุศลเป็นที่พึ่ง

๒.๘ ประสบการณ์ส่วนตัวในการเทศน์/ศึกษา/ฟังธรรมมหาวิบาก

เคยไปเทศน์ในหลายสถานการณ์ให้พระรับศีลแล้วแล้วเทศน์ แต่บางทีพระกำลังเทศน์ผู้ป่วยเสียชีวิตไปก็มี เทศน์ยังไม่ทันจบ บางคนฟังเทศน์ไปแล้ว ๓ วัน ๗ วันหายก็มี บางคนก็เสียชีวิตไปภายใน ๓ วัน ๗ วันก็มี บางคนก็กลัวไม่ยอมฟังธรรมมหาวิบากเพราะคิดว่าถ้าฟังธรรมนี้แล้วจะตาย

๒.๙ พิธีกรรมในการเทศน์ธรรมมหาวิบาก

พิธีกรรมในการเทศน์ธรรมมหาวิบากนี้ ก็จะมีการไหว้พระรับศีลจัดภัตตาหารมีข้าวปลาอาหารเพื่ออุทิศให้เจ้ากรรมนายเวรสัมภเวสีทั้งหลาย กรวดน้ำอุทิศกุศลส่วนบุญกุศลไปให้แก่ท่านเหล่านั้น ที่มาทำให้ผู้ป่วยได้รับทุกขเวทนา ถ้าได้ทำบุญอุทิศให้แก่เจ้ากรรมนายเวรสัมภเวสีเหล่านั้นแล้ว จะทำให้ผู้ป่วยหายทุกขเวทนา ผู้ป่วยหมดอายุขัยก็จะจากไปด้วยดี คนเฒ่าคนแก่สมัยก่อนก็จะแนะนำให้อาจารย์ธรรมมหาวิบากมาเทศน์ให้แก่คนเจ็บป่วย ให้สิ้นเวรสิ้นกรรม ถ้าเขาหมดวิบากกรรมก็จะตายไป

๒.๑๐ ข้อเสนอแนะอื่นๆ (ถ้ามี)

ในสมัยปัจจุบันนี้ควรประยุกต์ธรรมมหาวิบากให้เข้ากับคนในสมัยปัจจุบัน แนะนำว่าถ้าทำกรรมชั่วทางกายวาจาใจจะได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน จะมีพิธีการเทศน์ธรรมมหาวิบากในสังฆมณฑลเป็นส่วนใหญ่เขตอำเภอในเมืองไม่ค่อยมี ถ้าทำกรรมชั่วจะทำให้จิตขุ่นมัวไม่หมดใสเกิดความลำบากใจ ก็จะได้หันมาทำคุณงามความดีเพื่อความสะอาดทางจิตใจความผ่องใสความสบายใจความสุขกายสุขใจกับตนเองและกับวงสังคมญาติพี่น้อง

แบบสัมภาษณ์ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ด้านคัมภีร์ มัคทายก
สำหรับงานวิจัยวิทยานิพนธ์ เรื่อง
ศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวิบากฉบับล้านนา

สัมภาษณ์วันที่ ๑ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ นายสอน นามสกุล มนเทียน

อายุ ๗๔ ปี เพศ ชาย ตำแหน่ง มัคทายกวัดลังกา

ระดับการศึกษา ประถมศึกษา ๖

ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ ๑๔๑/๑ หมู่ที่ ๓ ตำบล ฟ้ายาม อำเภอ เมือง จังหวัด เชียงใหม่

ตอนที่ ๒ แนวคำถามในการสัมภาษณ์

๒.๑ อยากทราบความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ธรรมมหาวิบากล้านนา

ผมคิดว่าธรรมมหาวิบากนี้มีมานานแล้ว มาทราบเมื่อตอนมาบวชเป็นพระ ประมาณปี ๒๕๐๐ เคยเทศน์ให้ญาติโยมฟัง เป็นเรื่องของบาปกรรมของคนแต่ละคน วิบากยิ่งใหญ่มากของคนแต่ละคน ได้กระทำไว้ตั้งแต่อดีตชาติจนถึงปัจจุบัน บางคนเกิดมามีปัญหา ก็เพราะอดีตเข้าวัดฟังธรรมจำศีล ภาวนา คบสัจบุรุษคบบัณฑิตผู้รู้ เกิดมาในชาตินี้ จึงเป็นผู้ที่มีปัญญาเฉลียวฉลาด บางคนเกิดมา มีหูหนวกตาบอด ก็เพราะว่ากรรมในอดีต ได้สร้างได้กระทำไว้โดย เห็นพระมาบิณฑบาตร ทำไม่รู้ไม่เห็น เวลาพระเทศน์พระสวด ในงานต่างๆ ทั้งๆที่หูได้ยิน ตาก็เห็นแต่ทำเมินเฉย ไม่ค่อยดูไม่ค่อยมอง ไม่สนใจ ท่านว่าเกิดมาอีกภพหนึ่ง ทำให้เป็นคนหูหนวกตาบอด เพราะกรรมในอดีตที่ผ่านมา ดังคำที่กล่าวไว้ว่า ทำกรรมใดไว้ย่อมได้รับผลกรรมนั้นบางคนเกิดมามีทรัพย์สินเงินทอง เพราะในอดีตชาติ บุคคลผู้นั้นได้ทำบุญให้ทาน ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ทำให้เป็นคนมีเข้าของทรัพย์สมบัติ ธรรมมหาวิบากนี้ สมัยก่อนเขียนเป็นคัมภีร์ใบลานตัวหนังสือล้านนา

๒.๒ ท่านคิดว่าเนื้อหาสาระหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมมหาวิบากมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของคนในล้านนาอย่างไร

คิดว่ามีคุณค่ามากๆทำให้คนกลัวบาปกลัวกรรม เป็นคติสอนใจให้บุคคลที่เคยได้ทำบาป ทำกรรม ให้กลับมาประพฤติดีเป็นคนดี อยู่ในศีลอยู่ในธรรม พระอานนท์ทูลถามพระพุทธเจ้าเรื่อง

บุคคลทำไมเกิดมามีลักษณะแตกต่างกัน พระพุทธเจ้าทรงตอบพระอานนท์ ว่าแต่ละคนมีกรรมที่ทำมาในอดีตแตกต่างกัน จึงทำให้คนมีลักษณะแตกต่างกัน

๒.๓ ท่านคิดว่าคัมภีร์มหาวิบากที่ใช้เทศน์ในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับคนเจ็บ คนตาย ในสังคml้านนามีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร

มีความเหมาะสมอยู่เพราะว่าธรรมะทุกเรื่องคัมภีร์ธรรมทุกเรื่อง หากว่าได้เทศน์แล้วคนที่ไม่สบายได้ฟัง และเคยสร้างบาปสร้างกรรมมาพอได้มาได้ยินพระธรรม บุคคลนั้นอาจจะกลับใจได้จะทำให้เกิดปีติซาบซ่าน เมื่อได้ยินได้ฟังธรรมนั้นแล้ว เมื่อตายไปก็จะไปสู่ภพภูมิที่ดี อย่างนางมัลลิกาได้ทำความดีมาโดยตลอด พอถึงใกล้จะตายมานึกถึงสิ่งที่ไม่ดีเกิดความเศร้าหมองใจ เมื่อตายไปตกนรกภพภูมิชั่วระยะหนึ่ง พ้นจากนรกแล้วก็มาเกิดในภพภูมิที่ดีต่อไป จิตดวงสุดท้ายสำคัญจิตสงบจะไปสู่ภพภูมิที่ดี เอาคัมภีร์มหาวิบากเทศน์ให้คนป่วยฟัง ถ้าเขามีกรรมก็จะได้ผลกรรมถ้าเขาไม่มีกรรมก็จะทำให้หายวันหายคืน บางทีเอาไปเทศน์หลายครั้งคนที่ป่วยก็ยังไม่ตาย ทำให้คนป่วยจิตใจจดจ่อในรสพระธรรม และธรรมมหาวิบากสามารถเทศน์ในงานศพได้ เพราะธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอยู่ที่ว่าผู้ฟังที่เป็นญาติพี่น้องจะตั้งจิตอุทิศส่วนกุศลไปถึงผู้ตาย อันนี้เป็นวัฒนธรรมล้านนาของเรา

๒.๔ อยากทราบว่าเนื้อหาสาระของคัมภีร์ธรรมมหาวิบากได้ส่งผลต่อพฤติกรรมและการปฏิบัติตนของคนในสังคml้านนาในทิศทางใด

คิดว่าคงจะเปลี่ยนพฤติกรรมแน่นอน อย่างคนที่เคยทำบาปทำกรรมมา ถ้าได้ยินได้ฟังธรรมมหาวิบากนี้แล้ว บุคคลคนนั้นอาจจะกลับใจได้ เหมือนองคฺุลิมาลที่ทำชั่วมาโดยตลอดแต่บั้นปลายสุดท้าย กลับจิตกลับใจเพราะได้ฟังธรรม ธรรมะคือคำสั่งสอนหรือสภาวะที่ทรงไว้ ทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม ถ้าคนนึกถึงบาปกรรมที่ทำไว้ก็จะกลัวและกลับใจได้

๒.๕ ท่านคิดว่าคัมภีร์ธรรมมหาวิบากได้ให้คติธรรมต่อสังคมในล้านนาอย่างไร

ธรรมมหาวิบากนี้เป็นหลักเป็นที่ตั้งให้คน เป็นแนวแบบอย่างให้คนกระทำความดี “ทำความดีไว้ โลกได้บุญหนา ความดีจักมาปกป้อง” การทำดีทำชั่วอยู่ที่ตัวเราเอง การทำความดีและชั่วเปรียบเหมือนแมลง ๒ อย่าง แมลงวันกับแมลงผึ้งแมลงวันเหมือนกับคนทำความชั่ว แมลงผึ้งเปรียบเหมือนกับคนทำความดี เราเอาสัตว์ ๒ ตัวนี้ใส่ในขวดเดียวกัน แมลงผึ้งบินไปสู่ของหอมส่วนแมลงวันบินไปสู่ของเหม็น อย่างคนใจบุญใจกุศลก็ชอบทำบุญทำทานงานกฐินผ้าป่า สร้างวัดสาธารณประโยชน์ ถึงแม้ว่าไม่มีเงินก็ใช้กำลังช่วยอันเป็นทานอย่างหนึ่ง ส่วนใจบาปแม้บ้านอยู่หน้าวัดก็ไม่เคยเข้าวัดทำบุญกุศล ชอบไปหาทางอบายมุข

๒.๖ โอกาสที่พระสงฆ์จะเทศน์ธรรมมหาวิบาก

ผมคิดว่าเทศน์ได้ทุกขณะเวลา เพราะว่าธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ถ้าบุคคลที่มีจิตใจศรัทธาที่จะฟัง แสดงว่าบุคคลนั้นพร้อมที่จะรับฟังธรรมแล้ว

๒.๗ ผลต่อผู้ฟัง ภายหลังจากการเทศน์ธรรมมหาวิบาก

ผมคิดว่า การได้ฟังธรรมะเรื่องใดก็ตาม ย่อมได้รับอานิสงส์ ๕ ประการ

๑. ผู้ฟังธรรมย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง หมายถึงว่า การฟังธรรมนั้นเป็นการหาความรู้ที่คือนำมาซึ่ง โดยเฉพาะความรู้ที่เกี่ยวกับหลักพระพุทธศาสนาจากพระภิกษุผู้มีภูมิธรรมศึกษา ปฏิบัติพุทธธรรมตามหลักพระพุทธพจน์ในพระไตรปิฎกอย่างเชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะนำออกเผยแผ่แก่ประชาชน โดยมีคุณสมบัติของการเป็นนักเทศน์หรือนักสอนธรรมที่ดี

โดยเหตุที่ผู้ฟังคือคฤหัสถ์หรือชาวบ้านนั้น เป็นผู้มีโอกาสน้อยที่จะได้ศึกษาค้นคว้าหลักพุทธธรรมในพระไตรปิฎกโดยตรงดังนั้นจึงต้องอาศัยการฟังจากพระภิกษุที่เมตตาแสดงธรรม

เมื่อตั้งใจฟังธรรมโดยเคารพ อานิสงส์ที่จะได้อย่างแน่นอน เป็นประการแรก ก็คือได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง เพราะพระภิกษุนั้นท่านย่อมจะมีวิธีการนำเสนอหลักธรรมที่ไม่ซ้ำๆ กันอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งให้ข้อคิดความเห็นแปลกๆ ใหม่ๆ โดยปรับปรุงวิธีการเทศน์การสอน ที่ประยุกต์เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันอยู่เสมอ

๒. สิ่งใดที่เคยฟังแล้ว แต่ไม่เข้าใจชัด ย่อมเข้าใจสิ่งนั้นชัด หมายความว่า ธรรมข้อใดหรือเรื่องใดที่เคยฟัง มาแล้วจากการแสดงธรรมเป็นต้น ของพระภิกษุในครั้งก่อน แต่ยังไม่เข้าใจแจ่มแจ้ง เมื่อตั้งใจฟังอีกครั้ง อานิสงส์ที่จะได้อย่างแน่นอนเป็นประการที่ ๒ ก็คือความเข้าใจ ชัดแจ่มแจ้ง ซึ่งเป็นการทบทวนความรู้เดิมที่ดีอีกด้วย

๓. บรรเทาความสงสัยเสียได้ หมายความว่า ตามปกติ ของผู้ไม่มีโอกาสศึกษาหลักพุทธธรรมอย่างลึกซึ้ง ย่อมจะเกิดความสงสัยในเรื่องนามธรรมที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า เช่น เรื่องบาป บุญ คุณ โทษเป็นอย่างไร มีผลอย่างไร อะไรเป็นบุญกุศล อะไรคือบาปอกุศล ผลของบาปหรือบุญมีจริงหรือไม่ ชาตินี้จะมีจริงหรือไม่ เป็นต้น ความสงสัยเช่นนี้ จะบรรเทาหลงได้ ถ้าตั้งใจฟังธรรม ซึ่งนับเป็นอานิสงส์ประการที่ ๓ ที่ผู้ฟังธรรมจะได้รับทันทีเมื่อฟังธรรมจากพระภิกษุผู้มีความสามารถในการเทศน์ ซึ่งจะอธิบายเรื่องที่เป็นนามธรรมด้วยการสาธกยกอุปมาเปรียบเทียบให้เข้าใจง่าย

๔. ทำความเห็นให้ถูกต้องได้ หมายถึงว่า เพราะคฤหัสถ์ ชาวบ้านบางคนได้นับถือพระพุทธศาสนาตามที่บรรพบุรุษนับถือมา ดังนั้น จึงอาจจะมีความคิดเห็นที่ผิดจากทำนองคลองธรรมได้ เช่น เห็นว่าทำดีเมื่อไม่มีคนเห็น ก็ไม่ได้รับผลดี หรือเห็นว่าจะดีหรือชั่ว ก็แล้วแต่โชคชะตาฟ้าลิขิต เป็นต้น

การมีความคิดเห็นเช่นนี้จะถูกทำลายลงได้ คือเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นสัมมาทิฐิ ก็ต่อเมื่อตั้งใจฟังธรรมโดยเคารพ จากพระภิกษุผู้มีความสามารถในการแสดงธรรม ที่จะพรรณาสารยกเหตุผลประกอบจนผู้ฟังนั้นคล้อยตามปรับความเห็นให้ถูกต้องอย่างปราศจากข้อโต้แย้งในใจ

๕. จิตของผู้ฟังยอมผ่อนใส หมายถึงว่า การตั้งใจฟังธรรมนั้น ท่านจัดเป็นส่วนหนึ่งของการภาวนา คือการฝึกอบรมพัฒนาจิตให้ เกิดปัญญา เพราะเมื่อตั้งใจฟัง จิตของผู้ฟังยอมผ่อนใส อันเป็นคุณสมบัติของสมาธิจิต เมื่อจิตผ่อนใสตั้งมั่นเป็นสมาธิ ย่อมมีพละานุภาพที่จะคิดอ่านทำการต่างๆ อย่างสร้างสรรค์ด้วยปัญญา สามารถที่จะรู้และเข้าใจธรรมต่างๆ ที่ลึกซึ้งสุขุมคัมภีรภาพได้ง่าย และอานิสงส์ข้อนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากอานิสงส์ทั้ง๔ข้อดังกล่าวมา

๒.๘ ประสพการณ์ส่วนตัวในการเทศน์/ศึกษา/ฟังธรรมมหาวิบาก

ในการเทศน์ธรรมมหาวิบากย่อมต้องนิมนต์ บางครั้งก็เทศน์ให้ผู้ป่วยฟังบางครั้งก็เทศน์ในงานศพ ลูกหลานญาติพี่น้องก็กลัวว่าคนที่ตายไปนั้น กลัวมีกรรมจะไม่ได้ไปเกิด เอาธรรมมหาวิบากมาเทศน์ให้คนตายฟังเขาจะได้ไปเกิด ให้เขาได้พ้นบาปกรรมไป อันที่จริงคนที่ตายไปแล้วไป ๒ ทาง ทางบาปหรือทางบุญ หรือสุคติและทุคติ ยกภาสิต สี่คนหามสามคนแห่หนึ่งคนนั่งแคร่สองคนพาไป สี่คนหามได้แก่ธาตุ ๔ สามคนแห่ ได้แก่ ไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หนึ่งคนนั่งแคร่ ได้แก่จิต วิญญาณของแต่ละคน สองคนพาไป ได้แก่ บุญและบาป ใครจะไปทางบาปหรือทำบุญ เหมือนกับเราเอากิโลมาชั่ง ถ้าฝ่ายใดมาก ก็จะได้ไปทางนั้นอยู่ที่ตัวเรา หรือเหมือนกับอาหารการกิน เราหิวแต่เราไม่รับประทาน ให้คนอื่นกิน คนอื่นก็อ้มเราก็อิ่มหิวต่อไป เหมือนกับ คุณงามความดีเราไม่ทำเราให้คนอื่นทำคนอื่นก็ได้บุญ ใครทำคนนั้นก็ไป

๒.๙ พิธีกรรมในการเทศน์ธรรมมหาวิบาก

ในทางพุทธศาสนาของเราก่อนที่จะมีการเทศน์ก็มีการไหว้พระรับศีล อาราธนาธรรม อัญเชิญ เทวดาลงมา แล้วก็เทศน์ เป็นแนวปฏิบัติของชาวพุทธมาโดยตลอด ถ้าคนป่วยไม่รู้สีกตัวพูดไม่ได้ เราก็จะพูดนำว่า บัดนี้ จะได้เทศน์ธรรมมหาวิบาก ให้ตั้งจิตตั้งใจเป็นกุศล ฟังธรรมนะรับเอาน้ำธรรมคำสอนซึมซับไปในจิตในใจ ใจเราจะได้สบายนำจิตนำใจให้ไปทางดี บางคนพูดไม่ได้แต่หูจะได้ยินอยู่ จิตที่จะออกจากร่างมีอยู่ ๕ ที่ ถ้าออกจากกระหม่อมจะไปนิพพาน ถ้าจิตออกจากตาจะเกิดเป็นเปรต ถ้าจิตออกจากจมูกจะได้ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ถ้าจิตออกจากปากจะได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ถ้าจิตออกจากเท้ามือตายไปแล้วจะได้มวนเวียนอยู่ในวัฏสงสาร

๒.๑๐ ข้อเสนอแนะอื่นๆ (ถ้ามี)

เราควรอนุรักษ์รักษาไว้คัมภีร์ธรรมบาลานและธรรมะบรรยายที่พระสงฆ์เทศน์สมควร
อย่างยิ่งที่บริษัททั้ง ๔ ชาวพุทธควรจะจดจำและสืบสานอนุรักษ์ประเพณีล้านนาไทยไว้ แต่ควรจะ
อธิบาย เนื้อหาธรรมะเมื่อเทศน์เสร็จ

ที่ ศธ ๖๑๒๔/ว ๗๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๗๘๖๖๓, ๒๗๕๑๔๘, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๗๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์

สิ่งที่ส่งมาด้วย	๑. โครงการงานวิจัย	จำนวน	๑ ชุด
	๒. เครื่องมือวิจัย	จำนวน	๑ ชุด

ด้วย พระมหาประเสริฐ ภัททจาโร (ยาด่านาน) เลขประจำตัวนิสิต ๕๘๐๔๔๐๕๐๐๑ เป็น
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่า
ของคัมภีร์มหาวิภากฉบับล้านนา AN ANALYTICAL STUDY OF BUDDHIST BOCTRIN AND VALUES OF
MAHAVIPĀKA SCRIPTURE OF LANNA”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทาง
บัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการตรวจสอบ และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารแนบ
มาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์
ขอเจริญพร

(Signature)
sonu-bo

(Signature)
(พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๔๖๗ ต่อ ๓๓๑๑

ติดต่อนิสิต พระมหาประเสริฐ ภัททจาโร (ยาด่านาน) โทร. ๐๘๔-๖๑๖๑๗๓๔

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

*****

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่า คำถามแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่ระบุไว้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคะแนน โดยพิจารณาตามความเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง +1 ถ้าเห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง

ช่อง 0 ถ้าเห็นไม่แน่ใจ

ช่อง -1 ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

อนึ่ง ข้อใดในแบบสัมภาษณ์ ที่ท่านเห็นสมควรปรับปรุง แก้ไขหรือตัดออก กรุณาให้ความเห็นในแบบสอบถามตามความเห็นของท่าน

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+1	0	-1	
1	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	.....	.....	.....	
2	การเลือกประชากรเหมาะกับงานวิจัย	.....	.....	.....	
3	การเลือกเครื่องมือเหมาะกับเนื้อหาของการวิจัย	.....	.....	.....	
4	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย	.....	.....	.....	
5	ลักษณะรูปแบบของแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	.....	.....	.....	
6	จำนวนคำถามในแต่ละตอนเหมาะกับเนื้อหาของการวิจัย	.....	.....	.....	
7	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ชัดเจนและเข้าใจง่าย	.....	.....	.....	
8	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	.....	.....	.....	
9	คำถามในแบบสัมภาษณ์กะทัดรัด สามารถตอบได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	.....	.....	.....	
10	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับลำดับเนื้อหาของการวิจัย	.....	.....	.....	
	รวม				

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

( )

ตำแหน่ง.....

ที่ ศธ ๖๑๒๔/ว ๗๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๗, ๒๖๕๑๔๖, ๒๖๐๔๕๑,
๒๑๐๓๖๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๖๓๖๓

โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติคราะห์ในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย	๑. โครงการงานวิจัย	จำนวน	๑ ชุด
	๒. เครื่องมือวิจัย	จำนวน	๑ ชุด

ด้วย พระมหาประเสริฐ ภูทจจาโร (ยาดำนาน) เลขประจำตัวนิสิต ๕๘๐๔๔๐๕๐๐๑ เป็น นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่าของคัมภีร์มหาวิปาคฉบับล้านนา AN ANALYTICAL STUDY OF BUDDHIST BOCTRIN AND VALUES OF MAHAVIPĀKA SCRIPTURE OF LANNA”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทางบัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขออนุมัติคราะห์จากท่านในการตรวจสอบ และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารแนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อขออนุมัติคราะห์ในการตรวจเครื่องมือ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ทรงน/ต่อคุณพ่
น.ร.
4-12-๒๕60

ขอเจริญพร

(พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๘๖๗ ต่อ ๓๑๑

ติดต่อ นิสิต พระมหาประเสริฐ ภูทจจาโร (ยาดำนาน) โทร. ๐๘๔-๖๑๖๑๗๓๔

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

*****

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่า คำถามแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่ระบุไว้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน
ช่องคะแนน โดยพิจารณาตามความเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง +1 ถ้าเห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง

ช่อง 0 ถ้าเห็นไม่แน่ใจ

ช่อง -1 ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

อนึ่ง ข้อใดในแบบสัมภาษณ์ ที่ท่านเห็นสมควรปรับปรุง แก้ไขหรือตัดออก กรุณาให้ความเห็นใน
แบบสอบถามตามความเห็นของท่าน

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+1	0	-1	
1	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓	.....	.....	
2	การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	✓	.....	.....	
3	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
4	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
5	ลักษณะรูปแบบของแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	.....	.....	.....	
6	จำนวนคำถามในแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
7	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ชัดเจนและเข้าใจง่าย	✓	.....	.....	
8	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓	.....	.....	
9	คำถามในแบบสัมภาษณ์กะทัดรัด สามารถตอบได้ตรงกับ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	.....	✓	.....	หนังสือ ประวัติการ
10	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับลำดับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
	รวม				

ลงชื่อ.....*วิจิตร ใจตรงใจ*.....ผู้ประเมิน

(*อ.ดร. วิจิตร ใจตรงใจ*)

ตำแหน่ง *ศาสตราจารย์พิเศษ*.....

4-12-2660

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑(๑๐)/ว ๘๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๖, ๒๖๕๑๔๕, ๒๖๐๔๕๑,
๒๑๐๓๖๕ มือถือ ๐๘๖-๑๘๕๖๓๖๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๑ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระครูประกาศธรรมรังสี

ด้วย พระมหาประเสริฐ ภัททจาโร (ยาด่านาน) เลขประจำตัวนิสิต ๕๘๐๔๔๐๕๐๐๑ เป็น
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่า
ของคัมภีร์มหาวิภากฉบับล้านนา AN ANALYTICAL STUDY OF BUDDHIST BOCTRIN AND VALUES OF
MAHAVIPKA SCRIPTURE OF LANNA"

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิต
ศึกษา จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเข้าเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงนมัสการมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

นมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผศ.ดร.พูนชัย ปิ่นธัยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา
ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

Phra Prasoet
ตฤมาจันทรังษี วัดคู่อู่ ๒/๒/๖๑

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่
โทร. ๐-๕๓๖๗-๘๔๖๗ ต่อ ๓๑๑

๑๒.๓๐ น.

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑(๑๐)/ ว ๘๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ค.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๖, ๒๖๕๑๔๖, ๒๖๐๔๕๑,
๒๑๐๓๖๕ มือถือ ๐๘๖-๑๘๖๖๓๖๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๑ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้บัณฑิตเก็บข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระครูอตุลศีลภิกขุ

ด้วย พระมหาประเสริฐ ภัททจาโร (ยาคำนาน) เลขประจำตัวนิสิต ๕๘๐๕๔๐๕๐๐๑ เป็น
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่า
ของคัมภีร์มหาวิภากฉบับล้านนา AN ANALYTICAL STUDY OF BUDDHIST BOCTRIN AND VALUES OF
MAHAVIPIKA SCRIPTURE OF LANNA”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิต
ศึกษา จึงขอความอนุเคราะห์ให้บัณฑิตเข้าเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงนมัสการมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

นมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(มศ.ดร.พูนชัย ปันยยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา
ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่
โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑(๑๐)/ ว ๘๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๖, ๒๖๕๑๔๕, ๒๖๐๔๕๑,
๒๑๐๓๖๕ มือถือ ๐๘๖-๑๕๕๖๓๖๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๑ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์

ด้วย พระมหาประเสริฐ ภูทจจาโร (ยาคำนาน) เลขประจำตัวนิสิต ๕๘๐๔๔๐๕๐๐๑ เป็น
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่า
ของคัมภีร์มหาวิภากฉบับล้านนา AN ANALYTICAL STUDY OF BUDDHIST BOCTRIN AND VALUES OF
MAHAVIPKA SCRIPTURE OF LANNA”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิต
ศึกษา จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเข้าเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ)

10/2/61

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา
ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๔๖๗ ต่อ ๓๑๑

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑(๑๐)/ ๖ ๘๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๖, ๒๖๕๑๔๖, ๒๖๐๔๕๑,
๒๑๐๓๖๕ มีเดีย ๐๘๖-๑๕๖๓๖๓๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๑ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

เรียน นายดุสิต ชวชาติ

ด้วย พระมหาประเสริฐ ภทฺทจาโร (ยาคำนาน) เลขประจำตัวนิสิต ๕๘๐๔๔๐๕๐๐๑ เป็น
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่า
ของคัมภีร์มหาวิภาคนิพนธ์ฉบับล้านนา AN ANALYTICAL STUDY OF BUDDHIST BOCTRIN AND VALUES OF
MAHAVIPKA SCRIPTURE OF LANNA”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิต
ศึกษา จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเข้าเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันยยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

ดิฉัน นางสาว...
นางสาว...
อ.สิริ...
(นาย... ..)
๖๖๕๑.๖๕๖๑.

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๘๖๗ ต่อ ๓๑๑

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑(๑๐)/ ว ๘๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๖, ๒๖๕๑๔๕, ๒๖๐๔๕๑,
๒๑๐๓๖๕ มือถือ ๐๘๖-๑๘๕๖๓๖๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๑ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

เรียน นายสอน มณเฑียร

ด้วย พระมหาประเสริฐ ภัททจาโร (ยาด่านาน) เลขประจำตัวนิสิต ๕๘๐๔๔๐๕๐๐๑ เป็น
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่า
ของคัมภีร์มหาวิภากฉบับล้านนา AN ANALYTICAL STUDY OF BUDDHIST BOCTRIN AND VALUES OF
MAHAVIPIKA SCRIPTURE OF LANNA”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิต
ศึกษา จึงขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

Handwritten signature and notes:
สอน มณเฑียร
วันที่ 1 ก.พ 2561

ขอแสดงความนับถือ
Handwritten signature
(ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา
ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่
โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๔๖๗ ต่อ ๓๑๑

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑(๑๐)/ว ๘๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐โทร. (๐๕๓) ๒๗๘๖๖๗, ๒๗๕๑๔๕, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๗๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๑ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

เรียน นายสมพงษ์ ไชยศิริประพันธ์

ด้วย พระมหาประเสริฐ ภัททจาโร (ยาด่านาน) เลขประจำตัวนิสิต ๕๘๐๔๔๐๕๐๐๑ เป็น
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คตินิยมและคุณค่า
ของคัมภีร์มหาวิภากรฉบับล้านนา AN ANALYTICAL STUDY OF BUDDHIST BOCTRIN AND VALUES OF
MAHAVIPIKA SCRIPTURE OF LANNA”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิต
ศึกษา จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเข้าเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ได้ให้สัมภาษณ์แล้ว
ด้วยเคารพ
สมพงษ์
(นายสมพงษ์ ไชยศิริประพันธ์)
๕๓ ม.ค. ๖๑

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันยยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๘๖๗ ต่อ ๓๑๑

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ-นามสกุล : พระมหาประเสริฐ ภาทจาโร (ยาต่านาน)
- วัน เดือน ปีเกิด : วันพฤหัสบดี ที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๕
- ภูมิลำเนา : บ้านเลขที่ ๑๐ หมู่ ๕ ตำบลแม่ฮ้อย อำเภอแม่ฮ้อย จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๘๐
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดป่าแพ่ง ถนนเมืองสมุทร ตำบลช้างม้อย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐ โทรศัพท์ ๐๘๔-๖๑๖๑๗๓๔
- บรรพชา : วันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๙ วัดสันเวียงมูล ตำบลแม่ฮ้อย อำเภอแม่ฮ้อย จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๘๐
- อุปสมบท : วันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๖ ณ พัทธสีมา วัดป่าแพ่ง ตำบลช้างม้อย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐
- ประวัติการศึกษา : พ.ศ. ๒๕๓๒ นักธรรมชั้นเอก
 พ.ศ. ๒๕๕๕ เปรียญธรรม ๖ ประโยค สำนักเรียนวัดบุพพาราม ตำบลช้างคลาน อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐
 พ.ศ. ๒๕๔๑ ศาสตรบัณฑิต (ศน.บ.) (เกียรตินิยมอันดับสอง) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 พ.ศ. ๒๕๔๒ นิติศาสตรบัณฑิต (น.บ.) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ประสบการณ์การทำงาน : พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา โรงเรียนเทศบาลวัดป่าแพ่ง ตำบลช้างม้อย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
- เข้าศึกษา : ๖ มิถุนายน ๒๕๕๘
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : ๒๕๖๑